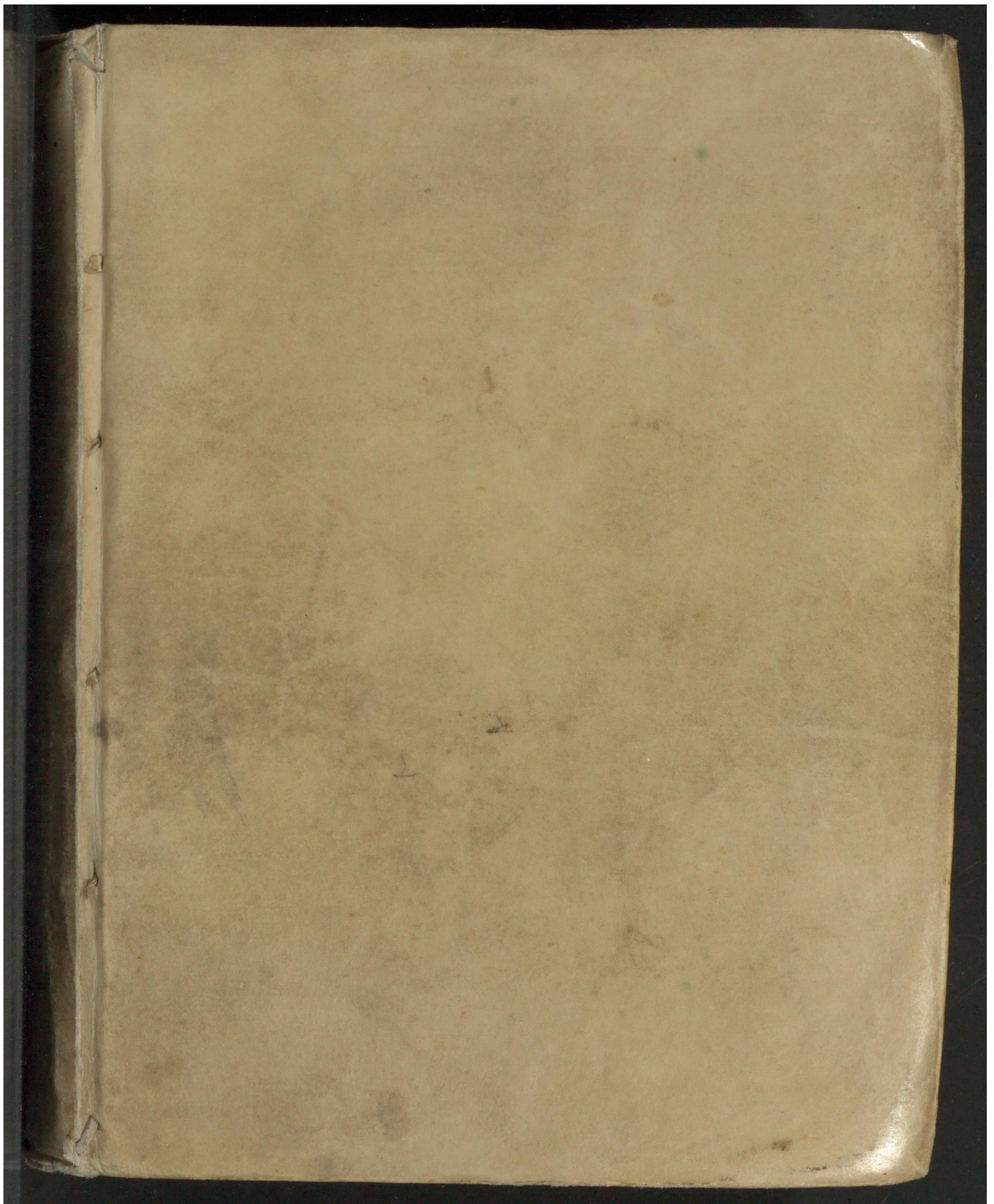
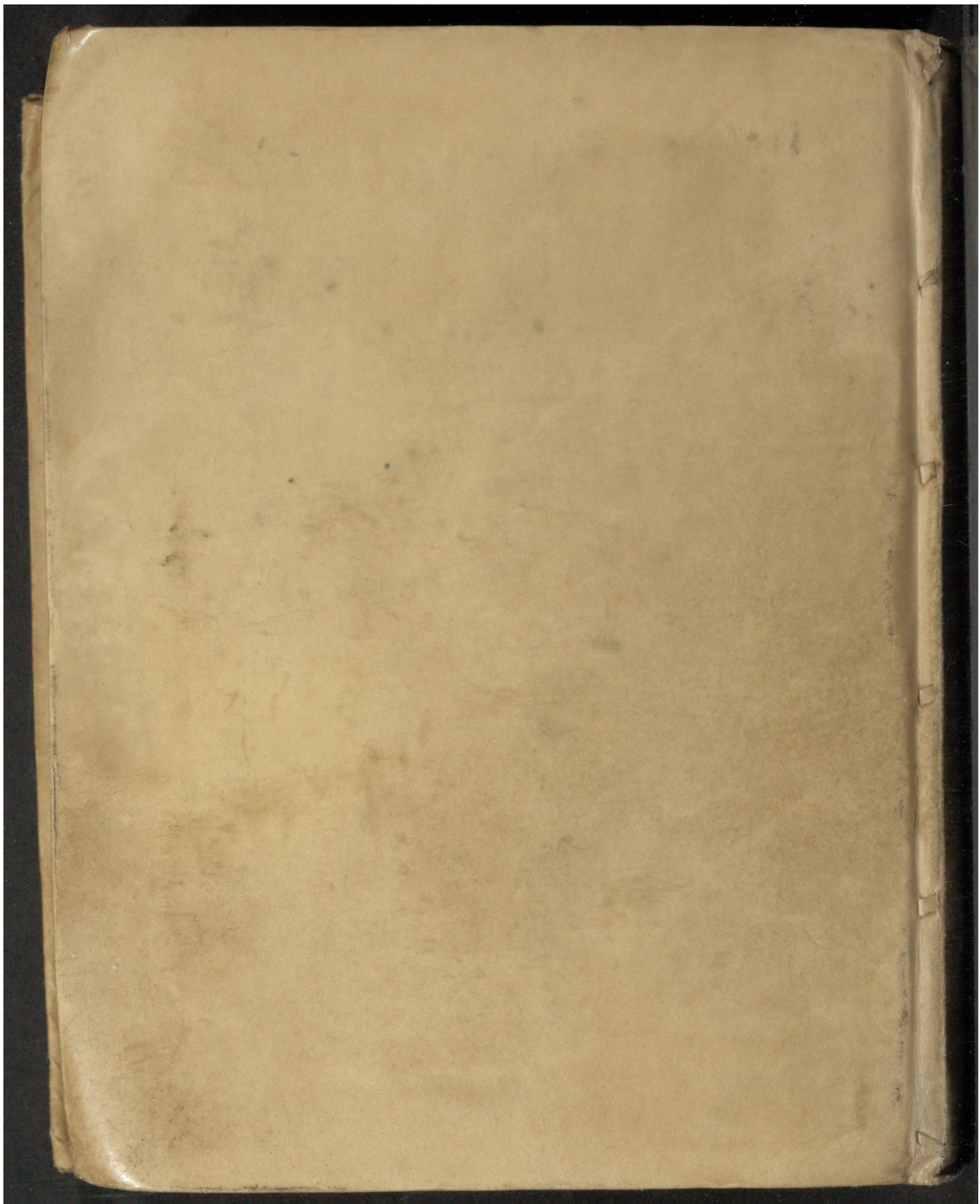

HOLLANDSCHE
MERCURIUS.
1678 – 1680.
3072
C
10

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAECKEN van STAET,

En andere

VOORVALLEN,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders,

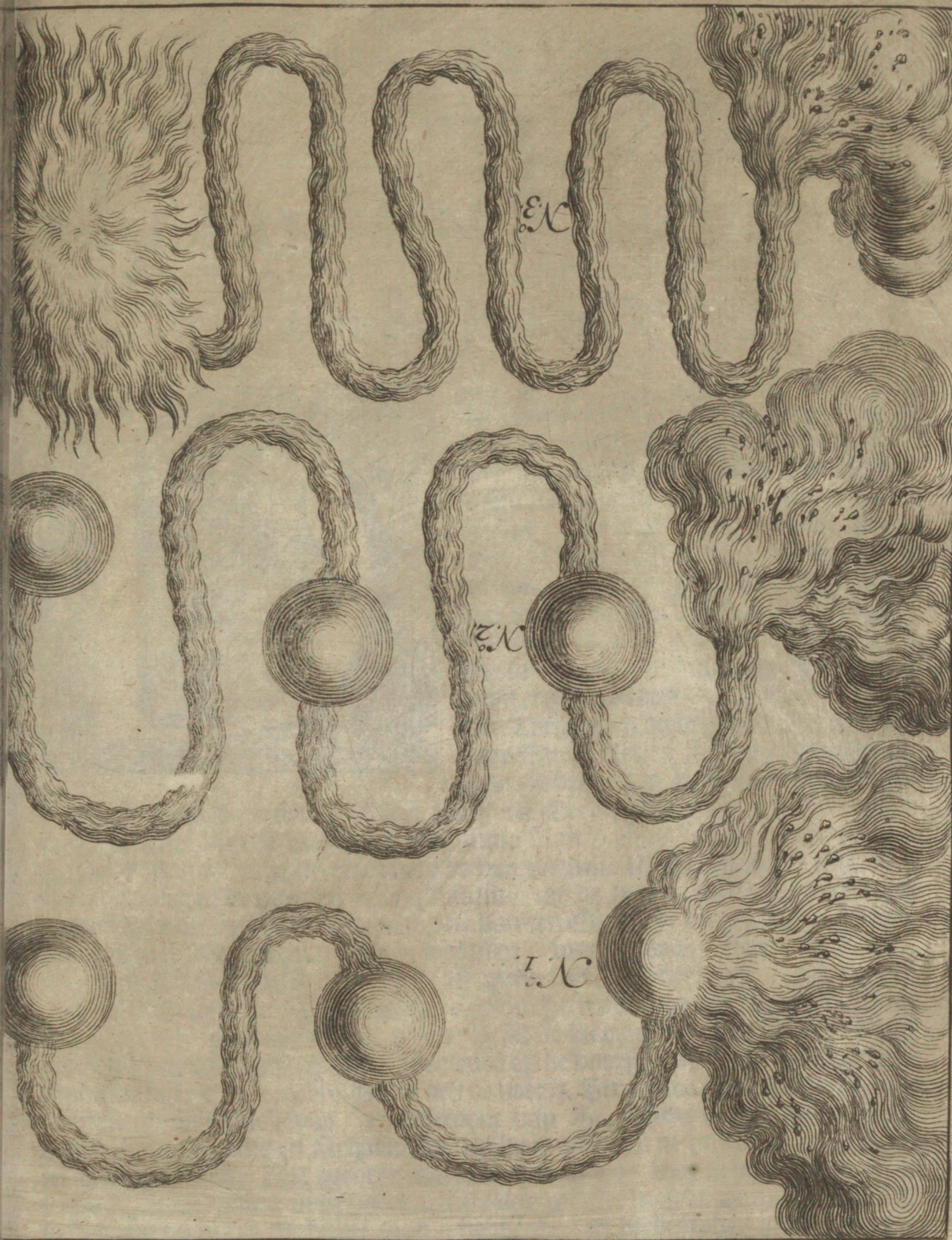
In het Jaer 1680,

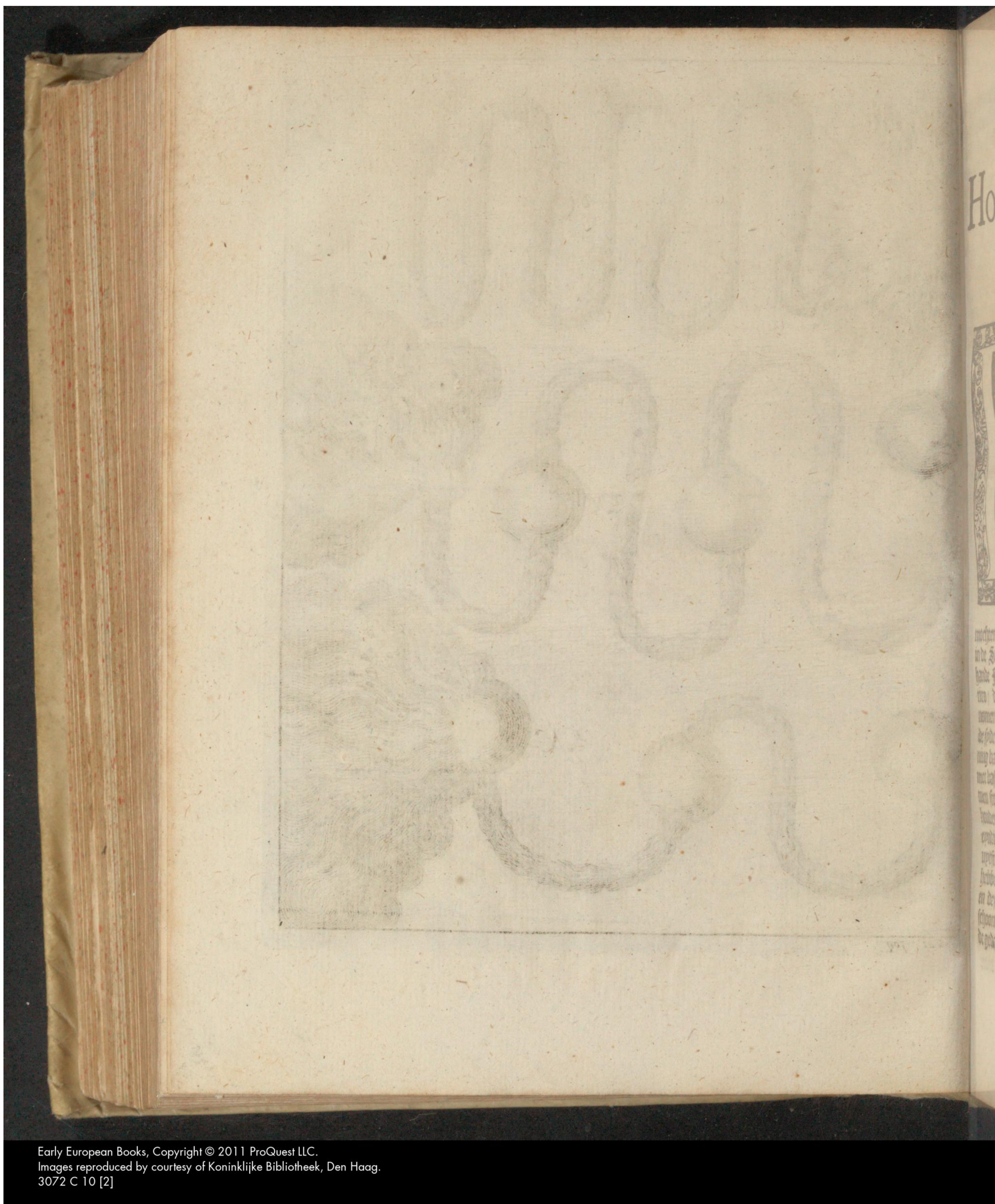
Zijn geschiedt.

Het Een-en-dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Casteleyn*, Stadts Drucker, op de
Marckt, in de Blye Druck, Anno 1681.

N.3
N.2
N.1
Fol. 105.

Het Een-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANTSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1680.

DE Koning van Spangie was ten eynde van het voorledene Jaer met sijn nieuw-getrouwde Koninginne in sijn vermaeckelijck Speelhuys Buon Retiro / niet verre van Madrid / gekomen / af-wachtende / dat de Bereydselen tot een prachtige Intocht binnen Madrid voorsz. souden vaerdig zijn: welcke dan eyndeling op den 13 van January van dit Jaer 1680 / niet tegenstaende het duyster We'er was / is geschiet / zijnde alle Toegangen na de groote Straet / die naer Buon Retiro streckt / afgesloten / en verboden / dat daer geene Karossen mochten binnen komen: Eerst was een Eeren-Poort op-gerecht / waer in de Statue van de nieuwe Koninginne was / ende verciert met veelerhande Festons / staende even voor de voornaemste Uytgangh van Buon Retiro / daer door de passagie naer Madrid / tot de voorsz. groote Straet / genomen wierdt / zijnde de selve in forme van een Galderye toegestelt / aen beyde de syden met seer schoone Nichen voorsien / waer in de Rijcken / die de Koning van Spangie besit / met hare Wapenen wierden vertoont; dese waren met vaste Colonnen aen malkanderen gehecht / waer op groote vergulde Statuen stonden / aenbiedende in d'eene Hant de Kroonen / en in d'andere Hant houdende eenige Inscriptien / speelende op de voorsz. Rijcken: de Galderye eyndigde daer d'eerste Eere-Poort aen de voorsz. Straet was opgerecht / welcke uytstekende kostelijck was / en gekroont van St. Louys en St. Ferdinand / hebbende de Justitie en Schoonheyt aen haer syden / en in 't midden de Religie / en dese Statuen / veel grooter als het leven zijnde / waren verselt van veele schoone Schilderyen / in de voornaemste van welcke men de Stadt Madrid in de gedaente van een Godinne sagh / hebbende ten wedersyden 2 van de eerste Hel-

Helden/ die haer geregeert hebben/ en aen haer Voeten de Vloet Mancanares: 4 Statuen / die de Overvloet / de Voorsichtigheyt / Ovon / Fondeerder van Madrid/ en sijn Moeder Mantues vertoonden/ waren gestelt op de groote Pilaren / die als van Jaspis scheenen : Aen den Ingang van dese Eere-Poort stonden 4 Nimphen/ met Bloemen in de Handt / die sy vaerdig hielden / om op d'aenkomste van de Koningin uyt te werpen. De vordere Eere-poorten waren sodanig geplaetst / dat soo dra men van d'eene scheyde / men d'andere al begon te sien. De tweede was verciert met de Koninckklijcke Raedt / die van de Inquisitie / van Indien / van den Raedt van State / van Arragon / Italien/ Vlaenderen / en andere / vertoont by groote vergulde Beelden / en boven alle dese stack de Justitie uyt : Een weynigh lager was de Gulde Eeuw / met de Wet en de Vergeldinge aen d'eene / en de Beschermingе en Straffe aen de andere syde : den Tempel van de Godt de Trouw was het voornaemste subject van de Schilderye / de Getrouwheyt en de Eere openden de Poorten / en men sagh daer uyt komen de Blijdschap / die de Koninginne quam ontfangen : Ter zijden van dese Eere-Poort was een Schildery / vertonende het ontfangen van de Koninginne van Saba door Salomon : men sag Debora aen haer lincker-handt de Wetten geven aen haer Volck : het gedeelte van dese Eere-Poort / die na de Poorte del Sol genaemt streckte / hadde noch verscheyde Ornamenten / en van diversche kanten sagh men in een aengenaeme stant Astrea / Ceres / de Deugt / de Eendracht/ de Verseeckertheyt/ het Leven/ de Aerde/ de Tijdt/ de Vrede/ de Tranquiliteyt/ de Rust/ de Grootsheyt/ de Liberaliteyt met Themis op een Colomne / daer by diversche Schilderyen stonden ; een verioonde Eneas/ als hy ter Hellen wilde dalen / waer in men sagh Cerberus / aen de Poort vast gehouden by een Sibille : in een ander waren de Elizeesse Velden afgebeelt / alwaer Anchises aen sijn Zoon sijne Afkomelingen vertoonde / en overal was het vervult met Heroglifice Verbeeldingen. Ten midden van de Wegh der derde Eere-Poort wierdt men opgehouden door een aengename Thuyn / die de Paters van Franciscus de Paulo voor hare Kerck hadden doen vervaerdigen / waer in men een schoon Parterre met een Water-val / quantiteyt Grotten en witte Marmere Beelden in een bysondere goede ordre/ beschouwde. De derde Eere-Poort besloeg het midden van de Plaets del Sol/ wesende gemaeckt in forme van een Tempel/ en ten opsicht van de brave actien van de Heros / die sy vertoonde / had men haer die van de Glorie mogen noemen : dese ontbrack het weder niet aen schoone Schilderyen en een groot getal van Statuen / maer haer meeste schoonheyt bestont in seeckere soort van Nichen/ in forme van een Ovael getrocken/ daer in sag men het Geloof/ de Hoop en de Liefde ; 't Geloof was in 't midden / houdende een Crucefix in d'eene en een Palm in d'andere Handt / hebbende aen haer syde Carolus de V. en Carolus Magnus/ d'eerste haer aenbiedende een goude Werelt/ en d'andere houdende een Boeck en Degen in sijn Handen/ de Tulbanden/ Standaerden met halve Manen / d'Alcoran / Zabels en andere Buyt lagen

onder de Voeten van d'een en d'ander: ter lincker-zyde van 't Geloof vertoon-
de haer den Koning Don Ferdinand en Donna Isabella / sittende op 2 We-
relden: de Religie had men geplaetst op den Top van dese Tempel / sy hadde
het Heydendom en Ketteryen aen haer Voeten/en was verselt van de Heyligen
Melchiades / St. Damasco / St. Helena en Constantijn: op de 4 Hoecken
saten te Paerde de Patroon van Spangie St. Jacob / die van Duytslant St.
Leopoldus / die van Vranckrijck St. Denijs/ en die van Engelandt St. Ge-
orge. Ick ga voorby de Schilderyen aen alle de Facien/ en de Statuen die op
de Colomnen waren gestelt / maeckende de verdeelingen van dese Machyne;
het onderste ontfing den toegang van 4 Straten. Eenige treden van daer wa-
ren verscheyde Nichen / verbult met diversche Figuren / vertonende Korven
met alderhande Fruyt; daer boven stonden 5 Schilderyen / en boven alle een
waer in de Koninginne op de Karre van Aurora haer vertoonde/ de Faem
stont op de kant/ en rondom een groot getal van Wapenen/ die sy aen de Liefde
met een schrandere Beschrijvinge opofferde: En alle dese Vercieringen wier-
den verheerlijckt door een Trap / die boven 't voorste van de Kerck van St.
Philippus streckte. Aen d'andere syde/ na 't Quartier van de Bontwerckers/
waren niet als Hooft-wercken van haer Konst / als Vellen en Huyden die
opgeset waren/ en verscheyde/ ja meest alle/ Gedierten vertoonden/ als/ Luy-
paerden/ Tygers/ Beeren/ &c. In 't midden hielden 2 Leeuwen de Wapens
van Spangie en Vranckrijck/en een ander offerde een Kroon aen de Koningin;
de Wapenen der Stadt stonden voor aen / en wierden door 2 Leeuwen gedra-
gen. Men quam van daer onder een andere Eere-Poort / welcke die was van
de Poort van Guadalajara / en scheen van gehouwen Steen; om hoog was
de Werelt / met de Majesteyt daer op / omringt met Engelen en Zegen-teec-
kens; Jupiter / Mars / Mercurius en Venus waren op de 4 Hoecken ge-
plaetst / en tegens haer over vier Bergen / daer op vier Dieren saten / repre-
senterende 't Paert Europa / de Leeuw Africa / den Olifant Asia / en het Ka-
meel America: Onder dese Eere-Poort/ in de Zy-Nichen/ waren 2 Sirenen/
en op haer Hoofden 2 Cupidoos/die de Betoveringe en de Liefde verbeelden;
een Goude Bant dede het Lichaem van dese Eere-Poort flonckeren: de Son
presenteerde sigh daer op sijn Wagen / soeckende na Aurora / die daer over in
een andere Karre sigh verblijt vertoonde over 't ontmoeten van de Son. In
't scheyden van daer trad men in de Straet van de Silversmeden; de Figuren
van de Sterckte en Justitie waren 't begin van hare verciering/ daer de Ma-
tigheyt en Voorsichtigheyt tegen over stonden / en aen beyde de syden / als in
twee Galderyen/ daer op diversche Engelen van louter Silver pronckten/seer
kostelijck Silverwerck / vertonende al 't geene voor 't alderprachtigste konde
aengeschouwt werden: men sag verscheyde Schilden / en in yder van de selve
Letteren van Robijnen/ Paerlen/ Esmerauden en Diamanten / die t'saem ge-
voegt zijnde / deden lesen Carolo Segondo en Maria Louyse: de Wapenen van
Vranckrijck en Spangie flonckerden met geen minder rijckelijckheyt van

Diamanten in andere Schilden / werdende dit Werck meer als op 8 Millioenen geschat. De Plaets of Marckt van de Stadt / daer men vervolgens op quam / was toegestelt als een Amphiteater: de Daden van Hercules verbulden de Schilderyen / die men aldaer sagh / met seer kostelijck Lof-werck / daer onder eenige Engelen / die de Kroonen aen hare Majesteyten presenteerden: de Afbeeldingen van den Koning en Koninginne stonden in 't midden / en een Hercules geknielt bood haer aen den Huyd van een Leeuw / terwijl in d'andere Handt sijn Knodse hield / speelende op de Ketteryen of Ongelovigheyt / die Spangie in de nieuwe Werelt verdestrueert soude hebben. De laetste Eere-Poort / genaemt die van St. Maria / was omtrent 2 treden van daer / in 't midden van de Voor-gevel van 't Paleys van de Coninginne Moeder / waer boven men Apollo / speelende op een Harp / en omringt van de 9 Musen / die alle Schilden als Sonnen hadden / sag / men las in alle de Naem van de Koningin: beneden Apollo was Hymen / gekroont met Bloemen / en daer tegens aen de Godinne de Aenradinge / op 't Hooft hebbende een Goude Kroon / houdende een van Mirte in d'eene en de Staf van Mercurius in d'andere Handt: verscheyde Beelden / gestelt in seer goede ordre / verselden diversche Schilderyen / waer van de voornaemste vertoonden d'Afbeeldingen van den Koning en Koninginne / alle beyde te Paert / en de rest eenige Fabulen / slaende op de Intrede. Dese gepasseert zijnde / quam men op de Plaets van 't Paleys / die een nieuwe heerlijckheyt ontfingh door het presenteren van de voornaemste Revieren van Spangie / met Figuren / leenende op hare groote Water-kruycken / en bekroont met Riet en Lis / welcke in Latijnsse en Spaensse Vaersen de aenbiedinge van de selve aen de Koninginne quamen doen: daer waren oock 2 Casteelen met Vuurwercken en 2 Triumph-Chiésen met Musicanten. Het Paleys self was behangen met de Tapijten van de Kroon / die sigh te heerlijcker vertoonden om de veelvuldige Balcons / die aldaer zijn.

Den Dagh tot de Intrede aengevangen zijnde / hebben de Heeren van de Stadt haer ten half tienen uyt haer Vergaderinge begeven / in hare Klederen van Ceremonie / zijnde met Gout geborduurde Rocken en kleyne geployde Hoeden / bedeckt met Pluymen / sittende yder op een schoon Paert / twee en twee nevens malkanderen / en zijn alsoo gereden door alle de Eere-Poorten / en stelden haer ter syde van de eerste / alwaer een bequame ruymte was gelaten / om de Sleutelen aen de Koninginne te presenteren / en haer onder een Verhemelsel te ontfangen. Ten 10 uren quam den Koning / die na Buon Retiro was gegaen / met de Coninginne Moeder te rugge / sittende hare Majesteyten in een Karosse / die open was / passerende door alle de selve Eere-Poorten heen / en traden uyt by de Gravinne van Ognate / alwaer sy de Koninginne sagen passeren / wiens Intrede op de volgende wijse geschiede.

6 Trompetters / gekleed in 't Wit en Rood / met de Ketel-trommels van de Stadt / reden voor de Alcalde van 't Hof / geseten op schoone Paerden / gedeckt met swarte Fulpe Deck-kleden: de Ridders van verscheydene Orders van Span-

Spangie / als / van St. Jacob / Calatrava en Alcantara / volgden dese / een yder aenhebbende het Habijt van sijn Ordre / met hare Mantels / t'eenemael met Gout geborduurt / en hare Hoeden voorsien met Pluymen: In de selve ordre / dan met meerder rijcklijckheyt / quamen daer na de Getituleerde van Castillien en d'Officiers van 't Huys des Konings / sy hadden alle witte Laersen aen / en hier onder waren het meestendeel van de Grandes van Spangie / welcke voorsien waren van al 't geene Italien en Catalonien van prachtigh Borduurwerck had konnen verschaffen; hare Hoeden waren voorsien met Diamanten / gemengt met Paerlen van groote waerde; hare Paerden waren uytmuntende / en een yder van haer had een Troup van Lackeyen / in Kledingen soo heerlijck als haer Meesters / voor haer / ja sommige waren dierboegen met Platen van Silver beladen / dat sy voor Schilden mochten gedient hebben. De Capiteyn van de Guardes / voor sijn Compagnie / wierdt gevolgt van de Stalmeesters van de Coningin / waer op haer Maj. self / sittende op een schoon Paert van Andalusien / quam / werdende dat van den Marquis de Villamaine / hare eersten Stalmeester / met den Toom geleyd; men konde de Stoffe van haer Kleed / door het rijcke Borduurwerck / niet wel bekennen; sy hadde een Hoed / met Pluymen verciert / op / en die door de Paerle / de Peregrina genaemt / wierden gesloten; dese Paerle is in forme van een Peer / en om haer groote van onwaerdeerlijcke waerde geschat: de Koninginne hadde oock de groote Diamant van den Koning aen / welcke / ten opsichte van haer groote en volmaeckte schoonheyt / men estimeert de eenigste des Werelts te wesen: En hier by stack de Koninginne met haer aengeboren bevalligheyt noch boven alle de Kostelijckheden / die sy aen had / uyt / met een vriendelijck gelaet verstrickende de Herten van de gantsche toejuychende Gemeente / die haer sagh passeren: En alsoo gekomen zijnde aen de Eere-Poort / welcke die van Prado was / soo vond sy daer den Marquis van Ugena / Corregidor van Madrid / en de Regidors / die haer de Sleutels presenteerden / met een prachtig Verhemelsel / het welck van de voornaemste onder haer gedragen wierdt / d'andere volgden te voet: Achter de Koninginne / buyten 't Verhemelsel / quam de Hartoginne van Terranova / in een Weduws Habijt / als oock Donna Laura de Alagon / Garda Mayor / sittende op Muylen: En na desen volgden 5 Staet-dochters van de Koninginne / meest gedeckt van Gesteente / en wierden geleyd yder van twee Edellieden / welcke nevens haer Paerden gingen: de Guarde van de Lancien sloot dese Marsch: de Karosse van de Koninginne / flonckerende van Gout / volgde noch / met den Marquis d'Astorga / welcke sieck zijnde / sigh in dese Ceremonie niet had konnen vinden. Haer Majesteyt gekomen zijnde voor 't Paleys van de Gravinne van Ognate / hield daer een weynig stille / en begroete den Koning en Coninginne Moeder; sy trad af tot St. Maria / alwaer den Cardinael Portocarrero / Aerts-Bisschop van Toledo / haer verwachte / en het Wy-Water presenteerde / geleydende haer voort binnen de Kercke / daer het Te Deum wierdt gesongen; 't welck gedaen zijnde / trad weder uyt / en op

haer Paert/ rydende na 't Koninckliicke Paleys/ waer toe haer de voorgemelde Chiéses met Musicanten quamen versellen/ en een heerlijck Musijck lieten hooren: Den Koning en Coninginne Moeder ontfongen haer aldaer/ helpende d'eerste haer van 't Paert klimmen/ en de laetste/ haer by de Hant vattende/ geleyde haer in 't Apartement/ dat voor haer bereyd was. 's Avonts wierden de Konst- en Vreugde-vuuren aengesteecken/ en alle de Balcons met Lichten voorsien/ 't geen noch 2 avonden daer na geschiede. 's Anderendaegs was den Koning met de Coninginne in de Capelle/ allwaer weder het Te Deum wierdt gesongen: En na de middag reden hare Majesteyten in een Triumf-Wagen door alle de selve Verciersselen en Eere-Poorten/ die als-noch stonden/ na onse lieve Vrouwe van Atocha/ werwaerts sy van alle de Grooten in de Karossen wierden gevolgt; die haer macht en vermogen by dese occasie lieten blijcken/ hebbende sommige in de 9 Dagen/ dat dese Feest duurde/ 9 nieuwe Livreyen aen haer Volck gegeven. In 't wederkeeren van onse lieve Vrouwe van Atocha voorsz./ also het inmiddels duyster geworden was/ wierden door de Straten aen de Vensters over-al Was-Kaerssen opgesteken/ dat noch aldermeest in de Balcons van de Groote Plaets wierdt gedaen/ en seer groote luyster gaf. Hier na heeft haer Majesteyt noch verscheyde Divertissementen/ nevens de Complimenten van de vreemde Ambassadeurs en andere Grooten ontfangen.

In 't begin/ doe haer Majesteyt de Coninginne eerst in 't Gebied van Spangie was overgaen/ sprack men in Vranckrijck seer slecht van haer onthael/ dat sy onderwegen had ontfangen; maer dese Intrede heeft men daer namaels self heerlijck geoordeelt.

Terwijl Spangie dus haer vreugde over 't verkrijgen van een nieuwe Coninginne vertoonde/ heeft men in Vranckrijck de Banden doen vlechten tot een ander Huwelijck: den Heere den Dauphijn was/ onder veele lofbare Oeffeningen/ tot sijn Mannelijcke Jaren gekomen/ zijnde den 2 Nov. 1661 gebore/ weshalven den Koning/ om hem een Dauphine te verschaffen/ de gedachten op de Princesse van Beyeren heeft geworpen/ en Monsr. de Colbert/ die tot Nimwegen Ambassadeur was geweest/ daer over na Munchen heeft gesonden; welcke oock het geluck heeft gehad/ van 't selve Huwelijck daer te verhandelen en te sluyten. Doch ondertusschen wierdt veel gesprooken/ om met den Keurvorst self een Huwelijck met een Fransse Dame te maecken: maer 't zy dat de inclinatie van sijn Ceurfurstel. Doorl. daer toe niet en streckte/ of dat sijne Interesten geoordeelt wierden meer een Duytse Princesse te eysschen/ of eyndeling/ dat sijn Oom/ Prins Maximilaen/ die 't bewint van affairen in handen had/ liever so hoogwichtigen saek wilde uytstellen tot den Keurvorst self mondig was/ en 't Bewint van sijn saken self soude hebben/ als zijnde nu haest aenstaende/ so is daer op geen besluyt genomen; hoewel in Duytslant wiert geseyt/ dat verscheyde favorable Conditien wegens Vrankrijck aen den Keurvorst waren gepresenteert: maer 't Huwelijk van de Princesse/ sijn outste Suster/ genaemt

naemt Anna Maria Victoria, out 19 Jaren/ als geboren den 28 Novemb. 1660/ is egter voortgegaen/ en de Hartog van Crequi verkore/ om de Presenten aen haer te brengen; waer toe hy den 13 January van Parijs vertrocken zijnde/ den 20 tot Munchen arriveerde/ alwaer de Presenten aen de Princesse self presenteerde: En daer op geschiede den 28 January 's avonts de Trouw/ na dat het Huwelijckx-Contract te voren was geteyckent/ en na Vranckrijck gesonden.

De Dagen voor 't Huwelijck wierden toegebracht met allerhande vermaeckelijckheden/ hoewel om de korte tijdt soo veel niet kon gedaen worden als anders de genegentheyt wel was: daer wierden Comœdien en 't Opera vertoont/ een Carrousel gehouden/ Bals en Danssen aengestelt/ en voort al 't geen tot vermaeck en vrolijckheyt mocht dienen/ tot dat de Ceremonie van de Trouw geschiede/ waer toe de groote Zale van 't Verblijf van de Princesse was verVaerdigt/ zijnde behangen met schoone Tapijten/ vertonende de Wercken van Hercules: de selve was 150 treden lang/ en 80 breed/ daer in aen het hooge eynde een Stellagie was opgerecht/ lang 20 en breed 15 voeten/ en daer boven een Verhemelsel van rood Fulp/ geborduurt met Gout en Silver/ waer mede oock de Stellagie/ daer op de Ceremonie geschiede/ dedeckt was: Aen d'andere syde/ aen 't lage eynde/ was een Amphiteater opgerecht voor de Musicanten: En alle de Grooten van 't Hof quamen dien dagh soo kostelijck als sy konden voor den dagh: het was avont/ en daer waren in de Zael 80 schoone Christalijne Kroonen.

De Princesse was gekleed in een Toerustinge/ welcke sy expres van Parijs had laten komen/ 't was gemaeckt van een kostelijcke silvere Moore-stof/ hebbende een seer lange Sleep/ en na achteren twee Overhangsels of Mantels van Goude Point d'Espagne; haer Tabbaert was noch met andere Spaensse Goude Kanten voorsien/ en alles met so veel rijckelijckheyt/ als men had konnen-bekomen; waer by uytblonckeu de Presenten/ die Monsr. de Crequi aen haer had gebracht/ zijnde een Gestel van Diamanten/ op meer als 200000 Kroonen geschat/ bestaende in een Haeck van vooren/ met 2 Oor-Pendanten/ in forme van Peeren/ Haecken en Arm-banden/ en de Haecken en Knoopen die de Rocken sloten.

Den Heere Keurvorst/ haer Broeder/ die den Bruydegom/ op een Volmacht/ presenteerde/ was gekleed met een Mantel/ die in de gront t'eenemael Gout was/ van Couleur de Feu/ en vereiert met verheven Goude Bloemen/ vijf reecken Spaensse Kanten bedeckten byna de gantsche Mantel/ die gepicqueert van de voorgemelde Couleur was: de Stoffe van sijn Wambais kon men door de overvloedige Kanten niet wel bekennen; hy had een glinsterende Hoedband van Diamanten op.

't Gantsche Hof quam al by tijdts in de voorsz. Plaetse/ alwaer de Baron van Rechberg/ Grooten Kamerling/ sodanige ordre hadde gestelt/ dat alles sonder confusie toeging. De 3 Compagnien Trawanten van sijn Hoogheyt bewaerden de Poorten/ en stonden in 2 reecken/ tot voor 't Verblijf van de

Prin-

Princesse. De Ambassadeurs der vreemde Princen quamen eerst / en voor alle Mr. de Crequi en Monsr. Colbert / als door wiens bestier het Huwelijck gesloten was: haer volgde den Envoyé van den Keyser / Lacowitz / en den Envoyé van de Hartog van Savoyen.

De tijdt van de Ceremonie gekomen zijnde / ging den Heere Keurvorst en den Prince Maximiliaen/vergeselschapt van de vremde Ministers en 't gantse Hof / de Princesse uyt haer Kamer halen / en geleyde haer in de groote Zale/ alwaer soo dra niet gekomen was / of men hoorde een Musijck van Stemmen en Instrumenten/ van Trompetten en Ketel-trommels/ terwijl sy met groote statie gebracht wierdt op de Stellagie / waer op de vremde Ministers de twee Princen volgden / den Keurvorst bleef aen de syde van de Princesse: voor de Stellagie was een Balustrade gestelt / die de selve besloot / en daer op geset wierden den jongen Hartog/ Broeder van den Heere Keurvorst/ out 9 Jaren; de jonge Hartoginne / sijn Suster / out 7 Jaren / en Madame de Princesse Maximiliaen / haer Moeye. Op de Stellagie/ die 2 Trappen hoog was/ kon men maer van ter zyden optreden. De Coadjuteur van Frisingen / in Bisschoppelijcke Klederen/ dede vervolgens de Gebeden / en daer na de ordinaris Ceremonien / die de Roomsse in 't trouwen zijn gewent te plegen; dan 't geen wat particuliers scheen / was / dat terwijl hy de essentiéle Woorden van de Trou sprack/ hy de Handen van den Keurvorst en de Princesse met sijn Stoole te samen bond.

De Ceremonie / onder welcke yder over eynde hadde gestaen / voltrocken zijnde/soo wierdt nu Madame de Dausijne door de 2 Princen te rugge na haer Kamer geleyd / en ontfing aldaer de Complimenten van alle de Ministers en van 't gantsche Beyersse Hof: de Hartogh van Crequi reyckte haer doen een Brief van den Heere den Dausijn toe / welcke hem belast was niet over te geven voor den Trouw geschiedt was. Hier op volgde een Avontmael / en daer by 't lopen van verscheyde Fonteynen van Wijn: Madame de Dausijne / den Heere Keurvorst / den Prince Maximiliaen / en de Princesse sijn Vrouw saten alleen aen Taeffel/ en wierden van de Edellieden gedient: En hier na sag men een konstig Vuurwerck aensteken / 't welck als een Vierkant was gemaeckt/ verdeelt door verscheyde Specien van Parterres; aen de 4 Hoecken stonden Hercules / bevechtende de Hydra; een Neptunus / omringt van Dolfijns; een Pallas / en noch een andere Godesse: de Parterres waren vervult met Bloem-Potten / en voornamentlijck veel daer Lelien in stonden: verscheyde Figuren vercierden de kanten / en onder andere sagh men Jupiter met sijn Blixem / Juno op haer Karre / van Pauwen voortgetogen / en voor dit alles een Triumf-Wagen / getrocken van ses Paerden / daer Apollo op sat / en quam by Neptunus met sijn Dolfijns; maer de Vuurwercken waren noch veel fraeyer als al 't uytwendige/dese wierden aengesteken door de Huwelijkx-Godinne / voerende de Wapenen van Monsieur en Madame de Dausijne/ welcke aenstonts in volle vlam wierden gesien: 't Vuur ging voort / en men

sagh

sagh de Dauphijns / de Lelien en Leeuwen aengaen / en met eene begon de Godinne mede te branden / vliegende verscheyde brandende Herten en Liefde-Goodjes / geheel van Vuur / uyt haer om hoog: En terwijl dat dit geschiede / sagh men Apollo oock door 't Vuur consumeren / en daer by self de Stralen der Son / door Vuur afgebeelt: Hercules wierdt in de Lucht vertoont / geheel in 't Vuur / gelijck als hy op de Aerde was gestelt: daer wierden seer veel Vuur-pijlen aen alle kanten opgeschoten: En eyndeling sagh men alles gelijck in brandt / en daer mede eyndigde desen dagh.

Monsr. Colbert is voort weder te rugge getogen / om het Secretarisschap van de Buytenlandtse saecken in Vranckrijck waer te nemen / als waer toe al over 2 Maenden was verkoren.

Hier na heeft men aen 't Beyersse Hof het Italiaensse Opera vertoont / het Carrousel gehouden / en diergelijcke divertissementen meer / die te lang souden zijn om hier te verhalen / en dienden maer om de tijdt te consumeren tot het vertreck van Madame de Dauphine / 't welck eyndeling wierdt gereguleert op den 5 February. Den Grooten Kamerling hadde alle nodige ordre op de Weg gestelt / op dat op de Reyse niet en mocht manqueren / en dat tot Benfeld toe / als zijnde de Plaetse daer de Koning van Vranckrijck ordre hadde gestelt om haer te ontfangen. Den Marquis d'Arancour / Generael van de Cavallery / eerste Capiteyn van de Guardes / soude haer met sijn Compagnie tot op de Frontieren geleyden / waer by den Marquis d'Espinchel met de helft van sijn Compagnie sig oock voegen soude: den Marquis de Beauveau / Raedtsheer van Staet / die Gouverneur van sijn Keurvorstel. Doorl. is geweest / soude met 6 Edellieden van de Kamer en veele andere Officiers haer versellen / en voor al soude de Gravinne van Porcia / haer Gouvernante / met vijf Staet-Dogters met haer gaen: de Baron van Kelberg was belast haer tot Schletstad by te blijven / gelijck oock Monsr. de Crequi / om te sien dat sy op de Landen van Vranckrijck soude zijn gearriveert. En alsoo wierdt de Reyse gesamentlijck op den 5 February van Munchen aengevangen / waer by den Heere Keurvorst sigh met het gantsche Hof voegde / zijnde het gevolgh van Karossen / Wagens en Paerden seer groot: men ruste de eerste nacht tot Broue / een Burgt / 7 uren van Munchen / en 's anderendaegs tot Augsburgh: 't Hof volgde tot Freyberg / als de uytterste Frontier van den Keurvorst / die self met den Hartog Maximiliaen tot Augsburg quam / doch de laetste keerde weder te rugge na Munchen. De Magistraet van Augsburg verstaende / dat de Dauphine begonde te naderen / sond haer op 't begin van haer Limijten Gedeputeerden te gemoet / hebbende by haer een Compagnie Ruyters / en verscheyde van de Borgers / van welcke sy / onder 't lichten van Fackels / met 6 Karossen binnen de Stadt wierdt geleyd / alwaer den Heere Keurvorst een weynig te voren incognito was gekomen: het Geschut wierdt verscheyde mael los gebrant; sy passeerde door een dubbelde reeckx van Voetbolck / dat in de Wapenen stont /

en trad af voor het Huys van den Grave Fugger / dat men voor haer Logement had geprepareert: de Magistraet quam haer aldaer complimenteren / en de ordinaris Presenten van Wijn en Vis presenteren: De Coninginne Douariere van Polen / Gemaelinne van Hartog Karel van Lottharingen / en de Hartog van Nieuwburgh gaven haer den volgenden dagh de visite. Sy at doenmaels publijck / en ging het Stadthuys met eenige Kercken na den eten besien: sy vertrock den volgenden dagh / met de selve Eerbewijsingen als sy ingehaelt was. Den Heere Keurvorst bleef by haer tot Ulm toe / en nam daer sijn afschept van haer. Sy vertrock vorder op Tubingen / in 't Hartogdom van Wirtembergh / en wierdt daer over-al getracteert tot koste van 't Landt / en verselt van Hartog Frederick Karel / die daer Administrateur van is / en haer tot op de Frontieren was wesen ontfangen. Sy vertrock voort op Oberkirck / en arriveerde den 20 tot Straetsburg / alwaer sy van de Magistraet / die 6 a 700 Ruyters by haer hadde / wierdt ontfangen aen de kant van de Brugge van Kinsec / en complimenteerde haer aldaer: sy sat doe op een kleyne Koets / maer komende aen de Rijn-brugge / trad sy over in haer eygen Karos / die van 6 schoone swarte Paerden getrocken wierdt / en daer mede langs een reeckx van Volck / dat in de Wapenen stont / gekomen zijnde in 't Logement / dat voor haer bereyd was / soo wierdt aen haer gepresenteert een Koffertje van Filigrane / aerdig gemaeckt / met een seer kostelijcke Gonde Boot / daer in een schoone Gonde Medalie / waer op de Stadt Straetsburg met hare Wapenen was gemaeckt: 't Geschut wierdt / na dat sy daer binnen was / volgens haer begeeren / eerst afgeschoten: sy ontfing aldaer de Complimenten van de naburige Princen / en vertrock den volgenden dag op de selve manier gelijck sy daer in gekomen was: Een quartier uurs van daer ontmoete sy 100 Lijf-wachten van den Koningh / gecommandeert door Mr. de Brusac; en wat verder vertoonde sig Mr. de Monclar als Hooft van 500 Ruyters of Dragonders / getrocken uyt diversche Plaetsen in der Elsas / die haer voort tot Friesenheim geleyde: maer alsoo men daer geen genoegsame spatie vond / om haer te tracteren / wierdt een groote Schuur uytgekoren / die men met rijcke Tapijten behong / en deckte de Grondt met schoon Damast / op welcke wijse men in min als 2 uren een gants Apartement formeerde / daer Vensters en alles in waren / met een groote Zael voor de Guardes. Hier omtrent bejegende sy alle de voornaemste van de welcke de Koningh van Vranckrijck tot haer Huyshoudinge hadde geordonneert; Monsr. en Madame de Richelieu / als de principaelste zijnde / wierden aen haer door Monsr. de Crequi gepresenteert / die met eene sijn Credentiael overgaf; en soo vervolgens quam d'eene voor en d'andere na haer saluéren / en sy wierdt vervolgens door een reeckx van hare nieuwe Huysgenoten / sittende in de Zale die voor de Guardes was geprepareert / geleyd in 't Verblijf dat voor haer vervaerdigt was / alwaer sy vervolgens de Complimenten van haer alle ontfing / bekomende alle de gonst van 't onderste van

haer

haer Kleed te kussen; de Staet-dochters hadden de eere van de Voorgang te hebben / gelijck oock Madame de Monchevreuce / haer Gouvernante / en soo in ordre / d'een na d'andere / tonende sy aen yder soo minnelijcken gelaet / en gevende soo beleef de woorden / dat verscheyden by Missive haer groot genoegen aen 't Fransse Hof te kennen gaven. Hier na ontfing sy d'eerste Opdissinge van de Franssen / die seer prachtig na de Plaets was / doch men hadde daer toe alles wat delicaet was van Lions na Schledstadt laten brengen / niet alleen van Faisanten/Patrijsen en andere Spijsen/maer oock van schoone Bloemen/ Tubereusen/ Narcissen en Joncquilles. Het eerste Tractement was nauwelijckx geëyndigt/ of de Presenten / die den Koning voor die van hare Suite had gesonden/ wierden alle uytgedeelt / bestaende in veele Edele Gesteenten en Kostelijckheden/ maer boven dit alles wierdt in Gelt gegeven:

Aen de Compagnie Guardes	6000 gul.	die van de Stalle	6000
Aen den Mareschal van de selve	500	de Kamer-Knecht	1500
Voor de lichte Paerden	3000	den eersten Fourier	900
Aen den Mareschal van de selve	500	den tweeden	600
twee Kamer-Vrouwen	6000	van de Voeragie	600
Voor 8 Pagies en haer Gouverneur	5500	Villat	600
de Controlleur	3000	den Cappellaen	600
Postoliny	3000.	de Kamer-Jongen	600
den Medicijn	3000	een Duytse Dienstmeyt	600
de Officiers	12000	t'Samen	54500 Guld.

Dese Gelden wierden alle getelt by Mr. Barthelot / welcke haer seyde/ dat soo daer eenigh quaet Geldt onder was / dat hy 't selve soude laten vergoeden. Madame de Dauphine / horende dat sulckx aengenaem soude wesen aen den Koning / gaf byna alle de Klederen / die sy uyt Beyeren mede-gebracht had/ wegh / behoudende weynig / als 't geen dat sy self aen had: En alsoo is sy van hare Duytse Dames gescheyden / en voort na Benfeld gereden / alwaer sy dien avont sliep; en den volgenden dagh arriveerde sy tot Schledstad/ alwaer/ terwijl 't Guarnisoen in de Wapenen stont/ van de Magistraet wierdt ontfangen / die haer de Stadts Sleutels presenteerde: En van daer is sy voort vertrocken na St. Die / Raon en Luneville op Nancy / alwaer sy van den Commandeur Colbert / onder 't losbranden van 't Canon en in de Wapenen staen van wel 105 Compagnien te voet / wierdt ontfangen / en vervolgens alle mogelijcke eerbewijsingen aengedaen: Terwijl den Koningh en den Heer den Dauphijn vast naderden/ om haer te ontfangen.

Zijn Majesteyt was den 26 Februarij van St. Germain vertrocken / zijnde de Coninginne met den Heere den Dauphijn by hem in de Karosse / nevens Madame de Guise en de Hartoginne van Crequi; sy aten tot Bourget/ maer den Koning ging/ na sijn gewoonte/ niet uyt sijn Karosse om te eten / werdende

van de Officiers / daer hy sat / gediend: 't Mael gehouden zijnde / stegen den Koning en den Dauphijn beyde te Paert / en diverteerden haer met de Kraeye en Exter-Jacht / 't welck duurde tot dat sy tot Dammartin quamen / alwaer sijn Majesteyt dien nacht sliep. 's Anderendaegs / zijnde den 27 Februarij / at sijn Majesteyt tot Nanteuil / en ging slapen tot Villiers Costeretz / alwaer Monsieur en Madame alles hadden geprepareert / om haer te onthalen / weshalven aldaer 3 dagen souden blijven. 's Anderendaegs ging sijn Majesteyt op de Harten-Jacht / en 's avonts quam de Hartog van Crequi daer aen / met bescheyt / dat hy de Dauphine tot Schledstadt hadde gelaten: Weshalven / na dat sigh het Hof eenige dagen aldaer hadde vermaeckt / sijn Majesteyt sigh op den 2 Maert weder op reys heeft begeven / om de Dauphine te gaen ontfangen / en quam dien avont tot Soissons / den 3 tot Fismes / den 4 tot Rheyms / en den 5 tot Chalons.

Inmiddels was Madame de Dauphine den 2 Maert al tot Toul gekomen / den 4 tot Bar / en den 5 tot Sermaise / alwaer de Hartog van Trimouille / die daer toe gesonden was / wiert gecomplimenteert. Den 6 arriveerde sy in 't Casteel van Vegnicourt / alwaer de Hartog van Crequi haer op nieu quam complimenteren. Sy vertrock van daer op Vitry / doch onderwegen quam Mr. de Brisac / Major van de Guarde / haer seggen / dat den Koning haer vast tegen quam: Gelijck oock sijn Majesteyt op de middag al tot Vitry was gekomen / alwaer maer een quartier uurs met de Maeltijdt gespendeert hebbende / de Dauphine tot 2 mijlen buyten die Plaets ging ontmoeten; alwaer de Bisschop van Condom bericht gaf / dat Madame de Dauphine aenquam; gelijck men oock aenstonts hare Karosse sagh verschijnen: En de Grave van Lignevill / Edelman van de Keurvorst van Beyeren / welcke haer soo verre verselt had / haer kennisse gevende / dat den Koning geen 100 treden van daer was / soo wilde sy self de Portier van haer Karosse openen / om uyt te treden / maer 't zy dat sy een weynig gealtereert was / of dat die te veel klemde / eer sy die open konde krijgen was den Koning al uyt sijn Karosse / en wanneer sy mede uytgetreden was quam den Koning eenige treden na haer toe / en sy desgelijckx: de Grondt of Wegh was vuyl / soo dat sy een Beeren-huyt liet neerwerpen / om daer op te knielen / en den Koningh alsoo te bejegenen; maer sijn Majesteyt wederhield haer / omhelsde en kuste haer tweemael / seggende: Mijn Dochter, ick hebbe meer ongedult gehad, om u te sien, als ick kan uytdrucken. Daer hy voegende: Dat hy groote blijdschap hadde, dat sy in goede gesontheyt overgekomen was, als hebbende gevreest, dat de lange Wegh en 't quaet Saysoen haer meer geincommodeert soude hebben. Waer op dese Princesse antwoorde: Dat sy geen minder ongedult hadde gehad, om de eer te hebben van sijn Majesteyt te sien, en dat sy alsins sodanige obligatie had, dat sy niet konde nalaten in een soo glorieusen dagh, als die was, eenig leet te gevoelen, om dat sy wel voorsag de weynig middelen, die sy oyt soude hebben, om ware teeckenen van erkentenisse, geproportioneert

moneert na de weldaden van sijn Majesteyt, te toonen. Den Koning had weynig Volck by hem/ als die daer by mosten wesen/ also 't selve expres hadde begeert/ en alsoo was den Heere den Dauphijn de naeste daer by/ welcke sijn Majesteyt haer presenteerde/ seggende/ Madame, siet daer u Man. Waer op een compliment wierdt gedaen/ en vervolgens vertoonde sijn Majesteyt aen haer Monsieur/ en sonder daer meerder woorden te maecken/ seyde sijn Majesteyt: Laet ons in de Karosse gaen sitten, alwaer wy met meer commoditeyt t'samen sullen konnen spreecken. Den Koning/ als Vader/ ging voor en gaf haer de Handt/ om in de Karosse te treden/ terwijl den Heere den Dauphijn haer van d'andere kant hielp: den Koning ging nevens haer sitten/ Monsieur daer over/ tusschen Madame de Richelieu en Madame de Rochefort/ den Heer den Dauphijn in 't Portier/ nevens Madame de Dauphine/ en Madame de Maintenon in 't andere Portier: Sy quamen 's avonts ten 4 a 5 uren tot Vitry/ alwaer voor 't Logijs van den Koning af-traden/ en vonden aldaer de meeste Heeren/ die sijn Majesteyt niet goet hadde gevonden tot het ontfangen mede te nemen: den Koning geleyde haer self door sijn Verblijf in dat geene 't welck voor haer bereyd was/ maer hier omtrent was den toeloop van 't Hof/ van groote en kleyne/ soo groot/ dat het nauwelijckx uyt te drucken is: sijn Majesteyt begeerde met de Princesse een weynig alleen te spreecken/ en gingen alsoo te samen in een kleyn Cabinet/ daer den Heer den Dauphijn daer na mede by quam/ als oock Monsieur; en terwijl het Avontmael wierdt bereyd/ quamen alle de Princen/ Hartogen/ Marschalcken van Vranckrijck en andere Officiers van de Kroon haer saluëren en kussen/ volgens haer rang/ de andere Heeren kusten het onderste van haer Rock; sy stont voor de Princen en Hartogen op/ en dede Stoelen/ die men vouwen kan/ aen de Princen van den Bloede geven/ als oock aen de Cardinalen, aen den Heere Prince van Condé seyde sy speciael: Dat sy hem kende door sijn groote Actien, door sijn gewonnen Batailles en veroverde Steden. De Maeltijdt wierdt gedaen aen een Taeffel/ daer den Koning aen 't midden sat/ Madame de Dauphine aen sijn rechter-hand/ en daer nevens den Heere den Dauphijn/ waer aen Monsieur volgde: behalven dese Taeffel waren noch diversche andere voor de Heeren en Officiers: En na dat het Mael was geëyndigt/ trad men in de Kamer van de Dauphine/ daer na een quartier uurs yder weder uyt ging/ uytgenomen den Koning en den Dauphijn/ die wel 3 quartier-uurs daer in bleven/ terwijl Madame de Dauphine haer ontkleede en te Bedde ging; doch sijn Majesteyt liet eyndeling de twee nieuw-getrouwde te samen/ tot 's anderendaegs den 7/ als wanneer den Koning Madame de Dauphine in de Misse geleyde/ en van daer in de Karosse tredende met den Heer den Dauphijn/ de Wegh nam na Chalons: onderwegen/ tot Sepe/ at den Koning met den Heere den Dauphijn en Madame de Dauphine nevens Monsieur in de Karosse: En hier quam de Coninginne van Chalons Madame de Dauphine ontfangen; sy (Madame) wilde weder knielen/maer

haer Majesteyt belette sulckx / so wel als den Koning had gedaen / en omhelsde en kuste haer verscheyde mael / waer na sy haer noemde en presenteerde de Princessen van den Bloede / met welcke een kort compliment afgelegd zijnde / ging den Koning / met die in sijn Karosse waren geweest / sitten in die van de Coninginne / komende noch dien avont tot Chalons / alwaer / na de Complimenten van de Magistraet waren ontfangen / door den Cardinael de Bouillon de tweede Trouw geschiede / hebbende alvoren gezegent 13 Gout-stucken en een Ring van Gout en Silver door een / en vroeg doen overluyd: Louys, Dau-phijn van Vranckrijck, en neemt gy niet Maria Anna Christina Victoria van Beyeren, alhier present, voor uwe Vrouwe? En gy Maria Anna Christina Victoria van Beyeren, neemt gy niet Louys, Dauphijn van Vranckrijck, voor uwe Man? Waer op sy beyde Ja antwoorden / en den Cardinael de Gout-stucken met den Ring gaf aen den Heere den Dauphijn / die de selve aen de Vinger van Madame de Dauphine stack / en de Gout-stucken haer op Trouw overleverde: Waer na aenstonts de Zegening wierdt gedaen / en verbolgens een prachtige Maeltijdt gehouden / 't Geschut van de Stadt los-gebrandt en een konstig Vuur-werck aengesteecken: En 's anderendaegs waren sy gesamentlijck in de Misse / die den Cardinael van Bouillon celebreerde; de Kercke was seer kostelijck met de Tapijten van de Kroon van boven tot beneden behangen / en den Autaer verciert met het Silverwerck van des Conings Capelle: Madame van daer te rugge en weder in haer Kamer gekomen zijnde / vond 20 Korfjes / gevult met Presenten / meestendeel verciert met Gesteenten / welckers kostelijckheyt genoegsaem te kennen gaven / dat die niet als van den Koning quamen / waer van sy / die van Gesteenten waren / meest aen haer Staet-dochters uytdeelde. Des namiddags deden de voornaemste Officiers van haer Huys aen haer den Eed. Den 9 ging 't gantsche Hof sigh diverteren na een Huys van plaisance / toekomende de Bisschop van Chalons. Den 10 vertrock 't Hof na Kheyms / en den Heer den Dauphijn met de Dauphine na St. Remy. Den 11 sliep het gantse Hof tot Fismes / en 's anderendaegs tot Soissons / van waer den 13 weder vertrock na Villers Costeretz / alwaer dien dagh noch een Italiaensse Comedie wierdt vertoont / gelijck oock den volgenden dagh / na dat men sigh met de Jacht vermaeckt hadde / dat op den 15 en 16 noch gecontinueert wierdt. Den 17 quam 't Hof tot Dammartin / en den 18 tot St. Germain / daer Madame de Dauphine verbolgens de Complimenten van die van Parijs en andere Grooten heeft ontfangen: En daer zijn sedert haer alle divertissementen en vermaeckelijckheden aengedaen / die men konde bedencken / als zijnde een Dame die in Vranckrijck met groote estime van een yder is geëert. En dit is het tweede groote Huwelijck / dat op de generale Vrede is gevolgt. Wy hebben noch van een derde te spreecken.

Voorledene Jaer / niet alleen na / maer oock voor 't sluyten van de Vrede /

had

had men al een wijl tijdts gediscoureert van een apparent Huwelijck tusschen de Koning van Sweden en de Princesse Ulrica Eleonora, Suster van de Koning van Denemarcken, van welcke seer veel lof bare deugden gesegt werden; maer na de Vrede getroffen was / is 't selve / gelijck als tot een Zegel van Vriendtschap / tusschen de 2 Noorder Koningen geaccordeert: Waer op / na verscheyde Galanteryen / die tusschen de 2 Verloofde passeerden / met het senden van Geschencken als andersins / den Heer Guldenstern / als Sweedsen Ambassadeur / op den 25 February tot Coppenhage is gekomen / om het vertreck van de Koninckl. Bruydt te bevorderen / dan hield sig voor eerst incognito / bekomende echter private Audientie by de Koninckl. Moeder en Koninckl. Bruydt; die eenige dagen van een Tertiaen aengetast werdende / daer door het hooggemelde Vertreck wat uytgestelt most werden. Ondertusschen dede op den 13 April den voorsz. Sweedsen Ambassadeur sijn publijcke Intrede / welcke vry prachtig in volgender wijse toeging.

Voor aen quamen alle de Karossen van de voornaemste Ministers / yder met ses Paerden / zijnde gepræcedeert door den Hof-Marschalck: daer na volgden die van den Koning / Coninginne / Prins / en vorder 't Koninckliicke Huys: Hier na hooggemelde Ambassadeur / in een rode Fluwele en kostelijck beslagen Koninckl. Karosse: doen de Stalmeester van sijn Excell.: En achter hem 9 paer Handt-Paerden / 3 Sweedse Karossen / yder met 6 Paerden / en acht Sweedse Lackeyen: Na de selve quam des Ambassadeurs Hooft-Karos / met 12 Lackeyen / doch niemant daer in: Daer na volgden 20 Cavalliers te Paert / met alle toebehoren / op 't prachtigste toegemaeckt: En achter de selve een Cavalier met geele Klederen en Pluymen / gevolgt van 6 Pagies / mede alle te Paert: Eyndelijck 24 Guardes / met blaeuwe Mantels / waer op voor en achter een Goude Sterre stond.

Sijn Excell. bequam daer na op den 15 sijn publijcke Audientie / soo by haer Koninckl. Majesteyten / de Koninckl. Weduwe / als by haer Hoogheyt de Princesse self / aen wie hy uyt de naem van sijn Koning een Boot met een Diamanten / geschat op 30000 Rijckxdaelders / presenteerde.

De Klederen en andere Bereydselen voor de Bruydt / in Vranckrijck gekocht / inmiddels tot Coppenhage aengekomen zijnde / begonde men bereydschap tot het vertreck te maecken: Terwijl echter allerhande vermaeckelijckheden tot Coppenhage aengestelt wierden / daer onder een bysonder schoon Carrousel / daer van den Koning 't eene Esquadron / en Prins Georg het ander / onder verbloemde Namen / voerde.

Den 3 Mey wierden de geteeckende Voorwaerden in de Koninckl. Raedtkamer gewisselt: En daer op nam den Sweedsen Ambassadeur den 7 sijn afscheyt / en vertrock voor af; waer na de Princesse in 't korte volgde.

Hare Koninckl. Hoogheyt quam den 13 dito met beyde de Coninginnen en de Furstin van Holsteyn-Gottorp van Frederickxburg tot Elseneur / en wierdt

de selve den volgenden dagh door hooggemelde Coninginnen en Furstinne op de Brugge / die met rood Laecken beleyd was / tot in de Galeye / die haer na Elsenburg soude overvoeren / de welcke mede met rood Laecken en anders ongemeen kostelijck geciert was / gebracht / met haer nemende de voornoemde Furstinne : soo als de gemelde Galeye van de Brugh afstack / gaf de selve de Deense Leus uyt 3 Cartouwen / waer op van de Vesting Kroonenburg driemael 27 Canon-schoten / en tusschen yder van de selve een salvo van Musquetten gedaen wierdt : de Burgery was in 't volle Geweer / en waren boven dien 3 Batallons te voet en een Regiment te paert / oock lieten haer de Trompetten lustig hooren : Na 't gemelde losbranden / 't welck een half uur duurde / begost het Esquadre van 12 Oorlog-schepen / dat in de Zont lagh / mede te canonneren / 't welck soo lang duurde tot dat de Galeye aen de Brugge tot Elsenburg overgekomen was / alwaer van de Coninginne Moeder van Sweden seer vriendelijck ontfangen wierdt ; doch de Furstinne van Holsteyn-Gottorp nam aldaer haer afscheyt / en keerde weder na Elseneur. De gesamentlijcke Stenden / bestaende in den Adel / Geestelijckheyt en de Magistraten uyt de Steden / stonden met blooten Hoofde / om haer Hoogheyt op te wachten en te verwelkomen / 't welck door den Heer Rijckx-Raedt Oxenstiern uyt de naem van de eerste / den Bisschop uyt de naem van de tweede / en de President van Landtskroon voor de derde / geschiede : Na dat dit gedaen was / losten de Sweden van 't Slot Elsenburgh en aen de Brugge in 2 salvoos te samen 80 Stucken / waer op men tweemael uyt Musquetten salvo schoot : Werdende haer Koninckl. Hoogheyt door hooggemelde Coninginne Moeder treffelijck getracteert. Op haer vertreck van Elsenburg / 't welck den 14 / des namiddags ten 2 uren / geschiede / wierden weder gelijcke Salvoos van Canon en Musquetten gedaen. Den Heer Graef Anthon en den Heer Baron Jens Juël verselden haer Hoogheyt als Koninkl. Deensse Extraord. Ambassadeurs / en bleven by de selve tot Helmstadt toe. De navolgende Nacht sliep sy tot Schellingen / van waer eerst den 16 vertrock / en quam omtrent den middagh aen een Adelijck Hof / toekomende den Heer Oernstedt (welcke Ambassadeur by de Noordtse Tractaten tot Lunden was geweest) genäemt Schotterup / alwaer de Koning van Sweden in Jagers Habijt in 't korte mede aenquam / en haer Koninckl. Hoogheyt / sijn Bruyt / verwelkomde / latende voort aen de Koninckl. Deensse Ambassadeurs / welcke noch tot Skummeslef waren / sijn aenkomst bekent maecken door den Heer van Oernstedt / en een Kamer-heer beneventeren / en vervolgens door den Heer Velt-Marschal den Baron van Aschenberg en andere Cavalliers met de Koninckl. Lijf-Karosse ter Audientie ophalen. Den Heer Baron Jens Juël dede sijne Propositie in de Deensse Tale / en den Baron Johan Gyldenstern antwoorde in 't Sweeds ; maer den Koning gaf den Graef Anthon persoonelijck in de Duytsche Tale antwoort. Van daer wierden sy Heeren Ambassadeurs na de Koninckl. Vrouw Moeder

ge-

gebracht/in wiens naem den Heere Oernsted haer in 't Duytsch op haer Complimenten antwoorde. Inmiddels wierdt een Vertreck tot het Koninckljjcke Byleger verveerdigt/ kledende den Coning sigh in een gants met Silver bestickt Kleed/ aendoende diergelijcken Mantel/ en opsettende een swarte Hoed/ daer witte Pluymen van af waeyden. In 't selve Vertreck/ aen 't eynde/ was een kostelijcken Hemel gemaeckt/ daer onder 2 groote Leen-stoelen of Zetels/ met Syde omtogen/ gestelt waren/ beyde voor hare Koninckl. Majesteyten/ en ter zyden noch drie andere/ als eene voor de Vrouw Moeder en twee voor de Koninckljjcke Deensse Afgesanten. Den Coningh quam in de voorsz. Kledinge ten 9 uren 's avonts voor een van de voorsz. Leen-Stoelen staen/ waer op de Ketel-Trommels geslagen en Trompetten geblasen wierden/ onder 't welcke de Koninckl. Bruyd/ geleyd van den Grave Anthon ter rechter en den Baron Juël ter linckerhant/ seer prachtig na den Koning wiert gebracht; voor aen gingh den Grave Bent Oxenstern/ met een silvere Staf in de Handt/ nemende by dese occasie de Rijcks-Marschalcks plaets waer; den Sleep van haer Koninckl. Hoogheyts Rock wierdt van 5 Adelijcke Dames gedragen; waer na de Koninckl. Vrouw Weduwe volgde/ voor welcke ging den Baron Johan Gyldenstern: Na dat de Heeren Deensse Ambassadeurs de Koninckl. Bruydt by den Koning hadden gestelt/ quam den Generael Major Schonleben/ den Generael Major den Baron Wachtmeester/den Kamer-heer Guldenstern en noch een vierde met een Hemel/ die sy droegen en over hare Majesteyten heen voerden/ houdende de selve soo lang tot de Trouw geschiedt was: den gedesigneerden Bisschop van Gotlandt/ Heer Hagenspiegel/ trad daer by/ en dede een Huwlijcks-Predicatie in de Sweetse Spraeck/ en vervolgens geschiede de Trouw/ die uytgekondigt wiert door 't geluyd van Ketel-trommels en Trompetten/ en de Edellieden quamen eerst Schotels met Confituren en daer na kostelijcken Dranck aen hare Koninckl. Majesteyten/ als oock aen de Heeren Ambassadeurs/ presenteren/ waer na in 't korte de Nieuw-getrouwde scheyden/ en tsamen te Bedde gingen. Den 7 ontfingen hare Majesteyten de Complimenten van de Heeren Deensse Ambassadeurs/ en reysden den 8 na Helmstadt; alwaer den 11 den Heere Grave Anthon sijn Afscheyt-Audientie bequam/ en met des Konings Afbeeldsel/ omset met Diamanten/ en met een Assignatie van 1000 Schippont Koper/ wierdt beschoncken; gelijck oock den Heer Marschal en den Koninckl. Secretaris geregaleert wierden. Des anderendaegs 's morgens is den Koning na Gottenburg en de Coninginne met de Coninginne Moeder na Stockholm vertrocken.

Aldus zijn 3 groote Huwelijcken/tusschen Spangie en Vranckrijk/Vranckrijck en Beyeren/ en Sweden en Denemarcken/ op de Nimweegse Vrede gevolgt: De Koning van Vranckrijck heeft dat van den Heere den Dauphijn aen desen Staet met de navolgende Missive bekent gemaeckt.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde.

DE particuliere affectie, die wy voor uwe Republijke hebben, en de verscheyde getuygenissen, die gy ons van de uwe hebt gegeven, en laet ons niet twijffelen, dat gy geen deel soud nemen aen alle de voorvallen, die onsen Staet gebeuren, soo hebben wy gelooft, dat gy wel te vrede soud zijn uyt ons self te verstaen het besluyt van 't Huwelijck van onsen outsten Zoon den Dauphijn met de Princesse Maria Anna Christina van Beyeren, daer van de Articulen op den 30 van de voorledene Maent zijn geteyckent. De Deugt, de Godvruchtigheyt en d'andere groote qualiteyten, welcke sigh in die Princesse overvloedigh vertonen, heeft ons tot die keure doen resolveren: En wy hopen, dat, Godt zegenende dese Alliantie, Princen sullen geboren werden, aen wie wy voor principale Instructie sullen geven, voor u alle de estime en consideratie te hebben, die gy meriteert. En de tegenwoordige tot geen ander eynde wesende, sullen wy die niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat Hy u neme, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde, in Sijn Heylige en waerde beschermingе. Geschreven tot St. Germain en Laye den 19 dag van January 1680.

Uwen goeden Vriendt, Geallieerde en Geconfedereerde,

Was geteeckent,

LOUYS.

En lager,

COLBERT.

Sedert de Tractaten van Vrede tot Nimwegen tusschen Vranckrijck en desen Staet/ en namaels oock met Spangie/ in 't Jaer 1678 gesloten waren/ heeft men al verscheyde mael gesprooken gehad/ alsoo Engelandt als Guarandeur van de selve wierdt geconsidereert/ om een Tractaet van Guarantie daer over op te rechten/ waer op in 't voorledene Jaer van Engelandt self/ volgens het 5 Articul van 't Tractaet van Alliantie/ in 't voorsz. Jaer/ den 26 July/ voor 't aengaen van de Vrede/ tusschen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en desen Staet opgerecht/ was geurgeert. Doch ondertusschen was onsen Heer Ambassadeur Boreel/ in Vranckrijck zijnde/ wegens 't Hof voorgekomen/ dat men daer verwondert was/ dat het meer als een Jaer geleden zijnde/ dat de Vrede tusschen de Koning van Vranckrijck en de Heeren Staten zijnde gemaeckt/ geene de minste genegentheyt wiert bespeurt/ noch oock eenige opening gedaen/ om een nader Defensive Alliantie met sijn Majesteyt te maecken/ als werdende aldaer geoordeelt/ dat sulckx veel dienstiger en seeuurder voor ons soude wesen als eenighe andere Alliantie/ daer men in Vranckrijck seyde van gehoort te hebben/ dat over gehandelt wiert/ alsoo desen Staet/ in nader Alliantie met Vranckrijck tredende/ verscheyde aenstotelijcke bejegeningen/ onlangs ontfangen/ niet subject soude zijn/ &c. En dat alsoo het selve

selve beter soude zijn als indifferent te blijven: werdende van verscheyde voordeelige Conditien/ die te bedingen souden zijn/ gesprooken / doch daer toe men van dese syde aensoeck soude hebben moeten doen. Waer op alleen gevolght zijnde ernstige betuygingen/ van met sijn Alder-Christel. Majesteyt in alle vertrouwde vriendtschap te blijven leven / met verseeckering / dat niets soude gedaen werden tegens de Tractaten / met Vranckrijck opgerecht / soo heeft den Heer Franssen Ambassadeur / hier in den Hage residerende / op den 8 January de navolgende Memorie aen haer Hoog Mog. overgegeven.

Memorie van den Heere Grave d'Avaux, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 8 January 1680.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder Christel. Koning, hebbende sedert de gemaeckte Vrede tot het herstellen van 't oude goet verstant tusschen den Koning sijn Meester en u Hoog Mog., 't welck door den Oorlog was gealtereert, gedurig gearbeyt, hadde verwacht, dat u Hoog Mog. haer van self souden hebben begeven om de vriendtschap van sijn Majesteyt aen te soecken, en de banden van eenigheyt, die de laetste ontroerenissen verbroocken hadden, stercker als oyt met de selve weder in een te strengelen; te meer, alsoo hy wel wist dat u Hoog Mogende door hare Ambassadeurs self kennisse hebben bekomen van de goede intentien van den Koning sijn Meester, en dat sy door de selve volkomentlijck verwittigt zijn, dat sijn Majesteyt, de welcke in 't midden der voordeelen, die hy door sijne Wapenen verkregen hadde, sijn voornaemste roem hadde gestelt in het doen van alle de vrywillige aenbiedingen, die de Vrede souden konnen voort-brengen, nu de selve een volkomen rust geniet, noch wel te vreden was sulcke voorslagen te voorschijn te brengen, die de gemelde Vrede noch soo veel te vaster souden konnen maecken, en dat hy aen u Hoog Mo: noch wel sulcke versekeringen wegens de Nederlanden wilde geven, dat de selve geen meerder ongerustheyt dien aengaende konden hebben.

Alhoewel de kennisse van dit alles u Hoog Mog. hadde behoren gerust te stellen wegens de goede dispositien daer sijn Majesteyt in was, om de oude Verbonden, die desen Staet wel eer met de selve gehad heeft, weder aen te gaen, en dat ged. Ambassadeur verwacht hadde, dat sy dit tegenwoordig Verbont met vreugde souden aenvaerden; echter, alsoo hy gesien heeft dat'er veel tijdt verlopen was, sonder dat het scheen dat u Hoog Mog. bedacht waren het goet vertrouwen, 't welck sy op de vriendtschap van den Koning sijn Meester behoorden gestelt te hebben, te doen blijcken, soo heeft hy geacht van sijn plicht te zijn de gevoelens van sijn Majesteyt tot u Hoog Mog. mitsgaders de begeerte, die de selve hadde, om wegens die van u Hoog Mog: tegens hem onderrecht te zijn, nader te openbaren.

Den gemelden Ambassadeur heeft verstaen, dat men het gene hy dien aengaende gesegt hadde, naukeuriglijck hadde gerapporteert; doch alsoo hy van de genegentheyt en erkentenisse, die u Hoog Mog. tot den Koning sijn Meester zijn hebbende,

bende, volkomentlijck onderrecht is, soo heeft hy beducht geweest, dat de selve op het vertrouwen, 't welck gemeenelijck uyt d'oprechtigheyt van sodanige gevoelens ontstaet, soo seer souden steunen, dat sy daer door souden nalatig blyven de blijcken, die sijn Majesteyt tegenwoordig van haer verwacht, daer van te geven: En alsoo hy sijn Majesteyt van dit alles verwittigt heeft, soo heeft hy nu nieuwe en nauwgesette orders van de selve ontfangen, om aen u Hoog Mog. te vertonen, dat de selve eyndelijck eenmael wenscht wegens de gevoelen, die de selve t'hemwaerts zijn hebbende, klaerlijck onderrecht te zijn; en dit met soo veel te meer reden, dat na het gene daer nu voorgevallen is, hy niet langer soude konnen twijffelen, of u Hoog Mog. souden geheel andere gedachten hebben, als sigh op het aldernauste met de selve te vereenigen, ingevalle men langer uytstelde een eynde van dit Verbont te maecken, door dien de selve haer vastelijck inbeeld, dat een langer uytstel in desen niet anders als een heusche weygering soude wesen, dewyl het niet billijck is, dat na dat men een soo volkomene kennisse van dessels gevoelens van soo overlangh gehad heeft, hy van gelijcken van de uwe niet klaerlijck onderrecht soude wesen, en dat hy sodanige versekeringen van uw vriendtschap niet soude hebben, als hy u van de sijne wel wil geven.

Den geseyden Ambassadeur vint sigh genootsaeckt dese Memorie aen u Hoog Mog. te presenteren, en daer nevens te versoecken, een ernstige reflexie op dese saeck te maecken, mitsgaders op de goede dispositien, daer sijn Majesteyt tegenwoordig in is, om de oude genegentheyt, die de selve uwe Republijck is toedragende, door nauwer banden van eenigheyt en het oprechten van een Defensive Alliantie vast te stellen, op dat sijn Majesteyt wegens der selver gevoelens eerlang moge werden onderricht, en dat hy sijne saecken in 't toekomende moge schicken na het gene u Hoog Mog. hem tegenwoordig sullen mede deelen.

Was getekent,

Gedaen in den Haeg den 6 January 1680. *D'AVAUX.*

Waer op den Heere Sidney / Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne / daegs daer na de onderstaende Memorie heeft overgelevert.

Memorie van den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van de Koning van Groot-Brittagne, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 9 January 1680.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van de Koning van Groot-Brittagne twijffelt niet of u Hoog Mog. sullen door den Ambassadeur, die de selve by sijn Majesteyt zijn hebbende, wel geinformeert zijn met wat verwondering en ontsteltenisse de selve d'instantien, die den Alder-Christel. Koning, om in een Defensive Alliantie met desen Staet te treden, laet doen, vernomen heeft: En alsoo den Ambassadeur van hoog-gem. sijn Alder-Christel. Majesteyt de selve by de Memorie, die hy op gisteren aen u Hoog Mog. presenteerde, seer sterck reitereert, soo ist, dat den gem. Envoyé niet en kan onderlaten door expresse ordre van den

en Koning sijn Meester aen de selve te vertonen, dat sijn Majesteyt die Alliantie niet anders kan considereren als een Ligue die tegens de selve soude werden aengegaen, na dat u Hoog Mog. swarigheyt gemaeckt hebben een Acte van Guarantie van de Vrede, die tot Nimwegen gesloten is, te passeeren, schoon de selve by twee solemnele Tractaten van den 10 January en 26 July des Jaers 1678 daer toe gehouden waren.

Dat den Koning sijn Meester niet en kan begrijpen, dat die Alliantie geen ander oogmerck als die van d'eenigste beschermінge van Vranckrijck of van desen Staet soude hebben, dewyl sijn Alder-Christel. Majesteyt sigh in een diepe Vrede bevint, en van de Princen sijne Naburen niets ter werelt te vressen heeft: dat over sulckx sodanig een Verbont geen ander oogwit in sigh kan hebben, als om aen den Alder-Christel. Koning te faciliteren de middelen, om sijn gevoelen te tonen over het ongenoegen, 't welck hem door d'afgesonderde Vrede, die den Koning sijn Meester in den Jare 1674 met desen Staet gemaeckt heeft, veroorsaeckt is, mitsgaders over den yver, die sijn Majesteyt betoont heeft, om aen u Hoog Mog. en der selver Geallieerden een voordeeliger Vrede, als die tot Nimwegen gesloten is, te willen procureren, als oock om dat hy die Vrede aengeboden heeft te guaranderen.

Indien u Hoog Mog. reflecteren op de Declaratie, die den Alder-Christel. Koning aen uwe Ambassadeurs gedaen heeft, namentlijck, dat hy die Guarantie van de Vrede considereerde als een Ligue, die tegens hem soude zijn aengegaen, schoon de selve door sijn Plenipotentiarissen en de uwe tot Nimwegen solemnelijck was gestipuleert, soo sullen de gevoelens van den Koning sijn Meester by dese gelegentheyt aen u Hoog Mog. niet vreemt voorkomen: Oock kan sijn Majest. van sijne zyde sigh niet inbeelden, dat u Hoog Mog., de welcke altoos betuygt hebben in een goede en nauwe eenigheyt met de selve te willen leven, sigh in een Alliantie, die sijne belangens soo tegen is, souden willen inlaten, oock waer aen u Hoog Mog. geensins gehouden zijn, en de welcke de eenigheyt sekerlijck soude verbreken, en sijn Majesteyt souden verplichten andere mesures te nemen.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 9 January 1680. SIDNEY.

Dese is gevolgt van een nader Memorie van den Franssen Ambassadeur op den 12 van de selve Maent.

SChoon den Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, aen u Hoog Mog. by sijn Memorie van den 6 deser d'intentie van den Koning sijn Meester, omtrent d'Alliantie tusschen sijn Majesteyt en desen Staet voorgestelt, heeft bekent gemaeckt, soo kan hy echter niet onderlaten de precise orders van sijn Majesteyt na te komen, de welcke hem wel expresselijck beveelt aen u Hoog Mog. te verklaren, dat hy seer verwondert is te verstaen, dat men bedacht was om het besluyt van sijn Verbond tot op een ander tijd uyt te stellen:

len: dat ſonder de natuurlijcke order der ſaecken eenigh gewelt aen te doen, ſijn Majeſteyt mocht en behoorde te verwachten, dat u Hoog Mog. een ſolemnele Ambaſſade aen de ſelve ſouden hebben afgeſonden, om deſe gunſt van hem te verſoecken, en inſonderheyt na dat hy de Vrede met haer gemaeckt heeft, en dat hy haer ſoo veele verſeeckeringen, ſoo met woorden als met daden, gegeven heeft, dat hy haer ſijn vriendtſchap oprechtelijck en ter goeder trouwe weder gaf, en dat hy oock op haer verſocht, dat ſy haer in de ſelve over-een-komſten, die ſy altoos met de Koningen ſijne Voorſaten en met ſijn Majeſteyt gehad hebben, weder ſouden begeven.

Dat zedert het oprechten van uwe Republijck, tot noch toe, u Hoog Mog. by de Koningen ſijn Voorſaten, en ſelf by ſijn Majeſteyt, altoos ſterck aengehouden hebben, om de continuatie van haer Alliantie, mitsgaders blijcken van haer beſcherminge van haer te verſoecken: dat u Hoog Mog. altoos krachtelijck door de ſelve bygeſtaen zijn, en dat uwe Legers tot het Jaer 1648 gedurigh met die van ſijn Majeſteyt zijn gevoegt geweeſt, en geſamentlijck geägeert hebben.

Dat zedert die tijdt u Hoog Mog. haer aenſoeck tot het vernieuwen van dat oude Verbond dickwils hervat hebben, en dat de ſelve in 't Jaer 1662 eyndelijck een ſolemnele Ambaſſade na ſijn Majeſteyt tot het ſelve eynde hebben geſonden, gelijck het gem. Verbond doen ter tijdt vernieuwt en getekent wierdt.

Dat het ſelve geenſins ſtreckt, om, met wie het ſoude mogen weſen, tot een rupture te komen, of om de Staten aen eenige moeyelijckheyt met iemant ter werelt te helpen, maer alleenlijck om de Vrede door gants Europa ſoo veel te vaſter te maecken, 't welck tegenwoordigh de eenigſte ſorge van ſijn Majeſteyt is; te meer, alſoo u Hoog Mog. diergelijcke Defenſive Alliantie met verſcheyde Koningen en Staten hebbende, het in de gedachten van ſijn Majeſteyt niet konde komen, dat nadien hy haer ſijn vriendtſchap ſoo oprechtelijck hadde wedergegeven, als hy gegeven heeft, het vernieuwen van de ſelve eenige ſwarigheyt konde ontmoeten, en dat de ſelve egter ſiet, dat 2 Maenden met gedurige aenſoeckingen verſpilt zijn, ſonder dat men voor als noch tot eenige deciſive Reſolutie gekomen is.

Dat ſijn Majeſteyt ſigh niet konde inbeelden, dat de Declaratie van de Koning van Engelandt eenigh effect op de gemoederen van u Hoog Mog. ſoude hebben konnen doen, dewyl het Verbond, door Engelandt aengeboden, niet als al te klaerlijck offenſijf tegen ſijn Majeſteyt was; en dat daer tegens dit, 't welck tegenwoordig door de ſelve voorgeſtelt werdt, noyt eenig quaet effect tegens de Koning van Engelandt kan voortbrengen, namentlijck, indien hy ſigh in Vrede wil houden, en de Staten ſonder eenige nootſaeckelijckheyt, gelijck hy in 't Jaer 1665 gedaen heeft, niet en komt aen te vallen, alſoo ſijn Majeſteyt in ſulcken gevalle gehouden ſoude zijn de ſelve by te ſpringen, gelijck hy oock in dat Jaer heeft gedaen.

Doch aengaende het Verbond, 't welck ſijn Majeſteyt voorſtelt, 't ſelve is van ſulck een aert, dat het niet anders als goet, en noyt eenig quaet aen iemant ter werelt kan doen.

Wy-

Wyders soo is de Declaratie van de Koning van Engelandt tegens d'Alliantie an sijn Majesteyt nergens na soo krachtigh als die hooggem. Prins in 't Jaer 1662 en sijn Majesteyt gedaen heeft, om het Verbond, 't welck de selve doenmaels met Hoog Mog. aenging, op te houden, en insonderheyt om de guarantie van hare Visschery, die hy gedurig van voornemen was te verstoren, te verhinderen; En lsoo sijn Majesteyt in sulck een wichtige gelegentheyt, als dese voor de Staten vas, echter daer mede voort voer, soo verwacht hy oock met reden van haer, dat geen acht op soo een ongegronde Declaratie sullen slaen; en eyndelijck, dat na at sijn Majesteyt sijn vriendtschap oprechtelijck en ter goeder trouwe aen u Hoog Mog. wedergegeven, en self met het toestaen van de Tarif van 't Jaer 1664 (die eer voordeelig voor haren Handel is) dadelijcke blijcken daer van laten wederva- en heeft, en daer hy alleen het vernieuwen van 't Tractaet van het Jaer 1662. t welck alleen defensijf is, en met die gene die u Hoog Mog. met andere Vorsten n Staten zijn hebbende, geen ander verschil heeft, als dat het selve veel voordee- ger door de guarantie van hare Visschery voor haer is) van haer versoeckt, sijn Majesteyt over sulckx aen ged. Ambassadeur belast heeft u Hoog Mog. te verkla- en, dat ingevalle de selve langer uytstelden dese vernieuwinge van Verbond toe e staen, sy daer door onwederspreeckelijck souden doen blijcken, dat het haer oornemen niet en is, om sigh met sijn Majesteyt soo oprechtelijck, als hy van sijn yde doet, weder te begeven in die vertrouwde vriendtschap, die altoos oorsaeck an de sterckte en vastigheyt van uwe Republijck, mitsgaders van de vryigheyt en enwas van uwen Handel en Mogentheyt is geweest, en dat gelijck sijn Majesteyt n sulcken geval geen langer staet op u Hoog Mog. soude konnen maecken, om en vaste en verseeckerde Vrede te houden, als tot dat sy haer op een wyse, beter over een komende met de ongenegentheyt, die sy tot de selve doen blijcken, elders adden versorgt, dat sy oock dienvolgende verseeckert mosten zijn, dat sijn Maje- teyt sijne saecken na de selve voet sal schicken, en dat hy ondertusschen sijn uyt- erste macht in 't werck sal stellen, om den Handel van sijn Onderdanen, met alle lessels aenkleven, soo veel als eenigsins mogelijck is, voort te setten. Sijn Majest. eeft dese sijn meening met de selve woorden aen de Ambassadeurs van u Hoog Mog. bekent gemaeckt, en daer by doen aenseggen, dat na dat hy haer de selve soo laer en nauwkeurig voor ogen gestelt hadde, hy gaerne soude sien, dat sy u Hoog Mog. daer van verwittigde, en dat hy een positijf en decisijf Antwoort binnen 14 lagen daer op versocht; na welcke tijdt den geseyde Ambassadeur ordre had geen aensoeck meer dien aengaende te doen, alsoo sijn Majesteyt als-dan geresolveert was sijn saken te schicken volgens dat de selve door u Ho. Mo. alhier bejegent was.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 12 January 1680. *D'AVAUX.*

Waer op den 22 daer aen noch dese Memorie heeft ingegeven.

Den

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, zijnde door den Koning sijn Meester wegens de Declaratien, die sijn Majest. aen d'Ambassadeurs van u Hoog Mog. nu onlangs heeft gedaen, geïnformeert, heeft gedacht, dat hy niet een moment mocht uytstellen, om d'ordres, die hy ontfangen heeft, van u Hoog Mog. reeckenschap daer van te doen, ter executie te stellen.

Sijn Majesteyt, de welcke sijn intentie door den Heer Colbert sedert den 3 deser aen de Heeren u Hoog Mog. Ambassadeurs te kennen gegeven hadde, heeft de selve noch krachtiger willen maecken, met de selve aen u Hoog Mog. self uyt te leggen: En hebbende tot dien eynde uwe Ambassadeurs op den 15 deser ter Audientie op ontboden, soo heeft hy haer geconfirmeert al 't geen den Heer Colbert haer van sijnent wegen reets verklaert hadde: En alsoo den geseyde Franssen Ambassadeur sulckx by sijn Memorie van den 12 deser aen u Hoog Mog. heeft bekent gemaeckt, soo sal hy 't selve alhier niet weder ophalen, dan sal hem alleen genoegen haer te seggen, dat sijn Majesteyt by 't gene in sijn geseyde Memorie gemelt is, heeft gevoegt, dat na dat hy sijn voorgaende vriendtschap aen de Staten weder-gegeven hadde, en haer soo menigmael hadde doen kennen, soo met het gene in 't sluyten van de Vrede voorgevallen is, als met alle publijcke demonstratien, die sijn Majesteyt haer sedert die tijdt gedaen heeft van de oprechte genegentheyt, die de selve hadde, om de oude banden van eenigheyt, en de Alliantie, die hy wel eer met haer heeft gehad, te hervatten, hy verwondert was te sien, dat u Hoog Mog. soo veel uytstel in een saeck, de welcke door een groote menigte van redenen immers haer so voordeelig als aen sijn Majest. self was, gestadig toebragtē.

Dat de diligentie, die u Hoog Mog. in 't Jaer 1662 gedaen hebben, om d'Alliantie, die doenmaels gemaeckt wierdt, met sijn Majesteyt te vernieuwen, geen rapport en hadde met het geene tegenwoordig in 't werck gestelt werdt, en dat sijn Majesteyt niet en wist waer uyt sulck een merckelijck verschil ontstont: dat hy sigh niet konde inbeelden dat u Hoog Mog. die selve Alliantie met hem niet en soude willen aengaen, doch dat by aldien sulckx niet haest en quam te eyndigen met het besluyt van 't Tractaet, 't welck hy haer hadde doen voorstellen, sijn Majesteyt sigh swaerlijck soude konnen onthouden anders te geloven, of de Staten mosten van gevoelen verandert zijn; in welck geval hy sigh niet konde dispenseren van sodanige mesures te nemen, als hy tot welstant van sijn Koninckrijck geraden soude oordeelen, te nemen: dat sijn Majesteyt de Heeren uwe Ambassadeurs hadde ontboden, om haer sijne gevoelens self te verklaren, en dat hy wenschte, dat sy die aen u Hoog Mog. met een Expressen, die sijn Majesteyt geresolveert hadde aen sijn Ambassadeur by u Hoog Mog. te senden, lieten weten; en dat sijn intentie zijnde dien aengaende een decisive Resolutie der Staten te hebben, hy gaerne soude sien, dat sy aen Hoog Mog. verwittigden het gene hy haer soo bondig hadde bekent gemaeckt.

De Ambassadeurs van u Hoog Mog. hadden aen sijn Majesteyt belooft 't geene de

de selve van haer versocht, na te komen; doch hooggem. sijn Majesteyt, soo als de Courier op sijn vertreck stont, op nieuw van 't geen hier omging verwittigt zijnde, soo liet hy hooggem. Heeren Ambassadeurs 's anderendaegs, zijnde den 16 deser, weder by hem komen, om met haer voor de tweedemael te spreecken, als wanneer tegen haer seyde, dat haer niet genoegsaem konde uytdrucken hoe seer hy verwondert was dat men sigh in Hollandt, aengaende het voorstel van sijn Verbond, soo seldsaem droeg: dat de verseeckering, die den Heer Pensionaris Fagel tegen sijn Ambassadeur gesegt hadde, dat de Staten aen sijn Majesteyt aenboden, sigh in geen Verbond in te laten, 't welck de vriendtschap, door de Vrede vast-gestelt, in eenigen deele soude konnen benadeelen, de selve geensins konde voldoen: dat hy aen den geseyden Ambassadeur belaste de selve te verwerpen, en de Gedeputeerden der Staten daer over te spreecken, en sijn intentien, die haer self wel had willen te kennen geven, publijck te maecken; welcke intentien hier in bestaen, dat sijn Majesteyt aen den geseyden Ambassadeur belast na 't besluyt van die saeck noch een wijl tijdts te wachten; en dat hy niet en begeerde, dat sijn Ambassadeur dien aengaende een woort meerder soude spreecken, of eenige Acte ter werelt aennemen; en dat u Hoog Mog. dienvolgende souden moeten afwachten, dat sijn Majesteyt sigh in alle de Alliantien, die hem tot de welstant van sijn Koninckrijck sullen werden voorgestelt, sal inlaten, en dat hy vlytig sal aenvaerden alle de middelen, die hem alle dagen werden voorgestelt, om den Handel van sijn Onderdanen met voordeel voort te setten: dat sijn Maj. u Ho. Mo. met sijn gramschap niet en heeft gedreygt, doch dat mogelijck de oorsaeck van misnoegen, die hy tegen haer hadde, haer meerder nadeel souden aenbrengen, als de dreygementen, die anders haer met hare gramschap dede: dat sijn Majesteyt u Hoog Mog. Ambassadeurs belaste u Hoog Mog. te informeren van 't gene hy tegens haer seyde, en dat sy souden acht slaen de meening daer van niet te veranderen, gelijck in ietwes wichtigs, dat haer over 8 dagen geseyt, en 't welck sijn Majesteyt aen Monsr. Colbert belast hadde haer aenstonts te kennen te geven, geschiet was.

Ingevolge van die Audientie spraecken u Hoog Mog. Ambassadeurs met den Heer Colbert, den welcke tegen haer seyde, dat den Koning seer verwondert was, dat geheel Hollandt vol was van de hoop, die sy met haer Brieven gegeven hadden, namentlijck, dat sijn Majesteyt van de nakominge van de Vrede niet en soude afstaen, en dat door 't niet aengaen van d'Alliantie met hem, sy met ietwes in haren Handel te lyden souden vry zijn: dat de sin van 't gene hy haer van wegen sijn Majesteyt geseyt hadde, door hem niet wel voorgedragen, en alhier noch erger verstaen was, en dat sy alleenlijck souden considereren, dat het gene sedert 8 of 10 Jaren voorgevallen is, min aensienlijcke beginselen hadde gehad, als de rechtvaerdige oorsaken van misnoegen, die sijn Majesteyt over de conduite der Staten hadde.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 22 January 1680. *D'AVAUX.*

Doch daer op heeft den Heere Sidney weder geantwoort.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot-Brittagne siende by de Memorie, die den Franssen Ambassadeur op gisteren aen u Hoog Mog. heeft gepresenteert, dat hy seer stercke instantien continueert, om u Ho: Mo. tot de Defensive Alliantie, haer door den Alder-Christel. Koning over eenigen tijdt voorgestelt, te induceren; soo is't, dat hy sigh door nieuwe ordres van sijn Koning genootsaeckt vind de instantien, die hy by sijn Memorie van den 9 deser aen u Hoog Mog. gedaen heeft, te vernieuwen, op dat de selve sigh in een sodanig Tractaet niet souden inlaten, 't welck den Koning sijn Meester niet anders soude konnen aensien, dan als een Verbintenisse tegen sijn Majesteyt aengegaen; de welcke niet voor heeft eenige dreygementen in 't werck te stellen, gelijck de Memorien van den Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh daer vol van zijn; schoon mogelijck den Koningh sijn Meester meerder reden heeft daer over te klagen, dat u Hoog Mog. de Acte van Guarantie, daer sy nochtans by twee soo solemnele Tractaten toe gehouden zijn, tot noch toe niet en hebben aengegaen: doch alsoo sijn Majesteyt niet ter werelt meer als de welstant van dese Republijck ter herten neemt, soo sal de selve haer oock niets opdringen 't welck met hare belangens niet in 't geheel sal over-een komen.

Den Koning sijn Meester wil mede hopen, dat, na soo veele verseeckeringen van sijn vriendtschap, en aenbiedinge van hulp in al 't geene daer soude konnen voorvallen, die hy u Ambassadeur, die sigh aen sijn Hof onthout, gedaen heeft, en daer van hy sonder twijffel u Hoog Mog. in 't lange sal hebben geïnformeert, sy geen Alliantie sullen willen aengaen, die hy niet anders soude konnen aensien, als tegen hem opgerecht, en dat d'instantien van den Alder-Christel. Koning, schoon seer sterck en dringende voor een vrye Republijck, niet machtig sullen wesen, om u Hoog Mog. van hare oprechte belangens af te houden, mitsgaders van de vrientschap en nauwen bant van eenigheyt, die tusschen sijn Majesteyt en desen Staet opgerecht is, en dat in een tijdt en gelegentheyt, dat hy haer sulcke wesentlijcke merckteekenen daer van betoont, en dewyl u Hoog Mog. sijn Majesteyt versekert hebben, dat sy de selve van hare syde sullen continueren en doen aengroeyen.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 23 Januarry 1680. SIDNEY.

Dese Memorien onder 't Gemeen in dese Landen ruchtbaer werdende, gaven veel stoffe van discours, dat vermeerdert wierdt door diversche blauwe Boeckjes welcke van d'eene en d'andere kant uytgegeven wierden.

Die sustineerden, dat het aengaen van de Defensive Alliantie met Vranckrijck ons dienstig was, stelden voor eerst: dat desen Staet niet neutrael konde blijven, om dat sigh in de Maent Maert 1678 al een Defensive Alliantie met Engelandt aengegaen had, volgens welcke de Contractanten gehouden waren

ren binnen 2 Maenden te breecken nevens de welcke eerst van beyde geattacqueert wierdt / en eer de 2 Maenden om waren / Engelandt desen Staet met 10000 Man en 20 Schepen van Oorlogh / en weder desen Staet Engelandt met 6000 Man en gelijcke 20 Schepen van Oorlog had te assisteren : En dat men dit met de Koning van Engelandt ingegaen hebbende / 't selve niet en behoorde te weygeren aen de Koningh van Vranckrijck / sonder dat de Koningh van Engelandt sulckx qualijck konde nemen / alsoo als-dan gelijck met die van Vranckrijck wierdt gestelt : dat wy in 't Jaer 1674 Vrede met Engelandt gemaeckt hebbende / in 't Jaer 1678 de voorsz. Alliantie met de selve hadden gesloten : dat wy in 't Jaer 1678 voorsz. met Vranckrijck Vrede hadden gemaeckt / maer sedert geen Defensive Alliantie met hem opgerecht / daer nochtans Vranckrijck niet anders begeerde als de Defensive Alliantie / in 't Jaer 1662 met desen Staet / in het allerflorisanste van haer stant / gesloten / en die van de Fransse kant géoordeelt wierdt veel voordeeliger voor desen Staet te leggen / als die met Engelandt : daer by te considereren was / dat in Engelant groote oneenigheden waren / en dat derhalven weynig vertrouwen op de Assistentie van daer kon gemaeckt werden : dat Vranckrijck byna noyt machtiger als nu was / en derhalven daer op vast mocht gebouwt werden / en desen Staet sigh verseeckeren konde van tegens alle Machten beschermt te sullen werden / dewijl Vranckrijck niet ons van noden hadde / maer in tegendeel Vranckrijck alleen ons tegen de gantsche Werelt konde mainteneren : met noch andere redenen / te lang om hier te verhalen.

Die tot de Engelsse kant neygden / stelden voor eerst : dat wy Engelandts conduite de laetste Vrede hadden danck te weten ; en dat wy self / volgens twee Tractaten / gehouden waren sodanige nader Alliantie met Engelandt aen te gaen / die 't selve niet om sijnent wil behoefde te doen / als ons noch geene andere hulp van Europa van noden hebbende / zijnde een Eylandt / dat machtigh is tegens yder te bestaen / maer dat het alleen was om ons te guaranderen tegen de groote macht van Vranckrijck / die reets soo veel van de Spaensse Nederlanden weggenomen hebbende / machtigh was geworden om in 't kort de rest insgelijckx onder sijn gewelt te brengen / en dat daer mede desen Staet als ten proye voor Vranckrijck soude zijn gestelt : dat alle Beloften en Alliantien met Vranckrijck ons niet konden verseeckeren / dewijl wy enckel ter discretie souden staen van die gene / welcke de macht had ons te ruineren / als hy wilde ; en dat wy derhalven onse securiteyt in de vriendtschap van Engelandt / door het aengaen van nader Alliantien / mosten soecken / te meer / om de gemeene interest in de Religie / dewijl men sedert eenige tijd gesien had / hoe gretig de Roomsssen toeleyden / om de Protestanten over-al te verdrucken / en / indien mogelijck / te extirperen : En eyndeling / dat dit Vranckrijck niet en konde chocqueren / also by Engelandt niet anders wierdt gesocht als de maintenue van de Tractaten / die de selve Kroon onlangs met desen Staet en Spangie had aengegaen.

Maer die geene / welcke het interest van dese Landen best vermeynden te weten / oordeelden / dat / dewijl wy uyt een swaren Oorlog waren gekomen / en weynig heyl uyt voorgaende Engagementen hadden getrocken / oock niet in 't sin hadden om nieuwe moeyten met iemant aen te vangen / maer de Vrede met Vranckrijck en Engelandt heyliglijck te observeren / en alles te onderhouden en aen te wenden wat tot de vriendtschap met beyde de Koningen soude dienen / dat ons best was alle nadere Verbintenissen te declineren ; gelijck dan oock dien uytslag de saecke heeft genomen.

De verscheydentheyt van gevoelens omtrent dese saeck is self by de respective Provintien geweest : haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt / daer over vergadert geweest zijnde / hebben voor haer Provinciael Advijs ter Generaliteyt ingebracht : Dat aen den Heere Grave d'Avaux in de beste en krachtigste forme en op de civielste maniere behoorden te werden verklaert, dat haer Hoog Mog. oprechtelijck zijn en sullen blyven genegen te houden, en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, mitsgaders precieselijck en religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogst-ged. sijn Majesteyt opgerecht : dat sy noch ter tijdt in geen staet zijn de bewuste Alliantie defensijf in te gaen, en dat hoogstged. haer Hoog Mog. geen gedachten hebben haer van sijn Majesteyts vriendtschap t'esloigneren ; ter contrarie, dat die selve alsins sodanige conduite sullen nemen en houden, als sijn Majesteyt van sijn goede en oprechte Vrienden soude mogen verwachten. Ende daer benevens, dat aen den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne in de beste en krachtigste forme en op de civielste en beleefste maniere behoorden te werden te gemoet gevoert haer Hoog Mog. sincere genegentheyt, om te behouden en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, der selver oprechte intentie van religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogstged. sijn Majesteyt aengegaen, mitsgaders haer Hoog Mog. volstandige meyninge van egeene Engagementen te sullen maken, de welcke met de oprechte vriendtschap niet souden over-een komen.

Maer de Heeren Staten van Stadt Groeningen en Ommelanden waren van ander sentiment / volgens haer Resolutie van den 30 January / oude stijl / namentlijck : Dat de voormaels gemaeckte Tractaten met hoogstgedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck den Staet hebben toegebracht veel importante advantagies, daer ter contrarie door de rupture van die Alliantie en vriendtschap de selve zijn overgekomen verscheyde desastres : dat den Geunieerde Staet geen swarigheyt hebbende gemaeckt een Alliantie Defensif met verscheyde andere Potentaten, specialijck met sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne, in te gaen, diergelijck Engagement aen meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet behoorde te werden gerefuseert, bysonderlijck dewijl eertijdts, wanneer de Geunieerde Provintien niet minder florisant waren als tegenwoordig, meer-hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt door de Bontgenoten tot het

gaen van een Alliantie Defensijf is aengesocht, gelijck die den 27 April is gesloten geworden: En nadien de Missive van meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. van Vranckrijck, in dato den 18 Mey 1678 (waer op de Heeren Staten accepteerden de Conditien van Vrede) was steunende op het fondament, van dat meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt met hoogstged. Heeren Staten d'oude Alliantie gedachte te vernieuwen, gelijck die voormaels tusschen de Kroon Vranckrijck en desen Staet gemaeckt, en nu by meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. wederom begeert, en aen de Geunieerde Provintien wiert geoffereert: daerom en om andere pressante redenen de Heeren Staten van Stadt en Landen hadden verstaen, goet gevonden en geresolveert, dat desen Staet niet behoorde te declineren, maer soecken aen te gaen met de Koning van Vranckrijck sodanige Defensive Alliantie, als met het interest en securiteyt van dese Republijcke soude geoordeelt werden in dese conjuncture van tyden meest gecompasseert te wesen en over een te komen, aengesien de selve geen swarigheyt had gemaeckt ook sodane Alliancien met het Rijck van Engelandt en andere Potentaten te sluyten ende aen te gaen. Waer by die van Vrieslandt sig op den 24 February mede hebben gevoegt.

Maer echter is 't by het Advijs van die van Hollandt gebleven, en aen de hooggemelde Koningen daer van in seer civile termen kennisse gegeven.

By 't eerste Project van de Koning van Vranckrijck tot de Vrede voorgeslagen, was onder andere ter keure van de Kroon Spangie gestelt, of Charlemont aen Vranckrijck wilde cederen, of Dinant by wisselinge doen bekomen: En by 't Tractaet van Vrede tusschen beyde Kroonen, tot Nimwegen den 17 September 1678 geteeckent, had Spangie Charlemont gekoren, edoch sigh daer by verbonden den Bisschop en het Capittel van Luyck te persuaderen tot het cederen van Dinant, benevens het consent van den Keyser en 't Rijck binnen een Jaer na de Ratificatie van de Vrede, die doenmaels tusschen den Keyser en de Koning van Vranckrijck stont gemaeckt te werden, uyt te wercken, gelijck oock op den 5 February in 't volgende Jaer tot Nimwegen gedachte Vrede gesloten en geteeckent wierdt, en de Ratificatien op den 29 April tegen malkanderen gewisselt, breeder te sien in de voorgaende Mercurisen: dan ondertusschen by Spangie niet veel zijnde gedaen, om de voorsz. Cessie te bevorderen, soo heeft de Koning van Vranckrijck de Grave van Monbron in February deses Jaers gesonden aen Duc de Villa Hermosa, om die te erinneren, dat de tijdt begonde te naderen, dat Dinant aen Vranckrijck soude moeten gecedeert, of Charlemont ingeruymt werden; 't welck aen de Spaensse wyp eenige ontsteltenisse causeerde, soo dat den voorsz. Duc daer over een Expresse na 't Spaensse Hof sond, om de resolutie deswegen te vernemen, en den Grave d'Archinto als Extraordinaris Afgesant na de Keurvorst van Ceulen, als Prince en Bisschop van Luyck, schickte, om te sien of de selve soude konnen persuaderen tot het afstaen van Dinant met iets daer voor te geven; maer

vont daer groote oppositie / zijnde de Bisschop van Straetsburg daer present/ en boven dien sond de Koning van Vranckrijck derwaerts noch een nieuwen Envoyé / den Grave de la Voyon / daer by quam den Cardinael de Bouillon tot Luyck/ als Proost van 't Capittel/ invoegen alle devoiren/ by de Spaensse om Dinant gedaen / vruchteloos afliepen / konnende den Heer Keurvorst tot geene verklaringe brengen. Den Duc de Villa Hermosa trachte ondertusschen tijdt te winnen / en wende voor / dat den tijdt most genomen werden een Jaer / niet na de Teeckening / maer na de Wisseling van de Ratificatien / dat omtrent 2 Maenden soude verschilt hebben / waer toe de voorspraeck / soo van de Coning van Engelandt als desen Staet versocht ; maer 't was vergeefs : Monsr. Colbert/ die nu Marquis de Croissy genaemt werdt / zijnde Secretaris van Staet in plaets van Monsr. de Pompone geworden / self geweest zijnde tot Nimwegen op de Vrede-handelinge / verhaelde / wat vlijt aengewend was/ om wel vast te stellen / dat de Spaensse / na een Jaer tijdt gegaen te zijn/ die saeck niet verder souden uytstellen / en derhalven sijn Meester daer niet en soude van af wijcken : den Engelssen en onse Ambassadeur konden in een Audientie oock niet meer uytrechten ; soo dat den voorsz. Hartog van Villa Hermosa / die ondertusschen beschepdt uyt Spangie had gekregen / 't welck men eerst seyde soo te leggen / dat hy alle devoiren soude aenwenden / om de Plaetse te behouden : doch naderhant/ dat men om de selve sig in geen nieuwe brouilleries soude inwickelen / heeft op een nader sommatie van de Grave van Monbron eyndeling verklaert / gelijck oock den Spaenssen Ambassadeur de Hartog van Giovenazzo tot Parijs / dat de Coning van Spangie gesint was de Vredens-Tractaten / tot Nimwegen gesloten / niet alleen religieuselijck te onderhouden / maer oock alles uyt de wegh te nemen 't geen de vriendtschap eenigsins soude konnen troubleren / en derhalven geresolveert had Charlemont ten eynde van Februarv aen Vranckrijck over te geven / versoeckende Paspoorten om het Geschut en Amonitie af te voeren/ 't geen by de Franssen geconsenteert wierdt ; die ondertusschen onder Monsr. d'Humieres een groote Macht by Doornick te samen hadden gebracht / om / by weygering van 't overleveren van Charlemont/ aenstonts op de Spaensse Landen te gaen legeren ; 't welck dan de meeste dwang heeft gedaen : En is alsoo die Plaetse op den 27 dito aen de Franssen onder Monsr. de Monbron overgegeven.

Na het maecken van de Vrede tusschen Vranckrijck / Sweden en Ceur-Brandenburg heeft het seer gesuckelt met het inruymen van de Plaetsen / die d'een van d'andere in besit hadden : de Franssen verlieten alles / uytgenomen Wesel/ 't geen sy niet en begeerden over te geven/ voor de Keurvorst van Brandenburg de Plaetsen/ aen Sweden belooft/ in der daed hadde verlaten en overgegeven : den 20 November 1679 dan wierdt eerst ingeruymt Straelsont/ daer de Burgery oock ontwapent wierdt / en verbolgens de Penemunder

Schans/

Schans/ Wolgast/ Greypswalde/ Anklam / Wollin en Demmin / en op den 13 December Stettijn met den Dam / soo dat men doen voort de inruyminge van Wesel insgelijckx verwachte / maer 't selve is noch verwijlt tot den 24 Februarij van dit lopende Jaer / ter oorsaeck van de achterstallige Contributien / welcke de Franssen voor haer vertreck begeerden voldaen te hebben : sy ontfingen deswegen in omtrent 10 dagen 250000 Rijckxdaelders / boven het geene sy alreede hadden getrocken / soo dat / na 't voorgeven / by de 400000 Rijckxdaelders / in Tonnen gepackt / mede na Vranckrijck hebben gevoert. Den Heer Generael Luytenant en Vryheer Spaen was eenige dagen te vooren tot Wesel gekomen/ om den Uyttocht met den Franssen Gouverneur/ den Chevalier de Sourdis/ te reguleren. Den 22 hebben sy Franssen haer Stucken en meeste Bagagie voor uyt over Rijn gesonden. Den 23 trock de Cavallery in goede ordre uyt / en wierdt op den 24 van de Infantery gevolgt. De Brandenburgse Troupen quamen den selven dagh daer binnen/ tot groote blijtschap van de Inwoonders. De Franssen zijn vervolgens te rugge getrocken/ en hebben voort alle de Plaetsen tusschen Rijn en Maes / in 't Kleefs- Ceuls- en Gulicker landt verlaten/ marcherende door Luycker-landt tot la Chaisnee over de Mase na St. Dinant/ dat sy hebben ingehouden/ maer 't Gros van de Troupen is verder na huys gekeert.

Den Heere Keurvorst van Brandenburg heeft / na 't overlijden van Prins Johan Maurits van Nassauw / sijn Zoon de Ceur-Prince geconfereert het Stadhouderschap over het Hartogdom Kleef / het Furstendom Minden en de Graefschappen van der Marck en Ravensbergh ; en den Heer Generael Lt. den Vryheer Spaen voornoemt President zijnde gemaeckt van alle Landen en Collegien der Regeeringe / waer in Prins Johan Maurits Stadthouder was geweest/ was in die qualiteyt/ even voor 't overgaen van Wesel/ in 't selve Landt over-al ontfangen.

De Lijck-statie van den meergemelden Heer Prins Johan Maurits is op den 6 Maert tot Bergendael/ by Kleef/ sonder veele Ceremonien/ volgens sijn begeeren in sijn Leven / gehouden / en het Vorstelijcke doode Corpus in een schoone Tombe / van Ysere Platen gegoten / en de welcke sijn Vorstel. Doorl. by dessels Leven in de voorsz. Plaets Bergendael hadde laten oprechten / op de navolgende manier geset : Eerst gingen de Vorstel. Bediendens / hooge en lage / paer en paer / met lange Rouw-Mantels/ voor het Vorstel. Lijck : daer op volgde een Cavalier/ als Hof-Mareschal/ met een swarte Staf in de Hant: daer na het Vorstel. Lijck/ gedragen van 20 jonge Personen/ zijnde alle van de voornaemste uyt Kleef / houdende 8 voorname jonge Edelluyden van 't Landt het swarte groote Fluweele Kleed/ over de Kist leggende/ waer op het Ridderlijck Johanniter Ordens Kruys van wit Satijn / de groote van de Kist/ was : daer na volgde wederom een ander Cavalier / mede als Mareschal / met een swarte Staf : en daer op sijn Excell. de Persoon van den Heere Generael Lt.

Vryheer

Opperheer van Spaen alleen / representerende de Persoon van den Heere Prince Wilhem Maurits van Nassauw / sijn Neve / hebbende aen beyde syden 2 Lackeyen: daer na volgde het Keurvorstel. Collegie van de Regeeringen en corps / Adelijck en Geleerde / en yder in sijn ordre / paer en paer: daer na het Keurvorstel. Collegie van de Justitie mede en corps in hare ordre / werdende by dese twee voorsz. Collegien voor aen door der selver Bedellen een Scepter gedragen / met swart Floers overtrocken: daer op volgde het Collegie van de Kamer der Finantien / en voorts de geheele Magistraet der Stadt Kleef / Predikanten en Geestelijcken / en andere Heeren meer / sulckx dat een seer groot Gevolgh was / en duysenden van Spectateurs. Het voorsz. Vorstel. Lijck aldus aen de voorn. Tombe komende / wierdt de Kist / die met swart Fluweel van buyten bekleed was / van de Baer genomen / en in de voorsz. Tombe geset / keerende van daer de voorn. Heeren ordentlijck wederom / en aen 't Huys komende / wierden door de selve door de voorn. 2 Mareschallen in een dobbelde rang gestelt / alwaer de Heer Johan Adolphi / als Secretaris van hooggemelde sijn Vorstel. Doorl. eenige Jaren geweest / en in 't midden van de voorsz. 2 Mareschallen geplaceert zijnde / uyt den naem en van wegens hooggedachte Prins Wilhem Maurits van Nassau een korte doch nerveuse Aenspraecke / bestaende in Dancksegginge en expressien van de loffelijcke Regeeringe / die sijn Vorstel. Doorl. als Keurvorstel. Stadthouder in de 30 Jaren over die Landen gevoert hadde / distinctelijck dede: waer op de voorn. Heeren in 't Huys tredende / zijn aldaer met een magnificque Collatie van Confituren geregaleert; en is alsoo dese Ceremonie geëyndigt.

Voorleden Jaer had de Koning van Vranckrijck een bysondere Rechtbanck over de Vergiftigers / als een Chambre Ardente / doen oprechten / 't welck in 't begin seer vreemt scheen / alsoo men van sodanige saecken / namentlijck / dat de Mannen haer Vrouwen / de Vrouwen haer Mannen / en de Kinderen haer Ouders / om aen de Erffenisse te komen / soude vergeven / seer weynigh in Vranckrijck had gehoort: maer na dat het doen van * Madame de Brinvilliers

* Madame de Brinvilliers, anders Maria Margrieta d'Aubray, getrouwt zijnde aen den Marquis de Brinvilliers, geraeckte met eenen Sante Croix, een Persoon diens Afkomst men nauwelijckx kende, en Goederen gering waren, maer die by den Marquis in 't Fransse Leger was gesien, en by die occasie thuys gekomen zijnde, by hem eenige aengang maeckte, in sodanigen gemeenen omgang, dat Monsr. d'Aubray, haer Vader, zijnde Luytenant Civil, alle middelen aengewend hebbende, om de selve te verbreecken, eyndeling sijn toevlucht tot den Koning heeft genomen, en een Lettre de Cachet verkregen, volgens welcke den voorsz. Galant in de Bastille wierdt geset, alwaer kennisse kreeg met een Italiaen, genaemt Exili, 't welck een Konstenaer van Vergif was, soo dat die aen hem de wetenschap leerde, daer hy na eenige tijdt van gevangenisse sigh van dacht te dienen, want was uytnemende over dit affront verstoort, 't geen echter geen veranderinge in d'een noch d'ander hebbende gebracht, wesende in lust meest onversettelijck, soo heeft hy, wanneer weder by Madame de Brinvilliers gekomen was, dan geheel secreet, soo dat niemant van de Vrienden daer af wist, besloten sig tegen de Vader en Broeders te wreecken, en daer door hare Goederen op ged. de Brinvilliers te doen vallen; welck eerste geluckte, maer 't laetste niet gevolgt is; want den Vader, Luytenant Civil, in 't Jaer 1667 na Offemont, dat hem toequam, gaende, om eenige saecken met

lliers / diens Proces in 't selve Rijck soo veel geruchts heeft gemaeckt / dat by-
na tot kennisse van al de werelt was gekomen / is sulckx soo gemeen geworden /
dat men 't Vergif / dat daer toe wierdt ingegeven / de Naem van 't Poeder de
la Succession had toegeëygent / 't zy dan dat het gebruyck so veel was / of dat het
ten minsten tot een gemeen gesegh ware gekomen : maer 't gantsche Werck is
te luytruchtiger geworden / om dat seer voortreffelijcke Personen daer over
verdacht zijn geraeckt : Alles is tot noch toe niet publijck geworden / maer het

sijn Pachters te effenen, wierdt van Madame de Brinvilliers vergeselschapt, en hem een Bouillon gepresenteert, waer in sy soo veel Vergif had gemengt, dat hy, sijne affaires niet hebbende konnen voltrecken, door het veelvuldig braecken, te rugge keerde, en kort daer na storf, sonder dat men alsdoen noch eenige quade gedachten had: maer Sante Croix daer mede noch niet vernoegt, arbeyde voort, om de Broeders oock om te brengen, en beleyde hier toe met Madame de Brinvilliers, dat sijnen Dienaer en Vertroude, genaemt la Chaussée, in dienst van Monsr. d'Aubray, den Raetsheer, wierdt aengenomen, werdende by de selve Lacquey, sonder dat die wist, dat hy Dienaer van Sante Croix was geweest, en veel min van dit voornemen: dese Lacquey dan, daer toe onderwesen van Sante Croix, meynde sijn Heers Broeder (zijnde doen Luyt. Civil, en etende by sijn Broeder) met een Drinck-glas te vergeven, maer hy proefde de quade smaeck, en seyde tegen den Raedtsheer: Wat is dit, wil u Knecht my vergeven? Die oock sijn Mont aen 't Glas settende, proefde, dat den Dranck niet goet en was; maer la Chaussée verontschuldigde sigh, dat'er iemant in Huys was die een Dranck had ingenomen, en dat het apparent uyt dat Glas was geweest; nemende alsdoen het desseyn geen voortgang: dat hem in 't Jaer 1670 tot Villequay beter geluckte, als hebbende aldaer het Fenijn in een Tourt gemengt, daer beyde de Broeders van aten, doch den Luytenant Civil alsnoch niet geheel herstelt van 't eerste Fenijn, overleed eerst daer van, dan den Raedtsheer wederstont het een weynig langer, maer storf oock kort daer na, sonder dat op la Chaussée noch de minste suspitie viel, soo dat hem sijn Heer noch met een Legaet van 100 Kroonen bedacht had. Sante Croix ondertusschen sig hebbende bemoeyt met het bereyden van 't Fenijn, scheen door de lucht sodanig geraeckt te zijn, dat hy weynig dagen daer na mede overleed, sonder dat sijn Vrienden daer kennisse van kregen, voor dat sijn Goedt verzegelt was: la Chaussée sijn voordeel hier by denckende te doen, komt in oppositie, en eyscht eenig Geldt, die hy seyde aen hem (Sante Croix) te bewaren had gegeven, met noch eenige Geschriften daer by; 't welck d'aenleydinge tot sijn verder onheyl heeft gegeven. Ondertusschen was niemant soo seer verlegen als Madame de Brinvilliers, om een Kasje, waer in het Vergif verborgen, en onder de gezegelde Goederen van Sante Croix was, te bekomen, 't geen sy van den Commissaris, die de Zegeling had bygewoont, op alle manieren socht te krijgen: dan haer hart aendringen gaf suspitie, soo dat geresolveert wierdt het selve te openen, eer 't overgelevert wierdt; 't welck geschiedende, vond men eerst een Briefje daer in, waer by Sante Croix versocht, dat het selve Kasje, met het gene daer in was, aen Madame de Brinvilliers, als haer toebehorende, mocht werden bestelt, of, soo sy voor hem overleden was, dat men 't, sonder verder te openen, soude verbranden; en was geteeckent, Sante Croix. En daer op verder alles nagesocht werdende, kreeg men Pacquetten met Sublimaet-Glasen, Potten met Opium en ander boos Tuyg: maer Madame de Brinvilliers, sonder dat openen af te wachten, maeckte sig alvorens deur, en vluchte geheel tot buyten Vranckrijck. La Chaussée was ondertusschen soo onvoorsichtig, dat hy verscheyde Redenen uyt sijn Mont liet gaen, daer over hy verdacht geworden zijnde, wierdt vast gehouden, overtuygt, en gecondemneert levendig verbrandt te werden; gelijck gedaen wierdt: Madame de Brinvilliers wierdt met eene gedoemt, om onthooft te werden; sy vluchte na Engelandt en Duytslandt, maer tot Luyck bekent geworden zijnde, heeft den Koning een Exempt om haer gesonden, welcke by haer een gezegelt Kasje met Vergif en andere saecken, en voornamentlijck een Geschrift, waer in sy veel van haer vuyle actien by forme van een confessie hadde geschreven: waer over sy naderhant geëxamineert zijnde, seyde, dat sy doenmaels buyten haer Sinnen was geweest; en wierdt dapper voor haer gepleyt: maer sy wierdt echter in 't Jaer van 1676 by Arrest van 't Parlement van Parijs gecondemneert, na de Amende honorabel, op de Greve onthooft, en haer Lichaem verbrant te werden; gelijck oock vervolgens is geschiet.

gene daer ruchtbaer van is / is dit: Eenen la Voisine / een Vroedwijf (zijnde veeltijdts Menschen die haer in veel saecken mengen) was nevens eenen la Sage / verdacht over 't vergiftigen / gevangen genomen / 't Vroedwijf hadde voor Waersegster en hy voor Waersegger gespeelt / en daer by soude de eerste honderden van Kinderen / in onecht gewonnen / gesmoort / ja / om het uytkomen te beletten / tot Pulver verbrand hebben / en daer-en-boven het voorsz. Poeder de la Succession aen diversche Personen hebben gegeven; dan of sulckx soo breed is geweest / kan men niet verseeckeren / maer dat sy schuldig aen groote crimen moet geweest zijn / heeft het vervolg geleert / om dat daer over namaels waerlijck is gestraft: dese nu / als sy geen hoop meer voor haer selven had / beschuldigde / om tijdt te winnen / veel groote Dames en Heeren / die de Kamer besloot daer over te doen vangen: maer daer van alvooren kennisse aen den Koning tot Parijs gegeven hebbende / had sijn Majesteyt de goetheyt van eenige te waerschouwen / waer onder oock was de Gravinne van Soissons / dat sy / soo sy schuldig was / soude deurgaen; waer op sy haer noch op den selven dagh / met de Gravinne van Aluy / haer goede Vriendinne / deur maeckte / gaende met omtrent 20 Personen voort na Brussel / derwaerts van 2 van hare Kinderen gevolgt wierdt. 's Anderendaegs liet sijn Majesteyt de Hartog van Luxemburgh tot St. Germain mede waerschouwen / dat de Kamer tegens hem en sijn Schoon-suster de Princesse d'Angry had gedecreteert: waer op hy de Koning in 't komen uyt de Misse waernam / om sijn believen te verstaen; maer sijn Majesteyt seyde hem niet anders / als / soo hy schuldig was / dat hy soude deurgaen / of anders sigh verantwoorden: daer op hy alleen antwoorde / dat / alsoo hy Godt geoffenseert had / dat hy meriteerde gestraft te werden. Doch bleeck / dat hy sigh aen de saecken van 't vergeven niet schuldigh oordeelde / want liet sigh self / uyt ordre des Konings / gevangen binnen de Bastille brengen / nevens sijn Schoon-suster de Princesse van Angry. De te rechtdaginge van de Kamer waren vorder tegens de Hartog van Vendosme / de Hartoginne van Bouillon / de Mareschalle de la Ferte / &c. maer daer van met wetens gene schuldig zijn gevonden.

Den 29 January quam de Hartoginne van Bouillon na 't Arsenael / om van de Kamer ondervraegt te werden / zijnde verselt met een Sleep van meer als 20 Karossen / soo van 't Huys van Bouillon als dat van Elbeuf / en hare Verwanten: de Hartoginne binnen getreden zijnde / verklaerde / dat sy haer in geene hechtenis over haer erkende / dewijl sy / als Vrouwe van een Hartog en Pair / niet te recht konde gevordert werden / als voor het Parlement en de vijf Kamers / te samen vergadert / maer dat sy / om den Koning genoegen te geven / aldaer was gekomen. Haer protestatie wierdt geregistreert / en daer na ondervraegt over saecken / die van geen gevolg zijn geweest / alsoo sy haer bequamelijck daer door konde redden: Onder andere soude haer afgevraegt zijn: Of sy niet was geweest by la Voisin, met intentie, om haer Man de Hartogh van

Bouillon

Bouillon te vergeven? Daer op ſy antwoorde: Dat ſy by la Voiſin was geweeſt, maer met die intentie niet: dat den Ridder van Vendoſme, den Marquis de Ruvigny en andere hebbende getracteert, den ged. Ridder haer hadde geſeyt, dat'er eene, genaemt la Sage, was, welcke logeerde by den bewuſte la Voiſin, en dat hem die voor een Waerſegger uytgaf; waer op haer Man en ſy, met den Ridder van Vendoſme en Monſr. de Ruvigny, by forme van divertiſſement, den ſelve la Sage waren gaen vinden, en ſy die 3 dingen had gevraegt: eerſt, of de Hartog van Beaufort (daer men alsdoen in Vranckrijck van ſprack al of hy noch leefde) doodt was? Wat haer Broeder, de Hartog van Nevers, doenmaels tot Romen dede? En wat het poinct was om te winnen in 't Spel van Hocque? Welcke Vragen ged. la Sage haer by geſchrift hebbende doen opſtellen, ſeyde, dat haer 's anderendaegs beſcheyt ſoude laten toekomen, gelijck hy hadde gedaen; maer dat ſijn Antwoort was geweeſt, dat ſijn Sibillen waren achter-gebleven. Uyt alle 't welcke niet gevonden zijnde/ daer op de Kamer iets te ſeggen had/ is ſy weder ontſlagen: maer alſoo naderhant ſchersgewijſe van den Koning had geſprooken/ wierdt ſy na Nerac gerelegueert. En ſoo is 't oock met de andere Gedaegden meerendeel gegaen/ namentlijck/ dat als de Beſchuldingen onderſocht wierden/ ſeer weynig waerheyt wierdt gevonden: Edoch de Gravinne van Soiſſons/ ſigh geabſenteert en na Bruſſel begeven hebbende/ had aldaer in 't begin ſeer veel te lijden/ alſoo 't gemeen Volck haer voor een Tovenaerſter aenſagh/ 't geen dat echter haeſt verdween/ ſy wierdt door ordre van den Koning 3 dagen na malkander ingedaeght/ maer ſy bleef tot Bruſſel/ trachtende haer echter in gunſt van den Koning by Supplicatien te herſtellen; dan/ terwijl dit ſchrijve/ leeft ſy met goede reputatie onder de Grooten tot Bruſſel. Daer wierden noch diverſche Luyden van geringe conditie gevangen; maer het bleeck/ dat la Voiſin alleen veele aenbracht/ gelijck boven geſeyt is/ om tijdt voor haer ſelf te winnen: het welck by den Koning gemerckt zijnde/ alſoo Luyden beſchuldigt wierden die ſy noyt geſien hadde/ ſoo heeft de ſelve gereſolveert met haer een eynde te maecken: En hier op is gevolgt/ dat ſy by de Kamer is gecondemneert/ om eerſt te doen de Amende honorable/ en dan eerſt met een gloeyend Yſer doorſteecken/ haer Handt afgehouden/ en verbolgens geheel levendig verbrandt te werden/ 't welck op den 22 February is volvoert/ zijnde doe noch ſoo ſtout/ dat/ komende op de Plaets van de ſtraffe/ en den Scherprechter aenſiende/ vraegde: Of 't hem wel heugde, dat hy by haer om Vergif was geweeſt? Meynende wel licht daer door de Executie te troubleren; maer haer Biechtvader ſeyde haer/ dat ſy op 't behoud van haer Ziele ſoude dencken; met Woorden die haer daer toe konden aenmanen/ waer door ſy wat aendachtiger geworden zijnde/ een miſerabel eynde van hare vuyle actien heeft bekomen.

Wie meer aen 't vergeven al ſchuldig zijn gevonden/ daer van is ons 't rechte beſcheyt tot noch toe niet toegekomen; dan niet tegenſtaende in 't begin ſeer veel tot laſte van de Hartog van Luxemburg wierdt geſprooken/ en derhalven

seer nauw besloten gehouden / soo heeft men echter naderhant bevonden / dat het gantsche Werck van niet veel belang moet geweest zijn / en soude de resolutie / om de selve in verseeckering te nemen / gekomen zijn door seker vals Pouvoir / 't welck eenen Bonard / die te voren sijn Soliciteur van Processen was geweest / uyt sijn Naem had gebruycht: maer desen / nevens eenen Botot / die een Dienaer van den Hartog was geweest / gevangen genomen en overwonnen van dat in sulck geval des Hartogs Handt nageschreven had / is boven de Amende honorable voor Nostre Dame / tot Parijs gecondemneert voor altijdt op de Galeyen te sitten / en Botot voor 9 Jaren.

Na dit gedaen was / heeft de Kamer in 't korte een eynde van 't Proces van den Hartog gemaeckt / en is de selve op den 12 Maert vry verklaert: waer van aen den Koning aenstonts kennisse wierdt gegeven / om dat hy sonder permissie van sijn Majesteyt niet uyt de Bastille mocht gelaten werden; 't geen wel haest verkreeg / maer wierdt geordonneert na Champagne / in sijn Hartogdom Pigré / te vertrecken / soo dat buyten de bedieninge van sijn voorgaende Chargien is gebleven.

Engelandt is ondertusschen het Toneel van onrust / daer al de werelt het oog op geslagen had / gebleven: Wy hebben in de laetste Mercurius gesien de woelery en met Requesten tot het sitten van 't Parlement / en de Proclamatie die daer tegen gepubliceert was. Daer was oock een Vergadering van Heeren uyt den Raedt aengestelt / om ordre tegen de Papisten te stellen: die door de Vrede-Rechters van Middelsex en Westmunster / self in Somersethouse en tot St. James / ondersoeck liet doen / of daer eenige Papisten mochten wesen / ja self mosten de uytheemsse Ministers een Lijst van hare Dienaers opgeven / op dat gene andere daer onder souden schuylen. En den Koning / om sijn ernst tegens de Papisten te vertonen / heeft de navolgende Proclamatie tegens het begin van 't Jaer doen publiceren.

CHARLES R.

DEn Koning met groote smerte gevoelende, dat de Papery sedert eenige Jaren herwaerts in dit Koningrijck hoe langer hoe meer toeneemt, om dat men in gebreecke blijft de goede Wetten, die tot dempingh van deselve gemaeckt zijn, ter executie te stellen, het welck de stoutigheyt aen de Jesuyten en Priesters gegeven heeft in groot getal van over Zee in dit Eylandt te komen, dewelcke, nevens andere, de schadelijckste en verfoeyelijckste Leer-stucken van die Religie opentlijck geleert en gepredickt hebbende, en soo doende verscheyde goede Onderdanen van sijn Majesteyt gepersuadeert ende daer toe gebracht, omme de Gehoorsaemheydt, die sy hem schuldigh zijn, af te treden, oock haer met den Paus en Roomsse Stoel weder te versoenen; ende niet-tegenstaende de goede Wetten, die der gemaeckt zijn, om de gemelde disordres voor te komen, hebben echter

de Papisten gecontinueert hare Kinderen ende Magen na de vreemde Landen te senden, om in de Roomsse Religie te werden opgebracht: En sijn Majesteyt vresende, dat door sulck een stoute en schadelijcke practijcke ofte gewoonte, die tot noch toe niet na behooren gestraft is, verscheyde van sijne goede Onderdanen onkundigh van de gemelde Wetten souden zijn, soo heeft deselve geraden geoordeelt de voornaemste en strengste Wetten, by dese sijne Coninglijcke Proclamatie, en volgens het Advys van sijn Secreten Raedt, te doen publiceren ende af-kondigen, soo om voor te komen, dat sijne Onderdanen door geen onkunde misleyt werden, om de gemelde mislagen te begaen, als om alderhande Persoonen, dewelcke kennisse sullen hebben, dat sulcks geschiedt is, aenleyding te geven ende te animeren, om haer volgens de Wet te vervolgen; zijnde derhalven de substantie der gemelde Wetten als volgt:

By een Acte van het vijfde Jaer van Elizabeth, Capit. 1. is het als een Wet vast gestelt en beraemt, dat het schryven, drucken, predicken, leeren ofte seggen, als oock de Jurisdictie ofte Macht van den Bisschop van Romen, of desselfs Stoel te publiceren, beschermen of voorstaen, gelijck die dingen voor desen in dit Koningrijck gereclameert of geusurpeert zijn, ofte dat Gesagh, Voorrecht of Jurisdictie aen de gemelde Roomsse Stoel, of aen eenigen Bisschop van deselve in 't toekomende toe te schryven, ofte iemant daer toe helpen, by- of onderstant doen, voor de eerste reys voor Premunire, en de tweede voor hoogh Verraet gehouden werdt.

In het 27ste Jaer van Elizabeth, Cap. 2. is verklaert en verstaen, dat het ontfangen, in Huys nemen, helpen, by- of onderstant doen aen eenig Jesuyt, Missionaris, Priester, Diaken, Monnick of Religieus, door eenig Gesagh, Macht of Jurisdictie van de Roomsse Stoel spruytende, of by deselve gepretendeert, gemaeckt ofte gecreëert, 't zy dat soodanige Persoonen op vrye voeten of buyten hechtenisse zijn, soo is het, dat de Luyden, die sulcks doen, en wetende dat sy soodanig zijn, aen Rebellie of Felonie schuldig gehouden werden, sonder een beneficie van Clerge.

Het is mede een Misdaet van hoog Verraet, by het 23ste Statuyt van Elizabeth, Cap. 1. eenige Onderdanen van sijne Majesteyt tot de Roomsse Religie te brengen, om deselve daer door van de natuurlijcke Gehoorsaemheyt, die sy aen den Coningh schuldig zijn, af te trecken; en is het mede een Misdaet van hoog Verraet van sigh alsoo daer toe te laten brengen: oock zijn alle die geene, dewelcke ietwes contribueren, om die Luyden alsoo aen te locken, of die deselve in hare Huysen herbergen en verswygen, na dat sy weten, dat sy alsoo misleyt zijn, aen misgreep van Verraet schuldigh, dat is te seggen, dat sy kennisse van 't Verraet gehad, en 't selve niet geopenbaert hebben.

By een Statuyt 3 Jacobus, Cap. 4. is het een Misdaet van hoog Verraet d'Absolutie in 't werck te stellen, of eenigh Onderdaen van sijne Majesteyt van dit Koningrijck van Engelandt te absolveren, persuaderen, aen locken, met den Paus of de

de Roomsse Stoel weder versoenen, of hem tot het belooven van Gehoorsaemheyt aen eenigh Gesag van de Roomsse spruytende, of aen hoedanig Prins, Staet, of Macht het soude mogen wesen, te brengen, het zy dat sulcks op Zee, over Zee, of in eenige Plaets van de Staten en Koningrijcken van sijn Majesteyt komt te geschieden.

Oock werdt by het gemelde Statuyt voor hoog Verraet gehouden, dat men sigh vrywillig laet absolveren, aenlocken, weder versoenen, of Gehoorsaemheydt aen hoedanigh diergelijck gepretendeert Gesag, Prins, Staet, Macht ofte Potentaet het soude mogen wesen, belooft, ofte diergelijcke Delinquanten met raet of daet assisteert, bystaet, de behulpsame hant biet, onderhout ofte ophout.

Werdt mede voor hoogh Verraet geimputeert aen hoedanigen Persoon, onder de gehoorsaemheyt des Conings staende, het gaen, senden, ofte doen senden van eenigh Kint of ander Persoon van sijne Majesteyts Staten nae eenige over Zeesse plaets, om deselve aen de Gehoorsaemheyt, die sy aen den Koning schuldig zijn, te onttrecken, en in 't een of het ander Prioorschap, Abdy, Klooster, Convent, Paepse Universiteyt, Collegie ofte School, Huys van Jesuyten, Priesters of eenigh ander particulier Paeps Huys te besteden, om aldaer door d'een of d'ander Jesuyt, Missionaris, Monnick, Religieus, of hoedanigh ander Papist het soude mogen wesen in de Paepse Religie, om professie daer van te maecken, te werden onderwesen ofte gesterckt.

Als mede door hoedanigen Persoon het soude mogen wesen, eenige Somme ofte Sommen Geldts, ofte iets anders tot onderhout ofte subsistentie van een Kint, of hoedanig ander Persoon, dewelcke, als vooren, soude gegaen of gesonden zijn, of die noch gaen soude, of gesonden, opgebracht of onderwesen werden, te senden ofte doen senden, het zy dat sulcks soude mogen wesen onder pretext ofte voorwensel van medogentheyt, goetgunstigheyt ofte Aelmis, om het een of 't ander Prioorschap, Abdy, Klooster, Convent, Collegie, School of eenigh ander Geestelijck Huys eenig by- of onderstant te doen.

Werdende alle soodanige Delinquanten, dewelcke van 't boven-staende overtuyght werden, voor inhabiel verklaert, om sigh van eenige Actie, Billet, Klachte ofte Informatie in Rechten te komen bedienen, ofte eenig Proces, in hoedanigh Hof van Justitie het soude mogen wesen, te konnen vervolgen, als oock door hoedanige Compagnie te werden gedeputeert, ofte tot Executeurs of Administrateurs van iemants Goederen aengestelt: mogen oock geene Legaten wegh maecken ofte ontfangen, en verbeuren daer-en-boven alle hare Goederen, roerende en onroerende, Landen, Pachthoven, Erffenissen, Renten, Jaerlijckse Inkomsten, Ampten en andere Rechten, haer Leven lang gedurende, gelijck by een Statuyt van Karel de I. in het derde Jaer van sijne Regeringe, Cap. 2. werdt vast gestelt.

En op dat de getrouwe Onderdanen van sijne Majesteyt van de geseyde Wetten, en alle die geene die tot demping van de Papery gemaeckt zijn, soo veel te beter mogen werden onderrecht, ingevalle deselve aen de gedruckte Statuyten niet wel

konnen

konnen komen, of deselve niet wel uytleggen, sullen sy met de Rechters van sijn Majesteyt, Vrede-Rechters of andere Magistraten te rade gaen, aen wie by desen wel expressielijck belast werdt deselve, op wat tijdt het soude mogen wesen, te onderwysen en onderrechten, alsoo sijn Majesteyt geresolveert is, alle de gemelde Wetten strengelijck te doen in 't werck stellen en nakomen.

Oock belast sijne Majesteyt by desen aen alle en een iegelijck van sijne Onderdanen, dat ingevalle iemant, by hoedanigh Discours ofte Dispuyt het soude mogen wesen, het Gesagh ofte Jurisdictie van den Paus soude willen staende houden ofte voor spreecken, ofte iemant van sijne gemelde Onderdanen tot de Paepse Religie misleyden ofte brengen, of soo sy iemant aen de boven-gemelde Misdaden, ofte eenige overtredingen of misgrepen tegen de Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, schuldigh kennen, is het sulcks, dat sijn Majesteyt haer belast deselve aenstonts aen d'een of d'ander Magistraet aen te brengen, op dat tegens de Delinquanten werde geprocedeert, en dat deselve na verdiensten gestraft mogen werden.

En om die gene, die sigh hier in haren schuldigen plicht sullen quijten, soo veel te meer daer inne te animeren, sal sijn Majesteyt Macht aen de Rechters van alle sijne Hoven van Westmunster by sijn Brieven onder het Secreet Zegel opdragen, om alle Personen, de welcke tegens de gemelde of andere Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, sullen aengaen, te belonen gelijck sy te rade sullen werden: En sullen de gemelde Beloningen genomen werden op de Confiscatien, de welcke in diergelijcke saecken tot profijt van sijn Majesteyt sullen voorvallen, behalven het gene door de gemelde Wetten voor die gene, die de gem. Delinquanten sullen aenbrengen, reets toegeleyt is. Gegeven in ons Hof tot Withal den 31ste dagh der Maent December 1679, en van onse Regeeringe het 31ste.

Den Lord Major en Hoofden van de Stadts Militie beval sijn Majesteyt daer-en-boven de Wetten tegen de Papisten ter executie te stellen / en daer nevens / dat behoorlijcke sorge tegens alle Tumulten en Oproer souden dragen: Gelijck oock besloten wierdt 4 Compagnien Trainbands in plaets van 2 alle nachten te doen waken.

't Werck van de Petitien stont ondertusschen niet stil; maer daer 't alles op aenquam / was / of den Gemeene Raedt en Regeeringe van de Stadt Londen sigh voor of tegens de Petitien soude verklaren: Waer op den 30 January de voorsz. Gemeene Raedt te samen quam / en is in de selve geventileert 3 dingen / eerst / of het nootwendig was dat het Parlement soude sitten; 't welck wierdt verstaen van ja: Ten 2. / of het geoorloft was daer over Petitien aen den Koning te presenteren; 't geen insgelijckx mede wierdt verstaen: En ten 3 / of men doenmaels dan eene Petitie daer toe soude overleveren; 't welck van 88 tegen 86 Stemmen wierdt geaffirmeert / maer daer by komende de Stemmen van de Aldermans / van welcke 14 tegen / en 6 alleen voor de Petitien waren /

soo zijn de meeste Stemmen tegens de Petitien gevallen / en daer mede is het gantsche werck van de Petitien in duygen geraeckt ; want of eenige daer mede in verscheyde Provintien noch al wilden voortgaen / gelijck oock ettelijcke die quamen presenteren / maer slechte bejegening kregen / soo hebben in tegendeel diversche Tegen-Petitien ingestelt / dienende tot verklaringe / dat het maecken van Petitien by haer voor oproerig wierdt gehouden / en dat sy daer geen deel noch part in hadden : doch hier over is namaels / doe 't Parlement quam te sitten / veel te doen geweest / alsoo 't selve van ander verstant / en voor de Petitien was.

Dr. Oates en Bedlow hadden den Opper-Rechter Scrogs beschuldigt / dat hy in 't te recht stellen van den Dr. Wakeman niet wel hadde gehandelt : maer den selven Scrogs heeft sigh den 30 January / doen de saken soo liepen / dier-voegen verantwoort / dat t'eenemael vry verklaert is.

Wat sentiment den Koning over 't sitten van 't Parlement hadde / heeft sijn Majesteyt in een Aenspraeck aen 't selve op den 5 February / als wanneer / om verder geprorogeert te werden / most te samen komen / betoont / luydende aldus.

MYLORDS EN EDELEN.

WAnneer ick in den Raedt mijn intentie, om 't Parlement uyt te stellen, voor soo lange tijdt als in November, verklaerde, soo geschiede dat niet sonder wel te hebben gewogen en geconsidereert de gronden en redenen, die my daer toe induceerden, en kan ick niet bewogen werden door eenige sake, die zedert is voorgevallen (voor soo veel als de Affaires binnen 't Koninckrijck aengaen) om te veranderen, of leetschap te hebben van die Resolutie, maer ben veel meer daer in geconfirmeert en bevestigt; maer dit geseyt hebbende, moet ick u met eene seggen, dat, considererende het tegenwoordige gevaer, 't welck eenige van onse Naburen Geallieerde dreygt, in wiens interest en versekertheyt wy soo nauw zijn geraeckt, soo soude het van seer quade consequentie konnen zijn een Prorogatie te maecken voor soo langen tijdt, welcke ten minsten soude discourageren onse Vrienden, die op ons steunen : Om dese reden alleen soo vinde goet u een dagh tot uwe weder Vergadering in April te stellen. En hebbende alsoo u laten sien mijn sorge voor u in relatie van de buyten-affaires, soo moet ick voor u observeren, dat de uytsporigheden en jalousyen van binnen van sodanige nature zijn, en soo gesteygert en toegenomen, door de malitie en industrie van quade Lieden, dat ick onbeweeglijck van opinie ben, dat een langer interval van 't Parlement absolutelijck nootsakelijck sal zijn, tot bedaring en bevrediging van de Luyden haer gedachten, ingevolge van 't welcke ick beducht ben, dat de aldereygenste Remedien sonder vrucht sullen zijn, sonder de assistentie van een langer tijdt : Ick heb derhalven geresolveert, dat van den dagh, waer op gy sult vergaderen, in April, een verder prorogatie sal zijn, 't en waer de conditie van onse Geallieerde buyten, als-dan onse immediate assistentie vereyste. En nu, Mylord Cancelier, doet als ik u heb bevolen.

En hier op seyde de selve.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Sijn Majesteyts Koninckliijcke wil en believen is, dat dit Parlement sal zijn geprorogeert tot Donderdag den 15. 25 April naestkomende; en dienvolgende is 't Parlement geprorogeert tot den selven 15. 25 April, als geseyt.

Daer geschieden hier en ginder veele particuliere actien / doch of de selve eenige relatien op het generale Werck hadden / kan men niet wel seggen; soo is'er een luyt geruchte ontstaen / van dat men 't Huys van eenen Mr. Delanoy / in 't Zuydwerck / soude getracht hebben in brandt te steecken / om een grooter daer uyt te doen spruyten / waer over eenige Persoonen / nevens de Meyt / Margariet Klarck genaemt / zijn vast geset.

Tot Bristol hadden eenige Timmerluyden / 50 a 60 sterck / mede een groot spel op de Jaer-marckt aengerecht / alsoo sy eene / voor af gaende met een Bijl van rood Hout / daer een Leeuw op stont / volgden / terwijl een ander de Trompet blies / 't welck veel Volckx te samen bracht / sonder dat men heeft konnen weten met wat intentie / gelijck self den voornaemste daer van / gevangen zijnde / seer weynig wist te seggen / en derhalven na een reprimende weder wierdt ontslagen.

Den Heer Coventry heeft omtrent die tijdt sijn Secretarisschap van Staet gequiteert / en is den Heer Leoline Jenkins / die Ambassadeur op de Nimweegse Vredens-Tractaten is geweest / in de selve Bedieninge gesuccedeert.

Den Koningh sond den Heer Southwel na den Heere Keurvorst van Brandenburgh / den Heer Bodwin na Denemarcken / en den Heer Warwich na Sweden / om de buyten-affaires.

Tusschen den 26 en 27 February was'er weder een Brandt tot Londen: maer 't is daer soo dickmael te doen geweest / dat men die sal daer laten / sonder nochtans te besluyten of die door beleyd of ongeluck zijn ontstaen.

Middelerwijl continueerde de woelery over 't bewuste Complot: Eenen Mr. Christiaen / gewesen Hofmeester van de Graef van Danby / door eenen Higgie beschuldigt / dat sigh mede tot verandering van 't Gouvernement had laten bewegen / wierdt den 14 Maert voor den Raedt gehoort; maer alsoo de Informatien te duyster waren / weder op Borgtocht los gelaten. 't Selve gebeurde korts daer aen oock aen eenen Sr. Thomas Gascoigne / die door Laurence Mawbray en Mr. Balron aengebracht / dat hy na des Konings Leven had gestaen / en de Paepse in Yorckshire / alwaer hy woonachtig was / met Gelt en raedt daer toe gestijft / sigh voor des Konings Banck soo wel wist te verantwoorden / dat / al schoon de Getuygen vast op haer stuck bleven staen / de Gesworne van die Provintie hem onschuldig aen hoog Verraet verklaerden / waer op hy oock aenstonts van den Raedt is vry gesproocken: men bevond a'-

leen / dat hy / als Roomsgesind / de Jesuyten en andere Geestelijcken in verscheyde saken had geassisteert / sonder eenig deel aen 't Verraet te hebben: hier mede verdween de hoop van veele / die groot licht uyt sijn Bekentenis meenden geschept te hebben; hoewel de verbittering tegens de Paepse daer door niet en stremde / also eenen Price en Sasboroug / die Dugdale met Gelt hadden meenen om te kopen / om sijn Getuygenis wegens 't Complot te diverteren / omtrent de selve tijdt daer van wierden overwonnen en schuldig bevonden.

Het mistrouwen was te meer / om dat in 't begin van April een groot getal Apprentices / hebbende een Klock-gieter / Thomas Alford genaemt / tot haer Capiteyn / tot Londen op de been geraeckten; sy droegen door al de Straten van de Stadt een Tafereel / waer in de Romp van 't oude Parlement stont afgebeelt / in meeninge / om 't selve na de omvoering te verbranden / gelijck men byna alle Jaren tot Londen gewoon is den Paus te doen; maer 't selve door Sr. William Waller in 't begin gestuyt / en de voornaemste Belhamels gevangen zijnde / had die voortgang niet / gelijck menigte haer ingebeelt hadden / alschoon sommige beducht waren / dat dese Troup / door de Roomsse geassisteert / een quaet desseyn hadde voor-gehad: maer na dat de Gevangene waren geexamineert / en alles ten nauwsten ondersocht / bevond men niet anders / als dat 't selve maer uyt een blinde drift was geschied: doch op dat het selve naderhant geen aenleydinge tot iets diergelijckx soude geven / dede den Lord Major / met advijs van de Aldermans / het volgende Placcaet publiceren.

ALsoo het blijckt uyt verscheyde Examinatien, gedaen voor my en andere van sijn Majesteyts Vrede-Rechters, dat daer zijn geweest verscheyde aenwendingen en overleggingen, opmakende eenige Apprentices en andere, om haer te begeven in een detestable combinatie, tot bose voornemens tegens de rust en goede Regeringe van dese Stadt, zijnde bereyts verscheyde van de Complicen daer over in bewaringe, om haer na de Wet te verantwoorden: En voorsiende de dangereuse en bedroefde consequentien, beyde voor de Religie en de Vrede, in de circumstantien daer wy nu in zijn, dat gedebaucheerde en oproerige Vergaderingen souden konnen gemaeckt werden door beleyt en arglistigheyt van desseyn-hebbende Papisten, en van andere Personen, die qualijck tot de Regeringe genegen zijn, en 't getal van ontallijcke Personen, daer de Voor-steden van dese Stadt mede vervult zijn, welcke haer voordeel souden mogen soecken met het voortsetten van debauches en onwettelijcke Vergaderingen, tot slimmer voornemens als de Apprentices wel meynen: Soo werdt, om te voorkomen en te prevenieëren eenige van sodanige quade desseynen en boosheden, die daer uyt mochten volgen, en om te beletten alle ongelucken, daer d'Apprentices en andere onvoorsichtiglijck in souden konnen vallen, en tot preservatie van de Vrede, Eere en goet Gouvernement van dese Stadt, met advys van mijne Broederen d'Aldermans, in sijn Majesteyts name, strictelijck bevolen en belast alle Meesters van Familien, dat sy wel sullen

sullen acht slaen en sorge dragen, dat d'Apprentices en Dienaers strictelijck onder haer commando blyven, en dat sy haer waerschouwen en vermanen tegens alle sodanige Combinatien, gedebauch en de Vergaderingen en proceduren, specialijck op Sondag en Feest-dagen, dat door hare goede voorsorge, en haer te houden tot hare respective plichten, alle onbequame en onwettelijcke Vergaderingen mogen voorgekomen werden, welcke in alle tyden van ongeluckige consequentien zijn geweest, en grootelijckx tot oneere Godts, schandael van de Protestantse Religie, en 't goet Gouvernement van de Stadt. Gelijck oock werdt bevolen en belast aen alle Constapels en Schouten, sorge te dragen, dat de Burger-wachten dagelijckx werden gehouden, en in volkomen proportie, na de Wet van dien, en by eenig defect daer van, 't selve aen my bekent te maken, op dat effectuële sorge magh gedragen werden tot redres van eenig defect of abuys daer in: En ick recommandere verder aen de sorge van de Aldermans, Deputees, of gemeene Raedtslieden, een yder in sijn Wijck, dat zy somwyle met eenige Burgers haer Geburen, soo als sy goet sullen vinden, de Ronde willen doen, om te sien of de Wachten wel gehouden werden, en hare respective plichten waer nemen; en werdt oock aen hare sorge gerecommandeert, dat dit spoediglijck magh gecommuniceert werden aen alle de Inwoonders in hare respective Wijcken. Gegeven tot Guildhal, Londen den 30 Maert, of 9 April.

Sijn Majesteyt dede daer-en-boven noch / tot weering van alle Oproer / den 17 April het volgende Placcaet publiceren.

OM d'oproerige disordres, die na desen, onder pretext van by een te komen om publijcke Vreugde-vuren en Vuurwercken aen te steecken, souden konnen voorvallen, voor te komen, als mede om te verhinderen de quade voornemens van eenige Luyden, die qualijck tot de Regeeringe zijn geintentioneert, en die sigh gemeenlijck van dusdanige gelegentheden bedienen, om van de geseyde By-eenkomsten plaetsen van onlust en oproer te maecken, is op heden door sijn Majesteyt in sijn Raedt belast, dat geen Persoon of Personen, van wat qualiteyt of conditie de selve mogen zijn, sig sullen verstouten eenige Vreugde-vuuren of andere publijcke Vuurwercken tegen den 8 Juny naestkomende, als wanneer den Dagh van de Geboorte en miraculeuse en geluckige Herstellinge van sijn Majesteyt werdt geviert, of oock op hoedanig ander Feest-dagh of tijdt te maken of doen maecken, sonder alvorens een expresse permissie van sijn Majesteyt of sijnen Raedt daer toe verkregen te hebben, of ten zy sulckx hun door den Heer Major der Stadt Londen, of door de onderscheydelijcke Vrede-Rechters, yder in sijn Wijck, aenbevolen was, op pœne van des Konings ongenade, en volgens d'uytterste strengigheyt der Wetten te werden vervolgt. Oock wert een yder belast kennisse van dit tegenwoordige Bevel te nemen, alsoo 't selve anders op haer pericul en risico sal wesen.

FRANÇOIS GUYN.

Omtrent de selve tijt sprack men tot Londen/ dat aen de Grave van Shafsbury door eenige Personē een vorder en geheele ontdecking van 't Complot was gedaen; waer over oock den Raedt des Konings/ na dat het selve haer door gesepden Grave was gerapporteert/ een Committé van den President Roberts/ de Graven van Esser/ Bridgewater en ged. Grave van Schafsbury ordonneerde/ om van 't selve een nader ondersoeck te doen; doch wat by de selve daer in is uytgebonden/ heeft men tot noch niet volkomen konnen vernemen/ invoegen wy 't selve voor dees tijdt sullen laten berusten.

Aen des Konings Raedt wierdt mede door eenen Fitzgerald een Verraet/ 't welck in Yrlandt voorgenomen was/ ontdeckt; maer dewijl 't selve eerst naderhant in 't licht is gekomen/ sullen wy daer van op sijn tijdt spreecken.

Sr. William Waller/ een van de Vrede-Rechters/ die soo yverig de Protestantse saeck tegens de Roomsse had voorgestaen/ wierdt door ordre van sijn Majesteyt sijn Commissie ontnomen/ om dat hy den bewusten Higgie/ daer van wy hier voor geseyt hebben/ die door den Raedt in Gatehouse was gevangen geset/ uyt sijn eygen authoriteyt daer uyt had laten halen/ en in een Herberge tegens andere geconfronteert: Dit gaf aen de Protestanten achterdencken/ of daer onder iets anders mocht schuylen/ maer daer is tot nog toe niet op gevolgt.

Korts daer aen gebeurde een andere actie aen den Vrede-Rechter Mr. Arnold/ die by den Temple tot Londen op den avont door 3 onbekende Personen wierdt aengerand/ en 12 a 13 steecken met Degens gegeven; dit geschiede/ om dat hy mede een yverigh Vervolger der Roomsse was geweest/ en een seecker Priester/ Evans genaemt/ door sijn beleyd gevangen/ en naderhant gehangen was geworden/ want in d'Attacque riepen sy hem toe: Gy Hont, bid nu Godt voor de Ziele van Capiteyn Evans. Doch op 't gerucht eenig Volck aenkomende/ mosten sy hem weder verlaten/ en haer selfs salveren: Gemelde Mr. Arnold wierdt korte tijdt daer na weder van sijn Wonden genesen/ en eenige Personen/ daer men suspitie op had/ gevangen genomen/ onder welcke mede een was/ die men in den Tour onder de Dienaers van den Lord Powis had gevonden; maer dese/ een Nederlander zijnde/ gaf soo veel bewijs van sijn onschult/ dat hy weder vry gestelt wierdt. Den Koning/ hier van geinformeert/ liet aenstonts 100 Ponden beloven aen die gene/ die een van de Hantdadige soude konnen aenwijsen: Gelijck eenige tijdt daer na John Giles uyt het Graefschap van Monmouth wiert gehaelt/ en na dat daer aen schuldigh bevonden was/ gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen.

Dit gaf een groote verbittering onder de Protestanten door het geheele Koninckrijck/ sig inbeeldende of de Roomsse daer mede voor hadden alle de Vrede-Rechters van die Bedieningen af te schricken/ en alsoo het ondersoeck van het Complot te stremmen; de welcke noch te meer aenwies/ om dat 'er een gerucht liep/ dat men Dugdale en andere/ die men met beloften niet had konnen omsetten/ met Vergif van 't Leven had willen beroven: waer by noch quam/ dat

de

[d]e Hartog van Buckingham door eenen Philip le Mar / met wie hy het selve [mi]sdaet gepleegt hebben / van Sodomie beschuldigt wierdt / maer dewijl dit al[l]een uyt partyschap wierdt gedebiteert / viel die saeck t'eenemael in duygen / al[s]oo sijn Beschuldigers / die daer toe bekenden omgekocht te zijn / met in de Pil[l]ory te staen / wierden gestraft.

Terwijl naeckte de tijdt van het sitten van 't Parlement / waer na veele al verlangt hadden / maer sijn Majesteyt den 15 April in sijn Raedt komende / maeckte hun bekent / dat hy voorgenomen had 't selve voor een kleyne tijdt te prorogueren / namentlijck tot den 17. 27 Mey daer aen volgende / 't welck / wanneer beyde Huysen t'samen gekomen waren / haer door den Cancelier met de volgende Woorden wierdt aengediend.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Uyt krachte van de Commissie, die u voorgelesen is, soo is 't sijn Majesteyts behagen, dat dit Parlement sal geprorogueert werden tot den 27 van Mey naest, en dienvolgende werdt het Parlement tot die tijdt geprorogueert.

Den Heer Hartog van Yorck sigh sedert laetst in Schotlandt hebbende onthouden / kreeg in February van sijn Majesteyt ordre / om sig weder na Londen te begeven: Waer op gemelden Heer Hartogh den Schotsen Raedt te samen hebbende geroepen / haer tot afscheyt te kennen gaf: Dat niets dan sijn Majesteyts Ordres hem van haer konde doen scheyden, als van wien hy sulcke groote eerbiedigheden hadde ontfangen, dat hy niet soude nalaten, om sijn Majesteyt een goede indruck van een getrouwe Adeldom en beter Natie te geven, als sommige in Engelandt hem souden vertonen. **Waer op gem. Raedt hem hartelijck bedanckte voor sijn Koninckllijcke tegenwoordigheyt / met aenbiedinge van haer Personen / Koetsen / &c. om hem over Landt te geleyden: Maer dewijl sijn Majesteyt eenige Jachten tot sijn transport gesonden had / deden sy eenige Schepen daer by / om sijn Bagagie daer in te laden. En heeft daer na degemelde Raedt / doe den Hartog in 't Na-jaer weder in Schotlandt quam / om haer goeden yver tot de Koninkl. Familie te betonen / de volgende Missive aen sijn Majest. gesonden.**

SIRE.

WY hebben reden om te gelooven, dat de rechtmatige bevelen van uwe Majesteyt nimmer sullen werden nagelaten door onbillijckheyt, of geretardeert door sloffigheyt van dit uwe Majesteyts outste Koningrijck, zijnde volkomentlijck overtuygt, dat niets van ons werdt gerequireert, als dat wy ons selven door de beste middelen mogen preserveren tegens soo schrickelijck gevaer, als ons dreygt, van deselve beginselen die ons in vorige tijden hebben geruineert; soo dat uwe Onderdanen genootsaeckt zijn te bekennen, dat niets haer geluck kan verminderen als ongelovigheyt en ondanckbaerheyt, en spenderende uwe Majesteyt

voor onse beschermінge al de Inkomsten, die deselve treckt uyt dit Koningrijck, toont deselve niet van ons te begeeren, als dat wy letten op ons eygen intrest, en dat de selve uwe Maj. niet by ons wint, als de sorge om ons te regeren na ons eygen genoegen. De eerbiedigheyt en toegenegentheyt,die wy alhier in uwe Majesteyts Onderdanen bespeuren voor uw Broeder den Heer Hertog van Jorck, verseeckert ons, dat ons niet ontbreeckt, als de occasie, om voor de Koninglijcke Familie te wagen ons Lijf en Goedt, welcke beyde soo secuur door u Majesteyt zijn gestelt; en gelijcke onse estime voor sijn Koningl. Hoogheyt dagelijcks vermeerderde by sijn aenwesen alhier, soo bedancken wy uw' Majesteyt hartelijck, voor dat deselve weder herwaerts heeft gelieven te senden, en alsoo te secureren de wettige Spruyte van die Koninglijcke Familie, welcke is de eenige Securiteyt en Glorie van dit Koningrijck, op welcke de minste Invasie soo groote invitatie soude geven tot alle insolentie, dat niet minder dan een Burgerlijcken Oorlog soude te verwachten zijn : want verstandige en geinteresseerde Lieden, zijnde gemiscontenteert of Factieus, souden altoos onder het een of 't ander pretext het Lichaem van u Volck maecken het Loon van haer Gierigheyt,en de Roof van haer Ambitie, en maken alsoo een divisie, niet alleen tusschen dese Koningrijcken, maer oock in yder van deselve. En waerom sal yder een geen Koningh willen zijn, indien de wettige Successeur eens uytgeslooten werdt, en wat sal men vast stellen, indien wy dit fundament verliesen. En daer benevens dancken wy hertelijck uw Majesteyt, dat deselve herwaerts heeft gelieven te senden sijn Koningl. Broeder, die een exemplare getuyge sal konnen zijn van onse getrouwigheyt, en occasie, om aen de Werelt te toonen,dat geene Jalousyen in 't toekomende ons sullen diverteren van onse plicht tot de Koninglijcke Linie, die onse Voorouders soo veele Eeuwen hebben gemaintineert. En twijffelen wy niet, of uw Majesteyt sal in 't korte sien de goede effecten tot uwen dienst van sijn aenwesen alhier, en sullen wy in alle gelegentheyt sijn Koninglijcke Hoogheyt met alle gehoorsaemheyt assisteren. Was getekent

Rothes Cancelier,	*Winton,*	*Carthness,*	*George M. Kenzil,*
Alex. St. And.	*Linligthon,*	*Lorn,*	*Rich Martland,*
Athol,	*Porth,*	*Jo. Edm.*	*Jo. Houlis,*
Douglas,	*Strathmore,*	*Ross,*	*And. Ramsay,*
Montrose,	*Roxburg,*	*Ja. Dalrijmple,*	*Jo. Warchup,*
Glencairn,	*Balcarras,*	*Ch. Martland,*	*George Gorden,*
		Th. Murray,	*Jo. Dramond,*

Den Heer Hertog van t'scheep gestapt / quam den 22 Febrnary tot Londen/ en wierdt op sijn aenkomst door het Geschut van den Tour / en van sijn Majesteyt verwelkomt; welck Compliment den Lord Major en Aldermans van Londen een dagh a twee daer na mede quamen afleggen / en sijn Koninglijcke Hoogheyt de Handen kussen: de welcke oock kort daer aen de Hertoginne van Modena/

Modena/ sijn Gemalins Moeder/ die alsdoen tot Londen was gekomen/ ging verwelkomen.

Eer wy Engelandt verlaten/ moeten wy dit noch seggen/ datter al voor eenige tijdt by sommige was gedivulgeert geweest/ dat sijn Majesteyt zich met de Moeder van den Hertogh van Monmouth in een solemneel Huwelijck had verbonden gehad: 't selve gaf nu soo grooten roep in dat Rijck/ dat al-om gespargeert wierdt/ al of den Bisschop van Durham in een swarte Doos de Getuygenissen daer van soude hebben/ maer die/ daer over ten Hove gevordert/ seyde hier van niets te weten: naderhant wilden sommige onrustige Geesten noch/ dat de Graven van St. Albaens en van Machelsfelt kennisse van dese saeck hadden; doch deselve voor des Konings Raedt ontboden zijnde/ verklaerden/ dat sulcks onwaer was; invoegen sijn Majesteyt/ om diergelijcke uytstroyselen te verhinderen/ en oock om aen yder het contrarie te doen blijcken/ de volgende Proclamatie liet uytgeven.

CHARLES R.

WY hebben kennisse moeten nemen van de groote vlijt en boosheyt, waer mede eenige Luyden van een oproerige en rustelose geest al-om verspreyt hebben een vals en schandaleus rapport, van een Huwelijck, of Contract van Huwelijck, dat gesupposeert werdt geweest en gemaeckt te zijn tusschen ons en eenen Mrs. Walters, alias Barlow, nu overleden, Moeder van den tegenwoordigen Hartog van Monmouth, trachtende daer mede de gedachten van onse lieve Onderdanen te vervullen met twijffel en vreese, en, soo 't mogelijck was, te verdeelen in Partyschappen en Factien, en, voor soo veel in haer is, in questie te trecken het klaer en ontwijffelbaer Recht van onse ware en wettige Erfgenamen en Successeurs tot de Kroon: Derhalven hebben wy ons geobligeert gevonden aen onse lieve Onderdanen te laten sien, hoe verre wy (uyt sorge voor haer en hare posteriteyt) alrede zijn gegaen, om voor te komen de quade consequentien, die soo een dangereus en boos rapport in de toekomende tyden tegens de vrede van onse Koninckrijcken souden mogen hebben.

In January laetst was het 12 Maenden, dat wy de navolgende Declaratie, geschreven met ons eygen Hant, in de volgende Woorden hebben gedaen.

EEn vals en boos rapport, listelijck by sommige, die noch Vrienden van my noch de Hartog van Monmouth zijn, verspreyt wesende, al of ick oyt met sijn Moeder soude hebben verbonden of getrouwt geweest: En of ick wel versekert was, dat dese ydele Vertellinge geen effect in dese Eeuwe kan hebben, nochtans heb ick het mijnen plicht geoordeelt, ten opsicht van de ware Successie van dese Kroon, en dat de toekomende Eeuwen niet eenig pretext van de disturbatie op dat fondament, of eenig ander van diergelijcke nature, mochten hebben, hier mede in de presentie van Godt Almachtig te verklaren, dat ick nimmer getrouwt ben geweest, of my met eenig Vrou-mensch, wie 't mochte wesen, hebbe verbonden

den, als met mijn Vrouw de Koninginne Catharina, met welcke ick nu getrouwt ben. Tot getuygenisse van dien ondertekene dit met mijn eygen Hant, tot Withal den 6. 16 van January 1679.

CHARLES R.

Welcke Declaratie wierdt gedaen in presentie van W. Cant. H. Finch C. H. Coventry. J. Williamson.

Om welcke Declaratie te verstercken, hebben wy in de volgende Maert (het welck was voorledene Maert over 12 Maenden) noch een publijcker Declaratie in onsen Secreten Raedt gedaen, insgelijckx met onse eygen Hant onderschreven, en hebbende begeert, dat daer van een oprechte aentekening in onse Raets Boeck soude gedaen werden, hebben wy die ondertekent, en begeert, dat de Lords, die doe in den Raedt waren, de selve insgelijckx souden ondertekenen: En wy ordonneerden, dat het Origineel soude gesloten werden in de Raedts Kist, waer in de selve noch leght: En is den inhout van 't selve in 't Raedt-Boeck in de volgende Woorden.

In 't Hof tot Whitehal den 30 Maert (9 April) 1679, present Sijn Koninckl. Majesteyts Doorl. Persoon, den Lord Cancelier, den Lord Thesaurier, &c.

Sijn Majesteyt heeft desen dag belieft te beveelen, dat de navolgende Declaratie soude werden gestelt in 't Raedt-Boeck, zijnde geheel geschreven en ondertekent met sijn Majesteyts eygen Hant, op een Papier, dat sijn Majesteyt desen dagh heeft overgegeven, om in de Raedt-Kist gesloten te werden, te weten:

OM weg te nemen eenig dispuyt, dat in 't toekomende soude konnen ontstaen, rakende de Successie van de Kroon, soo verklare ick in de presentie van Godt Almachtig, dat ick noch gemaeckt hebbe eenig Contract van Huwelijck, noch getrouwt ben geweest met eenig Vrouw-mensch, wie het soude mogen wesen, als met mijn tegenwoordige Vrouw, Koninginne Catharina, nu levende.

Withal den 30ste dag van Maert 1679. oude Stijl,

CHARLES R.

Sijn Majesteyt beval ons, die present waren in 't maecken en teyckenen van dese Declaratie, 't selve te getuygen. Finch C., Danby, Lauderdale, Worchester, Offery, Arlington, Sunderlandt, Clarendon, Essex, Bathe, Craven, Aylesbury, H. Londen, N. Durham, W. Maynard, G. Carteret.

In April laetst vonden wy niet alleenig 't selve gerucht weder te herleven, maer soodanig versterckt met nieuwe byvoegingen, waer toe uytgestroyt wierdt, dat'er noch een Geschrift in wesen was, en onlangs aen verscheyde Persoonen getoont, waer by het voorsz. Huwelijck, of ten minste Verbont (alsoo 't rapport verscheyde was) soude blijcken, en dat'er noch verscheyde Lords en andere in 't leven souden zijn, welcke voorgegeven wierdt, dat by het geseyde Huwelijck present souden

en zijn geweeſt; en of wy wel weten, dat gene van die dingen waerachtigh kon-
en zijn (als zijnde niet ſoo ongefondeert en vals, als dat'er eenig ſodanig Huwe-
ck of Verbond tuſſchen ons en de geſeyde Mrs. Walters, alias Barlow, ſoude we-
n) ſoo nochtans hebben wy voor ons doen roepen en in den Raedt ondervragen
danige Lords en andere Perſonen, als het gemeen geruchte voorgaf, dat preſent
uden zijn geweeſt in het gepretendeerde Huwelijck, of eenige kenniſſe daer van,
van 't geſeyde Geſchrift, hebben: En alſoo het blijckt aen onſen gantſen Raedt,
yt het horen van de geſeyde Lords en andere Perſonen, op verſcheyde Interroga-
en, en uyt hare ontkenninge, dat ſy preſent zijn geweeſt by eenig ſodanig Huwe-
ck, of eenige ſaeck daer van te weten, of oock van ſodanigh Geſchrift; dat het
oorgeven en verſpreyen van ſodanigh rapport, ſoo qualijck t'ſamen hangende in
erſcheyde deelen, is 't effect van een diepe boosheyt van eenige weynige, en van
ſſe en ydele diſcourſſen van andere: Soo heeft het ons goet gedacht noch ter tijt
vereyſſchen, dat wy onſe boven-verhaelde Declaratie meer publijck maken, en
e ſelve ordonneren (gelijck als wy op heden mits deſen doen, met advys van onſen
ecreten Raedt) voort te doen drucken en publiceren. En wy roepen by deſe oc-
ſie Godt Almachtigh tot Getuyge, en verklare op het Geloof van een Chriſten,
n 't Woort van een Koning, dat'er noyt eenig Huwelijck, of Contract van Hu-
elijck, aengegaen noch gemaeckt is tuſſchen ons en de geſeyde Mrs. Walters,
ias Barlow, de Hartogh van Monmouths Moeder, noch tuſſchen ons of eenigh
rouw-menſch, wie 't oock magh weſen, alleen geëxcipieert onſe Koninckliјcke
emalinne Catharina, die nu is. En wy begeeren en beveelen hier by aen alle onſe
nderdanen en Subjecten, wie het weſen mag, dat ſy niet en ſullen onderſtaen uyt
e geven of te publiceren eenigh dingh tegens den teneur van deſe onſe Declaratie,
p pœne, dat tegens haer geprocedeert ſal werden met de meeſte ſtrengheyt en
geur van de Wet. Gegeven tot Withal den 2. 12 dagh van Juny, in 't 32ſte Jaer
an onſe Regeeringe.

Wy ſchepen over na Vranckrijck; alwaer het gantſche Hof ſig prepareerde
ot een Reyſe na de Nederlandſe Conqueſten, ſijn Majeſteyt de ſelve al in het
egin van 't Jaer voorgenomen hebbende, begaf ſig den 13 July op reys, ver-
elt van de Koninginne, den Daufijn, de Dauſine (die alle met den Koning in
en Karoſſe ſaten) en vorder van de Hartog van Orleans, ſijn Gemalinne en
e grootſte Princen van Vranckrijck: de Guardes, gelijck anders gebruycke-
ijck is, wierden thuys gelaten, en de Muſquettaires mede genomen, de welc-
e, nevens de andere Troupen van ſijn Majeſteyts Huys, door de Hartog van
Noailles wierden gecommandeert. Den 14, na dat hare Majeſteyten 's nachts
ot Beaumont ſur Oiſe geſlapen hadden, quamen ſy tot Tillard haer Middag-
nael houden in de Karoſſe, gelijck den Koning, om tijdt te winnen, altijt liet
oen, op die Plaetſen, daer hy niets te verrichten had; 't ſelve kon gemacke-
ijck geſchieden, dewijl de Karoſſen ruym en wijd genoeg daer toe gepreparеert

waren/ en de Officiers van den Koning en Koninginne elck eenmael des daegs de voorsieninge mosten doen. 's Avonts quamen hare Majesteyten tot Beauvais / daer sy / schoon den Koning voor sijn vertreck al geordonneert had / dat niemant eenige kosten tot sijn receptie soude doen / van den Bisschop en Grave van Beauvais/en de gesamentlijcke Inwoonders/deftig wierden gerecipieert. Den 15 aten hare Majesteyten in 't Dorp Oudeuil / en sliepen 's avonts tot Poids (een Prinsdom/ toebehorende de Hartog van Crequi) sijn Majesteyt en den Dausijn hadden echter dien avont het divertissement van de Jacht genomen: En de Prince van Conty / nevens andere Grooten / was 's middags op het Casteel van Creveceur door Mr. de Marevillete deftig getracteert. Den 16 's middags aten sy tot Calaminop / en quamen 's avonts t'Abbeville / daer de Hartog van Charost/ Luytenant des Konings van Picardyen / haer Majesteyten buyten de Poort ging ontfangen / en binnen de Stadt conduiseren: het Hof bleef hier den 17 / terwijl sijn Majesteyt met den Dausijn wederom het divertissement van de Jacht namen/ en de Coninginne met de andere Dames de Hooft-kercken gingen besien. Den 18 van daer vertreckende/ aten sy tot Bernay/ en quamen 's avonts tot Montreuil. Den 19 hielden sy het Middagmael tot Neufchastel / daer de Hartog van Aumont/ Gouverneur van 't Boulonnois / met al den Adel van 't Landt / hare Majesteyten quam ontfangen: des avonts sliepen sy tot Boulogne; hier ging den Koning aenstonts de Fortificatien besichtigen / en employeerde daer aen de rest van den dagh. Den 20/ na dat sijn Majesteyt tot Wimille had gegeten / steegh hy te Paert / en reed na de Haven van Ambleteuse/ 2 mijlen van Boulogne/ om desselfs situatie te besien; Messrs. de Seignelay en de Combe waren al voorheen derwaerts gesonden/ om van dese / als oock van de Haven van Wissan / noch 2 mijlen van daer / inspectie te nemen: maer sijn Majesteyt dese alle beyde besiende/ bevond / dat die van Ambleteuse dat meerder voordeel had/dat 'et d'eenigste Plaets in 't Canael aen de kant van Vranckrijck was / daer men met een Noorden Windt kon uytzeylen/ behalvens dat sy al soo goet als de Reede van Duynkercken was / en meer Water had; hoewel andere meenden / dat die van Wissan/ die Iccius Portus was / welcke tot de overvaert van Julius Cæsar in Brittagne had gedient / en maer 5 mijlen distantie van dat Rijck was; doch sijn Majesteyt die van Ambleteuse voordeeliger oordeelende / beval / dat men die Haven soude bequaem maecken.

Terwijl den Koningh langs dese Kust na Calais reed/ hoorde men aen den Oever schieten; waer op eenige Guardes du Corps en Musquettaires toelopende / 't selve van een Engelsse Petache / welcke een Barck vervolgde / om daer de ingeladene Wol uyt te nemen / bevonden te komen; 't gantsche Hof schoot daer op na den Oever / waer onder den Dausijn d'eerste was / en na dat den Capiteyn van de Petache was vast-gehouden / wierdt hy voor den Koning gebracht / die / doen hem de saeck was aengedient / aen de Hartog van Aumont

vraegde/

vraegde: Wat hy met hem gedaen ſoude hebben, indien hy daer niet preſent was geweeſt? Waer op gem. Hartog tot antwoort gaf: Dat ſijne Kuſten inviolable ſchuylplaetſen waren, dat men daer niemant ongeſtraft konde attacqueren, en dat hy ſigh niet ſoude hebben konnen diſpenſeren van die gene met de Doodt te ſtraffen, welcke de ſtoutheyt gehad hadde om dit Recht van vryheyt te violeren; maer dat de ſchuldige de eer hebbende van voor ſijn Majeſteyt te verſchijnen, het nu aen de ſelve ſtont, om ſijn Vonnis uyt te ſpreecken Doch den Koning gaf hem echter/ door ſijn gewoonlijcke goetheyt/ pardon.

Sijn Majeſteyt ſijn wegh na Calais vervolgende/ ging evenwel noch eerſt het nieuwe Fort Nieulay beſichtigen/ en vond de Wercken ſo wel geavanceert/ dat hy daer in een ſeer goet genoegen nam. Terwijl ſijn Majeſteyt met den Daufijn langs de Kuſt na Calais quam/ had de Coninginne met de andere Dames de groote Wegh opgenomen/ en was'er noch eerder als den Koningh/ invoegen haer Majeſteyt/ tot haer divertiſſement/ de Haven ging beſien/ en met eenige Chaloupen een vierendeel uurs haer op Zee vermaecken. Den 21 beſag ſijn Majeſteyt de Fortificatien tot Calais/ en nam oock de viſite van ſes Compagnien Switſers/ van 't Regiment van Phifer. Den 22 ging den Koning 't Fort Nieulay weder beſichtigen/ en daer na met de Coninginne en de voornaemſte Grooten de Fortificatien van Calais na de Zeekant/ alwaer men/ door het helder We'er/ 't Caſteel van Doubres en d'Engelſſe Duynen ſeer diſtinctelijck konde ſien. De Coninginne en den Daufijn regaleerden hier ter plaets ſeer deftigh 12 kleyne Jongetjes/ die op 't ſlaen van de Trommel een Oorlogs-Ballet voor haer danſten/ en verſcheyde aerdige dingen met den Degen deden. Voor dat het Hof van hier vertrock/ ſond ſijn Majeſteyt den Marquis d'Angeau na Engelant/ om den Koning aldaer te complimenteren. Den 23 ſijn Majeſteyt van Calais vertreckende/ at 's middags t'Ardres/ alwaer hy de Fortificatien beſichtigde/ en quam 's avonts tot St. Omer; hier wierdt ſijn Majeſteyt van 't Guarniſoen/ dat in de Wapenen ſtont/ ingehaelt/ en met groote vreugde van de Inwoonders/ die haer Souverain doen eerſt ſagen/ ontfangen: de Poorten waren met driederhande ſoort van Laken behangen/ en de Straten niet alleen met Bloemen beſtroyt/ maer oock in de Lucht hongen van 't een tot het ander eynde der Huyſen Stricken vol Bloemen/ behalvens dat men noch uyt de Venſters alderhande Lichten en Vreugde-vuuren vertoonde. Den Koning hier met het beſichtigen der Fortificatien tot den 25 doorgebracht hebbende/ trock den ſelven dagh na Aire/ en beſagh daer mede/ gelijck oock van 't Fort Francois/ de Fortificatien en 't Guarniſoen. Een half mijl van d'eerſte Plaets lagh een Troup van 5000 Man/ onder den Ridder de Sourdis/ beſtaende uyt de Regimenten van Koningsmarck/ Vivans/ Villeroy/ Quincy/ de Lumbres en Roſe/ waer van ſijn Majeſteyt voort de Revue ging doen/ en de ſelve/ ſoo alſſe in Bataille gerangeert ſtonden/ Compagnie voor Compagnie beſagh: de goede geſtalte/ daer ſigh deſe Troupen in bevonden/ bewoog den Ko-

Koning/ om die tot op drie quartiers aen St. Omer te laten avanceren/ op dat de Coninginne en d'andere Dames het vermaeck/ van de selve te sien/ mede souden hebben/ gelijck geschiede. Den 26 vertrock het Hof van St. Omer/ en at tot Monquebour: Grevelingen hier een half mijl van daen leggende/ wierd in passant van sijn Majesteyt besichtigt/ de welcke met den geheelen Treyn des avonts ten 8 uren tot Duynkercken quam: Tegens desselfs aenkomst had Mr. de Seignelay/ op ordre van den Koning/ een deftig Oorlog-schip/ gecommandeert door den Ridder de Lery/ op de Reede van Duynkercken doen komen/ op dat sijn Majesteyt met het geheele Hof het vermaeck van 't selve te besien/ soude genieten: dit was nu den 23 aldaer gearriveert/ en ondertusschen alle preparatien gemaeckt/ om sijn Majesteyt daer op te ontfangen: het soude te verdrietigh en te lang vallen/ om alle particulariteyten van de Kledingen der Officiers/ Bootsgesellen en Soldaten van dit Schip te verhalen/ soo veel is'er af/ dat den Koning/ om 't selve op 't magnificqste aen sijn Hof te vertoonen/ de Soldaten en Matroosen selfs met kostelijcke Lakense-Klederen/ met Gout en Silver geborduurt/ had laten voorsien. Sijn Majesteyt met alle bedenckelijcke eer van den Marschalck d'Estrades tot Duynkercken ingehaelt/ wierdt 's avonts op het Stadthuys deftigh getracteert/ alwaer onder 't eten den Ridder de Lery mede inquam; den Koning hem siende/ seyde met een aengenaem gelaet: Heer Ridder, gy sult de eerste Capiteyn van mijn Koninckrijck wesen, die my een Oorlog-schip heeft laten sien, morgen sal ick ten dien eynde aen uw Boort komen. Den 27 kregen de Graef van Oxfort en den Colonel Churchill/ die van de Koning van Engelant en Duc de Jork gesonden waren/ om sijn Maj. te complimenteren/ Audientie; gelijck oock den Marquis van Wargnies/ die van de Hartog van Villa Hermosa afgevaerdigt was. Den selven dagh alles vervaerdigt zijnde/ om sijn Majesteyt op dit Schip/ genaemt d'Entrepenant/ te ontfangen/ trad den Koning in een Galjoot/ dat van voor en achter vergult/ en t'eenemael op het kostelijckste opgesmuckt was/ want in plaets van de Touwen gebruyckte men Syde Carmosijne en Goude Koorden: soo ras als die van 't Schip sijn Majesteyt sagen aenkomen/ stelde den Ridder de Lery yder op sijn post/ met de Wapens ter aerde; en doen den Koning sigh daer aen vast hechte/ wierdt een kostelijcke opgepronckte Ladder om laeg gelaten/ om mede op te komen/ gelijck sijn Majesteyt/ verselt van den Daufijn en andere Grooten/ dede/ en van den Ridder boven ontfangen wierdt: den Koning/ daer in zijnde/ besagh alles op het naukeurigste/ selfs tot Kruyt en Loot incluys/ en vraegde t'elckens aen den Ridder/ die hem over-al geleyde/ waer toe elck van noden was/ de welcke hem daer in goede satisfactie dede: sijn Majesteyt dus alles beneden gesien hebbende/ quam weder boven/ en beval/ dat de Matrosen hare Exercitie van de Zeylen soude vertonen/ en de Soldaten vervolgens oock van de Wapenen/ 't welck beyde met groot genoegen gedaen wierdt: den Ridder sijn Soldaten en Matrosen toen op een nieuw in ordre rangerende/ stelde sig

in

n postuur/om het abozderen af te wijsen/ 't welck met bysondere gauwe actien/ as een Spiegel-gevecht/ volvoert wierdt: den Koning meerged. Ridder met e Degen in de Vuyst heen en weer siende draven/ seyde aen den Daufijn: Siet y wel hoe den Ridder ageert? Hy heeft sigh in diergelijcke occasien wel gevonnen (maer toen was het geen spel) daer hy sig met glorie heeft uytgeholpen. Sijn Majesteyt commandeerde verbolgens/dat men de Exercitie van 't Canon soue beginnen; 't welck met soo groote satisfactie van den Koning geschiede/ dat y beloofde gemelde Ridder by gelegentheyt te sullen faboriseren. Sijn Majesteyt dus alles besichtigt hebbende/ keerde/ na derdehalf uur verblijf/ te rugh a Duynkercken: Waer op de Coninginne met de andere Dames 's namiddags ten 3 uren het gem. Schip mede gingen besien/ doch voor haer was een Brugh van 't Landt tot op het Schip gemaeckt/ op dat sy te gemackelijcker aer in souden konnen komen: de selve Exercitien/ die voor den Koning waren eschiedt/ wierden mede voor haer gedaen/ soo dat sy/ na 3 uren verblijf/ met root genoegen na de Stadt keerden. Den selven namiddagh besag sijn Majesteyt de Fortificatien van Duynkercken/ voornamentlijck na de kant van de Haven/ om 't welck noch te verbeteren/ 2 nieuwe Wercken wierden begonnen. Den 28 dede sijn Majesteyt de Revue van 't Guarnisoen/ bestaende uyt vijf Fransse en 2 Switserse Bataillons/ en besag verbolgens de Citadelle. Den 29 begaf den Koning sigh weder op het Schip/ en nam sijn vermaeck/ om al e vorige Exercitien/ doch in confusie/ en als of sy aen den Vyant waren/ weer aen te sien; doch het geestigste was/ dat de Matrosen/ op het aborderen/ 't een een Sabel/ en d'ander een Bijl/ Pertuisaen/ Hellebaert/ Degen/ Musquetten of Pistool namen/ en soo toeliepen/ waer in sijn Majesteyt sigh volkomen vernoegt toonde/ te meer/ dewijl hy 't Scheeps-volck/ na gedane Exercitie/ de Maeltijt sagh houden: Na 3 uren verblijf trad hy weer in sijn Galjoot/ om een Gevecht tusschen 2 Fregatten/ die daer toe al gereed lagen/ te sien/ het eene was l'Adroit genaemt/ gecommandeert door Monsr. de Pannetier/ en gemonteert met 36 Stucken/ en 't ander de Serpent/ gecommandeert door Monsr. Albert/ en gemonteert met 30 Stucken: sijn Majesteyt nam den Ridder de Lerp in sijn Galjoot/ om het Roer te bestieren; en de Coninginne/ die met de Dames in een ander Galjoot/ niet min kostelijck/ was ghestapt/ gebruyckte den Capiteyn Mr. de Selingue/ om haer Roer te bestieren: het eken tot den Aenval gegeven zijnde/ soo lichte l'Adroit het Ancker/ en poogde de Wint te winnen; 't andere deed niet min/dan ontfing voort de geheele Laeg/ de welcke hy echter niet lang schuldig bleef/ maer betaelde l'Adroit met gelijcke munt; sy quamen eenige malen tot op een Pistool-schot aen malkander/ weecken weder af/ en wonnen en verloren de Wint/ doch na dat het selve omtrent een uur geduurt had/ keerde den Koning weder na de Stad/ en daer mede hielt alles op. Sijn Majesteyt/ om te betonen hoe aengenaem hem al dese Exercitien geweest hadden/ dede de volgende Vereeringen aen 't Scheepsvolck uytdeelen.

12000 Ponden aen den Ridder de Lery,
2000 Ponden aen den tweeden Capiteyn,
1000 Ponden aen yder van de 4 Luytenants,
600 Ponden aen yder van de Vendrichs,
300 Ponden aen den Schippper,
100 Ponden aen yder Garde van de Marine,
4000 Ponden aen de Soldaten en Matroosen,
100 Ponden aen den Aelmoessenier,

Den Dauphijn en andere Grooten distribueerden oock verscheyde Vereeringen onder 't Scheepsvolck / soo dat het selve niet min over dese Giften / als hare Majesteyten over hare Exercitien / vernoegt waren. Den 30ste / na dat sijn Majesteyt de Engelsse Afgesanten haer afschept gegeven / en yder met een Boot / met Diamanten omset / vereert hadde / vertrock hy langhs de groote Wegh van Duynkercken nae Yperen (in passant het Fort Louys / het Fort Francois en Bergen Wynox besichtigende / in welcke laetste Plaets hy oock de Reveue van 't Guarnisoen deede) en quam des avonts ten 5 uren aldaer: Hier wierdt sijn Majesteyt van den Marschalck de Humieres / Gouverneur Generael van Vlaenderen / en van den Marquis de la Trousse / Gouverneur van de Stadt / deftig ingehaelt; de Inwoonders betoonden op desselfs aenkomst allerhande Vreughde-teeckenen / by kans op de wyse als die van St. Omer; doch dat hadden sy meer / dat sy verscheyde Piramiden hadden opgerecht. Den Koning hier den 31 overbrengende met het besien der Fortificatien / en de Reveue van 't Guarnisoen / trock den eersten Augusti met het geheele Hof weder van daer / at 's middags tot Gelewe / en quam 's avonts tot Rijssel / hebbende echter in passant Warneton en Meenen mede besichtigt: de Magistraet leyde op desselfs aenkomst hare Complimenten af / en 't Guarnisoen conduiseerde sijn Majesteyt binnen de Stadt: op d'Esplanade van de Citadelle stonden doenmaels 3 Regimenten / namentlijck / dat van den Dauphijn / van de Fuzeliers / en van Magalotti / in Batailje / welcke den Dauphijn aenstonts ging besien / en zich met de halve Pieck in de Handt aen 't hooft van sijn Regiment stelde / om den Coning / die zich derwaerts had begeven / te begroeten / gelijck gem. Prins met een singuliere gratie en Oorlogs-gelaet dede. De Burgers hadden hier ter Plaetse geen minder preparatie gemaeckt als ergens elders / om sijn Majesteyt t'ontfangen / want behalven de mindere dingen / was 'er een seeckere Machine / die de Reusen-strijt verbeelde / en reflectie op de Oorlogen des Conings hadde / opgerecht; het soude te langh vallen al de particulariteyten daer van te verhalen; alleen sullen wy seggen / dat de selve met alle sijne beteekeningen / tot groot genoegen van 't Hof / door 't Vuur wiert vertoont en verteert / uytgenomen de Pedestael. Sijn Majesteyt den 2 de Fortificatien besichtigt hebbende / vertrock den 3 van daer / at tot Pont a Tresin /

en

n quam 's avonts tot Doornick / daer hy van den Graef van Montbron wiert ntfangen; dien avont besagh hy noch de Fortificatien / en deede de Revene an 't Guarnisoen; doch vertrock den 5 weder van daer nae Valencijn. Om=rent een uur van Condé lagen 8 Regimenten Ruyters onder Monsr. de Mont=ron / waer onder des Dauphijns en des Hartogh van Orleans Regimenten waren / welcke op 't aennaderen van den Coning zich yder aen 't hooft van de hare stelden / en hem begroeten: Sijn Majesteyt de Reveue hier van gedaen hebbende / vervorderde sijn wegh over Condé / daer hy de Fortificatien besag / n quam 's avonts tot Valencijn / alwaer hy van de Gouverneur Graef Bardi-Magalotti wierdt ingehaelt: de Inwoonders waren hier mede in de weer / en hadden een Machine van Hercules / reflecterende op sijn Majesteyt / opgerecht / hewelcke even gelijck die tot Rijssel wierdt vertoont. Den 6 kreeg hier den Heer van Zuylesteyn / die wegens haer Hoog Mog. was afgesonden / om sijn Majesteyt te complimenteren / Audientie; en den selven dagh ging den Co=ning met den Dauphijn de nieuwe Fortificatien van dese Plaets besichtigen. Den 7 deede sijn Majesteyt een keer na Quesnoy / en vertrock den 8 over Bou=chain / daer mede de Fortificatien besag / na Camerijck / alwaer 's avonts aen=quam / werdende door Mr. de Cézan / die Gouverneur was / deftig ontfan=gen. Den Coning de Citadelle en Fortificatien besien hebbende / toogh den 9 van daer / at te Quievy / en sliep te Landrechies. Den 10 at sijn Majesteyt in d' Abdy van Marolles / en quam 's avonts tot Avesnes / alwaer hy 't Gar=nisoen en de Fortificatien besag. Den 12 vertrock 't Hof van daer / at tot Beau=fort / en sliep tot Maubeuge / en den 13 tot Thuin. Den 14 at den Coning tot Castillon / en sliep tot Philippeville: hier vertoefde sijn Majesteyt twee dagen / en deede onderwijl een keertje nae Charlemont. Den 17 quam den Coning tot Rocroy / en den 18 tot Charleville: hier bleef 't Hof den 19 / en sijn Majesteyt ging ondertusschen Mezieres besien. Den 20 quam hy tot Sedan / en den 21 tot Stenay. Hier lagh een Corps Dragonders van 14 Regimenten / waer van sijn Majesteyt de Reveue deede / en toen over Liesse / Villers Cotrets en Nan=teuil te rug na Versailjes keerde / daer 't geheele Hof den 30 deser aenquam.

Dese Reyse des Konings / daer sommige al vreemde inbeeldingen van had=den gehad / liep aldus met vermaeckelijckheyt deur; en 't is geloofselijck / dat die meest aengevangen was / om de Dausine / die korts te voren eerst in Vranck=rijck was gekomen / de heerlijckheyt van sijn Majesteyts Koninckrijck / en sijne onlangs geconquesteerde Plaetsen te laten sien / vermits van 't gantsche Jaer van de Franssen aen die kant niet met de Wapenen is ondernomen.

Eer wy tot iets anders over stappen / moeten wy dit noch aenroeren / dat er sedert eenige tijdt tusschen de Koning van Vranckrijck en den Paus eenig ver=schil over sommige Kerckelijcke Beneficien in 't Koninckrijck van Vranck=rijck / die Regalien genoemt werden / is ontstaen geweest / 't welck selfs soo ver is gekomen / dat den Paus / sulckx niet willende toestaen / daer over seer scherpe

Brie=

Brieven aen sijn Majesteyt van Vranckrijck heeft geschreven / en onder andere de volgende / de welcke / vermits die wel meest gedachte twist inhout / wy nodig geacht hebben den Leser mede te deelen.

Paus INNOCENTIUS de XI. aen onse waerdste Zoon LOUIS, Alder-Christelijckste Koning van Vranckrijck.

WAERDSTE ZOON IN CHRISTO.

WY hebben in 2 Brieven overvloedelijck en klaerlijck aen uwe Majesteyt getoont, selfs met d'eenparige getuygenis van byna alle de Schryvers van Vranckrijck, en oock uyt de Schriften van uw Konincklijcke Cancelerye, dat het Decreet, 't welck gy, nu 7 Jaren geleden, uytgegeven hebt, door 't welck gy beveelt, dat die gewoonte van de Vruchten der vacante Kercken te bewaren, die men Regalia noemt, oock tot die Kercken uytgestreckt sal werden, de welcke dese last noyt onderworpen zijn geweest, nadeelig voor de vryheyt van de Kerck is, en strydigh tegen alle Goddelijcke en Menschelijcke Rechten, en vreemt van de zeden en het voorbeelt uwer Voor-Ouderen: In welcke Brieven wy, volgens de plicht van ons Harderlijck Ampt, en om de vaderlijcke sorge, die wy uw eeuwige zaligheyt toedragen, ernstelijck van u versocht hebben, dat gy dit Decreet self, en voort d'andere handelingen, tegens de Rechten en de vryheden der Kercken strydig, soud doen vernietigen en afschaffen. Dese saeck is van soo groote waerde, en ons gevoelen van de billijckheyt en grootmoedigheyt van uw Konincklijck gemoed sodanigh, dat wy sekerlijck vertrouwden, dat uw Majesteyt, voort alles in sijn voorgaende stant herstellende, ons hart, van wyder bekommernissen in soo groot een saeck, en door soo veel andere in de besorging van de Catholijcke Kerck afgetrocken, soude verlossen. Maer na verloop van soo veel Maenden, die wy, om onse langmoedigheyt te tonen, sedert onse laetste Brief hebben laten voorby gaen, hebben wy tot noch toe geen antwoort daer op bekomen, en geen vrucht daer af gesien; ja wy bemercken klaerlijck uyt de Brieven en redenen van veel aen ons, dat alles dagelijckx erger word, en dat onder de deckmantel van dusdanige Regalia, de Collatien der Beneficien, en de Canonijcke Institutien verhindert, d'Authoriteyt der Bisschoppen vertreden, de Kerckelijcke discipline en ordening geturbeert, en eyndelijck, dat een nieuwe practijck, tegen d'oude practijck van de Kerck, en tegen de Goddelijcke Instelling strydig, door de oneerlijcke winst, niet heymelijck, maer onbeschroomdelijck ingevoert worden. Wy verhalen hier niet (om geen vergeefs werck te doen) hoe veel ergernissen en klachten, en hoe veel swarigheden voor de Geestelijckheyt in Vranckrijck daer uyt spruyten; hoe veel gevaerlijckheden, en hoe veel stormen door diergelijcke voorbeelden d'algemeene Kerck boven 't hooft hangen; wat schande dit voor uw naem en eer is; wat smet dit in uw Conscientie indruckt; want wy hebben dat in de voorgaende Brieven genoeg aengewesen. Sy blijcken uyt sigh selven. Onse oprechte liefde tot uw, en tot dit

heer-

eerlijck Koninckrijck, de welcke gants vaderlijck is, lijd nochtans niet, dat wy in
ilck een groot ongelijck, dat de Goddelijcke Eer aengedaen werdt, en in so groot
gevaer voor u self, eeuwig swygẽ. Maer wy worden weêr, door een innerlijke gene-
gentheyt des harten, en door d'Ingewanden van Jesus Christus, gedwongen uw
Majesteyt te bidden en te smeecken, dat hy, gedachtig aen de selfde Christus tot de
Oversten der Kerck, *die u hoort, hoort my*, liever na ons, die aen u tot een Vader, en
ot een seer lieve Vader verstrecken, en die u het ware en heylsame raden, wilt luy-
steren, dan na de Zoonen der mistrouwen, die 't Aertse smaken, en die door raden,
die in de schijn nut, maer waerlijck schadelijck zijn, de grondvesten van dit ver-
maert Koninckrijck, op d'eerbiedigheyt der gewyde dingen, op d'authoriteyt van
de Kerck, en tot verdediging der Rechten gevest, omrucken, de welcke waerlijck,
so sy de geenen willen wesen, die hun waerdigheyt en plicht, en uw sonderlinge
goedertierentheyt tegens hen vereyscht, eerder d'oprechtigheyt en getrouwigheyt
der gener behoorden na te volgen, de welcke eertijdts in gelijcke plaets gestelt, ge-
lijck men verhaelt, en onlangs in de Schriften der Fransse Kerck bygebracht is,
somtijts in gelijck voorval met een vrymoedige stem de Koningen uw Voor-Va-
ders vermaent hebben, wat sy aen Godt belooft hadden, en met welcke plechte-
lijcke eer, toen sy, om het Roer van 't Rijck in handen te nemen, met de gewyde
Olie gesalft wierden, te weten, dat sy uyt alle hun vermogen, en met alle naerstig-
heyt tot sijn Goddelijcke heerlijckheyt souden dienen, en altijt vaerdig en bereyd
wesen, om hun Bloedt en Leven tot versekering der Rechten en Vryheyt van sijn
Heylige Kerck te storten; en dat sy sullen overwegen, dat het Leven der Menschen
flot en vluchtig is, insonderheyt dat van de Koningen en Vorsten, die, als sy voor
Godts streng Oordeel geroepen sullen worden, daer sonder Lijf-wachters, en son-
der geselschap, en sonder eenige blijcken van Koninckclijcke of Vorstelijcke Waer-
digheyt, of beschutting van vermogen, blood en ongewapend, sullen komen, om
reeckening van hun geheel voorgaend Leven te geven; namentlijck, voor een
Rechter, die een ondersoecker der Harten, en voor de welcke niets verborgen is,
by de welcke geen verkiesing van Personen plaets heeft, die macht heeft, om in de
Hel te werpen, daer de Machtigen sware pijne sullen lyden.

Ja in de voorgaende Eeuw ontbrack'er in Vranckrijck geen Bisschop, die, in een
groote Vergadering van andere Bisschoppen en voornaemste van 't Hof, by Ko-
ning Hendrick de III. van die Naem, in een byna gelijck voorval de saeck van de
Fransse Geestelijckheyt in handen nemende. tot den Koning seyde: *dat men waer-
genomen had, dat'er noyt Koninckljck Hooft in Vranckrijck was ontbroocken, dan als de
Koningen de Nominatien tot Beneficien, die niet aen hen behoorden, aen sigh hadden be-
gonnen te trecken.* Van de welcke den Heyligen Louis, hooger verheven door de
eer van sijn Christelijcke nedrigheyt, dan door de hoogheyt van sijn Koninckljcke
Waerdigheyt, in dier voegen een afkeer heeft gehad, dat hy van selfs oock de gene,
die door de Pauselijcke authoriteyt hem aengeboden wierden, had verworpen.
Dese Apostolise vryheyt van te spreecken wierd eertijdts, ja selfs tot aen onse tyden,

ernstelijck by de ordening der Bisschoppen behouden, die niets vreesden, en niet hoopten, dan van Godt. Dit was niet alleenlijck door de Koningen geoorloft maer sy geboden oock, dat men de vermaningen der Bisschoppen in dier voegen sou aennemen, dat de Bisschoppen selven het lof, dat sy verdienden, en een gewenschte uytgang van hun saeck hebben verkregen. En dieshalven bleef d'ordinantie van 't Oecumenisch Concilie van Lions soo langh ongeschonden en onverwaggelijck: Invoegen dat eenige Koningen van Vranckrijck door een gemeen Decreet de gene boos en goddeloos hebben genoemt, die besig waren met de Regalia door eenige middel tot de Kercken, die daer toe niet gewend waren, uyt te breyden, gelijck in uw Jaer-Boecken geschreven word gevonden.

Dese kranckheyt van de tegenwoordige tijdt valt ons soo veel te lastiger, om dat wy weten, dat uw Majesteyt, onder de vercieringen van een Koninckllijck gemoed, niets doorluchtiger stelt, dan d'yver der Godvruchtigheyt, en de betrachting van de Goddelijcke Eer, om de welcke gy onlangs soo Godvruchtige en soo heylsame Decreten hebt uytgegeven, en heden, met de Synagogen en Kercken der Ketters te verwoesten, soo veel uytwerckt, tot soo groote lof van uw Naem, en met blijdschap van alle de goede, dat het schijnt, dat'er in den Hemel geen minder Zuylen van beschutte en voortgeplante Godtsdienst voor uw opgerecht werden, als wy verhopen, dat gy van verwonne Barbarise Volcken op Aerden sult nalaten. Gy hebt nochtans naerstiglijck toe te sien, dat het geen, 't welck van uw rechte Handt, dat is van uw ingeboren Godvruchtigheyt, gebouwt is, niet door uw lincke Hand, dat is door de lose en onrechtvaerdige raden van de sodanige verwoest werdt, die de duysternis licht, en het licht duysternis noemen; dewyl wy door de Godspraeck van den Apostel vermaent worden, dat de geen, die in een misdoed, aen alle schuldig is. By dese gelijckheyt hebben'er geen gebreck van eenige geweest, en daer souden noch meer uyt onse Broeders zijn, dappere Mannen, en Yveraers van de Goddelijcke Wet, en van de vryheyt der Kerck, die dese seer sware saeck, aen geheel Vranckrijck, ja aen d'algemeene Kerck gemeen, met gelijcke stantvastigheyt en geest by uw Majesteyt souden verdedigen: maer die door sekere vrees, de welcke aen hen gerechtig en verschoonlijck schijnt, en die wy nochtans ydel, en niet alleenlijck voor het Bisschoppelijck Ampt, maer oock voor de grootmoedigheyt en billijckheyt onwaerdig oordeelen, weêrhouden worden, en swijgen, en ondertusschen verwachten, dat onse ootmoedigheyt van uw zoonlijcke eerbiedigheyt tot dese Heylige Stoel sal verwerven, dat sy niet van uw Koninckllijcke Gerechtigheyt, hoewel aen hun Kercken verplicht, darren eysschen. Erken dieshalven in dese onse Brieven hun aller rechtvaerdige droefheyt en Gebeden, ja de wil van God self, met onse Mont u aenspreкende, en ernstelijck vermanende, dat gy het voorgedachte Decreet, en al 't geen 't welck by die gelegentheyt tot noch toe tegen de Vryheyt en Rechten van de Kerck gedaen en bedreven is, gantschelijck sult doen veranderen en verbeteren. Andersins vreesen wy grootelijckx, dat gy eens in de ramp sult vallen, die wy in onse andere Brieven u aengesegt hebben, en u nu ten

tweede

tweede en derde mael aenseggen, doch met onwil, soo veel het gevoel van onse liefde tot u aengaet; maer dewyl Godt ons innerlijcker vermaent, soo seggen wy u de straf van de hemelsche gramschap aen. Wy sullen voortaen dese saeck niet langer door Brieven aenporren, noch achteloos zijn in de hulpmiddelen aen te wenden, die tot de macht behoren, de welcke Goddelijck aen ons is gegeven, en die wy in sulck een sware en gevaerlijcke sieckte, niet sonder het swaerste misdrijf van 't Apostolisch Ampt, konnen nalaten. Wy sullen echter hier om voor geen ongemack of gevaer vreesen, en geen storm, hoe swaer ende schrickelijck hy oock is, schromen, want hier toe zijn wy geroepen. Wy houden onse Ziel oock niet kostelijcker, dan ons, die wel verstaen, dat wy niet alleenlijck met een sterck, maer oock gelijckmoedig gemoed, om de gerechtigheyt, de verdruckingen moeten aennemen, in de welcke, en in 't Kruys van onsen Heer Jesus Christus, men sig moet betrouwen. Wy handelen Godts saeck, en trachten niet na 't geen dat het onse, maer dat Jesus Christus is. Gy sult voortaen met hem, niet met ons, te doen hebben; met hem, tegen de welcke geen wijsheyt, geen raedt en geen macht is. Wy met planten en besproeyen de deelen van ons Ampt, gelijck behoorlijck is, afgedaen hebbende, sullen verwachten, dat Godt aenwas aen 't werck sal geven, van de welcke wy, met ernstige Gebeden, niet nalaten sullen te bidden, dat het hem belief aen u, en aen dese onse vermaningen, kracht en sterckte in te storten, en het gemoed van uw Majesteyt tot heylsame dingen te wenden, daer door gy oock sult konnen te weeg brengen, dat gy ons verblyd, dat uw saken dagelijckx voorspoediger voortgang hebben, en dat de Volcken, onder uw Heerschappy staende, in een eeuwige en seer goede vrede bloeyen. Wy deelen u seer vriendelijck d'Apostolise zegening meê. Gegeven tot Romen den 28 December 1679.

Sedert zijn'er noch andere Brieven gewisselt / waer in yder sustineerde / dat hy gelijck hadde; doch daer ontbraecken'er geene aen beyde kanten / die dese saeck sochten te stijven: de Geestelijckheyt selfs / die veeltijts een gemeene lijn treckt / was in Vranckrijck verdeelt / sommige oordeelende / dat het den Koning toequam / om die Beneficien aen hem te trecken / en andere weder niet; onder welcke laetste de Bisschop van Pamiers / door andere daer in gestijft / een seer harde yveraer voor den Paus was / maer die in 't laetst van dit Jaer gestorven / en een ander door den Koning in sijn plaets genomineert zijnde / waer over oock veel moeyte is geweest / soo dacht men aen 't Fransse Hof de meeste swarigheden daer mede overwonnen te hebben / te meer / om dat den Koning in 't laetst van 't Jaer den Cardinael d'Estrees na Romen sond / om daer met den Paus selfs dese saeck te verhandelen / de welcke / dewijl hy noch niet en is afgedaen / wy tot sijn tijdt sullen laten rusten.

Zedert de Franssen het Casteel van Luyck in 't Jaer 1676 hadden laten opspringen / en daer door de Burgerye aldaer goede gelegontheyt gegeven / om de

de macht van haren Bisschop / zijnde de Keurvorst van Ceulen / in 't verkiesen van de Magistraet / als anders / groote af breuck te doen (gelijck als veele daer al lang gewenscht hadden / doch evenwel door 't Casteel / 't geen in 't Jaer 1649 tot groot verdriet van sommige / is gebouwt / wederhouden waren) soo is'er zedert die tijdt tusschen hoogh-gemelde Keurvorst en de Burgerye aldaer een groote twist ontstaen / dewijl dese laetste de Verkiesing van haer Burgermeesteren en Magistraet / volgens de forme van 't Jaer 1603 en 1631 pretendeerde te mogen doen: Daer in tegendeel den Keurvorst oordeelde / dat het Reglement van 't Jaer 1649 gevolgt most werden: En is dese saeck selfs soo verre gekomen / dat hoogged. Heer Keurvorst / pretenderende daer in grootelijckx beledigt te zijn / doch / als een goedertieren Vorst / niet met de Wapenen (gelijck als sommige meenden / dat hy daer toe genoegsame gelegentheyt hadde) willende ondernemen / sijn klachten aen 't Keyserl. Hof heeft gedaen / en daer de saecke soo verre gedirigeert / dat de Keyserl. Commissie (gelijck de Burgerye van Luyck mede hadde begeert) in April deses Jaers na Luyck is afgesonden / als den Leser in de volgende Stucken sal konnen sien.

In den Raedt van Luyck, in de groote Zale, den 18 Juny 1680. specialijck vergadert op de vordering van Sr. de Broeck, Keyserl. Notaris, door 't versoeck van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt.

DEn selven Notaris de Broeck (gelijck ons heeft geseyt) versocht zijnde van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt, heeft ons gepresenteert en geinsinueert de besloten en bezegelde Brieven, onder 't Zegel van sijn Keyserlijcke Majesteyt, die wy ontfangen hebben met het respect en de eerbiedigheyt, die wy aen hooggedachte sijn Majesteyt schuldig zijn: En na dat wy de selve Brief hadden geopent, en daer in gesien, dat den inhout was, om de forme van 't Reglement of de Reformatie van 't Jaer 1649 te observeren, op de toekomende Verkiesing van de Magistraet; soo hebben wy (aengemerckt d'importantie van de saeck) onse Resolutie tot d'eerste gelegentheyt uytgestelt.

Door ordre van den Raedt,

G. DUSART.

In de Vergadering van de Heeren tegenwoordige Burgermeesteren en oude Raden, benevens de Heeren Meesters ende oude Raden der Stadt Luyck, gehouden in de groote Zale den eersten July 1680.

GElesen zijnde de 2 Resolutien van den Keyserl. Raedt van den 18 April 1680. benevens de Brief van sijn Keyserl. Majesteyt, in dato van den 15 dito, mitsgaders de Commissie van sijn ged. Majesteyt, van den selven dagh, voor de Keurvorst van Trier, en de Heeren van de Magistraet van Aken: Soo is geresolveert, om

om die te laten oversetten,te drucken en te distribuëren aen de 32 goede Ambachten, om daer op haer Resolutie over de gewichtigheyt van dese saeck te hebben.

Door Ordonnantie van de geseyde Heeren,
G. DUSART.

Welcke Keyserlijcke Commissie aldus luyde.

1. DAt'er een nader Schryvens aen de Stadt soude gedaen werden, om de Verkiesinge volgens de Reforme van 't Jaer 1649 te doen, met bedreyging, dat soo die anders gedaen wierdt, die soude vernietigt, en andere remedie in de plaets gebruyckt werden.

2. Dat'er last aen de Keurvorst van Trier en aen de Stadt van Aken gegeven wierdt, om de Stadt Luyck op hare swarigheden te horen, en daer remedien toe te soecken.

Was getekent,
Christoffel Bever.

De Keyserl. Missive aen de Stadt bestont in de volgende Woorden.

Leopoldus, door Godts genade verkoren Rooms Keyser, semper Augustus.

EERWAERDIGE, LIEVE, GETROUWE.

HEt is ons breedelijck door uwe Antwoorden vertoont, in dato van den 4 Augusti van 't voorleden Jaer, dat het Volck van dese Stadt seer genegen is, om hare swarigheden te remediëren, dat onse Keyserl. Commissie, hier bevorens daer toe gedestineert, nu de generale Vrede gesloten is, daer ten eersten quam; en dat niet tegenstaende, tot verachting van ons expres gebod, de selve Verkiesinge van de Magistraet, volgens d'oude form heeft gedaen, en dat met sulk een eendragt van gemoederen (of wel eer hartneckigheyt) dat het U L. dacht, dat de nieuwe forme daer niet konde geintroduceert werden, sonder de omkeeringe van de geheele Stadt en desselfs Rechten. Waerlijck, wy hebben dit laetste met sulck een ongenoegen en swaer gevoelen van gemoed verstaen, als het selve openbaer heeft doen sien hare onverbreeckelijcke hartneckigheyt, de verachting van onse Keyserl Beveelen, en de usurpatie van de Rechten van uwen Prince, die door de Keyserl. Macht en Authoriteyt van over soo veel Jaren door een gedurige observantie daer in is geconfirmeert en geaffirmeert; welck Attentaet nu niet alleen behoorde vernietigt te werden, maer oock door de Wapenen gestraft, met de hulp van 't gantse Rijck, op de Boeten, die tegens diergelijcke ongehoorsame Inbreeckers zijn gestelt. Evenwel, gelijck als wy en uwe ged. Eerwaerdige en Serenissime Prins tot uw en al 't Volck van Luyck met soo een vaderlijcke liefde en sincere affectie zijn ingenomen, dat, om die wel te leyden, wy gewilliglijck alle de sachtste middelen voor de hartste willen prefereren: Soo is't, op dat gy 't klaerlijcker soud bekennen, en lichtlijcker

tot u schuldige gehoorsaemheyt en onderdanigheyt komē, en u daer toe keeren, dat wy goet gevonden hebben, om de swarigheden van 't Volck te erkennen, en daer in te remediëren, onse gewenschte Commissie te depecheren, gelijck wy die goetwillig op heden affenden met Brieven aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier, en aen onse Keyserl. Stad en Hof van Aken, op dat sy sig daer in met vlijt en kracht employeren; maer ten eynde dat gemelde Commissie mocht plaets grypen, en dat men'er 't succes en gerust effect van magh verwachten, blyvende by onse vorige Ordonnantien, soo beveelen en ordonneren wy nochmaels serieuselijck en strict, dat, latende de Reforme van 't Jaer 1649 in sijn staet, en die tot uwe nieuwigheden gerustelijck is onderhouden, gy uw en 't Volck sigh in de toekomende Verkiesinge van Burgermeesters en Magistraet sodanig draegt, dat die sonder eenige beroering, volgens 't Reglement van de geseyde Reformatie, mag geschieden; want soo men anders doet, en volgens de oude forme, soo verklaren wy niet alleen door dese tegenwoordige voor nul en gecasseert de Verkiesinge en Verkorens, maer wy sullen oock andere remedien tegens de ongehoorsame in 't werck moeten stellen, waer van wy uw wel hebben willen waerschouwen. Vorder behouden wy voor uw en uwe Stadt onse gunst en Keyserlijcke protectie. Gegeven in ons Koninckliick Paleys van Praeg den 15 April 1680. van ons Roomsse Rijck het 22, van Ongaryen het 25, en van Bohemen het 24. Was getekent,

LEOPOLDUS:

En lager,

vt. LEOPOLD WILHELM, Graef van Koninsgek.

En veel lager,

Door eygen gebod van sijn Keyserl. Majesteyt, CHRISTOPHER BEVER.

Op de rug was 't Keyserl. Zegel in rood Was, en de Superscriptie was: *Aen onse Eerwaerdige en aen 't H. Rijck getrouwe en lieve, de Magistraet van de Stadt Luyck.*

De Commissie aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken bestont in de volgende Woorden.

LEOPOLDUS, &c.

Eerwaerdige Prince Keurvorst, en seer lieve Neve; en Eerwaerdige, getrouwe, onse lieve.

WY geloven, dat aen uwe Ld. en ulieden oock niet onbekent zijn de swarigheden, die 't Volck van Luyck zedert eenige Jaren soo hart drucken, niet alleen onder hun, maer oock principalijck met den Prince, Ministers en Bisschoppelijcke Officiers, in dier voegen, dat het selve ons niet alleen instantelijck heeft gebeden, dat wy onse Keyserl. Commissie daer ter plaetse wilden senden, om hare swarigheden te remediëren, en de Stadt in rust te stellen, maer dat sy oock nu de Magistraet, volgens de oude forme, hadden beginnen te verkiesen, achter wegen latende

tende het nieuwste gebruyck ('t welck sy in 't Jaer 1649 met de Eerwaerdige en Serenissime Keurvorst van Ceulen, haer tegenwoordige Bisschop, en onsen overleden Eerwaerdige Heer Vader, hoogl. gedachtenis, hebben geconfirmeert) en dat sy met der daed daer in noch dencken te continuëren, tegens onse Keyserlijcke Vermaningen en Beveelen, gelijk uwer Ld. en gylieden uyt de bygevoegde Schriften speciaelder uw sult konnen informeren, en het voornamentlijck sien uyt de Brieven, die de Magistraet van de Stadt aen ons heeft geschreven, en die wy haer weder hebben gesonden, dat, om het Volck in haer behoorlijcke getrouwheyt en onderdanigheyt tot haer Prince te doen continuëren, het de voornaemste en eenigste sachte remedie scheen, dat onse Commissie aldaer aenquam, en dat'er geen addresse, authoriteyt en neerstigheyt in mancqueerde, op dat de saecken vervolgens so gestelt wierden, dat de swarigheden van 't Volk mochten geremedieert, en alles van wederzyden door een sincere intelligentie in sijn eerste rust gestelt werden: En dewyl, om dit werck aen te vaerden, niemant nader gevonden wierdt, die, om de Nabuurschap, min suspect, aengenamer en genegender tot de Vrede was, als uwer Ld. en U L., soo hebben wy U L. door dese tegenwoordige daer toe verkoren, met soo veel te grooter vertrouwen, als wy weten, hoe genegen U L. zijt, om ons dienst en gehoorsaemheyt te bewysen. Derhalven versoecken wy met goetwilligheyt uwer Ld., en wy beveelen U L. goedertierentlijck, dat gy door uw Afgesondenen tot Luyck (die soo veel authoriteyt, als ondervinding en behendigheyt hebben) een geheele kennis van den staet van dese Stadt met haer Prince, en de swarigheden van 't Volck wilt nemen, en dat sy daer op willen betrachten, om de saken, na dat de billijckheyt en reden sulckx vereyscht, te remediëren, ten eynde, dat de rust van dese Frontier-Stadt, gelijck de publijcke stant van 't Rijck sulckx vordert, weder magh in sijn effect gebracht werden; dewyl, wegen 't geen dat behoorlijck en nootsaeckelijck aen dese onse Keyserl. Commissie is, wy uwer Ld. en aen U L. alle macht en gelegentheyt, gelijck of wy 't selfs waren, geven. Vorder geven wy goetwilliglijck aen uwer Ld. de genegentheyt van onse goetheyt, en aen U L. onse Keyserlijcke gunst. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Het Opschrift was.

Copye van de Keyserlijcke Commissie aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier en de Stadt Aken, om de swarigheden van 't Volck van Luyck te remediëren. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Maer die van Luyck sigh na dit Reglement van 't Jaer 1649 niet willende of konnende gedragen/ te meer/ dewijl de 32 Ambachten daer in mosten advise-ren/ hebben daer op de volgende Resolutie genomen.

In

In de Vergaderinge van de Heereu nieuwe Burgermeesteren en oude Raden, en van de Heeren Meesters en Commissarissen van de Stad Luyck, specialijck vergadert door Goris Bodet, onsen Bode, gehouden in de groote Zale den 11 July 1680.

GEresumeert zijnde 't Reces van de 32 goede Ambachten, en haer Resolutien en redenen, daer in begrepen, t'eenemael gelesen, soo hebben wy gevonden, dat sy eendrachtelijck geresolveert hebben, om sigh in de toekomende Verkiesinge van de Magistraet met de Reglementen van 't Jaer 1603 en 1631, mitsgaders met de observantie en maintenue van de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt, in dit reguard, te confirmeren, en dat sy ons versochten, dat wy aen sijn Keyserlijcke Majesteyt de redenen wilden presenteren, die haer in haer respective stemminge daer toe bewogen en gedrongen hadden; en van gelijcken, dat wy onder andere wilden schryven, om hem, uyt de naem van de Burgerye, te versoecken, dat hy, volgens sijn goedertierentheyt, niet voor qualijck wilde opnemen de bovengenoemde Resolutien, aengemerckt de onmogelijckheyt en strydigheyt, die gevonden wierdt tusschen de observantie van de Reformatie van 't Jaer 1649, en de Executie van 't Mandement en de Commissie, die door hoogged. sijn Majesteyt aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken was gegeven, om de swarigheden van 't Volck te hooren en te remediëren: En dewyl de bovengenoemde Reformatie, soo die geobserveert wierdt, een notoire ruïne van alle de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt en de 32 Ambachten soude zijn, soo hebben wy eendrachtig verklaert, en verklaren, dat wy ons met haer bovengenoemde Resolutie conformeren: Gelijck oock de tegenwoordige Heeren Meesters en Commissarissen daer op verklaert hebben, en verklaren, dat sy by hare Resolutie, den 6 Juny 1676 genomen, verblyven. Versoeckende vorder, dat de Heeren Burgermeesteren hare oorsaken en andere redenen ten eersten aen sijn Keyserl. Majesteyt willen representeren. Ordonnerende dieshalven, dat de Stemmingen van de 32 goede Ambachten met het Reces van ged. Heeren Meesters en Commissarissen sullen geregistreert werden, &c.

Door Ordonnantie van de geseyde Heeren,
G. DUSART.

De Resolutie van de Heeren Meesters en Commissarissen / in 't Jaer 1676 genomen / bestont in de volgende Woorden.

In de Vergaderinge van de Meesters en Commissarissen van de Stadt Luyck, gehouden in haer Kamer den 6 Juny 1676.

GEsien hebbende 't Reces van de pluraliteyt van de 32 goede Ambachten, waer by haer versocht werdt, om sig uyt te drucken over de ondergehaelde Woorden in haer Reces van den 13 Mey laetst, om daer door te weten, wat sy verstonden

door

oor de Woorden van *de goede unie 't Gouvernement van de Stadt.* Soo hebben sy
ul willen verklaren, gelijck sy verklaren door dese tegenwoordige, dat haer inten-
en gedurigh geweest hebben, en noch zijn, om den Eed, die sy op haer admissie
gdaen hebben, inviolabel te observeren, en 't Regiment van Hinsberg, de Vryhe-
en en gemaeckte Vrede, gelijck oock 't Reglement van 't Jaer 1603 en 1631, be-
svens de Vrede van 't Jaer 1640 en 1649 te behouden, om met de Burgerye, tot
naintenue van de selve wel te willen corresponderen, ten eynde het goet Regi-
ent, Gouvernement, Unie en rust van de Stad te bewaren, gelijk sy in een gedrukt
boeckje, Vindiciæ Libertatis genaemt, en andere Stucken, die in de groote Griffie
rusten, hebben doen blijcken. Versoeckende derhalven de Heeren Burgermee-
ers en de Heeren van 't Doorl. Capittel van de Cathedrale, dat sy gesamentlijck
et de Stadt tegens sijn Serenissime Hoogheyt, onsen Prince, tot een goede, ware
 sincere unie willen ageren. Ordonnerende derhalven aen onse Bode, Copye
n dit tegenwoordige aen de 32 goede Ambachten te willen geven.

Door Ordonnantie van de Sitting,

ANT. ROLANDI.

In de Vrede/ die tusschen sijn Keyserl. Majesteyt en de Koning van Vrank-
ick laetst tot Nimwegen is gesloten / waren de Geschillen over de 10 Steden
an der Elsas/ &c. en de Dependentien van dien/ welcke de Ministers van sijn
eyserl. Majesteyt aen Arbiters hadden gerenvoyeert (gelijck in de voorgaen-
 Mercurius is geseyt) noch open gebleven; doch de Franssen / na 't schijnt/
ier na niet willende wachten / hadden al in 't voorleden Jaer de meeste Plaet-
n / die sy oordeelden / dat haer daer uyt toequamen / in besitting genomen / en
 Heeren / die toe in possessie daer van waren / na Brisac of Metz gedagvaert/
m het Recht / 't geen Vranckrijck daer op te pretenderen had / aldaer te ver-
a en/ en oock de Huldiging / gelijck als aen Souverainen toekomt / te doen:
ich gemelde Heeren eerst daer over aen de Rijckx-Vergaderinge tot Regens-
urg gedoleert hebbende / vermits verscheyde van de selve Standen van het
ijck waren / doch daer niet veel konnende opdoen / alsoo men van de zyde des
ijckx 't selve met gewelt niet konde stutten / soo hebben de meeste wel genoot-
eckt geweest / om niet t'eenemael van haer Landen gepriveert te werden/ ge-
ick de Franssen andersing dreygden / haer Gedeputeerde na Brisach en Metz
 senden; sommige om de Huldiging te doen / en andere om te vernemen of sy
een uytstel en verlichtenis aldaer konden krijgen; doch Vranckrijck op de
oorgemelde 2 Plaetsen een Justitie-Kamer opgestelt hebbende / om over dese
aecken volkomen te oordeelen / soo heeft de Kamer van Brisach de volgende
Sententie in Maert wegens dit werck uytgegeven.

Het Gevolmachtigde vrye Raets-besluyt van der Elsas, gehouden tot Brisach, wegens de Koninckl. Souverainiteyt en possessie van het Neder-Elsas, den 22 Maert des Jaers 1680.

LOUIS, door Godts genade Koning van Vranckrijck en Navarre.

ONsen Opper-Voogt of Bevelhebber over dese vereyschte nootsakelijckheyt, gelijck oock den Procureur Generael in onsen Raedt van der Elsas, mitsgaders den Commissaris, door ons laetste Besluyt daer toe gedeputeert, over de geschiede Executie in onse Canceleryе, van den 2 January, ter eenre; en de gedeputeerde Beschermers van de onrechtmatige Inhebbers en Besitters van de Steden, Vlecken, Dorpen, Ampten, Proostdyen en Heerschappyen van 't Neder-Elsas, gelijck oock de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, Proostdy en 't Capittel van de Stad en 't Sticht Weyssenburg, van den 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 25 January, ter andere zyde. In dier qualiteyt heeft de Voorspraeck van den Grootmeester van de Duytse Ordre, genaemt Scherer, welcke sig, als Commandeur, 't Graefschap Weyssenburg, als behorende aen gemelde Duytse Ordre, heeft aengematigt, voorgegeven, dat het kleyne moeyte was, de hem toegedeelde en geassigneerde Donatie te defenderen, en alsoo alleen wel wilde betonen, dat geseyde Orden het Dorp Reitsfelt, met het Slot, de Proostdy, Lieden, Onderdanen, Rechten en Gerechtigheden besat door de verkryging, die de selve Ordre had uytgewerckt by Emmerick, Graef van Leiningen, in 't Jaer 1571, van welcke tijdt de meergem. Ordre in rust en vredelijcke possessie daer van is geweest, en waer door die oock tot een Vorst en Stant des Rijckx is erkent, soo wel door de Westfaelse als Nimweegse Vrede.

Tribaut, Opper-Gemachtigde van Vorst Karel Gustavus, Marckgraef van Baden Durlach, segt, dat hy 't Ampt Kutzenhuysen, en de daer toe behorende Dorpen, namentlijck, Ober-Susenhuysen, Neder-Susenhuysen, Merckweyler, Holschon en Matzthal, door Donatie van de Koning van Sweden van 't Jaer 1656 besit, en versoeckt uytstel, om daer van sijn meeninge te geven.

Beausire, Opperste Voorspraeck van de Hartog van Tweebrugge, heeft geseyt, dat hy niet anders voort te brengen hadde, als den Raed te bidden, dat de selve hem een behoorlijcke tijdt wil geven, om sijn Doorl. Hartogh en de Koning van Sweden hier van te berichten, als de vermoedelijcke Erfgenaem deser Landen, en door den Hartog daer toe geassigneert, om daer van een vol Antwoort te konnen geven.

De genoemde Scherer voor Prins Leopold Hendrick, Paltzgraef tot Veldentz, heeft weder voortgebracht, dat hy in de possessie sijner Landen gemainteneert en gehanthaeft behoorde te werden, wyl hy 't selve al voor 100 Jaren had beseten, het welck meer als tijdt genoegh was, om sijn bewys en defentie te verdedigen, wyl 't selve noch onderstut is, dat hy door de Westfaelsse Vrede als een Lit des Rijckx is erkent.

Joost, voor de Grave van Sekkingen, als eygen Heer van 't Ampt Hochburgh, be-

bestaende in 3 Dorpen, verklaert, dat hy bereyt is ons in alles, 't geen ons belieft, en wy beveelen, te gehoorsamen; doch versoeckt deswegen, dat wy willen betrachten, dat hy 't geseyde Landt van sijn Voor-Vaders heeft bekomen, en dat hy deselve een seer lange tijdt wel en rechtmatig heeft beseten.

Gedachte Beausire, voor Vrouw Elisabeth, Gravin van Brahe, getrout aen Prins Adolf van Sweden, heeft geseyt, dat sy soude verschijnen, en niet contesteren, maer een genoegsame uytstel begeerde, om gem. Hartog haer Gemael van dese involdering bericht te doen.

Opgem. Scherer, voor Johan Casimir, Graef tot Leyningen en Haxburg, President van de Kamer tot Spiers, heeft voorgegeven, dat het swaer is slechte dingen te contesteren, sonder kennis van de contestatie sijner Principael, welcke over veel 100 Jaren het Slot Valckenburg en de daer onder gehorende Plaetsen in possessie heeft gehad, waer toe hy den Keurvorst Palatijn tot bewys roept, wiens bevel, dat hy van ged. Assignatie bericht kan doen, hy verwacht, op dat hy sijn Heer niet direct mag prejudiciëren.

Ged. Tribaut, voor Heer Antonius Africanus, gevorderde Abt en Bevelhebber van d'Abdy Stirtzelbrun, heeft van sigh gegeven, dat hy in dier qualité een onverdeelt Heer is, maer de Heer van Turckheim, wegens 't Dorp Dambach, over de helft; dat den Titul sijner Abdy door den voorgaenden Oorlog was verloren, en dat hem derhalven onmogelijck was eenige voorstellinge te doen; doch hy had echter uyt de gedachtenissen van eenige in acht genomen, dat het gesf. halve deel van 't gem. Dorp Dambach door de Heer van Etterdorf aen de voorn. Abdy was geschoncken.

Doch Favier, onsen generale Voorspraeck, heeft daer op gesegt, dat in de Westfaelsse Vrede, tusschen en met onse Gevolmachtigden en de Keyserse en Rijckx Gedeputeerde den 24 October 1648 gesloten, den Keyser en 't Rijck aen ons hebben afgetreden en getransporteert alle Rechten der Souverainiteyt, Eygendom, Besittingen, Heerschappyen en Gerechtigheden, die geseyde Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck heeft gehad aen de Stadt Brisach, het Landtgraefschap van Opper- en Neder-Elsas, Suntgau, en d'Opper-Voogdy der Keyserl. Steden in de gem. Provintien, namentlijck, Hagenauw, Colmar, Schledstadt, Weyssenburg, Landau, Oberenheim, Roszheim, Munster in 't Dal, St. Gregorius, Keysersberg, Turckheim, en alle Plaetsen en Dorpen, die daer toe behoren, Lieden, Vassalen en Onderdanen (met alle Jurisdictie en volle gewelt) om dese Landen, Steden, Standen, Voogdyen, Heerschappyen, hare Rechten, en sulcke Generalien, gelijck sy mogen zijn, in 't gemeen, te genieten, en aen onse Kroon ten eeuwigen dage te zijn ingelijft, met uytdruckelijcke Keyserl. en Rijckx Verklaring, gelijck oock van d'Aerts-Hartog van Inspruck, Ferdinand Carolus, dat die Plaetsen, Overigheden, Beampten en Onderdanen der geseyde Landen, Steden en Heerschappyen ontslagen waren van de Dienstbaerheyt, Huldiging en Diensten, daer toe sy tot dese Afhandeling verplicht, dienstbaer en verbonden geweest zijn, die met eenen onder

onder onſe dienſtbaerheyt, gehoorſaemheyt en trouwe, als een Eygendom, aen onſe Souverainiteyt ſtellende; daer benevens in eygendom overgevende alle Dominien, Standen, Voogdyſchappen en andere Rechten, met expreſſe renuntiatie van de zyde des Keyſers, des Rijckx en ged. Aerts-Hartogh Ferdinandus Carolus, ſoo wel voor haer als voor de hare, ten eeuwigen dage, van alle Rechten en Aenſpraeck, die ſy toenmaels daer aen hadden gehad: gelijck ſy dan oock, uyt krachte van haer Decreet, de Conſtitutiones van haer Voor-Vaders afſchaffen, en die tegens de Keyſerl. Capitulatie afſtaen, als welcke de Aliënatien van de Rijckx Goederen en hare Rechten verbieden, welcke renunciatien ten overvloet, en tot te grooter verſeeckering op den naeſten Rijckxdagh ſouden geconfirmeert werden, benevens 't gene dat de aftredinge van de geſeyde Landen, of de Steden en Standen, die uyt de Rijckx Matricul gedaen ſouden werden, konde verhinderen; en is 't ſelve Tractaet den 5 February 1679 tot Nimwegen bekrachtigt geworden.

Dit, 't welck grondelijck is voorgeſtelt, is ſonder difficulteyt, dat alle Steden, Vlecken en Dorpen in het Neder-Elſas, en die gene die van de Koninkl. Voogdy Hagenau afdalen, en tot de ſelve behoren, gelijck oock die van 't Sticht Weyſſenburg, onder ons volle en vrye gewelt zijn, en dat al de gene, die de ſelve ſig aenmatigen en beſitten of genieten, ſigh van de ſelve onthouden, en aen onſe poſſeſſie overlaten ſullen. Van dit getal zijn de Ampten Berg-Zabern, Anweyler, Landeck, Berckheim, Madeburg, Guttenberg, Gosweyler, Germersheim, Hagebach, Lauterburg, Jockenheim, Seltz, Berbenſtein, Schleptenbach, Wegelburn, Remweg, Kleburg, Falckenburg, St. Remy, Schoneck, Gerbensheim, de Dorpen Rocklebach, Alt-Aubenheim, Willenheim, Greveſtein, Minckweyler, Rotabeln, Olkofſtein, Hergenweyer, Merleinha, Lutſteyn, Belcken, Leiſzgeim, Zibeldingen, Brun, Namſeim, Rebiſteller, Rolixheim, Enumarſeim, &c.

En, om onſe pretentie te rechtvaerdigen, ſoo is genoeg te mercken, dat het meeſte deel der Steden en Dorpen, oorſpronckelijck tot de Koninckl. Abdy Weyſſenburg, d'Ordre van St. Benedictus toebehoort heeft, welcke geſticht is in 't Jaer 623 van Coning Dagobert, en naderhant geſeculariſeert en geformeert in een Collegiale Kerck door de goude Bulle van Paus Alexander, in de Maent April 1496 't Andere is gelegen in 't Neder-Elſas, en ons overgegeven; invoegen ſig veele, ja de meeſte Vorſten in de Nabuurſchap, hebben geaccommodeert, door een klaer Recht van de behoorlijckheyt, tot nadeel van deſe Abdy, wiens Goederen in de natuur inaliënabel zijn, en den Keyſer, die ſigh daer de Heerſchappy heeft voorbehouden, en waer van alle de ged. Goederen afdalen, gelijck oock die in 't Neder-Elſas leggen, niet ſonder conteſtatie gelaten konnen werden. Door deſe Koninkl. ſtichtinge en fondatie is het Gebied van d'Abdy gemarqueert en gedeſigneert, en de ſelve ſtreckt ſigh uyt tot op het Dorp Goſzweyler en de Vloet Quich: Insgelijckx heeft ſy oock een wyde omtreck, wyl de Stadt Baden, en de meeſte Steden en Dorpen deſer Jurisdictie daer onder begrepen zijn.

In 't Jaer 1282 heeft den Paltzgraef aen den Rijn, Lodewijck, d'Abdy Weyſſenburg

urg weder bekomen, in tegenwoordigheyt van den Roomssen Coning Rudolf, met alle de Leenen in 't gemeen, welcke de Besitters van 't Neder-Elsas te ontfauen hebben.

In de Jaren 1291, 1318, 1339, 1367, 1388 en 1398 is de Paltzgraef Hartog van Beyeren tot Abt tot Weyssenburg ingelijft, van de Heerschappye Schauffen, door afstaen van Hamont, Graef van Tweebrugge, Heer van Birchs, en den Marckgraef van Baden van 't Slot Gutzingen, van Durlach, de Stadt Kuppenheim, het Dorp Oberndorf en andere over den Rijn, dicht by Durlach, door den selven Abt.

In de Jaren 1345, 1350, 1370 en 1390 namen de Graven van Leiningen van de geseyde Abdy in leen de Dorpen Wisen, Grinstad, Abselnsheim, Kircklem, Obersheim, Hangenheim en Herkirckheim.

In 't Jaer 1394 investeerde d'Abt van Weyssenburg de Graven van Nassauw tot het derdedeel van 't Dorp Wetzhoven.

In den Jare 1504 heeft den Keurvorst Palatijn aen den doen aenwesende Prooft Weyssenburg weder overgegeven, voor 't Slot Berckensteyn, behorende aen 't Stift.

En in 't Jaer 1523 voor de Dorpen Altenstadt, Carstadt, Sellyeba en Swickhuysen, welcke van gelijcken van 't Sticht Weyssenburg afdalen.

Twee Jaren daer na heeft den selven Ceurvorst, die 't Opper-Ampt Hagenauw tot onderpant had gehad, van den Prooft en 't Capittel Weyssenburg de Dorpen Schleecktenbach en Babenthal gekregen.

In 't Jaer 1519 is de Hartog van Tweebrugge van 't Capittel tot Weyssenburgh, in 't Ampt Kleburg, en de daer toe behorende 5 Dorpen, namentlijck, Roth, Kleburg, Steinfeltz, Oberhuysen en Hoffenbuenburen, welcke in 't Sticht zijn gelegen, geinvesteert.

In 't Jaer 1371 accordeerde en vergeleeck sigh Carolus de IV. met Albertus en Leopoldus, Hartogen van Oostenrijck, wegens de Rijckx- en Landt-Voogdy in der Elsas, met de Vorstendommen, Bisdommen, Abdyen, Prioryen, Kloosters, Graefschappen, Vryheerschappen, Heerschappyen, Stenden en Ridderschappen, Proostdyen, Steden, Dorpen en Vlecken, Lieden, Onderdanen, en de gantsche Jurisdictie, gelegen in de selve Landt-Voogdy, met het jure Patronatus over de Abdyen en Kloosters.

In 't Jaer 1408 heeft den Paltzgraef Robert, toen hy tot Rooms Keyser wierdt gemaeckt, dese Landt-Voogdy gegeven aen Lodewijck de IV., sijn outste Zoon, om de selve, gedurende sijn Leven, te genieten, mits dat hy jaerlijckx 2000 Guldens van den Rijn soude bekomen: En dese Prins en sijn Nakomelingen hebben 't selve 148 Jaer beseten, of ongevaer tot 1558, toen Ferdinandus de I. als Rooms Keyser, van sijn Broeder Carolus Quintus het weder uyt handen van den Keurvorst Palatijn liet trecken, welcke in anderhalf hondert Jaren harer possessie niet nalieten, om sigh wegens de behoorlijcke Stucken, tot de Landt-Voogdy behorende, te accommoderen.

En in 't Jaer 1440 gaf Fredericus, toen Rooms Coning, aen Lodewijck, Paltsgraef

graef en Hartog van Beyeren, de macht, welcke de Landt-Voogdy Hagenauw tot Onderpant behield, om te accorderen wegens de invoeringe van de vacante Leenen in de Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas; sigh echter de hooge Leenen en Waerdigheden voorbehoudende, als, Vorstendommen, Graef en Vryheerschappen, Heerschappyen en Sloten, van 't Rijck dependerende, soo gelijck het in de Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas was gelegen.

In 't Jaer 1480, als'er strydigheden ontstaen waren tusschen de Stadt Weyssenburg en de Prooft van Hatzsteyn van 't Graetschap Hagenauw, wegens het Ampt Kleeburg, wierdt dit selve Ampt de Stadt Weyssenburg toegedeelt, door 't Arrest van de Graef van Sultz, Keyserl. Kamer-President tot Rothweyl.

In 't Jaer 1518 accordeerde Keyser Maximilianus wegens de Stad Weyssenburg, en bewilligde haer de Dorpen Schetal, Zeebach, Altenstab, Schwickhnysen en Warschbach, met beding van de Superioriteyt over de Landt-Voogdy: En in het Jaer 1521 bevestigde Keyser Carolus Quintus dese saeck.

In 't Jaer 1398 declareerde Wenceslaus, Rooms Coning, door sijn Patenten, dat de Dorpen van 't Sticht wegens Rijckx Schulden niet verpant konden werden, den Landt-Voogt tot Hagenau beveelende, haer te protegeren en defenderen.

In 't Jaer 1414 hielden de Steden Hagenau, Colmar, Schledstadt, Weyssenburg, Oberenheim, Keysersburg, Mulhuysen, Turckheim, Munster, Rosheim en Seltz eenige afreeckeninge met malkander wegens de Somme van 25000 Guldens, welcke sy van den Roomssen Coning Sigismundus opgenomen hadden, om de selve uyt handen van den Paltzgraef los te krijgen, aen wie zy voor de gem. Somme gealiëneert en verset waren.

In de Jaren 1504, 1531, 1544, 1558, 1566, 1605, 1615 en 1620 gaven Maximilianus, Rooms Coning, Lodewijck en Frederick, Paltzgraven, Opper-Amptmannen tot Hagenau, den Keyser Ferdinandus, Maximilianus, Fredericus en Leopoldus, Aerts-Hartogen van Oostenrijck, van gelijcken Opper-Amptmannen, Reversalien van dese Landt-Voogdy, door welck het blijckt, dat het Sticht Weyssenburg van de Coninglijcke Landt-Voogdy Hagenau dependeert, met alle de Rechten en Jurisdictien.

In 't Jaer 1570 declareerde Keyser Maximilianus door sijn Patenten, dat de Steden Weyssenburg en Landau in 't Neder-Elsas gelegen waren, en bysonderlijck, dat de Stadt Landau door de Quich van de Paltz was gesepareert, met confirmatie van andere Patenten van de Jaren 1479 en 1566.

In 't Jaer 1451 deden de Dorpen van 't Ampt Weyssenburg haer Eed in handen van den Keurvorst Palatijn, doenmaels Opper-Amptman tot Hagenau. En in 't Jaer 1629 leyden de Inwoonders der gem. Dorpen andermael haer Eed af aen den Grave van Sporck, 't geen in gelijcke qualiteyt is geweest onder de Hartogen van Oostenrijck.

In 't Jaer 1592, als de twisten waren ontstaen tusschen den Cardinael van Loraine en de Vorsten van 't Huys Brandenburgh wegens 't Bisdom Straetsburgh, in welcke

welcke de Luterſſe een Biſſchop van haer Geloof wilden verkieſen, ſond Keyſer Rudolphus Commiſſie aen de Hartog van Ooſtenrijck Ferdinandus, ſijn Neve, dat hy, of in Perſoon of door Gedeputeerde, de Verkieſing van een nieuwen Biſſchop ſoude bywonen, en ondertuſſchen de Plaetſen, die onder 't gem. Bisdom behoren, ſequeſtreren, om den Eed van getrouheyt van hen te ontfangen.

In de Jaren 1506, 1545 en 1567 verpande Keyſer Maximilianus aen de Biſſchop van Spiers de Stadt Wiel en 't Ampt Odenheim voor een Somme van 5000 Florijnen: Uyt d'Obligatie is te ſien, dat de Landen op de zyde van d'Abdy Weyſſenburg Leenen zijn van 't Graefſchap Hanau, Fleckenſteyn en Leiningen, en d'andere van 't Huys Ooſtenrijck.

In de Jaren 1379 en 1409 gaven Wenceſlaus en Robrecht, Roomſſe Coningen, aen de Kenrvorſten, welcke 't Ampt Hagenau in pant hadden, de macht, om tot haren beſte de Landen en Heerſchappyen van 't Neder-Elſas van de Verpandingen te ontledigen, wyl die gealiëneert en van andere gebruyckt waren, namentlijk, de Sloten en Veſtingen Guttenberg, Falckenburg, de Dorpen Darembach, Rechtenbach, Otterbach, Menenſelck, de Vlecken Freckenſel, Konel, Immenoder, Kloiſt, Dierbach, Meſem, Wideham, Hasbach, Schwergen, Nuris, Wilgerweiſem, Soſeſtheim, Whindel, Haſzbach, Wickelwichemt, en andere, met haer toebehoren, welcke door 't Rijck aen de Graef van Leiningen verpant waren, met proteſtatie van den Abt tot Weiſſemburgh en 't Huys Ooſtenrijck tegens de geſeyde Aliënatien en Verpandingen.

In de Jaren 1531, 1564 en 1570 erkenden de Ampten Wantzenauw, het Graefſchap Tweebrugge, d'Abdy en 't Convent Orisheim, de Canonicken tot St. Pieter van Straetsburg, d'Ontfanger Generael en d'Abdy van Stitzelbrun, de Lant-Voogdy Hagenauw voor de Koninckl. Opper-macht.

In 't Jaer 1630 liet d'Aerts-Hartog Leopoldus van Ooſtenrijck door ſijn Patenten, tot Ynsbruck gegeven, d'Amptmannen en Beampten van d'Ampten Germersheim en Seltz weten, dat de Keurvorſt Palatijn ged. Ampten alleen pantswyſe in heeft, haer beveelende alle Vaſſalen daer toe te verplichten, om te verſchijnen, en de Inveſtiture van hem of ſijne Beampten aen te nemen.

Uyt alle deſe Stucken, daer van de Originalia in onſe Archiven zijn, is lichtelijk de ſtabilering van onſe Rechten en billijcke pretentien over deſe Ampten af te nemen, wyl zy notoirlijck van 't Neder-Elſas zijn, gelijck oock de Konincklijcke Landt-Voogdy Hagenau, en ingevolge van dien onſe Souverainiteyt over de ſelve ſtreckt. De geallegeerde poſſeſſie van die gene, die ſigh de ſelve tot noch toe tot haer beſit hebben aengematigt, is niet conſiderabel, noch eenigen Titul genoeghſaem, om die te behouden. De Keyſerl. Conſtitutien zijn expres alhier, welcke alle Aliënatien der Goederen en Kercken verbieden; gelijck oock 't Weſtfaelſſe Tractaet met duydelijcke termen luyd, dat gene Obligatie geallegeert ſal werden, en dat yder in dat Recht ſal mogen treden, 't welck den Keyſer, 't Rijck en 't Huys Ooſtenrijck (die haer Rechten hebben gecedeert) overgeeft: men kan van ons

oock gene præscriptie pretenderen, of men kan die tegens den Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck wederleggen.

Daer uyt volgt nu, dat de geschiede possessien, die men niet kan bedencken, en voor soo veel 100 Jaren zijn aengetrocken, door de vermoedelijcke Beschermers onser Rechten de minste vrees verwecken konnen, en zijn, om sigh daer in niet op te houden, geen verder Remonstrantien van noden: Soo sullen oock die gene, welcke daer tegens contesteren mochten, geen wyder uytstel desireren, om hare rechtmatige Tituls en aensien te bewysen, welcke, soo sy oock van de grootste ouderdom waren, sy oock geen beter oorsaeck van haer conservatie tegens onse Souverainiteyt konnen aenmatigen. Derhalven is'er niet meer overig, als door onsen Raedt van der Elsas te openbaren en verklaren, dat de Ampten, Proosdyen, Steden, Dorpen en Vlecken van 't Neder-Elsas, de Koninckl. Landt-Voogdy van Hagenau, en de Proosdy, Capittel en 't Sticht Weyssenburg onder onse Souverainiteyt behoren; verbiedende de Ampt-Luyden, Schult-Eysschers en Inwoonders der ged. Plaetsen, dat sy in 't toekomende geen ander Macht als ons erkennen; en ingevalle sy aen andere Jurisdictie appelleren, en ons Bevel te rug stellen, sullen sy sonder vertoef ons den Eed van haer trouwe presteren: En, tot een kenteecken onser Souverainiteyt, sullen de Poorten en Ingangen der Steden met onse Wapens beset werden, gelijck oock de Auditoria en gemeene Huysen der geseyde Ampten.

Den inhout en onderhouding sal in onse Verkonding-kamer na Parijs ingelevert, gelesen, gepubliceert en geregistreert, en in de Ampten, Proosdyen en andere Jurisdictien van 't Neder-Elsas, de Landt-Voogdy en 't Sticht Weyssenburgh in 't gemeen gedeclareert werden. En soo de gene, die tot noch toe gerechtige Landen onbehoorlijck hebben aengematigt, niet alle waren beroepen, en noch niet verscheenen, soo geven wy aen onsen wysen Raedt genoegsame tijdt, om de selve aen haer te verleenen, op dat de Beschermers en Pretendenten tijdt hebben, om hare Titulen, door welcke sy dese Landen en haer Voordeelen hebben genoten, te exhiberen.

't Gedachte ons Raedt-besluyt, 't geen de Remonstrantien van Scherer, Joost, Beausire en Tribout eenigsins in acht heeft genomen, en haer hadde gerapporteert, dat zy haer Tituls, uyt kracht van de welcke zy het Dominium en 't Voordeel der Ampten Guttenberg, Gutzenhuysen, Berg-Zabern, Damweiler, Goszweiler, Wogelburg, Orburg, Kleburg, Falckenburg, en 't Dorp Recklembach, 't halve deel van 't Dorp Dambach, 't Slot en Dorp Riedseltz hebben genoten, souden exhiberen in 6 Maenden, verklaert en heeft verklaert, dat geseyde Ampten, Dorpen en Sloten aen de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, als een Dependentie van 't Stift Weyssenburg en onse Souverainiteyt van 't Neder-Elsas behoort, met bevel aen alle Inwoonders der geseyde Plaetsen, om ons in 't toekomende alleen voor haren Souverainen Monarch te erkennen, en hun dit verbod opleggende, dat sy sigh aen geen andere Jurisdictie souden houden, als aen de gene, die van onsen Elsassisen Raedt afdaelt; doch soo sy ander bevel willen respecteren, sullen sy ons sonder ver-

vertoef, den Eed van getrouheyt presteren. En, tot een kenteecken van onse volle vrye macht, sullen wy aen alle Hooft-Poorten en Ingangen der Steden, Audientie en gemeene Raetshuysen van 'tged. Gebied onse Wapenen setten: En dit Raetbesluyt sal in onse Verkonding-kamer tot Parijs geleyt, gelesen en gepubliceert, en beide genoemde Ampten en Landt-Voogdyen geregistreert, oock alle Ampt-Luyden, Schult-Eysschers en Beampten met sonderbare vlijt voorgehouden werden; en dese sullen oock in anderhalf Maent d'eerste van alle d'Inwoonders der gedachte Plaetsen haer onderdanige gehoorsaemheyt betoonen, op dat de onrechtmatige Aenmatigers der Ampten Seltz, Landeck, Belickam, 't Slot en Ampt Madeburg, Germersheim, Hagenbach, 't Ampt en Slot Schoneck, Jogenheim, Berbelsheim, Schlecktenbach, Tan en St. Remigii, de Steden Ebenheim en Littenheim, en de Dorpen der Voogdy Reichshoven, 't halve deel van 't Dorp Dambach, en oock andere Ampten en Dependentien goede acht hebben. Desen Raedt is besloten en wordt uytgegeven tegens onse onrechtmatige Aenmatigers en Besitters, en insonderlijckx aen de gene, die noch niet verscheenen zijn, geopenbaert, nadien onse Opperste Raedtsverwant Maurin ons heeft voortgebracht, dat hy haer voor 't Gerecht heeft beroepen, en wegens 't gemeene beste dit Raedt-besluyt met haer gecommuniceert. Dus beveelen wy, op de klachten van onsen Procureur Generael, dat gy dit Raedtslot vast sult houden, 't selve schuldiger wyse executeren, en na dese klare Woorden, forme en inhout op 't uytterste nakomen; om 't welck te doen wy u de macht geven. Gegeven tot Brisach, in onsen Elsassisen Raedt, den 22 Maert 1680. en in 't Jaer onser Regeeringe 37. Getekent,

BOURDELET.

Het Parlement tot Metz heeft oock de volgende Sententie in de saeck van den Paltzgrave van Veldentz uytgesproken.

Extract uyt het Register der Koninckl. gestabileerde Kamer tot Metz.

TUsschen den Deecken, Canonnicken en 't Capittel van de Dom-Kerck tot Verdun, soo wel voor haer, als de gene, die de vacante Plaetsen exerceren, de Klagers en Voorspraken van 't Geschrift van den 28 December, den 26 January deses Jaers oversien, ingevolge van de Declaratie van sijn Majesteyt, en de welcke den 15 January in sijn Register-kamer is overgegeven, en de Requesten van den 8 deser Maent April, ter eenre; en Vorst Leopold Lodewijck, Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Graef van Veldentz, Beschermer, ter andere zyde. Dewyl de instantien tusschen ged. Partyen, nevens het finael versoeck, uyt de Kamer zijn afgevaerdigt, en van dessels Huys en eygen Persoon Johan George Chapaut, Voogt en Besitter van 't ged. Veldentz, is aengenomen, en hem opgelegt, om aen sijn geinteresseerden Heer te ontbieden, dat hy den eersten Maert soude verschijnen, om den Titul, uyt welckers kracht hy 't Recht der genietinge van 't Lant Veldentz, benevens de Schutsgerechtigheyt van 't Hof Moulin en haer Dependentien pre-

pretendeert, te exhiberen, of, soo sulckx niet geschiede, dat hy dan sien soude, dat sy aen ged. Kercke tot Verdun souden toegedeelt werden, als 't welcke bevoegt en gerechtigt is, om het over-oude Dominium weder te verkrijgen, met restitutie van alle Voordeelen en Vruchten (die hy in der tijdt van sijn onrechtmatigh besit heeft genoten) en oock de gedane uytgave: So is gelesen 't Request van ged. Vorst, inhoudende sijn declaratie en offerten wegens de wedergeving van't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Hof Moulin en Dependentien, na de Acten en Verplichtingen, die door hem, als sijn Voor-Vaders, daer over zijn gegaen.

Gelijck oock in tegendeel de Schriften van 't Capittel tot Verdun, wegens de Declaratie, betreffende sijn Majesteyt, oversien zijnde, soo is ged. Vorst gecondemneert, om de wederlevering te doen, en in 8 dagen sijn Trouwe en Huldiging af te leggen, oock sulckx selfs te bekennen, en sijn Recht af te staen, of dat hy, by gebreke van dien, op den bestemden dagh soude bevinden, dat sijn Leenen met de Dependentien verbeurt verklaert, en de Klagers geintesteert souden werden, voor sodanigen Persoon, als sijn Majesteyt, tot nut en beste van 't Capittel, daer in sal gelieven te stellen.

In 't Investituur-schryven van den Keyser Frederick van 't Jaer 1156, in faveur van den Bisschop Albert tot Verdun, wegens sijn Kercke, van 't Marckgraefschap en andere Leenen en Rechten, daer van dependerende, en namentlijck, 't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Gerecht van 't Hof Moulin, en sijn Dependentien, Wolforsweiler, Bemdula, 't Hof St. Medard, met sijn Onderdanen, Schuts-Rechten en Inkomsten: En in andere Investituur-Brieven en Confirmatien van de Navolgers des Bisdoms van ged. Kerck Verdun, door de Keysers Maximilianus, Carolus Quintus, Ferdinandus de I. en Rudolphus de II. van de Jaren 1502, 1531, 1545, 1548, 1565, 1566 en 1582, is het genoemde Slot Veldentz, 't Hof Moulin en St. Medard, Wolforsweiler, Bemdula, met haer Gerechtigheden, Advocatien en Dependentien specificé genoemt; gelijck oock de weder-overlevering geschiet in 't Jaer 1220, door Gerlach, Graef tot Veldentz, ingevolge van de Accoorts-formulieren, die gesloten zijn met Johan, Bisschop tot Verdun, in tegenwoordigheyt van Theodoricus, Aerts-Bisschop van Trier, waer door onder andere saecken het oock daer heen gebracht wierdt, dat ged. Bisschop tot Verdun in sijn Bisdom, na sijn wille, 't Slot Veldentz kon aentreden, sijn Goederen en Luyden derwaerts senden, en aldaer Hof houden; oock soude in Krijgsgeval ged. Gerlach gehouden wesen, om 't Slot Veldentz, met alle de Munitie tot desselfs verdediging, in sijn handen weder te leveren, en hy en sijne Successeurs in alderhande gelegentheden hem dienstig zijn, en sigh als een Verbondene betonen: Insgelijckx soude hy hem voor sijn deel de Gelt-kassen en andere Inkomsten laten genieten, welcke aen het Bisdom behoren, en in 't gantsche Landt, 't geen hy in sijn bewaring had, den Eed van getrouwheyt laten afleggen; doch soo sulckx mocht komen te mancqueren, onderworp hy sigh aen dit Gebod: En de Vassalen en Onderdanen, die met gestadige Wachten in dese Landt-Voogdy beswaert waren, verplichten sigh met Eede,

hem,

[.]em, te weten den Bisschop, niet als een genoegsame bystant in alles te geven; di[e]
[a]ccoort heeft Gerlach met sijn Navolger Johannes geconfirmeert, en naderhant
[o]p Bartholomeus-dag in 't Jaer 1235 de Acten vervaerdigt.

Andere Overleveringen zijn geschiet door Hendrick, Graef van Veldentz, in 't [J]aer 1583. van Leobald de Cousance, Bisschop van Verdun, door welcke gedachte [H]endrick bekent, dat hy aen gem. Bisschop van Verdun 't Leen schuldig is, bene[ff]ens het Slot Veldentz, 't Hof Mulhuseim, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, met haer Pertinentien en Rechten, die hy in 't selve Bisdom besat; ge[l]ijck oock 't Slot Lutreck, aen St. Medard grensende, welcke hy in 't Jaer 1509 we[d]er heeft ontfangen, en aen hem, soo wel door de geseyde Canonicken als de voor[ge]gem. Princen zijn gebracht geworden, en gegeven door Alexander, Paltzgraef, [H]artog van Beyeren, van 't meergem. Slot Veldentz, 't Hof Moulin, Wolforswei[l]er, Bomholder, St. Medards Hof, met haer Vergaderingen, Advocatien en Perti[n]entien, mitsgaders alle de Goederen, die hy soude hebben en hield van de Kerck [e]n de Bisschop van Verdun. Andere diergelijcke overleveringen zijn in 't Jaer 1653 [g]edaen door den Paltzgraef, en tot sijn productie daer by gevoegt. Het Besluyt van ['t] Hof van 't Parlement tot Metz van den 9 February 1662. uytgegeven op het Re[q]uest van ged. Vorst Leopoldus, door 't welcke hy van 't geseyde Hof een sesmaen[d]igen uytstel versoeckt, wegens het openstaen van 't gem. Bisdom, luyd, dat hy [s]chuldig is, om de Trouw en Huldiging weder te presteren.

En dit is een nieuwe productie van gem. Paltzgraef, welcke het Besluyt van den Procureur Generael genoegsaem wederstaet, en met kennisse is. De Kamer heeft bevolen, en beveelt noch aen gem. Paltzgraef, dat hy in de tijdt van een Maent, van dese dagh af, persoonlijck de beduyding van ons Raedts-besluyt sal aennemen; en dit sal geschieden in de plaets van een Leen-ontfanging in 't Parlement, de Graven-Kamer tot Metz, met opening van alle de Regalien des Bisdoms Verdun, om de behoorlijcke wederleveringe wegens 't Slot en Graefschap Veldentz, gelijck oock van 't Hof Moulin, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, waer aen 't Slot Lutreck behoort, met hare Schutz-gerechtigheden, Rechten en Heerschappyen, te doen, mitsgaders mede van Multensheim, met alle sijn Jurisdictien en Dependentien, behorende aen sijn Majesteyt door het Munsterse Tractaet, 't geen tot Nimwegen is geconfirmeert, en welcke oock aen ged. Paltzgrave, en alle andere Besitters van 't gem. Graefschap en Leenen, uytdruckelijcke inhibitie en verbod heeft gedaen, van geen andere als den Coning voor haren Souverain te erkennen, of een ander Jus superioritatis voor te wenden, noch oock geen andere Uytspraeck te volgen, als die gene, welcke door 't Parlement van Metz is geschied, op straffe van de verbreking der Konincklijcke Wetten en Ordonnantien in sijn Koninckrijck.

Dit tegenwoordige Raedts-besluyt sal in de Gerechts-Plaetsen der ged. Leenen geregistreert, en na 't eyndigen van 't Gebed op de Sondagen in de Kercken van 't Graefschap en sijn Leenen gepubliceert, oock op de gewoonlijcke Plaetsen geaffi-

 geert

geert werden, op dat niemant geen ignorantie soude pretenderen. Gegeven in de Koninckl. Kamer tot Metz den 22 April 1680,

Gecollationeert en getekent,

OUDART.

Uyt dese bovenstaende Sententien kan den Leser oordeelen op wat recht sijn Majesteyt van Vranckrijck sig de Souverainiteyt deser Landen aenmatigde: Wy sullen nu de redenen / die sommige daer tegens hebben voortgebracht / niet stellen / vermits de selve klaerlijck in de Missive / die 't Duytse Rijck aen den Koning daer over heeft gesonden / en die hier na sal volgen / uytgedruckt staen; soo veel is'er af / dat Vranckrijck in 't begin van Mey / op dese laetste Sententie de Landen van de Paltzgraef van Veldents in possessie heeft doen nemen (dewijl ged. Paltzgraef sigh daer aen niet wilde onderwerpen) en sijn Wapenen op alle Plaetsen laten oprechten. De Landen in 't Neder-Elsas / gelijck oock de Dorpen / die onder Straetsburg behoorden / wierden mede door de Franssen / volgens de eerste Sententie / in besit genomen / of de Heeren der selve quamen tot Brisach de Souverainiteyt erkennen / en de Huldiging doen / om van meerder swarigheyt bevrijt te wesen / dewijl sy wel sagen / dat het Rijck haer niet konde helpen: En dus wierdt Vranckrijck / sonder groote moeyte / meester van soo veel Plaetsen en Dependentien / als'er van 't Neder-Elsas en de 3 Bisdommen / Metz / Toul en Verdun / af-daelden; sommige van de Besitters hadden haer klachten daer over aen den Koning tot Parijs selfs wel laten doen / doch waren afgewesen / en na dese 2 Justitie-Kamers gerenvoyeert / die de meeste / als Rechters en Partyen oordeelende / niet hadden willen / en oock / om dat sy Standen van 't Rijck waren / niet konden erkennen.

Sommige Plaetsen van de Keurvorst van Trier en van den Keurvorst Palatijn waren mede onder dese Dependentien / en specialijck van de laetste Falckenburg en de Bailluagie van Germersheim / alwaer den Franssen Stadtsvoogt / genaemt Pape d'Espel / in 't midden van Mey in diversche Steedjes een Arrest van den Souverainen Raedt tot Brisach had laten aenslaen / dat de Tol-Wapens van Keur-Paltz afgebroocken / en Fransse in de plaets souden geset werden: dit bleef hier noch niet by / dewijl gemelde Stadts-voogt over al liet voorgeven / dat sy niet meer Cur-Paltz maer Fransse Onderdanen waren / en dat sy aen den Keurvorst Palatijn niet meer behoefden te betalen / nevens meer andere dingen van die natuur: Invoegen hooggem. Heer Keurvorst / hier over gestoort / en oordeelende / dat het onredelijck was / dat men hem een Plaets / die van lange tijden door sijn Voor-Ouders beseten was / wilde afhandig maecken / of andersins constringeren / om het Leen van Vranckrijck te ontfangen / den Baron van Eck / die tot Parijs voor sijn Extraords. Envoyé resideerde / ordre sont / om met sijn Majesteyt selfs nader hier over te spreken / dewijl hy op sijn vorige Memorien wegens die saeck noch niet opgedaen hadde; ge-

gedachte Baron kreegh derhalven den 26 Mey by den Coning Audientie / en werde hem 2 Memorien en een Brief van den Keurvorst / benevens een Brief van recommandatie van de Administrateur van Beyeren / over / en versocht: Dat, gelijck hy al verscheyde Remonstrantien wegens de Bailluagie van Germersheim hadde gedaen, doch daer op hy tot noch toe geen Resolutie had bekomen, sijn Majesteyt de nodige middelen, volgens de Rechtvaerdigheyt en de Vredens-Tractaten, daer toe wilde besorgen, en hem een favorabele Resolutie laten toekomen. **Den Coning antwoorde daer op:** Dat hy daer aen soude gedencken, en dat hy hem antwoort op sijn Memorien soude doen hebben: dat hy oock de twee, die hy hem over gaf, soude nasien, en dat hy sigh ten dien eynde maer by Monsr. Colbert de Croissy had te vervoegen. **Gemelde Envoyé eenige dagen daer na ged. Monsr. Colbert daer op aenspreeckende / kreegh van den selven tot antwoort:** Dat hy hem geen andere kon geven, als die hy van te voren al gehad hadde, en die hy hem nu soude erhalen, bestaende daer in: dat den Koningh sijn Meester niet anders begeerde, als 't geen dat eertijts aen der Elsas had behoort, en hem rechtvaerdigh toequam, vermits het door de Munsterse, en vervolgens door de Nimweegse Vrede, aen hem was toegestaen: dat hy selfs mede tot Nimwegen geweest zijnde, om over de Vrede te handelen, sigh selfs klaerlijck genoeg daer over uytgedruckt hadde, en dat men hem toen daer in niets had tegen geworpen; doch soo sijn Keyserl. Majesteyt of dessels Plenipotentiarissen daer eenige saecken hadden toegestaen tot prejuditie van de Keurvorsten en Standen van 't Rijck, gelijck hy wel sag, soo mosten sy dat op haer nemen: dat het Poinct van de afstant van der Elsas met dessels Dependentien voor de Fransse Kroon een van de principaelste saecken was geweest, daer de Vrede op ruste; en dat, dewyl de Plenipotentiarissen van den Keyser daer verscheyde mael exceptien in hadden willen brengen, men al op het point, van de Vrede te verbreecken, was geweest, alsoo 't selve wel 6 Weecken had geduurt, doch dat men eyndelijck was geaccordeert, en dat men 't geheele Elsas met sijn Rechten en Dependentien aen Vranckrijck had gecedeert: dat yder Prins en Stant van 't Rijck daer een Minister had gehad, die het konden betuygen, maer dat niemant daer tegens had geseyt. **Den ged. Envoyé antwoorde daer wel weer op / en verdedigde het contrarie / met versoeck:** Dat hy 't selve aen sijn Majesteyt wilde remonstreren, op dat hy aen den Keurvorst sijn Meester een beter Antwoort konde geven, en dat by Geschrifte: **Doch Monsr. Colbert de Croissy erhaelde wederom:** Dat hy hem most seggen, dat den Keurvorst sigh niet wel addresseerde, soo hy dese saeck aen 't Hof wilde laten afdoen, wyl het sijn saeck niet en was, en dat hy daer oock niet en soude intreden, wyl den Koningh daer toe 2 Kamers tot Brisach en Metz had opgestelt, om aen sijn Geburen te betuygen, dat hy niemant ongelijck wilde doen: En soo iemant dacht, dat hem eenig onrecht geschiede, soo kon men daer over 't selve oordeelen: dat men vrome Luyden daer toe had verkoren: dat dese Kamers een wydluftige verlichting soude geven, en van alles oordeelen, 't gene tot noch toe was bygebracht, raeckende de Bailluage van Germersheim,

heim, en oock Falckenburgh: Verseeckerende boven alles, dat soo des Coninghs Amptenaers niet hadden gevonden en konden bewysen, dat Germersheim aen der Elsas dependeerde, sy 't selve niet gepretendeert souden hebben: dat den Coning daer niets als de Souverainiteyt begeerde, en dat, gelijck het een Domeyne was, het konde blyven gelijck het geweest hadde: dat het haer gewoonte niet en was, om Antwoort by Geschrift te geven: dat hy hem niet en seyde, als 't geen sijn Majesteyt hem belast hadde, en dat hy oock geloofde, dat sijn Keurvorstel. Doorl. het selve soo soude aennemen, gelijck hy Envoyé 't selve soude rescriberen. **Over de stoute Woorden / die den Franssen Stadts-voogt Pape d'Espel had gesprokent tegens sijn Keurvorstel. Doorl. / gelijck oock van 't oprupen van dessels Onderdanen / dat sy haer Keurvorst niet meer hoefden te erkennen / antwoorde Monsr. Colbert:** Dat hy'er geen kennis af had, en dat hy 't selve oock niet meer geloofde, als dat het door ordre van sijn Majesteyt soude wesen.

Eenen Bretton / die voor Agent wegens gemelde Heer Keurvorst tot Parijs was / schreef oock den 15 Juny de volgende Missive over dese saeck.

Extract uyt een Brief van Monsr. Bretton, uyt Parijs den 15 Juny 1680.

MR. Wolf is hier seer wel te pas gekomen met de Brief van Monsr. den Administrateur van Beyeren, en de Memorien, vermits den Heer Envoyé een particuliere Audientie by den Coningh soude hebben; doch hoewel hy soo wel van pas is gekomen, soo kan ick echter niet sien, dat onse saecken seer avanceren; maer het slimste dat ick daer in vinde, is, dat ick niet kan sien; dat'er eenige apparentie is, om ons satisfactie op onse klachten te geven, wyl men die niet eens wil examineren, noch antwoorden op eenige van onse Memorien, 't zy in sulcke generale en twijffelachtige termen, dat men niet kan seggen, dat men 't oor ergens toe leenen wil, soo schijnt men hier gesint, om bedeckt te spreecken: men segt alleen, dat den Coning geen anders Goet en wil, maer dat hy sig gerechtigt oordeelt, om sigh van 't geen dat het Tractaet van Westfalen hem heeft toegestaen, te verseeckeren; doch soo hy 30 Jaren versuymt mocht hebben, om 't selve in te nemen, dat dit daerom geen gevolg konde hebben, dat die gene, die 't selve beseten hadden, het met recht hadden gedaen: men wil echter hier geen verschil daer over maecken, wyl dat aen de Kamer van Brisach behoort, die daer toe kennisse en gerechtigheyt heeft, en dat het derhalven onnodig is, dat men hier daer over eenige Remonstrantien wil doen. Wat belangt de intercessie van Vorsten, men segt vlack uyt, dat, als het des Conings Recht aengaet, men die niet kan aennemen, en dat al 't gene sy konnen schryven, over sijn Majesteyts gepretendeerde Rechten niet kan prevaleren. Mr. Heug, Ambassadeur van Denemarcken, heeft my geseyt, dat Monsr. de Croissy sigh ten naesten by op die wyse tegens hem had geëxpliqueert: En den Heer Envoyé van Trier heeft my dese middag verhaelt, dat hy in de toekomende Weeck noch sijn laetste Memorie sal overleveren, wyl hy'er al verscheyde heeft gepresenteert, daer op men hem geen schriftelijck Antwoort heeft gegeven,

en

als doen begrypen, dat so hy'er een by Geschrift begeerde, men met dit versoeck ude lacchen. Men heeft op de eygenste wyse met de Baron van Eck op al de Meorien, die hy overgelevert heeft, gehandelt, en 't selve antwoort gegeven, als hy twoort by Geschrift versocht.

De saeck van dese Dependentien had sulcken sleep na sigh/ dat Engelandt gh daer mede liet aengelegen zijn/ gelijck uyt de navolgende Memorie van en Engelssen Envoyé tot Parijs gesien kan werden.

Copye van de Memorie, gepresenteert door den Extraordinaris Envoyé van de Coning van Engelandt, Monsr. Savile, aen den Alder-Christel. Coning, den 27 Juny 1680.

SIRE.

DEn Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne representeert door ordre van den Coning sijn Meester aen uwe Majesteyt, dat hy sig geobligeert vind door de Banden van Vriendtschap en Bloedtverwantschap, die'er tusschen den Coning sijn Meester en den Heer Keurvorst Palatijn, een van de eerste Princen van sijn Koninckl. Bloedt, zijn, sigh te bedienen van sijn goede officien by uwe Majesteyt, in faveur van hoogged. sijn Keurvorstel Doorl., als wiens Landen door de al te rigoureuse Executie van de Ordres, die de Officiers van uwe Majesteyt seyden te hebben, uytsteeckend hebben geleden, al schoon men door alle exempelen, die men van sijn gerechtigheyt en goetheyt heeft gesien, reden heeft om te geloven, dat de geseyde Officiers sigh niet in de palen van uwe Majesteyts ordre hebben gehouden, wyl haer pretentien zijn geklommen, om sigh van de Plaetsen, die door het Keurvorstelijcke Huys zedert veele Eeuwen zijn beseten, en die door de Westphaelsse Vrede, daer uwe Majesteyt Guarand van is, zijn geconfirmeert, te saiseren, invoegen men sigh selfs van d'Ordres van haer Protecteur bediend, om haer te beroven. Over dese oorsaeck is het, SIRE, dat den Coningh mijn Meester een hulpmiddel van de gerechtigheyt van uwe Majesteyt verwacht, de welcke de saecke tot de gront geëxamineert hebbende, niet en sal bevinden, dat sijn gewoonlijcke billijckheyt door de practijcken, die sijn Officiers in dese gelegentheyt gebruyckt hebben, is geobserveert geworden. Gedaen tot Fontainebleau den 27 Juny 1680.

SAVILE.

Maer noch gemelde Gesant/ noch andere/ die in dese saecke intercedeerden/ hebben iets konnen uytrechten/ wijl Vranckrijck op sijn gepretendeert Recht bleef staen/ en boven dien de machtigste in de Wapenen was.

Eer wy noch verder voort gaen/ moeten wy dit noch hier inlassen/ dat de Franssen sedert de laetste Vrede al haer Contributien/ die sy in 't Rijck preten-

deer-

deerden / niet bekomen hadden / dewijl de Landluyden door 't bederf van den voorgaenden Oorlogh alles niet gelijck konden opbrengen: den Keurvorst Palatijn had wel een Accoort met haer gesloten / om 't selve op Termijnen te betalen / doch dewijl de Fransse Intendanten sigh / op eenige pretexten / daer aen niet wilden houden / schreef den Keurvorst Palatijn daer over aen den Marquis de Louvois de volgende Missive.

Missive van den Keurvorst Palatijn aen den Heer Marquis de Louvois, uyt Heydelberg van den 15 Juny.

MYN HEER.

GEdurende uwe absentie van 't Hof heeft mijn Envoyé, de Baron van Eck, in de Audientie, die hy laetst by sijn Majesteyt heeft gehad, de eer genoten, om hem een Memorie van mijn syde over te geven, belangende de gedane Afreeckeninge tot Pfaltzburgh tusschen Sr. de la Goupilliere en mijn gedeputeerde Commissarissen over d'Achterstalligheden van de Contributien, die van mijn Landen gepretendeert worden, door 't welcke geremonstreert zijnde, dat de lichting van Gelt in een geruïneert Lant niet so gemackelijck konde gaen, en dat men sig derhalven aen de Betalingen by Maenden niet konde verplichten, en trachtende deswegen te verkrijgen, dat mijn Onderdanen van de tijdt van 6 Maenden mochten profiteren, 't welck tot in de Maent van November loopt, soo heeft sijn Majesteyt de goetheyt gehad, om haer 't selve te accorderen, in conformité van de Resolutie, die gy my door mijn Envoyé hebt laten geven; dat sy oock door gewichtige redenen, in de ged. Memorie geallegeert, bevrijt wierden van de Cautien, die men in de Landen des Conings vereyschte, en dat sy eyndelijck konden genieten 't effect, 't geen door sijn Majesteyt aen ged. Sr. de Goupilliere was gegeven. Maer dewyl, niet tegenstaende al dese hoop, door sijn Majesteyt gegeven, mijn Envoyé daer op geen Resolutie heeft konnen krijgen, en dat ter contrarie Sr. de la Goupilliere, door sijn Brief van den 6 Juny aen mijn gedeputeerde Commissarissen dreygingen gebruyckt, seggende, dat hy niet wilde verantwoorden 't geen haer mocht over komen, soo mijn Onderdanen den 15 van dese lopende Maent niet tot betalinge komen, en dat op dese wyse mijn Onderdanen de tijdt van 6 Maenden, die sijn Majesteyt haer heeft geaccordeert, niet konnen genieten, om de betaling te doen, de welcke sonder die tijdt onmogelijck niet kan geschieden.

Soo ben ick genootsaeckt, mijn Heer, om u moeyelijck te vallen, door de recommandatie, die ick u doe van dese saeck, u versoeckende, dat gy de goetheyt wilt hebben, om door U goede officien by sijn Majesteyt soo veel uyt te wercken, dat mijn Onderdanen de geseyde Termijn mogen genieten, welcke haer is geaccordeert, en dat men te vreden is, dat men de Sommen op reeckening af-betaelt, soo ras als men kan, mits dat alles in de tijdt van 6 Maenden afgedaen werdt, dewyl de Afreeckening tot Pfaltzburgh, maer door een enckeld respect van sijn Majesteyt is ge-

geschiedt, en van my niet geratificeert, gelijck als mijn gedeputeerde Commissarissen op hare vertreck van Pfaltzburg tegens Monsr. de la Goupilliere hebben gedaen, als op conditie, dat men my een suffisante Termijn tot de Betalinge soude toestaen; dat d'Officiers van sijn Majesteyt in 't Neder-Elsas en de Landt-Voogdy van Hagenau in 't lichten der Sommen geen verhindering souden brengen, en dat men my authentique Quitantien soude verschaffen, tot verseeckertheyt, dat men voortaen van mijn Landen niet meer soude begeeren, 't welck al soo gerechtigh is, als dat men andersins mijn Onderdanen soude willen dringen, om ged. Contributien te betalen, en sigh van de Vrede tot Nimwegen dienen, daer men, tegens de Westfaelsse Vrede, die door de Nimweegse geconfirmeert is, my door gewelt de hooge Bailluagie van Germersheim ontneemt, en dat men alsoo de Vredens-Tractaten maer wil uytleggen in die saecken daer sy voordeeligh aen Vranckrijck konnen wesen, en in de rest verwerpen, die voordeelig aen andere, door de restitutie en confirmatie van haer oude Privilegien zijn.

Ick heb dit vertrouwen, mijn Heer, in uwe vriendtschap, daer gy my te voren van hebt gelieven te verseeckeren, dat gy de goetheyt sult nemen, om het alles te overwegen, en aen sijn Majesteyt te vertonen, gelijck oock om een favorable Resolutie daer op voor my te verkrijgen. U versoeckende evenwel, dat gy aen Sr. de la Goupilliere en aen andere Officiers van den Coning ordre wilt geven, dat sy my door een verhaeste Executie in 't lichten van de vastgestelde Sommen niet willen verhinderen, welckers repartitie ick hebbe geordonneert.

Gy sult oock noch wel gedachtig wesen, soo 't u belieft, van de belofte, die gy my door een van uwe Brieven hebt gedaen, dat, als d'Afreeckening tot Nancy soude geschiedt en vastgestelt zijn, gy oock ordre soud geven, om te arbeyden aen de Afreeckening van de Contributien, die 't Bisdom Metz, 't Landt Messin en andere Plaetsen, die geaccordeert zijn, aen Lautern schuldig zijn. Gy hebt het toen verschoven tot d'Afreeckeninge van Philipsburg, en my door mijn Envoyé versekert, dat, als die afgedaen soude wesen, gy de ged. ordre soud geven: Sr. de la Goupilliere heeft mijn gedeputeerde Commissarissen op d'Afreeckeninge tot Pfaltzburgh verseeckert, dat, soo ras als die Afreeckening gedaen soude wesen, de geseyde ordre soude komen.

Derhalven versoeck ick U, mijn Heer, dat gy die ordre ten eersten wilt afzenden, op dat ick van mijn kant 't effect van U belofte mede magh genieten, volgens de dispositie van 't Nimweegse Tractaet, die d'Officiers van sijn Majesteyt rechtvaerdig hebben geoordeelt in d'Afrekeningen van dessels Staet. Ick ben, &c.

Den Generael Monclar / die voor Vranckrijck in dese Quartieren het Opper-Gebied voerde / middelerwijl voort varende / om sijn Konings Pretentien ter executie te stellen / had de Ingesetenen van de Bailluagie van Germersheim mede gedwongen / om de Koning van Vranckrijck te huldigen; doch vermits het Casteel Falckenburgh met eenige Soldaten van Keur-Paltz was beset /

set/ en hy in 't eerst met gewelt daer op niet wilde laten tenteren / soo bedacht hy een ander middel / en deed eenige van sijn Troupen in 't Ampt Nieustadt / dat Keur-Paltz mede toebehoorde/ logeren/ en daer Oggersheim en Wachenheim inneimen / om hoogged. Keurvorst daer door te dwingen het gemelde Casteel goetwilligh aen hem over te geven: maer dese sulckx al te onredelijck oordeelende / schreef den 19 Juny aen ged. Monclar: Dat hy met sijn Executie soo lang stil soude staen, tot dat hy bescheyt van den Keyser en 't Rijck, als van wien hy dit Casteel in Leen hadde, soude bekomen hebben, &c. Doch ged. Generael Monclar sulckx afslaende / schreef daegs daer na aen gem. Heer Keurvorst: Dat hy 't selve niet konde doen, en dat hy, soo hem 't Casteel niet ingeruymt wiert, noch Volck in 't Ampt Altzey soude logeren, &c. Den Keurvorst 't selve echter niet willende doen / voor dat hy het voorged. bescheyt hadde / soo heeft den gem. Generael Monclar in 't begin van July dit Casteel aengetast / en alsoo 't maer met 40 Man beset was / lichtelijck verovert / sendende het Guarnisoen na Manheim; alwaer den Commandant / om dat sijn plicht niet wel had waergenomen/ onthooft is geworden.

Dewijl over dit Werck van Falckenburg veel te seggen is geweest / hebben wy 't niet onraetsaem geoordeelt/ om de redenen/ door welcke dit Casteel aen de Paltz behoorde / en die van de Keurvorstelijcke syde zijn uytgegeven / hier in te lassen/ bestaende in 't volgende.

HEt Casteel van Falckenburg, met sijn Dependentien, gelijck het klaerlijck door de Documenten, die daer van gevonden worden, kan bewesen werden, is in 't Jaer 1330 door het Keurvorstel. Huys verkregen, gelijck als een Engagement van 't Rijk, op een beswaerde Titul. Vervolgens is 't gekomen in handen van de Graven van Linange, van de welcke den Prins Palatijn Robert het in 't Jaer 1379 tot sijn profijt heeft verkocht, met toestemminge van den Keyser Wenceslaus: En 't selve Jaer heeft hy de helft op Mannelijck Oir verkocht aen den Graef Emich van Linange; doch d'andere helft is door 't Keurvorstel. Huys vervolgens gecedeert aen de Paltzgraef van Tweebrugge, waer van de Graven van Linange Hartenburgh van tijdt tot tijd de geseyde helft hebben geinvesteert: En den Heer Graef Jan Casimir van Linange, tegenwoordig President van de Keyserl. Kamer, heeft het Leen noch tot op desen huydigen dagh. Behalven dit Recht van Eygendom, behoort noch aen 't Keurvorstel. Huys in 't Casteel Falckenburg d'eeuwige opening, ten allen tyden, volgens de originele Brieven van Cessie in 't generael van 't Jaer 1399. Dit Recht op 't Casteel van Falckenburgh en sijn Dependentien is door 't Keurvorstel. Huys sonder eenige contradictie beseten, tot aen den Oorlogh van Duytslandt: En den Heer Keurvorst Palatijn, tegenwoordig regerende, is zedert de Westfaelsse Vrede daer in weder herstelt, als een saeck, die van de Neder-Paltz afdaelt, sonder dat'er iets tegens geseyt is, 't zy door 't Compromis, door den Alder-Christel. Coning tot Regensburg geapprobeert, of andersins; derhalven

en is ſijn Keurvorſtel. Doorl. in den laetſten Oorlog met Vranckrijck geobligeert eweeſt, ſoo tot de ſeeckerheyt van ſijn Landen als Geburen, en tot de conſervatie an de Rechten van Eygendom, om in 't gemelde Caſteel een Guarniſoen van de Troupen, die hy gelicht had, te leggen, doch evenwel met conſent van ſijn Doorl. an Tweebrugge, als Toeſtemmer, en volgens de macht, die de Leen-Rechten em gaven. Maer nu zijn zedert eenige Maenden wegens Vranckrijck eenige Pretentien op 't gem. Caſteel geformeert, daer toe bybrengende, dat het van der Elſas aen de Landt-Voogdy Hagenauw dependeert, niet tegenſtaende dat het aen dees zyde van de Queich leyt, en derhalven niet onder de Limiten van der Elſas, die nu gepretendeert wordt, is; en den Baron de Monclar, Lt. Generael van den Alder-Chriſtel. Coning, de Evacuatie daer van begeert hebbende van ſijn Keurvorſtel. Doorl., niet tegenſtaende de Remonſtrantien, die hem daer tegens gedaen zijn, van 't oude Recht van 't Keurvorſtel. Huys, ſoo heeft hy 't verſcheyde mael laten ſommeren, dan met beloften van recompenſie aen den Commandant, en dan met dreygingen, dat hy den Commandant en 't Guarniſoen ſoude laten ophangen, en eyndelijck effectivelijck geblocqueert: hier op heeft hy aen ſijn Keurvorſtel. Doorl. een Brief ſonder datum geſchreven, die hem den 4 Juny wierdt gebracht, door de welcke hy d'Evacuatie van dit Caſteel, uyt ſijn Conings naem, begeerde, daer by voegende, dat, in cas van weygeringe, hy ordre had, om ſijn Majeſteyts Troupen in ſijn Keurvorſtel. Doorls. Landen te logeren, om haer ſubſiſtentie van ſijn Onderdanen te trecken, en haer oock daer te laten, tot dat het Guarniſoen uyt Falckenburg getrocken was.

Maer men kan van ſijn Keurvorſtel. Doorl. tegens den Eed, die hy aen den Keyſer en 't Rijck heeft gedaen, niet eyſſchen, dat hy eenige van ſijn Plaetſen en Rechten, die hy van haer in Leen heeft, ſal cederen, gelijck oock van andere Keurvorſten en Standen van 't Rijck, op de enckele pretentien, die wegens Vranckrijck nu op nieu zijn geformeert, en ſelfs gedurende de Vrede, ſonder dat ſijn Keyſerl. Majeſteyt, de Rijckx-Vergadering tot Regensburg en de Mediateurs van de Weſtfaelſſe en Nimweegſe Vrede daer van zijn geinformeert geweeſt, en of haer intentie was, om aen Vranckrijck een ſoo conſiderabel gedeelte van Landen en Rechten van ſijn Keurvorſtel. Doorl., die nu door ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt gepretendeert worden, met Falckenburg en ſijn Dependentien te cederen, en dat onder de naem van der Elſas, niet tegenſtaende dat deſe Rechten en Landen voor den Duytſen Oorlog, waer in ſijn Keurvorſtel. Doorl. is gereſtitueert door de Weſtfaelſſe Vrede, en veel Eeuwen van te vooren, niet van der Elſas hebben gedependeert, maer openbaerlijck van de Neder-Paltz, gemerckt voornamentlijck, dat wegens Vranckrijck al de Plaetſen van 't Rijck, die hy door de Nimweegſe Vrede geobligeert is om te evacuëren, noch niet zijn ingeruymt; ſonder te ſpreecken van ſijn andere contraventien van 't ged. Tractaet, op de welcke men noch geen ſatisfactie heeft gehad. Boven dien is 't licht te oordeelen, in wat ſtaet de Keurvorſten en naburige Staten gebracht ſullen zijn, ſoo men door ſimpele begeerten, dreygingen en

en executien van de selve moet cederen, sonder decisie van een wettelijcke Rechter, sijn Rechten, Regalien, Landen en Onderdanen, die haer Voor-Ouders van een ongedenckelijcke tijdt hebben beseten. Sijn Keurvorstel. Doorl. heeft de ongerechtigheyt van dese pretentie genoegsaem aen 't Fransse Hof door sijn Brieven geremonstreert, welcke hy aldaer door een expresse Post heeft gesonden, gelijck oock aen den Lt. Generael [de Monclar] den 15 Juny, van wien hy oock begeert heeft tijdt te hebben, om aen den Keyser, 't Rijck en de Mediateurs van de Westfaelsse en Nimweegse Vrede daer over te schryven; dewyl noch den Alder-Christel. Coningh, noch de gestabileerde Kamer tot Brisach met geen reden konnen pretenderen, dat sy alleen de Uytleggers van de Vrede zijn, voornamentlijck in die saecken, daer sy als Partyen moeten aengesien werden, alsoo dese explicatie aen alle de handelende Partyen, en die de Vrede raecken, behoort, te weten, aen den Keyser, 't Rijck, de Kroon Sweden en de Mediateurs; behalvens dat, volgens de maximen, die de Sententie van Brisach in hout, niet een Stant van 't Rijck gevonden werden, die 't sijne, volgens 't Vredens-Tractaet, gerust kan besitten, 't zy in de Kerckelijcke of Werelttlijcke Rechten. Maer alle dese Remonstrantien en gerechtige redenen hebben by den Lt. Generael, den Baron de Monclar, geen plaets gevonden, die, sonder een gunstiger resolutie, die men van 't Hof verwachte, den 7 Juny in 't Ampt Nieuwstadt van sijn Keurvorstel. Doorl. 6 Esquadrons van sijn Troupen heeft gesonden, welcke sigh daer op haer eygen authoriteyt hebben gelogeert, en de Landen door haer exactien en andere violente proceduren tot de gront geruïneert, &c.

Alle dese proceduren mishaegden Duytslandt in 't generael / wijl men daer oordeelde / dat / soo Vranckrijck al eenig recht had / 't selve door Arbiters behoorde te werden afgedaen / en niet door dese Kamers van Brisach en Metz; doch vermits Vranckrijck met gewelt daer in niet konde verhindert werden / was de naeste raedt / om sulckx met vriendtschap te doen: Invoegen sijn Keyserl. Majesteyt / die daer over groote klachten had ontfangen / de Grave van Mansfelt na de Koningh van Vranckrijck deputeerde / om met de selve mondelingh hier af te spreecken / en reparatie te versoecken; gelijck dan hooggem. Grave in 't begin van September tot Parijs is gearriveert / en aldaer / soo met sijn Majesteyt als desselfs Ministers / verscheyde Conferentien heeft gehouden / gelijck oock de navolgende Missive van 't Rijck / en een ander van den Keyser / ten dien eynde overgelevert; doch van desselfs verrichtinge sullen wy eerst op sijn tijdt spreecken.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburgh / daer men lang had gedisputeert op wat voet men dit werck soude draeyen / wierdt mede geresolveert / om 't selve door minnelijcke wegen af te doen / en ten dien eynde 2 Brieven / als / een aen de Koning van Engelandt / en een ander aen de Koning van Vranckrijck / af te schicken / om de saken by te leggen: de Brieven luyden als volgt.

Missive

Missive aen de Koning van Engelandt.

Alder-doorluchtigste Grootmachtigste Coning, genadigste Heer.

HEt H. Roomsse Rijck erkent de Vrede, die uw Koninckliјcke Majesteyt, door dessels bemiddeling, tot Nimwegen in Gelderlandt, aen de Christenheyt heeft herstelt, met een soo danckbaer gemoed, dat het selve, al schoon die op seer harde en sware Conditien is aengenomen, tot noch niets daer in heeft overtreden, op dat de selve in alle sijn Articulen en Clausulen trouwelijck gehouden en voltrocken mocht werden, en sulcken onvermoeyde vlijt, moeyte en raedslagen van uwe Majesteyt, tot weder-verkryging van de Vrede, sal onsterffelijck blyven, met vast vertrouwen op den Alder-Christel. Coning, dat sijn Majesteyt even op de selve wyse onfeylbaerlijck sal handelen.

Wy twijffelen echter niet, of U Koninckliјcke Majesteyt sal bereyts van andere verstaen hebben, hoe vyandlijck en ongerechtig sig de Koninckl. Fransse Bedienden, soo wel Civile als die van Oorlogh, contrarie de gesëyde Nimweegse Vrede (die de Westfaelsse bekrachtigt) tegens de Keurvorsten en Standen des Rijckx, en der selver Landen en Territorien, tot dato hebben betoont, diervoegen, dat buyten den blooten en schijnbaren naem des Vredes, vorder niet overig schijnt te zijn. Derhalven hebben wy, vermits de beswaerde Standen by dese Rijckx-Vergadering om hulpmiddelen hebben aengesocht, het onse schuldige plicht geoordeelt aen den Alder-Christelijksten Coning de gantsche saeck door de Missive, die hier nevens gaet, behoorlijck te vertonen.

Maer al schoon wy van 't rechtvaerdige en billijcke gemoed van den Alder-Christel: Coningh niet anders konnen verhopen, als dat sijn Koninckl. Majesteyt aen onse redenen en begeerten plaetse sal geven, soo hebben wy echter nodig geacht, om U Koninckl. Majesteyt, als op wiens authoriteyt en guarantie ged. Nimweegse Vrede gegront is, in de naem van Keurvorsten en Standen des Rijckx, van 't gene dat op een ongewone en vyandlijke wyse gepleegt wert (als zijnde dē aengenomen Mediateur en Middelaer van beyde zyden) naricht te geven, en de selve te versoecken, dat hy, na sijn Koninckl. yver, die hy altijt tot de gemeene rust heeft betoont, het gene, dat, tot nadeel van de ged. gemeene rust, op de voorgeseyde manier werdt begaen, aen den Alder-Christel. Coning wil voorstellen, en dessels gemoed, door de interpositie van sijn goede officien, daer toe brengen, dat de handelingen en violentien, tegens de Vrede, opgehouden, en 't geen nu op nieuw is gepleegt, weder in vorige stant geset magh werden, en grooter onheylen verhoed; gelijck oock, dat de opgekomene strydigheden, of door een minnelijcke compositie, of door de lang geordonneerde Arbiters, of door een andere wegh van rechten, ter neder geleyt mogen werden: En dewyl sulckx met de billijckheyt en het algemeen Verdragh over een komt, soo sal U Koninckl. Majesteyt door sulcken wyse (dewyl hem daer niet weynig aen gelegen is, dat het Verbond onverbreeckelijck wert gehouden) een saeck doen, die aen Godt en de Christenheyt aengenaem

ſal weſen, en hem ſelfs roem toebrengen, en de welck oock de Keurvorſten en Standen van 't Rijck voor een groote goetwilligheyt ſullen opnemen, en die met alle hare officien weder trachten te verdienen.

Vorders beveelen wy U Koninckl. Majeſteyt in de Goddelijcke protectie, en wenſchen den ſelven een geluckige Regeeringe. Gegeven tot Regensburg by de Rijckx-Vergadering den 27 July 1680.

U Koninckl. Majeſteyts onderdanigſte

De aldaer vergaderde Raden, Bootſchappers ende Geſanten van de Churfurſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck.

Miſſive aen de Koning van Vranckrijck.

Alder-doorluchtigſte, Grootmachtigſte, Alder-Chriſtelijckſte Coning, genadigſte Heer.

HEt gaet nu in het 32ſte Jaer, dat aen Duytſlandt de Vrede is gegeven, en 't is niet onbekent, wat voor groote moeyte dat het gekoſt heeft, en hoe ſwaer het met de Conditien, om U Koninckl. Majeſteyt vergenoeging te geven, is afgelopen, tot dat men eyndelijck is geaccordeert, dat, behalvens de 3 Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, en der ſelver Territorien en Diſtricten, oock een ſeecker gedeelte van der Elſas, aen U Majeſteyt ſouden overgegeven werden, op dat de geſeyde Vrede en Vriendtſchap tuſſchen de vredemaeckende Partyen toenmaels te meer bekrachtigt mocht werden, en de algemeene ſeeckerheyt te beter ſuccederen ſoude,

Maer gelijck beyde vredemaeckende Partyen het by 't gene, dat geaccordeert was, veel Jaren daer na hebben laten beruſten, en U Koninckl. Majeſteyts Miniſters niet anders hebben gevordert, als een nieuwen Eed van Huldiging van de 10 Rijckx-Steden, die in der Elſas zijn gelegen (de welcke echter door de Vrede niet gecedeert waren) gelijck oock van ettelijcke Rijckx-Standen, die van ged. Bisdommen eenige Leenen hadden, 't welck echter naderhant aen ſeeckere Scheytsluyden, die van beyde kanten daer toe verkoſen ſouden werden, is verweſen, en wat den Eed der Steden belangt, dat die ſoude gedecideert werden.

Soo is evenwel na de Vrede, die onlangs tot Nimwegen geſloten en geratificeert is, tegens alle hoop en verwachting, heel iets anders begeert, en van de Recht-Bancken, die U Koninckl. Majeſteyt tot Metz en Briſach heeft aengeſtelt, een opper en abſolut Recht (over alle de Rijckx-Standen, en haer Territorien, die in der Elſas zijn gelegen) door de uytgeſproockene Sententien geëyſt, en derhalven een Eed van Huldiging van haer afgevordert; de Onderdanen zijn oock van haer plicht, die ſy aen haer rechtmatige Heeren hadden gedaen, vry geſproocken, met een nieuwen Eed aen U Koninckl. Majeſteyt verbonden, en met gewelt en op

Oor-

Oorlogs-gewyse gedwongen, om de selve te doen, en de Contributien op te brengen; alles contrarie den uytdruckelijcken inhout van de Nimweegse Vredens-Tractaten § *Contributionem verò*, &c. 3. Ja het is met de saecken nu soo verre gekomen, dat onder 't selve pretext een groot gedeelte van de Heerschappyen van den Keurvorst Palatijn, met haer Rechten en Dependentien; gelijck oock de Provintien van den Hoogwaerdigen Bisschop van Spiers, de Proost van Weyssenburg, en de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn, aen geen syde van den Rijn gelegen, van Fransse Soldaten onlangs gewapenderhant zijn ingenomen; en onder andere van hoogged. Heer Bisschop van Spiers het Slot Madenburg, 't welck tegens soo een onverdachte vyandlijcke aenval niet voorsien en was, met groote dreygingen is afgedrongen: 't Slot Falckenburg even op de selve wyse ten overgave gevordert; doch sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx met alle gevoegsaemheyt weygerende, soo is 't ged. Slot met veel grooter gewelt, als daer men in tijdt van Vrede sigh op voorsien had, aengetast, en met het Geschut verovert: men heeft oock de Heerschappyen, Steden, Sloten, Dorpen en andere van sijn Keurvorstel. Doorl. vyandlijck getracteert, de Onderdanen geplondert, en tot in de gront geruïneert. Byna op de selve wyse hebben U Koninckl. Majesteyts Soldaten onlangs de Fortressen Homburgh en Bitsch ingenomen, ongeacht dat de selve van sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck aen de Hoogwaerdige Keurvorsten van Mentz en Trier, als Scheyds-Rechters, toevertrouwt waren. Sy hebben oock op nieuw eerst het Slot Oberstein, onder seer harde dreygingen, tot overgave gevordert, en daer na oock met gewelt bemachtigt, daer het Eygendom en 't Recht van Oeffeninge over het gem. Slot en Stadt al voor 500 Jaren aen 't Aerts-Sticht Trier heeft gehoort, en het Metzise niet onderworpen is geweest. Vorders zijn oock aen de Moesel, daer men wegens der Elsas of de afgestane Bisdommen geen pretext kan hebben, de 3 Steden Fumay, Feppin en Reven, die voor veel 100 Jaren aen de Keurvorst van Trier, als Administrateur tot Brun, toebehoort hebben, op een geweldige wyse ('t welck een ongehoorde saeck is) aengetast, en de Inwoonders gedwongen, om den Eed aen U Koninckl. Majesteyt te doen.

Doch dewyl sulcke onlydelijcke exactien directelijck tegens de Westfaelsse Vrede (die onlangs door de Nimweegse is bekrachtigt) stryden, en dat het boven dien aen de Keurvorsten en Standen van 't Roomsse Rijck oock seer bedenckelijk valt, dat de bovengemelde Rechtbancken sigh eenige Superioriteyt over de Standen des Rijckx en der selver Territorien willen aenmatigen, soo hebben wy geoordeelt, dat het onse plicht was, om de gantsche saeck voor U Koninkl. Majesteyt te brengen, en de redenen of beschapenheyt van de saeck in 't korte te verklaren.

Want het is bekent, dat in den onlangs gesloten Vrede tot Nimwegen van beyde zyden is geaccordeert, dat de Westfaelsse Vrede de grondvest van beyderzijts goede vriendtschap en d'algemeene rust soude zijn, en dat de selve in alle en een yder van sijn vorige kracht weder geset soude worden: En gelijck nu, uyt kracht van dit Verdrag, alles op desen gront soude berusten, gelijck het dan in der daed daer op

berust

berust, soo kan niet meer, als 't geen daer in versproocken is, gevordert werden; want daer kan geen andere afstant van Territorien en Gerechtigheden, als de gene, die tot Munster in Westfalen is geschiet, en tot Nimwegen bekrachtigt geworden, door eenig publijck Schrift bewesen worden.

Het is oock uyt U Majesteyts bewaerde Schryven en andere Documenten klaer te sien, dat hy sigh by de Westfaelsse Tractaten en andere Plaetsen dickwils en opentlijck heeft laten vernemen, dat hem nergens meer aen gelegen was, als dat de Standen van 't Rijck by hare Vryheyt ende Immuniteyts-Rechten onverhindert mochten blyven, en in de selve weder geset worden.

Boven dien betuygt het Westfaelsse Vrede-Instrument § *primo quo* 70. dat behalven de ged. Bisdommen en der selver Districten vorders niet afgetreden en is, en dat de meening der Vredemakers niet anders geweest en zy, als dat het overgelatene Gebied en de volkomene Jurisdictie soo verre haer kracht hebben soude, als het District van dese Bisdommen doenmaels was, en niet, dat het onder de schijn van 't Kercken-gebied, 't geen noyt afgetreden is, of eenig ander pretext, over die ged. Districten en haer Territorien, veel min over die Leenen, welcke de Rijckx-Standen, voor de Duytse onrust, voor desen ietwes van ged. Bisdommen erkent mochten hebben, soude geëxtendeert werden.

't Is oock blijckelijck, dat door de Cessie van het Landtgraefschap geensins het gantsche Elsas is afgetreden geworden, ja dat oock selfs geen van de Vredemakers oyt een soo onverantwoordelijcke overgave in de sin is gekomen; want gelijck aldaer § *Tertio Imperator* 43. 't geen U Majesteyt in der Elsas is afgetreden, met name genoemt werdt, namentlijck, de Stadt Brisach, 't Landtgraefschap in 't Opper- en Neder-Elsas (niet het gantse Elsas) het Zuntgau, en de Landt-Voogdy over de in der Elsas gelegene 10 Rijckx-Steden (maer niet de 10 Rijckx-Steden selfs) en alle Dorpen en andere Gerechtigheden, die tot de geseyde Landt-Vooghdy (niet tot der Elsas of de gem. Steden) behoorden; gelijck men klaer bewysen kan, dat het Elsas van 't Landt-Graefschap en de Landt-Voogdy altijt is onderscheyden geworden, soo is 't oock door 't navolgende speciale Articul, namentlijck § *Teneatur Rex Christianissimus*, &c. met voordacht vergeleecken en afgesprooken, wat door dese Cessie van 't Landt-Graefschap en Landt-Voogdy uytgenomen soude werden, namentlijck, dat U Koninckl. Majesteyt schuldigh en verbonden soude zijn niet alleen de Bisschoppen van Straetsburgh en Basel, nevens de Stadt Straetsburg, maer oock de overige Standen, die aen 't Roomsse Rijck subject waren, in de beyde Elsas; d'Abten van Murbach en Ludern, d'Abdisse van Andlau, Munster in St. Gregorien-Dal, de Paltzgraef vau Lutzelstein, de Graven en Vryheeren van Hanau, Fleckenstein, Oberstein, en den Adel van 't gantse Elsas, gelijck oock de meerged. 10 Rijckx-Steden, die tot de Landt-Voogdy van Hagenau behoren, in haer vryheyt en immuniteyt wegens het Roomsse Rijck, gelijck sy die tot noch toe genoten, ongekrenckt te laten: Invoegen dat hy geen Superioriteyt over de selve kan pretenderen, maer sigh met de Rechten laten vergenoegen, die 't Doorl.

Huys

huys van Oostenrijck heeft gehad, en door de meer-genoemde Vredens-Tracta-
ten aen uwe Koninckl. Majesteyt zijn afgetreden geworden.
Dit nu aldus gelegen zijnde, soo sal met geen grondt bewesen konnen werden,
dat 't gantse Elsas is afgetreden; want wat was't van noden geweest den Heer Bis-
schop van Straetsburg, gelijck oock de 10 Rijckx-Steden in der Elsas, en andere
Standen, in 't selve District gelegen, na inhout der Westfaelsse Vrede, in haer vo-
rige Vryheyt, Immedieteyt, Rechten en Regalien volkomentlijck te stellen, de
Fransse Soldaten uyt hare Plaetsen, die sy gedurende den Oorlog hadden ingeno-
men, af te voeren, en de selve aen de Standen, om die met haer eygen Besettingen
te bewaren, over te laten? Waer toe soude het oock nodig geweest zijn, dat men
de vrye doortocht voor de Fransse Volckeren, de Neutraliteyt der Stadt Zabern,
de demolitie van de Vesting Benfelden, en diergelijcke in faveur van Vranckrijck
met namen had bedongen, soo de beyde Elsas aen de selve waren afgetreden? En
wat was het eyndelijck van noden geweest soo sorgvuldigh over de immedieteyt
van ged. Standen te accorderen, soo 't gene, dat nu gedaen werdt, geoorloft was ge-
weest? Maer genomen, dat voor een of twee-hondert Jaren het een en het ander
uyt de Plaetsen of Rechten, die aen de Kroon Vranckrijck door de Westfaelsse
Vrede gecedeert zijn (daer van men echter niet sekers kan weten) gehoort mocht
hebben, soo kan daer uyt geen gevolg genomen werden, dat sulckx ten tyde van de
besloten Vrede (dewyl doen ter tijdt een ander die besat) aen de selve noch gehoort
heeft, wyl niets anders is afgestaen, als 't gene het Doorl. Huys van Oostenrijck ter
selver tijdt in besit heeft gehad. Vorders soo konnen oock onder eenige naem van
de Dependentien de Standen des Rijckx en desselfs onmiddelbare Leden niet ver-
staen, en veel minder aen een ander overgelaten worden, wyl de Rijckx Standen
van andere Standen geensins op sulcken wyse dependeren, maer een yder voor sigh
selfs is. Het soude oock noch een grooter onredelijckheyt zijn, dat men de Stan-
den, die van een ondenckelijcke tijdt en over veel 100 Jaren in een gerust besit van
haer Heerschappyen en Goederen hebben geweest, wilde dwingen haer Titulen,
tegens alle recht, te bewysen; want op sulcken wyse soude niemant van sijn Eygen-
dom en 't besit sijner Goederen verseeckert konnen zijn. . Hier by komt noch, dat
alle die Heerschappyen en Plaetsen, welcke, onder den Titul der Dependentien
en Territorien van der Elsas, of de Landt-Voogdy Hagenau, den Keurvorst Pala-
tijn en den Heer Bisschop van Spiers, onder pretext van de Weyssenburgse Depen-
dentien en 't soo genoemde Mandaet, zijn afgenomen, en met dreygingen en ge-
wapender handt verovert, noch oock de Proostdy Weyssenburg selfs, in der Elsas
gelegen, noyt voor een stuck van 't selve zijn gehouden; 't welck onder andere
uyt het bovengenoemde § *Teneatur Rex Christianissimus*, &c. klaerlijck bewesen
kan worden, als alwaer de meeste Leden van de beyde Elsas, als Standen des Rijkx,
van het afgestane Landt-graefschap onderscheyden, en niet alleen met Namen de
Heerschappyen en Districten genoemt werden, maer de Paltz en de Proostdy
Weyssenburg, als niet tot het Elsas behorende, daer gants en geheel uytgelaten wer-
den:

den: oock betuygt den Text van 't Instrumentum Pacis, dat men wegens de weder inruyming der Heerschappyen en Gerechtigheden van de Paltz, het Bisdom Spiers en de Proostdy Weyssenburg heel anders is geaccordeert.

Want wat de Paltz belangt, soo is in den Text § *Deinde ut inferior*, &c. 14. over een gekomen, dat de selve gants en geheel, met alle en yder Geestelijcke en Wereltlijcke Goederen, Rechten en Toebehoren, gelijck de Keurvorsten en Paltzgraven de selve voor den Boheemssen Oorlog hadden beseten en ingehad, volkomentlijck weder ingeruymt soude werden, 't welck oock van de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn in de Osnabrugse Vrede, §. §. §. *Principes* 20, 21, 22, met namen te vinden is, namentlijck, dat gedachte Paltzgraven in alle Heerschappyen, Waerdigheden en Gerechtigheden, en bysonderlijck den Heer Leopold Lodewijck in 't Graefschap Veldentz, aen de Moesel, soo wel in 't Geestelijck als Wereltlijk, tegens alle attentaten, in dien stant als 't sijn Heer Vader in 't Jaer 1624 had gehad, weder ingeset soude worden. Even 't selve is oock wegens de Graven van Hanau, Nassauw, Leiningen, Dachsburg, de vrye Rijckx-Ridderschap en andere Rijckx-Standen in 't bovengenoemde Tractaet §. *Comitibus Nassau Sarapontanis* 30 *& seqq.* uytdruckelijck bedongen. Dat oock diergelijck wegens het Bisdom Spiers en de Proostdy Weyssenburgh in dat §. *Rex tamen præter*, &c. is geaccordeert, blijckt uyt de Formulieren van 't Verdrag selfs; want gelijck U Koninckl. Majesteyt, uytgenomen de bescherming, besetting en de Pas na de Vesting Philipsburg anders alle pretentien met uytdruckelijcke woorden benemen, soo ordonneren sy klaerlijck, met algemeene toestemmende woorden, dat alle en yder, 't geen in het Bisdom en het aen hem geincorporeerde Kerck-gebied (gelijck als dat van Weyssenburg voor ettelijcke 100 Jaren een is) aen den Bisschop en 't Capittel toebehoort hadde, of mochte toebehoren, aen den selven voortaen ongekrenckt en ongemoeyt soude verblyven; 't welck door de Westfaelsse en Nimweegse Vrede geensins is verandert, of in een ander verstant verdrayt kan worden.

En op dat men wegens dese intentie en geen andere van de vredemaeckende Partyen verseeckert mocht zijn, soo is de selve, met bewilliging van 't gantse Rijck en alle de Standen van 't selve, nevens een schriftelijcke en opentlijcke verklaring uyt haer aller naem, aen U Koninckl. Majesteyt den 28 September in 't Jaer 1648 door schryvens behoorlijck overgesonden geworden, dewyl wy ons, nevens het Instrumentum Pacis, op de geloofbare Prothocollen en algemeene Handelingen beroepen.

Uwe Koninckl. Majesteyts Ministers hebben dit Vergelijck oock noyt tegengesproocken, maer 't selve over 30 Jaren eerder voor goet gekeurt, noch behalvens den boven-genoemden bereyts geordonneerden Eed, en de pretentien der Bisdommen, welcke al voor lang tot een minnelijcke compositie aen sekere Scheytsluyden zijn verwesen geworden, vorders niet begeert; ja wat noch meer is, soo heeft U Koninckl. Majesteyt in sijn afgesonden Antwoort-schryvens van den 18 September 1665 aen het H. Roomsse Rijck sigh niet alleen verklaert, dat hy sijn Mi-

Ministers en Amptluyden in der Elsas soude aenbeveelen, dat sy sigh in al haer doen en handelingen sodanig souden dragen, dat het Rijck geen oorsaeck mochte hebben, om sigh deswegen te beklagen; maer U Koninckl. Majesteyt heeft oock voor de Evacuatie en restitutie na de Westfaelsse Vrede en 't Neurenburgse Executions-reces overvloedig betuygt, dat hy van de nu beswaerde Standen des Rijckx niet diergelijckx, als nu is geschiedt, heeft begeert; 't welck oock boven die in de Nimweegse Vrede §. *Juxta Pacem*, &c. 27. niet alleen wederhaelt, maer oock daer in geaccordeert werdt, dat ingevolge van de Munstersse Vrede, die hier in alle deelen werdt geconfirmeert, alle Plaetsen weder afgetreden en ter goeder trouwe ingeruymt souden werden; gelijck oock, dat tot dien eynde, wanneer de Vrede geratificeert wierdt, op gelijcke tijdt Commissarissen genoemt souden werden, 't welck echter aen de syde van U Koninckl. Majesteyt tot noch toe niet is geschiet.

Evenwel willen de Koninckl. Recht-bancken tot Metz en Brisach, voor welcke de onmiddelbare Standen des Rijckx doch gants en geheel niet behoren, en oock te gelijck Rechters en Klagers zijn, met uytsluyting van d'andere Compaciscenten, sustineren, dat alles, wat, na haer meening, voor ettelijcke 100 Jaren aen de ged. Bisdommen, gelijck oock aen 't Opper- en Neder-Elsas, de Landt-Voogdy van Hagenau en de Proostdy van Weyssenburg behoort heeft, aen U Koninckl. Majesteyt is overgelaten geworden, en sulckx derhalven mocht geschieden.

Doch dewyl dit bloote voorgeven gants geen grond of bewys heeft, en dat de Vrede selfs (waer in te vinden is, dat die meergenoemde Bisdommen met haer Districten, en het Landt-Graefschap in der Elsas, met de Voogdy Hagenauw, doch niet boven de Districten, en oock niet het gantse Elsas, zijn afgetreden geworden) 't selve oogenschijnlijck wederspreeckt, soo stellen wy 't aen 't oordeel van U Koninckl. Majesteyt en gants Europa, of dit voorgeven van de Recht-bancken plaets kan hebben, en of men onder sulcken pretext de Landen en Territorien der Keurvorsten en Standen en andere onmiddelbare Rijckx-Leden en hare Districten op eenmael te gelijck aen sigh kan trecken; 't geen wy, dewyl de beschapentheyt van de gemeene Handelingen sulckx niet toe en laet, niet en konnen verstaen.

Vorder beklagen sigh de Heeren Paltzgraven van Tweebrugge en Veldentz, gelijck oock de Graven van Nassau, Hanauw en de Rijngraven, dat sy van den Heer Bisschop van Metz, tegens d'uytdruckelijcke Articulen van de Westfaelsse Vrede, in Kerckelijcke saecken hier en daer geturbeert werden. Insgelijckx beklagen sigh ten hoogsten haer Doorl. den Heer Marckgraef van Baden en de Heeren Hartogen van Wirtembergh, gelijck oock de Graven van Mompelgard, de Vorst van Salms, en veele andere meer, dat hun hare Landen met de Dependentien van U Koninckl. Majesteyts Soldaten, tegens den openbaren inhout van de Westfaelsse en Osnabrugse Vrede, onthouden, en veel Heerschappyen op een onbevoeglijcke wyse onttrocken werden, welckers weder-inruyming, als oock, dat sy in 't besit van hare Landen en Immedieteyten, na den inhout van 't Instrumentum Pacis §. *Principes quoque Wurtenburgici*, &c. 25. Item, §. *Rheingravi*, &c. 35. gerust mogen ge-

gelaten werden, ſy ten hoogſten verſoecken, en op het inſtantigſte bidden.

Derhalven hebben wy 't nodig geacht deſe ſoo gewichtige en ſware klachten van de meergenoemde Standen van 't Rijck voor andere, welcke alſins uyt veel Rijckx Landen in groot getal gehoort werden, als een ſaeck, die 't gantſche H. Roomſſe Rijck aengaet, wat wydlopiger voor te dragen, en welcke wy liever nagelaten willen hebben, ſoo de nootwendigheyt van de algemeene ruſt en Vrede, gelijck oock de billijckheyt van de ſaeck ſulckx niet vereyſcht en hadde.

Dewyl wy nu van U Koninckl. Majeſts. recht en billijklievend gemoed het beſt vertrouwen, en niet wel te geloven is, dat de ſelve ſoo veel en menigerley handelingen van ſijn Miniſters en Amptluyden, die tegens de Vrede ſtryden, voor goet ſal keuren, en vorder toelaten, ſoo verſoecken wy de ſelve behoorlijck en op het alderinſtantelijckſt, dat U Koninckl. Majeſteyt aldergenadigſt gelieft, de ſtrydigheden (die voor deſen wegens de Leenen, ſoo tot de afgeſtane Bisdommen behoren, zijn ontſtaen, gelijck oock wegens de Rijckx-Steden, die de Landt-Voogdy van Hagenau erkennen) tot een vriendelijcke compoſitie en aen de uytſpraeck van de Scheyts-luyden, die op deſen Rijckxdagh al lang zijn geſtelt, te verwyſen, en de overige Keurvorſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck, ſy leggen daer ſy willen, haer verworvene Vryheyt en de Rechten van Immedieteyt in 't toekomende geruſt en ongeturbeert te laten genieten; gelijck oock de beſwaerde, of die van hare Heerſchappye ontſet zijn, beyde in 't Geeſtelijck en Wereltlijck, in haer overige Rechten weder te herſtellen, en alle de handelingen van hare Civile en Militaire Bedienden, die tegen de Vrede ſtryden, te verbieden, om hier door te betonen, dat U Majeſteyt, na den eygen ſin van deſſelfs hoogroemlijcke verklaring, genegen is de Vrede in 't H. Roomſſe Rijck onbeſchadigt te conſerveren, en te gelijck aen onſe rechtmatige begeerten plaets te geven.

Gelijck nu dit alles met de algemeene ruſt en het publijcke vertrouwen, gelijck oock met de Vrede-handelingen en U Majeſteyts dickwils erhaelde ſincere betuygingen allerwegen over een komt, ſoo ſal oock de vlytige obſervatie van 't ſelve tot U Majeſteyts onſterffelijcke roem gedyen, aen wie wy vorders alle geluck en heyl wenſchen, en ons ſelve recommanderen.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburg den 27 July 1680.

U Koninckl. Majeſteyts onderdanigſte

De aldaer vergaderde Raden, Bootſchappers ende Geſanten van de Churfurſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck.

Eenigen tijdt daer na heeft de Koningh van Vranckrijck op deſen Brief de volgende Antwoort geſchreven.

Ant-

Antwoort-schryven van den Alder-Christel. Koning aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg.

Seer lieve en groote Bontgenoten, &c.

HEt Schryven, 't welck gy den 27 July afgevaerdigt hebt, wegens 't gene, dat onse Amptenaers, om ons de Plaetsen, die ons toebehoren, in te doen ruymen, ter hant hebben genomen, hebben wy wel bekomen; doch wy konnen den inhout aen niemant anders toeschryven, als aen de kleyne sorgvuldigheyt van die gene, welcke gy by de Vredens-Tractaten tot Nimwegen hebt bestelt, om U reeckenschap te geven van de voornaemste swarigheden, daer over men in dese Vergadering soo langen tijdt heeft gehandelt, en de welcke eyndelijck door de Vredens-Tractaten, die van U voor goet zijn gekeurt, soo geluckig zijn geëyndigt. Het is maer alleenlijck tot dien eynde geschiedt, dat wy van onse zyde die begeeren te conserveren, en te bewysen, dat alle de Plaetsen en Territorien, die onse Amptenaers op ons bevel in besit hebben genomen, soo rechtmatig aen onse Kroon behoren, dat men onder de naem van de Rijckx-Standen daer aen in 't minste niet kan twijffelen, sonder de eere, welcke sy altijt gaerne en ten uyttersten tot een onverbreeckelijcke onderhouding van hare Verbonden en beloften hebben gedirigeert, en, sonder verbreecking van 't geloof, de alderheerlijckste en heyligste overeenkoming, die oyt d'algemeene rust konde verseeckeren, onderhouden. 't Is sonder twijffel, dat dewyl het Rijck alle de Landen en Territorien, die wy besitten, ons openbaerlijck overgegeven en ingeruymt heeft, wy ons daerom, onder 't pretext van seeckere voorslagen van compositie (die wy noch liever als den Oorlogh souden aennemen, als ons Recht al niet te wederspreecken was) het geringste van het aldaer aengetogene nadeel niet konnen inbeelden; en wy geloven, dat onse vreedsaemheyt tot op dese tijdt gedient heeft tot onderhouding van 't goede verstant, 't geen wy altijt sorgvuldig met Duytslandt hebben onderhouden. Uwe Gevolmachtigden hebben, soo wel mondelijck als schriftelijck, in de Vergadering tot Nimwegen 2 dingen begeert, welcke streckten, om onse grootste voordeelen, door de Munsterse Vrede verkregen, en de naeste middelen, om die te behouden, te vernietigen; eensdeels noemden sy alle Steden en Plaetsen, die sy onse hooge Souverainiteyt meenden te onttrecken, en andersdeels vernieuwden sy de selve minnelijcke compositie; doch soo veel te onnutter, als dat men toen niet anders bekommert was, als de differenten, welcke de selve konden ontrustigen, door een Vrede uyt de wegh te nemen.

Dit echter ongeacht, soo hebben sy noch by de 6 Weecken, gedurende die Vergadering, tegens onse Gesanten op die 2 Poincten sterck gedrongen, en is van de een en d'andere kant niet nagelaten geworden van alle 't gene dat voor en tegens onse begeerte konde ingebracht worden, ja sodanig, dat de nieuwe, doch sonder

gront, op de ba en gebrachte beswaernissen van uwe Gevolmachtigden, wel eenige lust, om den Oorlog in 't Rijck te onderhouden, die wy begeerden te eyndigen, hadden konnen verwecken, indien niet de Bedienaers en Afgesanten van die Vorsten, welcke toen het meeste leden, eyndelijck van de gene, die gy tot dit gewichtig werck hadde geordonneert, na een kleyne contestatie hadden verkregen, dat sy niet langer, sonder een gevaerlijck verlies, sulckx aen onse Kroon konden onttrecken, als waer toe de gerechtigheyt haer oock verbond.

Niemant kan dieshalven oordeelen, dat de wederzijts bewilligde aftreding de oorsaecke is, wyl de Vrede, daer over Europa sigh tegenwoordigh verheugt, daer op is gesloten.

Sulckx bracht oock de groote goetheyt te weeg, dat aen Spangie soo veel aensienelijcke Plaetsen, als waer in 't voornaemste nut van onse winst bestont, zijn ingeruymt geworden; en dat wy oock op goede trouwe en gelove alle 't gene, dat in onse naem ten besten van de Standen des Rijckx, soo wel door 't Tractaet van den 5 February 1679, als door 't Executions-Tractaet van den 7 July, is geaccordeert, in der daed hebben geëxecuteert.

Wy hebben niet alleen uyt de Keurvorstendommen en Landen, die in 't Verdragh zijn genoemt, en door onse Armee ingenomen waren, onse Volckeren afgevoert, maer wy hebben oock, toen wy noch niet recht van de Vrede van onse Bontgenoten verseeckert waren, alle de Plaetsen en Landen, die wy tot dessels hulp bedongen hadden, in een volle en gantsche vryheyt gelaten. Derhalven konnen wy niet geloven, daer alles, 't geen ons toestont, soo volkomentlijck is vervult geworden, dat gy het voorgeven verder gehoor sult geven, waer van men sig by de Nimweegse Vrede soo lang heeft bedient, en 't welck, als door de Vrede ter neêrgeleyt, sonder dessels ontrustiging niet weder op de baen gebracht kan werden. Wy beelden ons hier tegens in, dat gy, tot gelijckformigheyt van uwer zyde van onse altijt oprechte meening, die gene een stilswygen wilt opleggen, die de Bant van vriendschap en intelligentie, welcke tot Nimwegen van alle voor goet is gekeurt, door hare klachten willen verbreecken. Doch indien echter, behalvens de Steden en Plaetsen, die wy na den inhout van de Munsterse Vrede hebben verklaert ons toe te behoren, eenige Vorst of Stant gevonden wierdt, die meende, dat hem andere, op de welcke wy geen rechtmatige pretentie hadden, ontnomen waren, soo willen wy ons liever tot een Revisie van 't gene onse Bevelhebbers uytgesproken hebben, inlaten, als dat wy onse Naburen aen haer Vrede souden willen verhinderen, op dat sy onse billijckheyt mogen roemen.

Wy konnen oock niet anders seggen, als dat ons gedult, 't welck wy over de hoogmoet der gene hebben, die Uw wegens onse voornemens andere inbeeldingen willen geven, en sigh op alle wysen tegens ons aenstellen, een meer dan overtuygde proeve van de goede neyging is, die wy tot hanthaving van de rust, die gy geniet, hebben, en waer toe wy altijt ons best sullen doen. Boven dien bidden wy Godt, dat

at Hy Uw, seer lieve en groote Bontgenoten, in Sijn heylige bewaringe wil nemen. Geschreven tot Versailles den 10 October 1680.

LOUIS.

COLBERT.

Het Opschrift was:

Aen onse groote Vrienden en Bontgenoten, de Keur-vorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, vergadert tot Regensburgh, of by der selver absentie aen hare Afgesanten.

Door dese handelingen der Franssen/ en dat sy sigh selfs de macht aenmatigden/ om dese Dependentien aen haer te trecken/ begonden sommige politicque Verstanden in Duytslandt sigh in te beelden/ dat Vranckrijck nu voor den Dausijn na 't Rooms Koningschap stont/ te meer/ om dat sy sigh verseeckert hielden/ dat die Kroon sulckx al van over lang 't Huys van Oostenrijck had getracht te ontsetten/ als zijnde het voornaemste fondament van de grootheyt van dat Huys/ en de onderstuttinge van de Spaensse Monarchye: waer by komende/ dat Vranckrijck nu tot die hoogte was gesteygert/ dat het niemant behoefde te ontsien/ soo wierdt het selve te meer aengenomen; ja men sag selfs in de Maent Juny over-al eenige Conditien swerven/ waer op sijn Majesteyt het voorn. Rooms Koningschap voor sijn Zoon soude begeeren: Wy sullen nu niet disputeren/ of de selve soo in der daed van die kant zijn opgestelt geweest of niet/ dewijl'er tot noch toe geen gevolgh van is gekomen; soo veel is'er af/ dat de selve al by veele een groote indruck kregen/ en vreemde speculatien verwerckten/ invoegen wy/ om den Leser te voldoen/ de selve hier sullen invoegen.

Conditien, waer op sijn Alder-Christel. Majesteyt den Daufijn tot Roomssen Coningh soude willen voorslaen.

1. SAl de tegenwoordige Keyserl. Capitulatie in alle deelen en clausulen aengenomen en besworen werden.

2. Sal sijn Keyserl. Majesteyt omtrent de Regeeringe en dispositie geensins geprejudicieert, noch van de minste Inkomsten gefrustreert, maer t'allen tyden als een Vader van den toekomende Roomsse Coning geëert en gerespecteert werden.

3. Sullen de jongst veroverde Landen van Bourgondien, Lottharinge, het Opper- en Onder-Elsas, en de Vestingen van Metz, Toul en Verdun met het Roomsse Rijck wederom geincorporeert, en de Frontieren van 't selve Rijck soo ver uytgeset werden, gelijck sy van outs geweest zijn: Daer-en-boven sullen dese Landen en Plaetsen haer Contingent in 't toekomende aen 't Rijk wederom contribuëren, en de Judicature van 't Kamer-Gerecht van Spiers subject zijn.

4. Sal Fryburgh voort na de Verkiesinge van den Roomssen Coningh aen sijn Keyserl. Majesteyt wederom ter hant gestelt werden, met alle d'Artillery, Ammunitie en Provisie die daer in is.

5. Sal

5. Sal, ſonder toedoen en ſonder belaſtinge van 't Roomſſe Rijck, onder den toekomenden Roomſſe Coning in Ongaryen, tegens den Erf-Vyant, een Armee van 60000 Man, met behoorlijcke Artillery en vordere nootſakelijckheden, onderhouden, en in actie ſoo lang gecontinueert werden, tot het ſelve Koninckrijck (door Godts byſtant) wederom volkomen verovert ſal zijn; waer door het Rijck wederom met een ſuffiſante Voormuur tegens den Erf-Vyant ſal verſeeckert, en de Landt-palen van 't Chriſtenrijck tot onder Belgrade of Grieckx-Weyſſenburg uytgeſet worden, gelijck ſy voor heen geweeſt zijn.

6. Sullen by dien Oorlog alle Doortochten ſchadeloos gedaen werden, en ſullen de Recruten, van tijt tot tijdt volgende, alles met baren Gelde betaelt werden, op dat het Rijck daer by geen nadeel kome te lyden.

7. En op dat de Duytſe Natie van de glorie van 't veroverde Ongaryen niet t'eenemael uytgeſloten werde, ſoo ſal de ſelve, nevens de Keyſerl. Erf-Landen, niet meer gehouden zijn tot dien Oorlogh by te brengen als een Leger van 16000 Man, met alle de toebehoren, onder 't Commando van een Rijckx-Vorſt, mits haer vry ſtaende 't ſelve Leger na believen te vergrooten.

8. De Duytſe Officiers en Soldaten ſullen in de Franſſe Armee na merite geavanceert werden, en ſal onder die beyde Natien geen onderſcheyt noch voortocht zijn.

9. De Plaetſen, die men in Ongaryen ſal komen te veroveren, ſullen den Keyſer voort ter hant geſtelt werden, en hem en ſijn poſteriteyt erffelijck verblyven, en ten dien eynde oock met ſijn eygen en Rijckx Volckeren beſet werden.

10. En op dat den Turck te meer verſwackt, hem ſijn Handel afgeſneden, en de Middellandtſe Zee voor hem onbruyckbaer gemaeckt werde, ſoo wil ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt continuëlijck een machtige Zee-Vloot voor de Dardanellen houden, en alſoo den Erf-Vyant te Water en te Landt beoorlogen.

11. En op dat het Roomſſe Rijck in 't toekomende aen dappere en gequalificeerde Luyden geen gebreck mochte lyden, ſoo wil ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt op eygen koſten in Duytſlandt twee heerlijcke Academien fonderen, waer in den Duytſen Adel, ſonder onderſcheyt van Religie, wel opgetrocken, en ſoo wel in de Studien als in alderhande Ridderlijcke Exercitien kan onderweſen werden.

12. Sal ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt voor ſigh, voor den Dauſijn en voor alle ſijn Succeſſeurs in eeuwigheyt renuntiëren hunne pretentien op de Landen, die voor deſen door Karel de Groote en deſſelfs Naſaten beſeten zijn, en tot het Koninckrijck Auſtraſien of Ooſt-Vranckrijck gehoort hebben, en de tegenwoordige Beſitters daer by confirmeren.

13. En alſoo ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt een vaſt vertrouwen heeft, dat ſigh niemant van de Rijckx-Stenden tegens deſe ſijne goede meeninge en Voorſlagen, waer door geheel Chriſtenrijck in ruſt en ſeeckerheyt, en 't Roomſſe Rijck in ſijn vorige welſtant kan herſtelt werden, ſal opiniater toonen, en dat het den Keyſer oock niet onaengenaem ſal zijn, dat hy ſijn overige Jaren in de hoogſte authoriteyt en

in respect, en in een volstandige en gewenschte rust eyndigen, mitsgaders sijn hoogst-roemwaerdige Devotie onbelet afwachten moge, soo soude ter contrarie een refuys van dien voor hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt en desselfs eenigen Heer Zoon tot een schimp verstrecken.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburgh had oock den Heer Keurvorst van Brandenburgh eenige vergoedinge voor sijn schade / die hy in den laetsten Oorlog had geleden / laten versoecken; doch dewijl men daer oordeelde / dat/ soo men 't selve inwilligde / meer andere Rijckx-Standen het selve souden pretenderen/ is tot noch toe daer op niets gevolgt.

Wegens de Munt was in 't Rijck al over lang veel te doen geweest / alsoo de quade onder de goede over-al inkroop; en vermits dit in 't eynde een verval most voort-brengen / hadden die Standen / welcke een goede valeur van haer Munt hadden/ 't selve op de Rijckx-Vergadering gebracht/ en versocht/ dat de quade Munt of afgeset/ of tot minder waerde mocht aengenomen werden: het selve wierdt aldaer wel ter herten genomen / doch wat langsaem / soo dat de Standen / die daer eenigh belang aen hadden / een Vergadering daer over tot Franckfort aenstelden.

Het Keyserl. Hof / 't geen het voorleden Jaer / om de Pest / van Weenen tot Praegh was gekomen / was nu in Mey / om dat de selve Quale op de laetste Plaets mede ontsteecken was / van daer weder na Lintz vertrocken; doch eer wy verder daer van handelen/ sullen wy eerst noch iets seggen van den Kamer-President / de Grave van Sinzendorf / de welcke de administratie van de Finantien gehad hebbende / beschuldigt wierdt / daer merckelijck in gefraudeert te hebben/ en bestonden de Beschuldigingen in de volgende saken.

NAmentlijck, dat hy de Kamer had versuymt, en sijn voordeel meer als dat van den Keyser gesocht: Dat hy de Krijgs-Afreeckening met de Erf-landen zedert veele Jaren niet had voorgenomen, en dat hy het Restant van d'oude Reeckening, 't welck al eenige Millioenen bedroeg, niet en hadde ingebracht: dat hy de Kamer-Officien met al te groote beneficien had vergeven, en de Hooft-saecken niet in den vollen Raedt, maer somtijts met weynig of geen Raden tegens sijn Instructie afgehandelt, gelijck uyt de schriftelijcke Relatien breeder konde gevonden werden.

In specie had hy ged. Grave een oude Hencklise Hof-Schuldt van 47000 Guld. Capitael en 170000 Guldens Interest; item, een Handlise van 30000 Guld. Capitael en 70000 Guld. Interest, en dan noch een Jorgerise Schult onbehoorlijck aen sigh gebracht, en sijn Keyserl. Majesteyt de nootwendige omstandigheden niet geopent, andere Relatien versiert, Schriften weg-gedaen en Appendices gemaekt; oock een Altheimise Schult van 80000 Guldens, een Himmelbordise van 91000 Guldens voor sijn Keyserl. Majesteyt ingekocht, en in reeckening gebracht; doch

hebbende aen de Partyen niet meer als aen d'eene 58000 Guldens en aen d'andere 85000 Guldens betaelt, en 't overige voor sigh behouden.

Vorder had hy de Hop-Maet van Over-Ens, welcke jaerlijckx 15000 Guldens bedraeght, verswegen, en sigh selfs geapproprieert: Ende in 't Jaer 1677, in plaets van de extraordinaire, van de ordinaire Middelen 170000 Guldens weggenomen, en sigh selfs betaelt, waer door toenmaels het gemeene best 't meeste had geleden, alsoo, door gebreck van Gelt, de Krijgs-operatien bleven steken.

In d'aflossing van de Furstendommen Oppelen en Ratibor had hy van de Fransse Ministers een groote Vereering bedongen, al te groote intelligentie gehouden, de Secreten van de Handeling geopent, en sijn Keyserl. Majesteyts Persoon selfs met woorden bespot. Met de Koopluyden voor Juweelen en andere uytgenomen Waren tot al te hoogen prijs gehandelt, en daer tegens groote Vereeringen van haer genomen; welcke schade, soo veel men toen konde calculeren, aen Capitael en uytgerekende Interessen, 1970000 Guldens bedraegt.

Het ondersoeck, in 't Jaer 1671 tegens hem aengestelt, had hy door omkoping om ver gestoten, en van sijn Keyserl. Majesteyt een Billet gepractiseert, waer door hy sijn quade Handelingen mocht rechtvaerdigen. Tot betaling van oude Hof-Schulden, Giften en Pensioenen had hy, om sijn eygen interest, soo liberael geraden, dat sijn Keyserl. Majesteyt sedert sijn glorieuse Regeeringe tot op dato veel Millioenen, en meest van ordinaire Middelen, daer andersins de extraordinaire maer toe gebruyckt wierden, hadde betaelt.

Hem wierden tot Lintz, waer hy in 't Huys van de Grave van Nostitz gevangen was geset, daer op Rechters toegevoegt, welcke de saecken oversien en geëxamineert hebbende, den 18 October, met toestemminge van sijn Keyserl. Majesteyt, verklaerden.

DAt hy begaen hadde crimina falsi, concussionis, furti, peculatus, perjurii, repetundarum, neglecti & malè administrati officii, en dat hy deswegen, mits den Fiscael na gelegentheyt der saecken sijn Recht wierdt gereserveert, van al sijn Chargien ontset, en op een seeckere Plaets, die sijn Keyserl. Majesteyt soude noemen, soude gebannen zijn; mitsgaders, dat hy 1970000 Guldens aen sijn Keyserl. Majesteyt soude moeten uytkeeren.

Dese Sententie, al schoon gemelde Kamer-President eenige versachtinge daer in versocht, is soo verbolgens uytgevoert, en verscheyde van sijn Goederen tot profijt van sijn Keyserl. Majesteyt aengeslagen.

Terwijl sijn Keyserl. Majesteyt noch tot Praeg was, begonden eenige Boheemsse Boeren, die, na 't scheen, door de Edelluyden van dat Koninckrijck wat hart gehandelt waren, te revolteren, en 't platte Landt te overlopen; doch sijn Keyserl. Majesteyt, apprehenderende dat dit wel eenig gevolgh mocht nemen, soo 't selve niet in tijdts gestilt en wierdt, liet haer van d'eene kant vergif-

fenis

[...]enis aenbieden / soo sy sigh gerust hielden / en weder in hun Plaetsen begaven/ en van de andere kant eenige Regimenten Volckx tegens haer marcheren/ om/ soo sy hartneckigh bleven / 't selve met gewelt te stillen: het laetste had de beste voortgang / want met datter eenige Partyen van de Boeren / die toch in den Oorlogh geen ervarentheyt hadden / geslagen / en de voornaemste Belhamels hier en daer gestraft waren / verliep de rest; en quam dus dit Koninckrijck weder in rust/ 't welck daer andersins grooter onheylen had konnen verwecken.

De Pest was / gelijck wy geseyt hebben / mede tot Praeg ontsteecken / en eerst onder de Joden begonnen/ 't welck voort spruytende/ vervolgens in d'Oude en Nieuwe Stadt quam/ en aldaer een groote menigte Menschen weg nam; doch dewijl daer van verscheyde dingen zijn gespargeert / sullen wy een Lijst van de Dooden van 2 a 3 Weecken hier in voegen / op dat den Leser daer van/ en van de rest / kan oordeelen / wijl dese Quale aldaer tot laet in het Jaer heeft geduurt.

Van den 22 tot den 29 Juny.

In de Oude Stadt,	128
In de Nieuwe Stadt,	438
Aen de Kleyne Zyde,	60
t'Samen	614.

Van den 29 Juny tot den 6 July.

In de Oude Stadt,	81
In de Nieuwe Stadt,	354
Aen de Kleyne Zyde,	65
t'Samen	498.

Van den 6 tot den 13 July.

In de Oude Stadt,	93
In de Nieuwe Stadt,	382
Aen de Kleyne Zyde,	70
t'Samen	545.

Sommige reeckenden / datter dit gantsche Jaer wel omtrent 30000 Menschen in de gemelde Stadt gestorven waren.

Dese Quale was niet alleen hier / maer oock in verscheyde andere Plaetsen van Duytslandt verspreyt / en onder andere tot Dresden en Leypzigh; van welcke eerste Plaets men een Lijst sag uytkomen van de volgende Dooden.

Van den 18 Maert tot den 19 Mey	86
Van den 30 Mey tot den 12 Juny	83
Van den 13 Juny tot den 19 dito	106
Van den 20 tot den 26 dito	136
Van den 27 dito tot den 3 July,	210
Van den 4 tot den 10 dito,	227
Van den 11 tot den 17 dito,	225
Van den 18 tot den 24 dito,	268
Van den 25 tot den 31 dito,	324
Van den 1 Augusti tot den 7 dito,	287
Van den 8 tot den 14 dito,	307
Van den 15 tot den 21 dito,	281
Van den 22 tot den 28 dito,	289
Van den 29 dito tot den 4 Septemb.	300
Van den 5 tot den 11 dito,	304
Van den 12 tot den 18 dito,	240
In alles 3739 Personen.	

 Doch

Doch andere reeckenden/ datter 4227 Persoonen in die tijdt waren gestorven/ en daer aen is te sien/ dat de Lijsten niet correct hebben geweest/ immers het is seecker/ datter veele Menschen door dese Sieckte zijn weggenomen.

Van Leypzig/ daer alle communicatie verboden was/ en de Wegen gesloten/ sag men de volgende Lijst.

Van den 7 Sondag na Trinitat.	tot den 26 July	47 Personen.
8 Sondag ———	tot den 1 Augusti;	39
9 Sondag ———	tot den 8 dito,	57
10 Sondag ———	tot den 15 dito,	62
11 Sondag ———	tot den 22 dito,	88
12 Sondag ———	tot den 29 dito,	133
13 Sondag ———	tot den 5 September,	172
14 Sondag ———	tot den 12 dito,	180
15 Sondag ———	tot den 19 dito,	205
16 Sondag ———	tot den 25 dito,	201
17 Sondag ———	tot den 2 October,	210
18 Sondag ———	tot den 9 dito,	238
19 Sondag ———	tot den 16 dito,	208
20 Sondag ———	tot den 23 dito,	226
		Samen 2066 Personen.

Men reeckende hier/ dat tot in 't laetst van 't Jaer omtrent 3000 Menschen waren gestorven; doch 't is seecker/ dat toenmaels die Quale in alle de voorsz. Plaetsen voor 't meerendeel heeft opgehouden.

Terwijl wy nu van Dooden spreecken/ sullen wy voortgaen met het Verhael van de Begravenis van den overleden Hartog van Hanover/ die wy in de laetste Mercurius hebben gesegt/ dat tot Augsburg was overleden/ en die nu van daer tot Hanover was gebracht; 't selve geschiede met de volgende Statie.

Daegs te voren sagh men het Castrum doloris met de Kist/ die van Koper en met Bloemen vergult was/ hebbende een driedubbeld Decksel/ en onder staende op 4 silvere Knoppen; voor en achter waren Engelsse Borst-beelden/ met uytgebreyde Vleugelen/ en daer boven een Doodts-Hooft/ met 2 dwars leggende Beenderen; aen yder zyde stonden 2 groote ronde gedreven Platen/ met het Furstelijck Wapen en het Opschrift: Ex dulcio gloria. Boven op lag een Kruys met een Doodts-Hooft/ en de Beenderen; dit alles was van Silver/ en waren aen de Kist oock noch eenige Lof-wercken en silvere cieraden: de Kist was 9 voet lang/ en 3 voet en 7 duym dick. De Trawanten hadden swarte Klederen met Mantels/ en Helbaerden met Baey overtrocken/ doch het Yser was vergult: de Guarde te Voet en te Paert had van gelijcken Rouw-kleden/ en most die te Paert niet als swarte Paerden hebben. Het Lijck wierdt van Herrenhuysen/ zijnde een Lusthuys/ een quartier uurs buyten Hanover/ afgehaelt/

elt / onder de volgende bygeleydingh : Eerst quam een Piqueur te paerde;
n een Paucker/ 2 Trompetters (die haer Trompetten 't gelupd van Schal-
epen hadden gegeven) een Overste Lt. te paert in 't Harnas / een Luytenant
de in 't Harnas / en een gantsche Compagnie Curassiers / zijnde een deftigh
welgemonteert Volck : daer op volgde een Trompetter met een gantsche
ompagnie Curassiers / een Paucker / 2 Trompetters en de Lijf-Guarde/
alle in den Rouw gekleed en met witte Paerden voorsien waren : toen qua-
en 3 Personen met Stocken / waer aen een gulde Schilt was / daer in / be-
lvens een swarte en goude Lauwer-tack/ I. F. stont : dese wierden gevolgt
n 3 andere / met hooge swarte Kruyssen / en de Scholiers van de oude en
euwe Stadt / singende Luterse Psalmen : hier op vertoonden sig de Dorp-
redikers / Stadts-Predickers ende Super-Intendent : Verbolgens qua-
en drie Hof-Marschalcken met Stocken / mede I. F. geteeckent / en geley-
n de Gedeputeerde van de Stadt : toen volgden weder 3 Hof-Marschalc-
n/ die de Ridderschap geleyden/ en 3 andere/ die de Professors van Helmstad
nduiseerden : daer op vertoonden sigh de Prelaten / en quam 'er toen een met
n Stock / die de Osnabrugse Standen voorging / en verbolgens weder een
dere/ die de Hof-Jonckers geleyde : toen volgden weder 3 Hof-Marschalc-
n / 6 Trompetters te voet / een Paucker / welcke van 2 Mannen wierdt ge-
agen/ 6 Trompetters en een Heraut / van onder en boven met de Vorstelijcke
apens behangen : hier op quam een swart Vaendel / met een gedeelte van
Vorstelijck Wapen / en daer na een Paert met Baey overtrocken / dat het
lve gedeelte van 't Wapen voor sijn Voorhooft en aen beyde syden des Lijfs
hangend hadde/ en van 2 Personen geleyd wierdt : na 't selve Paert volgden
och 10 andere / tot al de Wapenen van sijn Vorstel. Doorl. op Vaendelen en
aerden gerepresenteert waren : Toen vertoonde sigh andermael een Heraut/
an achter en voor met guldene Leeuwen behangen : daer op volgde een Paert/
selve als boven representerende/ een Heraut / een Vaen / en weder een Paert/
ie 't Wapen van een wit Paert droeg: verbolgens quamen 2 Herauten met de
olle Wapenen / een Vaen / en weder een Paert / hebbende mede de Vorstel.
Vapenen : toen vertoonde sigh een Vaen/ daer op een Standaert was / en het
Ceremonie-Paert / gants wit / en aen 't Hooft kostelijck verciert : achter het
elve hing op een Kruys een groot Bos witte Vederen/ en boven op sat een Ca-
alier in een vergult Harnas / hebbende mede een groot Bos Vederen op het
ooft ; nevens hem gingen 2 Trawanten/ en de Rou-Vaen/ en daer op quam
t Rouw-Paert : dit volgde een Cavalier / met het Swaert / en een andere
net de Furstel. Wapenen / uyt Hout gesneden : toen vertoonde sigh den Vice-
Cancelier/ met het Zegel op een Samijte Kussen/ en den Lt. Generael Pude-
witz met de Kroon / seer rijckelijck met Diamanten en Paerlen beset / verselt
met 2 Trawanten op beyde zyden : haer volgden 3 Hof-Marschalcken / drie
Overste Jagermeesters / 2 Pages met witte brandende Fackels / en een He-

 raut/

raut / hebbende op ſijn Stock een Kroon / uyt de welcke een wit Paert ſprong / en zijnde met 2 Trawanten geaccompagneert: hier op quam 't Hoog-Vorſtel. Lijck op een Wagen / getrocken van Paerden / die met ſwart Sammijt behangen waren ; 't Lijck en de Wagen was mede met ſwart Sammijt / waer op de Vorſtelijcke Wapenen wel 18 mael wierden gerepreſenteert ; den Hemel was ſeer koſtelijck en rijck / en wierdt door 8 Overſten gedragen ; 8 Generalen hielden de Slippen van 't Sammijte Kleed over de Kiſt / en daer nevens gingen 50 Officiers met Helbaerden: hier op quam den Heer Biſſchop van Oſnabrugge / nu Hartog van Hanover / met een groot gevolg van Adel / Hof- en Kamer-Jonckers / Trawanten / &c. Hem volgden de 2 Princen / met een tamelijck groot gevolg : toen 3 Hof-Marſchalcken / een groote menigte Amptluyden / en al de overige Furſtel. Bedienden : Eyndelijck quam noch een Paucker / 2 Trompetters / een Compagnie Ruyters en eenige Bedienden ; en wiert het Lijck alſoo in de Slot-Kerck gebracht.

De Huldiging van den nieuwen Hartog / zijnde de Biſſchop van Oſnabrugge / is daer op in October geſchiedt / met de volgende Ceremonien : Den 22 der ſelver Maent vervoegde ſigh den meeſte Adel van 't Landt op het Slot / in een groote Zale / en ſwoer daer den Eed van getrouwheyt / waer op den Vice-Cancelier Hugo een ſchoone Reden deden : hier op ſette men ſigh aen Taeffel / daer de voornaemſte Adel by den Hartogh en de 2 outſte Princen ſat / doch d'andere wierden aen 15 byſondere Taeffels gevoegt. Daegs daer aen trock de Burgery vroeg op / en 't Slot voorby / met vliegende Vaendels en ſlaende Trommels / en ſtelde ſig ten 10 uren / aen beyde zyden van 't Slot tot de Hooft-Kerck / in volle Geweer : de Ridderſchap ging voor aen / gevolgt van den Adel / en des Hartogs Karoſſe / die rondom met Pagien / Trawanten en de Lijf-Guarde / zijnde alle met blooten hoofde / omringt was / tot dat ſy in de Kerck quamen / alwaer den Heer Hartog ſigh onder een roode Sammijten Hemel / met goude en ſilvere Franje verciert / op een hooge Stoel ſtelde / hebbende de twee outſte Princen en den Hof-Adel aen de rechter / en de Landt-Ridderſchap ter lincker handt : Na 't Muſijck wierdt door den Hof-Predicker een ſchoon Sermoen gedaen / op wat wyſe de Onderdanen ſigh tegens haer Vorſt ſouden dragen : daer op begaf men ſigh na het Raedthuys / daer de Magiſtraet en de Burgerſchap den Hartogh aen de Deur wachten / en hem op de groote Zale tot een Stoel / hebbende een roode Sammijten Hemel / met goude en ſilvere Franje verciert / geleyden / ſittende de 2 outſte Princen aen beyde zyden : hier deden de Burgermeeſteren en Raedt en de voornaemſte van de Burgerſchap / na dat den Syndicus een ſchoone Reden had gedaen / den Eed van getrouwheyt : dit verricht zijnde / ſoo liet ſig den Hartog op een Galderye aen de Gemeente ſien / die daer op met het opſteecken harer Vingers ſwoeren. Ondertuſſchen wierden de Stucken geloſt / en quam den Heer Hartog met diergelijcke Ceremonien weder op 't Slot / alwaer de gantſche Raedt de Hartoginne / Princeſſen en vier

jonge

nge Princen quam complimenteren / en vervolgens een stuck Silverwerck reeren: de Magistraet tracteerde de Vorstelijcke Personen daer na op het uedthuys / alwaer sy deftigh onthaelt / en met Herpaucken / Trompetten en sossen van 't Geschut vereert wierden. 's Anderendaegs tracteerde den Har- z weder den Adel / Magistraet en eenige van de voornaemste Burgers; doch n dagh daer aen quam de Ridderschap haer Vereeringen brengen / nament- ck / voor den Hartog 30000 Rijckxdaelders (doch die vereerde de selve aen- onts aen sijn Edelluyden) voor de Hartogin 10000 Rijckxdaelders / en ver- olgens aen de Princen en Princessen mede haer deel / soo dat 't selve op 60000 ijckxrds. beliep: En hier mede was dese Ceremonie geëyndigt.

Schoon wy nu van 't verhalen van Dooden wat zijn afgedaelt / soo dunckt ns echter nodig / dat wy daer weder van spreecken: de Keurvorst van Saxen / ohan Georg de II. / die al sedert eenige tijdt een groot ongemack in de Mont adde gehad / en sigh om de Pest tot Dresden / zijnde sijn Hooft-Stadt / op sijn lot Freudenstein / tot Freyburg / begeven / storf aldaer den eersten Septem- er / 's avonts ten 7 uren / nalatende een goede renommé: sijn Zoon en Suc- esseur / Hartog Johan Georg de III. / hier van verkondschapt / begaf sigh aen- onts van Gorlitz na Bautzen / en aenvaerde daer de Regeeringe; doch dede enige tijdt daer na een groote Reformatie onder de Amptluyden / die van de neeste voor goet wierdt gekeurt.

De Lijck-statie van den overleden Keurvorst geschiede met de volgende Ce- emonien den 20 October: Eerst quamen 6 Adelijcke Marschalcken. 2. Een Persoon met het Kruys. 3. Den Predicker / die het Sermoen had gedaen. 4. 11 Andere. 5. De Keurvorstel. Kamer-Dienaers / Lackeyen / Chirur- gijn / Apotheker en Lijf-knechten. 6. De Pagien. 7. De Opper-Hof-Mar- schalck met de Staf / en 2 Officiers sonder Staf. 8. De Kamer-Heeren en Kamer-Jonckers van 't Landt. 9. De Opperste Bouwmeester. 10. Het Keurvorstelijck Lijck; 't selve wierdt op een Processie-Wagen gevoert / en getrocken van 8 Rouw-Paerden / hebbende aen 't Hooft kleyne / maer aen beyde zyden groote Keurvorstel. Wapenen: het Lijck lagh in een Tinne Kist / onbe- deckt / en op swart Sammijt / waer van de 4 Slippen door 4 van de voornaem- ste Cavaliers wierden gedragen; een Hemel / van swart Sammijt daer over / wierdt door 8 Cavaliers opgehouden; nevens het Lijck gingen 8 Cavaliers aen yder zyde / met brandende Was-kaerssen: den Overste Gattersbey en de Capiteyn Lt. Bitzbrun quamen voor aen / met omgekeerde Pertuisanen / die met Floers beset waren / benevens 16 Trawanten in den Rouw / met lange Mantels en omgekeert Geweer / en noch 12 Ambachts-luyden mede met lange Mantels / en aen yder zyde 6 / soo datter 82 Personen by 't Lijck waren. 11. De geheyme Kamer- en Hof-Raden / den Lijf-Medicus / de geheyme Secretarissen en Kamerlingen. 12. 2 Personen sonder Staf. 13. De Doc- tors / Secretarissen / Ampt- Raedts- en Gerechts-Personen / Quartier-mee- sters

sters en Burgers. 14. De Jonckmanschap. 15. Een Leyder / die voerde 16. De gemeene Hof-Dienaers / en daer op ten 17. de Burgerye. Gedurende de Processie (welcke met meer als 800 Fackels geschiede) wachten de Burgerye en de Jonckmanschap tot aen de Dom-kerck / alle met lange Rouw-Mantels: den Hemel / daer 8 groote silvere Platen aen waren / en seer uytschitterden / bleef voor de Kerck staen / doch 't Lijck wierdt onder het Castrum doloris in de Kerck gevoert / waer op wel 2000 witte Was-kaerssen branden: Na verscheyde Ceremonien wierd de Lijck-Predicatie door den Hof-Prediker gedaen / en de Zegen uytgesproocken / waer na het Keurvorstelijck Lijck in de Keurvorstel. Begraef-plaets wierdt geleyt.

Den Keurvorst Palatijn / Karel Lodewijck, die in Europa de renommé had van een Vorst van soo goet beleyt te zijn / als 'er weynig gevonden wierden / wiert in 't begin van September tot Manheim van eenige onpasselijckheyt overvallen; en al schoon hy in 't eerst eenige Genees-middelen daer tegens gebruyckte / soo wierdt hy echter den 7 van een groote Koorts aengetast / die hem dede besluyten / om van Lucht te veranderen / en na Heydelberg te vertrecken / gelijck hy oock den 8 dede / en sigh 's morgens ten 7 uren in een Arm-stoel derwaerts liet dragen; doch hy was nauwelijckx een half uur van Manheim / of kreegh een Hartvang / de welcke wat over zijnde / soo trad hy uyt de Stoel / en ging sigh wat in 't Gras vertreden / om dat de Lucht goet was; waer na weder gaende sitten / maer t'elckens door Beswymenissen aengetast werdende / die tot 4 a 5 uren duurden / soo wierdt hy daer door sodanigh overvallen / dat omtrent dien tijdt in een Dorp / Edingen genaemt / daer de Rosbaer op Straet neder was geset / quam te overlijden / en den Geest gaf / in sijn Ouderdom van 62 Jaren: hy wierdt aenstonts gebalsemt / en na Manheim gebracht / om dat sijn Zoon / de Keur-Prins / toen in Engelandt was; de welcke hier van verkondschapt / weder van daer vertrock / en den 15 October tot Heydelberg aenquam / alwaer hy eenige dagen daer na de Huldigingh / soo van de Stadt als 't Guarnisoen / ontfing / en den 25 dito / 's avonts ten 7 uren / sijn Vaders Lichaem in de Hooft-Kerck / onder 't geleyde van een groot getal Adel / liet begraven / werdende des anderendaegs daer over een Lijck-Predicatie gedaen.

Gemelde Heer Keurvorst / al over eenige tijd tot Frederickxburg een Kerck / de Heylige Eendracht genaemt / hebbende laten bouwen / had die voor sijn doodt / namentlijck den 7 July / doen inwyen / eerst door een Gereformeerde Predikant / toen door een Luters Minister / en ten laetsten oock door een Roomse Priester; 't welck aen sommige eenig bedencken had gegeven / als of gemelde Heer Keurvorst iets daer mede in 't sin had / doch 't is gebleecken / dat 'et selve maer is geweest / gelijck de Naem van de Kerck uytwees / om te betonen / dat gemelde Heer Keurvorst de Eendracht / soo wel onder de Geestelijcke als Wereltlijcke / socht / dewijl hy Godzalig in de Gereformeerde Religie is ontslapen.

Wy konnen niet voorby gaen hier in te lassen / dat den Graef Montecuculi / dien

[e]en ervaren en ouden Veltheer/ die so veel diensten voor de Keysers en 't Rijck [h]adde gedaen/ en die de renommé had/ datter weynig Velt-heeren hem in voor[s]ichtigheyt konden overwegen / den 17 October tot Lintz is gestorven / en ver[v]olgens met eenige Statie ter aerde bestelt.

[D]en 2 Juny zijn in 't Noorden/ en voornamentlijck omtrent Lubeck/ eenige [v]erschrickelijcke Meteora gesien / van 's nachts ten 2 tot 4 uren ; het waren [g]elijck eenige Vuur-ballen / die gestadigh eenig Vuur uytgaven / en seyde de [S]childwacht / dat men 3 van die na den andere hadde gesien / zijnde aldaer de [n]avolgende Afbeeldinge daer van gemaeckt : maer alle ongemeene dingen zijn [v]erschrickelijck / en voornamentlijck die aen den Hemel sigh vertonen / om dat [d]e grootte Godt aldaer alles soo voorsichtig heeft gereguleert / dat 'er byna noyt [b]uyten eenige gewoonlijcke Blixemen en Donder-slagen / dat anders al 't an[de]re in verbaerlijckheyt obertreffen soude / iets uyt sijn ordre geschiedt / en self [d]ese Meteora twijffelt men niet / of komen uyt natuurlijcke oorsaecken ; maer [o]m dat de Stoffe / waer uyt die gegenereert werden / weynig gelegentheyt vint / [o]m het tot een Corps te formeren / soo beurt het seer selden / dat men die siet : [m]en heeft echter over eenige Jaren / by klaren dagh / een diergelijcke gesien / [d]och 't selve was niet slangs-gewyse / maer rechtdraets ; of nu de Stoffe / of [ie]ts anders / gelijck men in 't Buskruyt siet / daer in iets doet / kan men niet [se]ggen / alsoo het ons niet gepermitteert is de dingen van naby en in hare pre[p]arade te besien.

[D]en 22 Juny is binnen Straelsont (even al of die Stadt tot de gront most [g]edestrueert werden / na dat omtrent 200 Huysen aldaer op nieu van den voor[g]aenden Brandt / daer door sy haer aen de Keurvorst van Brandenburg mosten [o]vergeven / weder opgebouwt waren) op nieuw een groote Brandt ontstaen / [w]aer door omtrent soo veel van de oude Huysen zijn in d'asse geraeckt / als de [n]ieuw aengebouwde konden beslaen : De specificatie daer van wierdt ge[m]aeckt als volgt.

In de Francke-straet, alwaer de Brandt aenging.
8 Huysen, 10 Winckels en 6 Kelders.
In de Visscher-straet :
7 Winckels.
In de blauwe Toorn-straet :
16 Winckels en een Kelder.
Aen de Muur, 10 Winckels.
Aen de oude Marckt :
7 Huysen.
In de Rustenburger-straet :
8 Huysen, 6 Winckels en een Kelder.

In de Munnicke-straet :
9 Huysen, 3 Winckels en een Kelder.
In de Kehrde-straet :
1 Huys, 9 Winckels en 4 Kelders.
In de Molen-straet :
6 Huysen, 29 Winckels en 30 Kelders.
In de Breed-smede-straet :
6 Huysen, 10 Winckels en 8 Kelders.
In de swarte Gang :
3 Winckels en 2 Kelders.
In de Visscher-straet :
4 Huysen, 11 Winckels en 8 Kelders.

Somma 50 capitale Huysen, 114 Winckels en 66 Woon-Kelders.

Het Tractaet tusschen Vranckrijck / Denemarcken en Sweden / dat in 't voorleden Jaer is getroffen / was nu t'eenemael ten effecte gebracht / behalven dat Denemarcken voor de betalinge van de Gelden de Stadt Wismar noch in ostagie had gehouden: de Sweden hadden wel getracht dese Gelden by malkander te brengen / en aen Denemarcken te fourneren / doch konden 't selve niet eer doen voor in 't laetste van 't Jaer / als wanneer sy de Somme by een kregen / en aen de Deenen assigneerden: hier op volgde de Evacuatie van gemelde Stadt / waer toe de Sweden eenige Volckeren onder den Grave Koningsmarck uyt het Sticht Bremen en Pomeren by malkander versamelt hadden / en die tot by Wismar deden marcheren; 't selve geschiede in de volgende manier: den 3 December 's morgens gaven de Deenen op de Marckt uyt drie Stucken de leus / waer op een salvo uyt het Geschut rondom de Wallen volgde: hier op quam de Soldatesque op de Marckt by malkander / de welcke van de Burgerschap afgelost wierdt: Eyndelijck gaven de Deenen op de Marckt nochmaels een driedubbelde salvo / en marcheerden in goede ordre na de Wester-Poort / alwaer haer Vaertuygen waren / na dat de Officiers en Soldaten haer afscheyt van de Burgers / en dese van haer / met goet contentement en in alle civiliteyt / genomen hadden: daer na wierd de groote Klock noch een uur lang geluyd / waer op d'overige Burgerschap / die niet in de Wapenen was / op het Stadthuys vergaderde / daer den Heer Graef Koningsmarck sig by voegde; den Raedt bracht den selve in een aparte Kamer / alwaer sy malkanderen complimenteerden: daer op traden sy tot de gemeene Burgerschap / die van de Heer Burgermeester Scheffel met een korte Reden aengesproken wierdt: En verbolgens las de Stadts Secretaris aen de Burgers den Eed voor / die sy oock te samen naspraecken / en de voorgem. Burgermeester het vivat Rex Carolus overluyd uytriepen. Dit gedaen zijnde / wierdt sijn Excell. in 't Raedthuys ter Taeffel gebracht / aen de welcke oock eenige voorname Personen van sijn Suite / nevens den gantschen Raed / gingen aensitten: En vorders allerhande vreugde bewesen zijnde / is sijn Excell. weder van daer vertrocken. De Sweden trocken verbolgens binnen de Stadt / en namen daer van possessie.

Eer wy weder in Engelandt komen / sullen wy Schotlandt aendoen; hier waren diversche Geesten / die in 't voorleden Jaer in hare Oproeren gestuyt waren / noch ongerust / en setten sigh / schoon sy niet verre boven de 100 sterck waren / met gewelt tegens de Koninckl. Regeeringe: 3 van de voornaemste / als / Camron / Sursden en Hall / alias Doumell / de andere opruyende / veroorsaeckten / dat'er door 21 Personen aen 't Kruys tot Sanchar een Declaratie wierdt aengeplackt / waer in sy protesteerden: Dat sy ontkenden, dat Karel Stuart, die voor eenige Jaren op de Throon van Groot-Brittagne had geseten, of (na haer seggen) getiranniseert, eenig Recht, Titul of pretentie op de Kroon van Schotlandt of desselfs Regeering hadde, maer dat ter contrarie, door sijn valsheden,

al van over veele Jaren van 't selve vervallen was, als hebbende het Verbond tusschen Godt en sijn Kerck verbroocken, mitsgaders door de usurpatie van dessels Kroon en Koninckliicke Prerogativen, &c. Maer den Raedt van Schotlandt hier op waeckende / kreegh Hal en noch een ander tot Queensferry gevangen/ alwaer sy 't bovenstaende en noch andere dingen in sijn Valies vonden; invoegen hooggedachte Raedt den Heer Bruce d'Earles-Hal met 30 Paerden en 50 Dragonders uytsond / om Camron / die sigh by d'andere onthield / mede op te soecken/ gelijck hy den eersten Augusti dede/ en de selve met kleyne moeyten op de volgende wijse aentaste en sloegh; want hy / ordre gekregen hebbende na de kant van Cumlok te marcheren / vond die gene / welcke hy voor uyt gesonden hadde/ om de Rebellen op te soecken/omtrent 3 mijlen van Moorkirk; 't welck hy verstaen hebbende / hadde hy een tweede Party afgevaerdigt / om de selve aen te tasten / terwijl hy met de heele Party soude aenkomen: dan ged. Rebellen sulckx vermerckende / begaven sigh aenstonts in een Moeras / soo dat hy met sijn Cavallery daer niet by konnende / sijn Ruyters en Dragonders in Batailje stelde/en een gedeelte van sijn Dragonders van de Paerden hebbende doen afsitten/ belaste haer gestadig op de Ruytery der Oproerige te schieten / soo dese een Party Infantery tot haer hulp gesonden hadden: Ondertusschen quamen sy met de rest van hare Troupen te voorschijn; waer op ged. Bruce sijn verdere Ruyters en Dragonders mede hebbende doen afsitté/ d'Oproerige/ die 100 Man te voet en 40 te paert sterk waren/daer mede aenviel/de welke haer een quartier uur lang seer dapper weerden/en wilden geen Quartier geven noch nemen; dog siende / dat'er over de 26 van hare Ruyters doodt / en veele gequetst waren/ behalven die gene die men reets gevangen hadde / zijnde de rest het met de vlucht ontkomen / soo begonden sy te deynsen. Onder de Dooden wierdt dien Camron/ die wel het meest onder haer gepredickt had/ gevonden/ en wiert sijn Hooft en Handen afgesneden/ als mede het Hooft van eenen Foulweller / die d'Infantery der gem. Rebellen commandeerde/ welcke 2 Hoofden tot Edenburg wierden gebracht / om daer mede na het welgevallen van den Raedt te doen. Den Heer Bruce had van sijn kant maer 2 Man verlooren / 4 doodelijck / en 7 of 8 andere licht gequetst. Men vond veele Papieren in Camrons Sacken / die aen den Raedt overgelevert wierden. Onder de Gevangens was mede eenen David Harton van Rhatillet / zijnde een van de Moordenaers van wijlen den Aerts-Bisschop van St. Andries / den welcken op den derden daer aen op de volgende wijse binnen Edenburg wierdt gebracht: hy wierdt door den Scherprechter met sijn Livrey-klederen aen de Water-Poort ontfangen / en door den selven op een seer mager Paert / met het Aengesicht na de Staert / geset; sijn Voeten waren onder des Paerts Buyck / en sijn Handen achter de Rug gebonden: den Scherprechter sijn Muts op het Hooft hebbende/ geleyde hem aldus na binnen / en droeg met eenen het Hooft van Camron op de Punt van een Helebaert. Daer waren noch 3 andere Gevangens te voet aen een lange Ysere

Bout vast gemaeckt / die men bloots Hoofts tot in de Kamer vanden Raedt bracht. De Heeren van den Secreten Raed van sijn Majesteyt onderbraegden David Harton wegens verscheyde particulariteyten wegens de Moort van welgemelden Aerts-Bisschop; doch hy gaf daer op tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was haer te antwoorden, of sigh selfs te beschuldigen. Gevraegt zijnde: Of hy des Conings Gesag erkende? Antwoorde hy: Dat soo wanneer d'Oppermacht het belang van Godt niet en erkende, en si n macht, met sig tegen Christus te kanten, wilde vast maecken, men sigh niet langer aen de selve hoorde te onderwerpen; en dat hy seer vreesde, dat de Macht en 't Gesag des Conings van dien aert was. Verder gevraegt zijnde: Of hy meende, dat het ombrengen van den Aerts-Bisschop een Moort was? Antwoorde hy: Van gevoelen te zijn, dat het daer voor niet most gehouden werden. Gevraegt zijnde: Of hy het nieuwe Convenant, 't welcke eenen Cargil, een van haer Predikers, tot Queensferry afgenomen was, voor goet keurde? Antwoorde hy: Ja, en dat hy gaerne wilde weten, wat men daer tegens in te brengen hadde. Noch gevraegt zijnde: Of hy in vryheyt zijnde, en iemant van de Raden van den Secreten Raedt des Conings konnende om het leven brengen, sulckx niet en soude doen, gelijck hy den Aerts-Bisschop gedaen hadde? Gaf hy tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was op die Vraeg te antwoorden. Den Heer Cancelier hem hier op hebbende geseyt: Dat soo hy niet klaerder op d'omstandigheden van des Aerts-Bisschops Moort wilde antwoorden, men hem aenstonts op de Pijnbanck soude brengen. Soo seyde hy daer op: Dat sy dus doende hare wreetheden en onmenschelijckheden, tegens Godts Volck in 't werck gestelt, maer souden vermeerderen. Den welgem. Heer Cancelier hem hier op verscheyde andere vragen hebbende gedaen / en hart gedrongen / om daer op te antwoorden / soo weygerde hy sulckx te doen; doch kort daer na seyde hy: Dat soo men hem wilde vergunnen te mogen spreecken, hy antwoorden soude. Het welck hem toegestaen zijnde / soo dede hy een kleyne Reden / en seyde: Dat hy aldaer als een Gevangen van Christus was, en om dat hy sig sijn saeck en belangens aengetrocken hadde: dat de Party van Jesus met het Bloedt van verscheyde Personen, die onlangs in dat Koninckrijck geleden hadden, bezegelt was, en dat hy alle de getuygenissen, die sy gegeven hadden, voor goet aennam. Eenige Heeren van den Raedt hem hier op hebbende gevraegt: Wat hem dacht van dat Articul van de Geloofs-Belydenisse, die hy voor goet keurde, houdende, dat de ongetrouwigheyt en het verschil van Godtsdienst de Rechten van de Magistraet niet en konnen wegnemen? Soo antwoorde hy: Dat het gemelde Articul door het solemneel Verbond en Convenant, de welcke die van sijn Gesintheyt verplichte den Koning alleenlijck, voor soo veel hy de Godtsdienst hanthaefde, voor haer opperste Heer te erkennen, nader uytgeleyt wierdt. En na dat hem alle dit bovenstaende in den vollen Raedt voorgelesen was / soo bekende hy alles / tot de minste omstandigheden toe / doch hy weygerde te tekenen, waer op den Cancelier / door ordre van den Raet / voor hem tekende / en wiert hy vervolgens na de Gevangenis gebragt.

De

De Koning van Engelandt wierdt in 't laetst van Mey door een Koorts en inckinng aengetast / doch na dat hy van Dr. Dickenson eenig Cordiael-Wa- r en Poeder / gelijck oock omtrent 60 Pilletjes China Chinæ had ingenomen / raeckte sijn Majesteyt weder daer van verlost / tot groote vreugde van de rotestanten in dat Koninckrijck / als de welcke aen hoogged. sijn Majesteyts sontheyt seer gelegen was ; gelijck den Lord Major van Londen eenige da- n daer na selfs aen sijn Majesteyt quam verklaren.

Men woelde in Engelandt noch al tegens malkander wegens het sitten van Parlement ; wy hebben laetst geseyt / dat in 't begin van 't Jaer verscheyde etitien soo voor als tegen waren ingelevert : 't selve wierdt nu weder tegens t sitten van 't Parlement herbat ; als wanneer sommige haer yver voor sijn ajesteyts Persoon en desselfs Familie willende betonen / de volgende Decla- atien wegens 't selve lieten uytgaen.

Aen den Koning.

e getrouwe Onderdanen van uwe Majesteyt, de Vrede-Rechters ende Groot-Geswoorne van 't Graefschap Nortfolck, te Paesschen vergadert zijnde, om de publijcke Sittingen te houden, hebben in haer Naem, en in de Naem van de voornaemste Burgers en Inwoonders van 't geseyde Graefschap, geresolveert, om aen uwe Majesteyt de volgende Declaratie te presenteren. 1680.

SIRE.

WY konnen niet nalaten, om onse plicht tegens Godt en uwe Majesteyt te voldoen, te verklaren, dat wy t'eenemael verfoeyen en disapproberen alle proerige Requesten, die uwe Majesteyt mochten obligeren, om dingen te doen, e hy geresolveert heeft niet te laten geschieden. Wy weten, dat uwe Majesteyt oote dingen voor dit Koninckrijck heeft gedaen, en dat gy altijt een seer groote rg hebt gehad, om onse Rechten en Vryheyt te conserveren.

Wy bedancken u Majesteyt oock soo seer als wy konnen, dat gy de Protestantse eligie, door de Wetten van 't Koninckrijck opgerecht, soo stantvastelijck en ouragieuselijck hebt voorgestaen en gemaintineert, het Pausdom soo vigoureu- lijck onderdruckt, en betuygt de weynige genegentheyt, die gy hebt voor alle de ene, die de Engelsse Kerck abandonneren.

Wy begroeten uwe Majesteyt uyt al ons hart over de geluckige wederkomst van jn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder, by Uw. En wy verklaren eendrach- elijck, dat wy de Persoon van uwe Majesteyt, uwe Erfgenamen en wettige Suc- esseurs met onse Levens en Goederen sullen beschermen; oock dat wy in alle elegentheden sullen doen blijcken, dat wy zijn

Uw Majesteyts onderdanigste en getrouste Dienaers,

Getekent door

De Vrede-Rechters en de Groote Geswoorne van 't geseyde Graefschap.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, de ootmoedigſte en getrouwſte Onderdanen van uw Majeſteyt, de Major, Griffier, Schepenen en andere Leden van uwe oude Stadt, genaemt Lijn-regis of Konings-lijn, in 't Graefſchap van Nortfolck, ſoo in onſe naem, als in die van de voornaemſte Burgers en Inwoonders van de geſeyde Plaets, werpen ons in alle ootmoedigheyt voor de Voeten van uwe Majeſteyt, en erkennen met ſubmiſſie de groote weldaden, die wy en andere Onderdanen van uw Majeſteyt door uw geluckig Gouvernement en wys beleyd genieten.

En wy bedancken particulierlijck uw Majeſteyt ſeer ootmoedig, dat gy ſo Godvruchtig en couragieuſelijck de Proteſtantſe Religie, door de Wetten van dit Koninckrijck in de Engelſſe Kerck opgerecht, hebt voorgeſtaen en gemainteneert: dat gy ſoo vaſtelijck de Koninckl. Rechten van uwe Kroon tegens de inſolente Requeſten, die U gepreſenteert zijn, hebt geconſerveert, en dat gy eyndelijck uw Onderdanen in haer wettige Vryheden en Eygendommen hebt geprotegeert.

Wy dancken Godt met alle onſe Zielen over de geluckige wederkomſt van de Hartog van Jorck, uw Doorl. Broeder, by uw Koninckl. Perſoon: En wy verklaren van gantſcher herten, dat wy uw geheyligt Perſoon, uw Erfgenamen, en uw wettelijcke Succeſſeurs in alle uwe rechtvaerdige en billijcke Rechten en in de hare ſullen beſchermen.

SIRE, uw Majeſteyts alder-onderdanigſte en getrouwſte Onderdanen,

Ondertekent door

De Major, Griffier, Schepenen en de Leden van den Raedt van de Stadt Lijn-regis.

Aen den Koning.

Deſe ootmoedige Declaratie van de getrouwe Onderdanen van uwe Majeſteyt, den Major, Sherifs, Burgers en Inwoonders van uwe Stadt van Norwich, vergadert in den Raedt, is gereſolveert den derden dagh van de Maent van Mey in 't Jaer 1680, en gezegelt met het Zegel van gedachte Stadt.

SIRE.

HEt is met groote blydſchap, dat wy alle gelegentheden, die voorkomen, om uwe Majeſteyt van onſe getrouwheyt te verſeeckeren, omvatten, en dat wy hem oock konnen bedancken over de gunſten en genaden, die hy van tijdt tot tijdt aen onſe Stadt heeft gelieven te geven. Wy dancken Godt uyt het diepſte van onſe Harten, dat Hy uw Majeſteyt heeft bewaert onder al de gevaerlijcke Aenſlagen en de ontrouwe Samenſweeringen, die tegens uw Koninckl. Perſoon en geluckig Gouvernement zijn ondernomen. Wy diſadvoüeren t'eenemael, en verklaren, dat

wy disadvoüeren alle soorten van oproerige Requesten, die aen uw Majesteyt, tegens uw Koninckl. Prerogativen, zijn gepresenteert. Wy bedancken uw Majesteyt oock ootmoediglijck, dat gy ons in onse Rechten en Vryheyt hebt gemainteneert, gelijck mede over de standvastige resolutie, met de welcke gy gestadig de Protestantse Religie, so als die door de Wetten van uw Koninckrijck is opgerecht, hebt gemaintineert: En eyndelijck, dat gy hebt ondersteunt en geëncourageert de executie van de Wetten, die tegens de Tegenstrevers en Vyanden van de Engelsche Kerck zijn gemaeckt.

Wy verheugen ons, en wy begroeten uw Majesteyt over de geluckige wederkomst van sijn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder. Wy verklaren alle eendrachtelijck, dat wy willen maintineren en beschermen de Persoon en het Gouvernement van uwe Majesteyt, gelijck oock uwe Erfgenamen, en wettige Successeurs, met alle onse krachten en macht. Wy sullen volharden in 't bidden voor de gesontheyt en 't Leven van uwe Majesteyt, en voor de voorspoedigheyt van sijn Rijck; en wy sullen altijt bereyt wesen, om te betonen, dat wy zijn

Uw Majesteyts alder-onderdanigste en getrouste Onderdanen,

Getekent door

Den Major, Schepens en andere Leden van den Raedt van de Stadt Norwich.

De ootmoedige Declaratie van de Groote Geswoorne, in haer Sittinge tot Preston, voor 't Graefschap van Lancaster, den eersten Mey, in 't 32ste Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouwste Onderdanen, de Groote Geswoorne van 't Graefschap en Palatinat Lancaster, in de Sitting, die den eersten Mey 1680 tot Preston is gehouden, versoecken ootmoedelijck permissie van uwe Majesteyt, om hem te verklaren, dat wy disapproberen alle soorten van Addressen en Requesten, die aen uw Majesteyt zijn gepresenteert, niet tegenstaende de laetste Proclamatie, die gy hebt laten publiceren, om 't selve te verbieden; en dat wy een afschrick hebben en renuntiëren aen alle soorten van Verbintenissen, die door uwe Majesteyt niet en zijn gecommandeert.

Wy verheugen ons uyt al ons hert, dat uw Doorl. Broeder herroepen is: En wy bidden Godt alle dagen, dat het hem believe uwe Majesteyt in gesontheyt te conserveren, en hem een lang en geluckig Leven te geven: dat hy de Protestantse Religie wil laten bloeyen, en de Vrede aen dit Koninckrijck geven, en dat uw wettelijcke posteriteyt vredelijck de Kroon mag genieten: Wy protesteren, dat wy altijt ge-

gereet sullen zijn, om onse Levens en Goederen te hazarderen voor de wettige Successeurs en Erfgenamen van uwe Majesteyt.

De ootmoedigste, onderdanigste en getrouste Onderdanen, de Vrede-Rechters, hebben dese tegenwoordige Declaratie met blijtschap en genegentheyt getekent.

Getekent oock door de geseyde Groot-Geswoorne.

Andere arbeyden weder daer tegens/ en trachten met Petitien het sitten van 't Parlement te verkrijgen; doch sijn Majesteyt liet het selve/ 't geen tot den 27 Mey was geadjourneert/ tot den 11 July prorogueren.

Den Vicomte Staffort/ een van de Heeren/ die in den Tour saten/ het onderwijl verdrietende/ dat hy soo lang most sitten/ versocht voor des Konings Banck tot Westmunster/ dat hy op cautie en borgtocht sijn vryheyt mocht hebben: doch de Rechters gaven hem tot antwoort/ dat/ gelijck als hy door het Lager-huys was beschuldigt/ en door 't Hooger-huys gevangen genomen/ sy daer van geen kennisse mochten nemen.

In tegendeel wierden eenige andere/ die mede over 't bewuste Complot verdacht waren/ vry gesprocken/ gelijck als de Grave van Castlemaine (die eerst door de Geswoorne van Middelsex van hoogh Verraet was aengeklaegt) de Gravinne van Powis/ Sr. Robert Payton en Mr. Beddingfield.

Gelijck de humeuren der Engelsse verscheyde waren/ en d'een het vry spreken/ en d'ander het beschuldigen voor goet keurde/ soo sag men bykans over-al veel Pasquillen/ 't zy op 't Gouvernement of dese en gene/ voor den dagh komen/ invoegen sijn Majesteyt/ om 't selve te verhinderen/ de volgende Declaratie liet uytgeven.

CHARLES R.

DEwyl het van een groot gewicht voor den Staet is, dat alle Nouvelles, die gedruckt en aen 't Volck gemeen gemaeckt werden, waerachtigh zijn, of ten minsten op goede intelligentien gefondeert, soo wel de gene die de Buytenlandse saecken raecken, als het Koninckrijck, op dat de gemoederen van de Onderdanen des Konings niet getroubleert of bedrogen mogen werden door leugenen of ydele en valsche rapporten, die men eygentlijck maer inventeert, om 't Gouvernement te schandaliseren, of andere dingen, die alsoo quaet en indirect zijn, daer mede uyt te wercken. En alsoo zedert eenige tijdt verscheyde qualijck geïntentioneerde Personen haer werck van het drucken en publiceren van nieuwe Libellen hebben gemaeckt, sonder eenige permissie of authoriteyt, en door de selve, tegens de Wetten, aen de Onderdanen van sijn Majesteyt allerhande belachelijcke en quaetaerdige tydingen, die sy by een konden versamelen of inventeren, hebben gedebiteert, welckers continuatie in korten tijdt de Vrede van 't Koninckrijck konnende preju-

idiciëren en in gevaer ſtellen, gelijck als al de Rechters van ſijn Majeſteyt eenrachtelijck hebben verklaert; ſoo heeft den Coning, conſidererende, dat ſoo een centieus gebruyck, zijnde contrarie aen de Wetten, groote quaden ſouden konen veroorſaecken, ſoo men in tijdts daer in niet en voorſiet, goet gevonden, met dvys van ſijn Secreten Raedt, om door deſe ſijn Koninckl. Proclamatie wel expreſſelijck te verbieden aen alle Perſonen, van wat qualiteyt of conditie ſy mogen ijn, om eenige Gazetten, hoedanig die zijn, of eenige Libellen te drucken, die iet door d'Authoriteyt van ſijn Majeſteyt geprivilıgeert zijn: En op dat alle Deinquanten 't gevaer en pericul ſouden weten, daer ſy ſullen in komen, indien ſy aer tegens contraveniëren, en dat ſy mogen ophouden met het drucken en publieren van ſodanige Nouvelles, ſoo belieft het ſijn Majeſteyt, om door deſe tegenvoordige te declareren, dat men tegens haer met de grootſte hardigheyt en na rieur der Wetten ſal procederen: En ten deſen effecte beveelt en commandeert ijn Majeſteyt door deſe tegenwoordige aen alle ſijn Rechters, Vrede-Rechters, en en alle ſijn andere Officiers en Bedienaers van de Juſtitie, dat ſy ſorg ſullen dragen, lat tegens de gene, die hier in ſullen mancqueren, magh geprocedeert werden, en y, volgens 't gene dat ſy verdient hebben, mogen geſtraft werden.

De tijdt van 't ſitten van 't Parlement ondertuſſchen genaeckende / ſoo verwachten vele / dat het ſelve ſoude vergadert hebben / maer den Koning ſtelde het weder tot den eerſten Auguſti uyt / tot groot verdriet van die gene / die 't gaerne anders geſien hadden / gelijck dan de Stadt Londen het navolgende Requeſt daer toe overleverde.

Ootmoedige Petitie aen des Konings Doorluchtigſte Majeſteyt van de Burgers der Stadt Londen, vergadert op den 4 July, in 't 32ſte Jaer van ſijn Majeſteyts Regeeringe, ſo voor haer ſelf als de reſt van de Burgers der ſelver Stadt.

VErtonen ootmoedelijck, dat wy, uw Majeſteyts getrouwſte en gehoorſaemſte Onderdanen, ſeer gevoelig zijnde van de veelvuldige en groote gevaren, daer in u Majeſteyts Perſoon, de Proteſtantſe Religie en uwe Proteſtantſe Onderdanen nu zijn, uyt reden van de laetſte verſchrickelijcke en Helſſe Complottery en Conſpiratie, u Majeſteyt ootmoedigſt verſoecken, met een ootmoedige, getrouwe en gehoorſame affectie tot u Majeſteyts geheyligde Perſoon en Gouvernement, en met een ware intentie en reguard tot onſe Religie, Vryheden en Eygendommen, dat het Parlement, beroepen by u Majeſteyts gratieuſe Geſchriften, om tſaem te komen en te vergaderen den 17. 27 October voorleden, en dat nu geprorogueert is tot den 1. 11 July, gepermitteert mag werden, om te ſitten en te ageren, tot dat de Juſtitie effectuëlijk mag zijn gedaen over alle de geſeyde Paepſe Conſpirateurs, en voorſieninge gemaeckt tot verſekering van uw Koninckl. Perſoon, met de Religie, Leven en Vryheden van uw Proteſtantſe Onderdanen, en uwe Petitioneer-

ders (gelijck als sy verplicht zijn) sullen altijt bidden voor u Majesteyts langh en voorspoedig Leven en Regeeringe.

De Grave van Schafsbury / met eenige Gesworne van Middelsex / versocht 't selve mede wel / maer wierdt door de Rechters afgewesen / alsoo andere daer tegens protesteerden; ja de hevigheyt van haerluyden was soo groot / dat sy het navolgende Geschrift van Beschuldiging tegens de Hartogh van Jorck voor de Gesworne van Middelsex instelden.

Redenen van Beschuldiging tegens de Hartogh van Jorck, gepresenteert aen de Groote Geswoorne van Middelsex, op Saturdag den 26 Juny des Jaers 1680, door de onder-geschreven.

1. ALs men in het 25ste Jaer van de Regeeringe van Karel de II. een Acte had gemaeckt, om alle Paepse Recusanten uyt alle Officien en Plaetsen van de Generaliteyt te setten, soo leyde de Hartog van Jorck verscheyde hooge Officien af, als, dat van Hoog-Admirael van Engelandt, Generael van alle sijn Majesteyts Wapenen, soo te Water als te Landt, en Gouverneur van de 5 Zee-Havens, en verscheyde andere; daer mede te kennen gevende de straffe na de Wetten, tegens de Papisten geëmaneert, onderworpen te zijn.

2. In 't 30ste Jaer van Karel de II., wanneer een Acte gemaeckt was, om alle Papisten onbequaem te maecken, van eenige Cessie in beyde de Huysen des Parlements te hebben; en alsoo in die Acte geinsereert was een provisie, dat het niet soude extenderen op den Persoon van de Hartog van Jorck, om hem daer door sijn Recht van Cessie in 't Huys van de Lords te bewaren; zoo weygerde hy te doen de Eeden, die de Protestantse Pairs zijn gehouden te doen, om voor gesuspecteerde Papist niet te passeren.

3. Dat sijn Majesteyt, in sijn Oratie van den 6 Maert in 't 31ste Jaer van sijn Regeering, na reden gevende aen sijn Parlement, seyde, sijn Broeder versonden te hebben buytens Landts, om geen Personen reden te geven van te seggen, dat hy niet alles, wat hem eenige influëntie tot de Paepse raedtslagen konde geven, en hadde weg genomen.

4. Datter verscheyde Brieven in beyde de Hnysen gelesen zijn, als mede by de Secrete Gecommitteerde van de selve, van verscheyde Cardinalen en andere van Romen, als mede van verscheyde Paepse Bisschoppen en Paepse Agenten in andere Gewesten, die altemael te kennen geven de groote harmonie tusschen den Hartog en den Paus, en hoe den Paus hem niet en konde onthouden van vreugde te weenen, lesende des Hartogs Brief, en wat een groote satisfactie het was hem soo verre geavanceert te sien in de Catholijke Religie, en dat hem den Paus eenige Brevets, Gebeden, Acten, Indulgentien en veel andere dingen had toegesonden.

5. Dat het geheele Huys der Gemeente hem verklaert heeft een Papist te zijn in haer Resolutie van Sondag April 1679, daer op resolverende, nemine contradicente,

ante, dat de Hartog van Jorck was een Papist, en de hoope, om soo tot de Kroon te komen, de groote contenantie en encouragement gegeven hadde tot de tegenwoordige Conspiratie en Paepse desseynen tegen den Koningh en de Protestantse Religie.

Maer dese Paepse Conspiratie en desseynen zijn blijckende by de Declaratie van beyde de Huysen des Parlements, Maert 25, 1679. geresolveert, nemine contradicente, by de Heeren, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, en Gemeente, by een vergadert, dat sy verklaren volkomen voldaen te zijn van de preuve dien aengaende, dicterende, dat'er is geweest voor eenige Jaren geleden een schrickelijck Verraet, gesmeed en opgenomen by die van de Paepse Religie, om sijn Majesteyts geheyligde Persoon te vermoorden, de Protestantse Religie om verre te werpen, gelijck mede de goede en welgeconditioneerde Wetten en Regering van de Koninkrijckē.

Dat benevens alle dese proeven in verscheyde andere evident blijckt, dat hy sigh nu lange Jaren van de publijcke Kerck en Godsdienst heeft geabsenteert. Dit zijn de redenen, die ons doen geloven, dat de Hartog van Jorck een Papist is.

Was ondertekent,

Huntington.
Schafsbury.
Gray van Marck.
L. Russel.
L. Cavendisch.
L. Brandon.
Thomas Marton.
Sr. Will. Cnoper Lea.
Sr. Schroop Hauw.
Toon Thin.
W. Forester.
J. Henchart.
Sr. Gilbert Gerard Bar
Sr. Eduard Steengerloon.
Lt. Schebath.
Sr. Henry Calverly.

Dit nam echter geen voortgang / dewijl ged. Geswoorne het af-wesen / insgelijcks vermoegen eenige van de voornaemste drijvers 't selve noch voor de Vrede-Rechters wilden brengen / maer daer kregen sy mede geen gehoor.

Die van het Graefschap Devon gaven in tegendeel de volgende Declaratie uyt.

Declaratie van de Groote Geswoorne van 't Graefschap Devon, in haer Sitting van Exeter, in de naem van 't gantse Graefschap.

ZYnde gevoeliglijck geraeckt door de gedurige efforten van seeckere seditieuse Personen, die in de gemoederen des Volckx jalousyen en misnoegingen tegen het Gouvernement brengen, en die selfs als den Coning (welcke Godt lang in gesontheyt bewaert) doen affronteren door Requesten, die sy hem tot het sitten van 't Parlement presenteren: En dese saecken zijnde een violatie sonder exempel van haer plicht, na dat sijn Majesteyt sijn Declaratie heeft uytgegeven, om de selve Requesten te beletten.

Soo protesteren wy, de Groote Geswoorne, voor 't gantse Lichaem van 't Graefschap Devon, solemnelijk tegens sodanigen handel, en erkennen seer ootmoediglijk en met danckbaerheyt de groote sorgen, die sijn Maj. voor ons neemt, met sulck een ontrouwen handel te overhalen, als welcke tot omkeeringe van de fondamentele Wetten, de Religie en 't Gouvernement van het Koninckrijck streckt, 't geen daer door niet als in ruine, confusie en disordre gebracht kan werden, gelijck als het, dat noch niet lang geleden is, heeft geweest. Derhalven, op dat wy souden doen sien, dat wy geen minder yver voor de geheyligde Persoon van sijn Majesteyt en de Vrede van sijn Landen (die nootsaeckelijck door sodanige oproerige practijcken in gevaer zijn) hebben, als de andere getrouwe Graefschappen van dit Koninckrijck, hebben wy gelooft, dat het onse plicht was, om dese tegenwoordige Verklaringe van onse getrouwheyt tegens sijn Majesteyt, en van onse submissie en gehoorsaemheyt tot de Wetten, te doen.

Getekent door de Groote Geswoorne.

Doch al schoon alle de Petitien meest wierden afgewesen / en door een Proclamatie waren verboden / soo sag men echter hier en daer te Landewaert noch eenige / die haer Rechters diergelijcke Petitien opdrongen.

Het Parlement wierdt ondertusschen weder van den eersten Augusti tot den 2 September geprorogueert / invoegen de Leden meest te Landewaert vertrocken; want van gemelde tijdt wierdt het selve nochmaels tot den 31 October uytgestelt / als wanneer sijn Majesteyt beloofde / dat het selve ongetwijffelt soude sitten / en wierdt de navolgende Declaratie daer van gedaen.

CHARLES R.

ALso het tegenwoordige Parlement gecontinueert is by diversche Prorogatien, en nu geprorogueert is tot den 31 October, sijn Majesteyt nu hebbende geresolveert, om gewichtige consideratien, soo van binnen als van buyten, dat het Parlement alsdan sal vergaderen en sitten; so doet derhalven sijn Majesteyt, ten eynde dat de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, de Ridders, Stedelingen en die van het Landt daer van kennisse mochten hebben en verschijnen, by dese Koninckliicke Proclamatie publiceren en verklaren, dat het Parlement alsdan sal vergaderen en sitten, en begeert mits desen de presentie van alle en een yder van haer, en dat sy dan voor hem sullen verschijnen. Gegeven in ons Casteel van Windsor, den 5 dag van September 1680. in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe.

Den Grave d'Osserp / Zoon van de Hartog van Ormont / en een Heer van deftige qualiteyten / overleed den 9 deser tot Londen / na eenige dagen siechte; men bevond / dat in sijn Hooft een groote quantiteyt Bloedt en Water was geloopen / doch sijn Maeg / Hart / Lever en Long waren niet veel beschadigt.

Ondertusschen continueerde het ondersoeck van 't bewuste Complot: eene Ma-

Madame Tempest en Juffr. Priswiche/al schoon sy tot Yorck van hoog Verraet waren veroordeelt/ wierden tot Londen weder vry verklaert: doch in tegendeel seecker Vroedwijf/ Mrs. Celliers genaemt/ die al in 't Voor-jaer gevangen was/ doch naderhant ontslagen/ en nu een Verdediging (om dat sy de Getuygenis van Dr. Oates had getracht invalide te maecken) voor haer had laten drucken/ die seer aenstotelijck wierdt geoordeelt/ schuldig verklaert/ en gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen/ en 1000 Ponden te betalen/ eer sy uyt de Gevangenis konde komen.

Men hoorde onderwijl/ dat den bekenden Bedlow/ die soo veel van 't Verraet ontdeckt had/ in 't begin van September tot Bristol was overleden: dit gaf aen de Protestanten achterdencken/ als of de Roomsse hem door het een of ander middel mochten van kant geholpen hebben/ om de Getuygen (gelijck wel meer geschiedt was) van de andere daer mede invalide te maecken; doch de geenzydige oordeelden/ dat hy sigh met rijden te seer vermoeyt had gehad/ (geen oock waerschijnlijck is/ om dat hy 100 mijlen op een dagh te post gereden/ en daer op te veel gedroncken had: twee dagen voor sijn doodt ontbood hy den Grooten Rechter North by hem/ die toen tot Bristol was/ voor de welcke gemelde Bedlow by Eede onderteeckende en confirmeerde 't geene hy van te voren had ontdeckt; invoegen daer mede de geruchten verdweenen/ die de Roomsse uytgestroyt hadden/ dat hy alle sijn Bekentenissen had herroepen.

De Hartog van Monmouth/ die sig sedert laetst tot Londen had onthouden/ ging van daer te Landewaert/ en wierdt tot Exeter en op andere Plaetsen deftig ontfangen/ doch keerde weder van daer na Londen.

De Protestanten verbitterden te meer op de Roomsse/ om dat het gerucht liep/ dat eenen Simpson Tongue/ Zoon van Dr. Tongue/ omgekocht was/ om de Getuygenis van Dr. Oates onvruchtbaer te maecken; 't selve soude op dese wijse toegegaen hebben: Simpson Tongue voorsz. soude hebben geswooren/ dat Dr. Oates/ in een slechten staet zijnde/ met Dr. Tongue sijn Vader soude hebben geresolveert/ om haer fortuyn te maecken/ dat sy een Paeps Verraet souden ontdecken/ als het beste Expedient daer toe zijnde; waer op Dr. Tongue hem hadde versocht/ dat hy te rugh na St. Omer soude willen gaen/ om aldaer eenige omstandigheden op te nemen/ waer van sy haer souden konnen dienen; 't welck hy soude hebben gedaen/ en te rugge keerende/ souden sy te samen het Desseyn van 't ontdecken van 't voorsz. Verraet gesmeed hebben/ en dese Betuyginge soude alsoo van een Zoon tegen sijn eygen Vader geschied hebben/ op dat die te meer credijt soude vinden/ ja men soude de Vader self hebben aengebracht/ en die soude alsdan gevangen zijn geworden met een Geschrift in sijn Sack/ waer in hy al het Secreet van 't Verraet soude hebben geschreven/ om alsoo het eerste Verraet invalide te maken. Gemelde Tongue wierdt daer over gevangen genomen/ en beklapte daer Roger d'Estrange/ Mrs. Celliers/ Mr. Shoc/ Mr. Elmes/ Mr. en Mrs. Lane/ en meer andere; doch dewijl

de saeck noch niet is uytgewesen/ sullen wy 't selve tot die tijdt laten berusten.

Tot Londen was in September een nieuwe Lord Major/ Patience Warth genaemt/ en 2 Sherifs/ Mr. Bethel en Mr. Cornisch/ verkoren/ de welcke bevindende/ dat sommige Gesvvoorne sig in alle gelegentheden lieten gebruycken/ en/ om dat sy arm waren/ sigh na de wil van de Rechters comporteerden/ ordonneerden/ dat haer een Lijst van vroome Luyden soude opgegeven werden/ om andere daer uyt te verkiesen/ 't geen oock geschiede.

Den Hartogh van Lauderdale verliet in October sijn Secretarisschap van Staet in Schotland/ 't welck daer op aen den Graef Murraey wiert gegeven.

Dewijl de tijdt van het sitten van 't Parlement weder begon aen te komen/ wierdt de volgende Proclamatie tegens de Papisten uytgegeven.

CHARLES R.

ALso de Papisten (niet tegenstaende verscheyde Acten van 't Parlement sulckx contrarie zijnde) haer verstouten tegenwoordig in groot getal binnen de Steden van Londen en Westmunster te komen, onder pretext, dat de Koninckliicke Proclamatie van sijn Majesteyt, in dato den 13 December laetstleden, waer by haer gelast was sigh voor 6 Maenden buyten de geseyde Steden te begeven, verscheenen is; soo heeft het den Coningh belieft de geseyde Proclamatie weder levendigh te maecken en te vernieuwen: weshalven dan sijne Majesteyt by dese sijne Koninckliicke Proclamatie aen alle Papisten, en alle Personen die daer voor gehouden werden, mitsgaders die zedert 6 Maenden herwaerts sodanig geweest zijn, wel expresselijck belast en beveelt, de gemelde Steden van Londen en Westmunster, mitsgaders alle andere Plaetsen 10 mijlen in 't ronde, aenstonts te ruymen, en sigh niet vervorderen binnen den tijdt van 6 Maenden, te reeckenen van dato deses af, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, daer weder in te komen. En op dat de geseyde Papisten, of iemant van haer, onder pretext van eenige vergunninge of toestaninge van haer of hem door iemant van de Heeren of andere Raden van den Secreten Raedt des Conings bewilligt, sigh hier tegens niet en souden mogen komen te vergrypen. SOO IS'T, dat sijne Majesteyt by desen verklaert, dat de selve alle sodanige vergunningen of toestaningen, door eenige van de Heeren of andere Raden van sijnen Secreten Raet voor desen bewilligt, heeft doen intrecken. Wyders belast en beveelt sijn Majesteyt by desen aen alle en iegelijck sijn Vrede-Rechters, Connestabels en andere sijne Beampten en Gerechts-Bediende, wonende binnen de gemelde Steden, of eenige van dien, of 10 mijlen in 't ronde, dat sy een nauw ondersoeck na de gem. Papisten sullen hebben te doen, en tegen alle en iegelijck van de selve, de welcke binnen de geseyde Steden van Londen en Westmunster, of 10 mijlen in 't ronde, binnen de gem. 6 Maenden sullen werden bevonden, volgens d'uytterste rigeur te procederen, niet tegenstaende hoedanige andere Statuyten ter contrarie zijnde. Doch hier onder werden niet verstaen begrepen te zijn sodanige Persoon of Personen, de welcke voor desen de Paepse Religie hebbende

ende gevolgt, sigh in 't geheel en na de Wetten volgens de Protestantse hebben geconformeert, als mede niet die gene, die sigh na desen sedert den tijdt van hare conformiteyt volgens de selve als na behoren sullen komen te conformeren. Gegeven in ons Hof tot Newmarket den 14 October 1680. en het 32ste van onse Regeeringe.

Maer veel Papisten sigh echter daer aen niet gedragende / maer in Londen komende / soo beloofde sijn Majesteyt den 23 October in sijn Raedt aen alle Predikanten / Ouderlingen en Diaconen / dat die gene / die eenig Papist aen Sr. Burton konde aenbrengen / de helft van de 100 Ponden Sterlings soude genieten.

Dewijl ondertusschen het sitten van 't Parlement genaeckte / resteerde niets meer / als te overwegen / of den Heer Hartog van Yorck / als tegen wien men wist / dat het laetste Parlement sigh seer hevig had getoont / tot Londen soude blijven of niet: doch daer over in des Konings Raedt gedelibereert zijnde/ daer de Stemmen verschepde waren / soo vond sijn Majesteyt selfs goet / dat gem. Heer Hartog weder na Schotlandt soude vertrecken; gelijck oock den 30 October geschiede / werdende van sijn Majesteyt tot Woolwich vergeselschapt/ alwaer den ged. Heer Hartogh aen Boort van Capiteyn Whetwang gestapt zijnde/ sijn Reys na Schotlandt vervorderde.

Al schoon dat den Ridder Carew/ gelijck wy in onse voorgaende Mercurius hebben geseyt/ t'eenemael was verboden/ om de oude Pretentien van Represalien tegens haer Hoog Mog. te gebruycken/ soo had hy echter weder op nieuws een Scheepje laten toetakelen / om sijn guarant daer mede te halen; doch het selve door den Ambassadeur van desen Staet ontdeckt/ wierdt wel voor die tijd verhindert/ maer echter naderhant weder uytgerust; invoegen sijn Majesteyt/ wanner den gem. Heer Ambassadeur daer klachtig over was gevallen / de volgende Proclamatie liet uytgeven.

ALsoo Sr. George Carew Brieven van Represalien heeft verkregen tegens de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, om seeckere pretentien, die den Ridder Willem Courten en andere tegens ged. Staten hadden, te voldoen, tot welcke pretentien ged. Sr. Carew recht hadde, doch die nu door de Vrede tusschen sijn Majesteyt en ged. Staten t'eenemael zijn geaboleert en vernietigt, dewyl alle Brieven van Represalien door 't selve Tractaet zijn te niet gedaen en herroepen; en dat oock den Coning zedert de geseyde Brieven van Represalien heeft herroepen en opgeschort, op dat niemant en soude bedrogen worden onder het pretext van die hier voormaels aen ged. George Carew zijn geaccordeert, en gevaer loopt, om na de Wet als een Piraet vervolgt te werden, soo verklaert sijn Majesteyt door dese sijn Proclamatie, dat ged. George Carew tegenwoordig geen Authoriteyt, Macht of Commissie heeft, om te equiperen of in Zee te brengen eenig Schip, hoedanig 't selve

't selve soude mogen wesen, uyt krachte van eenige Brieven van Represalien, en dat alle de gene, die de stoutheyt sullen hebben, om hem eenig Schip te helpen equiperen, of dienen, onder pretext van een diergelijcke gepretendeerde authoriteyt, als Piraten vervolgt, en volgens de uytterste rigeur der Wetten geoordeelt sullen werden.

Evenwel is een Scheepje van gem. Carew in Zee geraeckt/ doch het vervolg daer van op sijn tijdt.

Dewijl wy nu in Engelandt zijn/ konnen wy niet nalaten om een seker voordeel/ dat eenige Engelsse Schepen in de Straet op de Turcken hebben verkregen/ hier by te voegen: den 7 April ontmoete het Schip de Citroen-boom van Algiers/ gemonteert met 32 Stucken Canon en 368 Mannen/ daer onder 62 Christenen/ 4 Engelsse Schepen/ als/ Capiteyn Munden/ Carveth/ Wyburne en Boot/ doch alsoo het de 2 eerste ontsnapte/ soo wierdt het echter door de laetste soo nauw beset/ dat het 3 uren van Arzilla most stranden; de meeste Turcken verdroncken/ doch 34 kregen de Engelsse gevangen/ en verlosten 58 Christenen. De Engelsse sigh daer op verdeelende/ soo ontdeckte voorgemelde Capiteyn Carveth den 11 van de selve Maent/ omtrent 10 mijlen van de Punt van de Rota/ 4 Schepen/ die met voorwind/ volle Zeylen en Engelsse Vlaggen op hen afquamen/ doch doen sy noch een uur van hem af waren/ rechten sy haer Turckse Standaert op: Capiteyn Carveth prepareerde sigh echter tot het Gevecht/ terwijl de Turcken hem omcingelden/ maer die siende dat het een Oorlog-schip was/ keerden haer Zeylen/ en namen de wegh na 't Oosten; Capiteyn Carveth jaegde haer wel een groot uur na/ doch kon haer echter niet achterhalen/ alsoo hy met 2 Koopvaerdyers belemmert was: 's anderendaegs quam Cap. Pijn op de Hampshire hem te hulp/ invoegen sy doen 10 uren met den ander vochten/ in welck Gevecht het Algiers Schip de Calabash/ gemonteert met 28 Stucken/ soo wierdt gehavent/ dat het Engelsse Schip de Avontuur/ op 't Gevecht aenkomende/ 't selve lichtelijck wegnam: de 3 andere namen de vlucht; doch den Vice-Admirael Herbert/ doen tot Tanger leggende/ en op 't schieten sig mede derwaerts begevende/ jaegde haer soo verre na/ dat het Schip d'Orangie-boom/ zijnde noch nieuw/ in de grondt wierdt geschoten/ waer na d'Engelsse weder na Tanger keerden.

De Moren hadden ter selver tijdt Tanger/ als een Plaets die haer seer in de wegh lagh/ met 8000 Man belegert; sy begonden sigh eerst tegens de Forten Charles en Henriette/ in welck eerste de Capiteyns Trelawny en St Jan commandeerden/ en in 't laetste Luytenant Wilson/ te retrencheren/ en advanceerden daer mede soo verre/ al schoon sy van 't Engelsse Canon seer geincommodeert wierden/ dat sy den 21 April een ruwe Aenval op 't Fort Henriette deden; sy hadden groote stucken Hout by de Wallen gebracht/ en daer op een groote menigte Fascinen geworpen/ om bedeckt te zijn/ terwijl sy ged. Wallen trach-

nchten te ruineren/ om die te laten springen: desen Aenval duurde tot de mid-
igh/ doch d'Engelsse defendeerden sigh met Handt-Granaden soo wel/ dat de
Mooren al met eenig verlies mosten af-wijcken: Wilson haer vertreck siende/
t 5 a 6 Soldaten met Koorden af/ om haer Fascinen en Houtwerck in de
randt te steken/ terwijl hy tot haer schrick 2 Hoof den van Moren op een Pieck
et stellen: doch ged. Moren siende/ dat sy daer mede niet konden uytrechten/
eachten den 8 Mey 2 Stuckjes Canon/ d'een van 3 en d'ander van 6 pont/
ner voor/ waer mede sy dien dagh het gemelde Fort Henriette vinnig beschoo-
n/ en een Bres maeckten; die van binnen sulckx siende/ en merckende/ dat sy
n dese Bres/ en oock om het mineren/ het gem. Fort niet wel souden konnen
ouden/ adverteerden aen het Fort Charles haer noot: de Grave van Inche-
uien/ toen Gouverneur van Tanger/ liet de Krijgs-raed daer op vergaderen/
lwaer men oordeelde/ dat het onmogelijck was/ om dit Fort te bewaren/ en
nen vond goet/ alsoo men door teeckens met de Moren te spraeck konde ko-
nen/ dat men haer dit Fort soude aenbieden/ mits conditie/ dat sy de geen/ die
aer in waren/ na Tanger souden laten komen: d'Alcaide van Alcazar/ die
ver de Moren commandeerde/ wilde 't selve niet toestaen/ maer beloofde hun
lleen het Leven/ en dat men haer naderhant soude los kopen. Den 12 daer
en deed Cap. St. Jan door een † Spreeck-Trompet aen die van binnen teken/
at de Moren met 3 verscheyde Mijnen/ die aen 't Noorden en Noordt-Oosten
an 't Fort waren/ soo hart naderden/ dat het onmogelijck was/ om het Fort te
eschermen/ versoeckende met een eenig secours/ om hem in sijn retraitte te fa-
voriseren/ alsoo sy besloten hadden 't Fort te laten springen/ en met de Degen in
de Vuyst dwars door de Vyanden heen te dringen: men resolveerde derhalven
binnen Tanger/ dat men 't selve den 14/ 's morgens ten 7 uren/ soude doen/ op
dese wijse: daer soude een corps van 420 Man/ in 5 partyen/ uyttrecken/ om
de Moren in haer Linien selfs te besoecken: d'Avantguarde soude bestaen uyt
72 Man/ en gecommandeert werden door Capiteyn Humes/ 't Corps de Ba-
taille door Major Boynton/ Capiteyns Jan Giles/ George Winfeild en Ely;
en het corps de Reserve door Capiteyns Moncreise en Barber: twee andere
kleyne Partyen/ onder Capiteyns Lesle en St. Clerke/ souden mede uytgaen.
De saeck aldus zijnde bestemt/ en de tijdt gekomen/ om 't selve uyt te voeren/
soo trock het Guarnisoen van 't Fort Charles/ na dat sy 12 groote Stucken
Canon/ die daer waren/ vernagelt/ de Kogels en Wapens vernielt/ en de Mu-
nitie en 't Buskruyt in de Contra-mine geworpen hadden/ om 't Fort te doen
opvliegen/ met groote couragie en in goede ordre tot aen de Trencheen der Vy-
anden/ den Capiteyn St. Jan marcheerde aen 't hooft van d'Avantguarde/
ondersteunt zijnde van een party Musquettiers en Granadiers/ en Capiteyn

† Dese forme van Trompetten, by de Engelssen en Franssen in gebruyck gebracht zijnde, is een nieuwe inventie, waer mede men door forme van een Trompet meer als een quartier uurs en verder, als 't stil We'er is, kan laten horen 't geen men begeert.

Trelawny conduiseerde d'Arrierguarde: sy deden de Moren uyt de eerste en tweede Trenchee vertrecken/en maekten een grote moort onder haer, sy quamen vervolgens aen de derde Trenchee/ die 12 voet diep was/ en seer quaet om over te komen/ soo dat d'Engelsse malkander mosten helpen: Capiteyn St. Jean was een van de eerste/ die daer over quam/ en was soo ras daer niet uyt/ of bleef staen/ om de geen/ die hem volgden/ te helpen/ doch hy wiert in de Schouder gequetst: Luytenant Clause en Vaendrich Roberts/ die het Vuur in 't Buskruyt wierp/ om 't Fort te laten springen/ toen 't Guarnisoen by de eerste Linie was/ quamen met Sr. St. Jan en 44 Soldaten daer uyt/ en retireerden sigh in Batailje na de kant van de Stadt: Capiteyn Humes/ die de voorste Partye commandeerde/ rescontreerde haer aen d'eerste Linie/ en geleyde haer met groote voorsichtigheyt en couragie; hy stont seer destigh verscheyde Aenvallen van de Moorsse Ruyterye uyt/ die een passagie door de Bressen geopent had/welcke in de Linien van communicatie der Engelsse waren gemaekt/ en haer seer dienstigh hadden geweest: dit Gevecht geëyndigt zijnde/ en Sr. Humes sigh na 't Corps der Batailje retirerende/ wierdt door een van de voornaemste Officiers der Moren in sijn Arrierguarde gechargeert/ en in eenige disordre gebracht; maer 't Paert van de selve ter neder vallende/ soo doode een Engels Edelman dese Moor/ en gaf daer mede tijdt aen Capiteyn Humes/om te retireren/ 't geen hy oock in goede ordre dede. De Moren kregen in haer diepe Trencheen 14 Engelsse van 't Fort gevangen/ en 26 wierden'er gedood; Capiteyn Trelawny was onder de laetste/ en wierdt om sijn dapperheyt seer beklaegt. 15 Mannen/ van die uyt de Stadt getrocken waren/ wierden mede gedood/en verscheyde andere gequetst/daer onder de Capiteyns Humes/Moncreise/ Ely en Lt. Bayly/ doch de laetste doodelijck. Terwijl dat dit soo voorviel/ had den Vice-Admirael Herbert sigh met de Chaloupen mede na Landt begeven/ om een diversie aen de Moren te geven/ en om 13 Soldaten/ die in een Redout by 't Fort Whitly lagen/ te helpen/ doch een kon sigh maer salveren/ en d'andere mosten sigh overgeven/ want de Moren waren aen die kant al vry sterck. Drie of vier uren na dese Batailje liet den Alcaide aen die van binnen weten/ dat sy vryelijck haer Dooden mochten begraben/ 't geen oock 's anderendaegs gedaen wierdt. Het Fort Henriette most sigh den 13 mede overgeven/ en daer op advanceerden de Moren na d'andere Forten/ waer in de sterckheyt van de Stadt gelegen was/ alsoo die anders maer een oude Muur/ sonder eenige Fortificatien/ had: 't welck d'Engelsse wel wetende/ soo maeckten sy daer op een Stilstant voor 4 Maenden met de Moren/ op dat sy sig ondertussen van alle nootdruft uyt Engelant konden voorsien: de Moren deden het te gewilliger/ om dat de Hitte aenquam/ en sy sigh als-doen in 't Velt niet konden houden: in gemelde Stilstant wierdt een seeckere Plaets af bepaelt/ hoe verre de Engelssen haer Vee souden komen weyden.

De tydinge van 't verlies van dit Fort in Engelandt komende/ soo liet sijn Ma-

Majeſteyt aenſtonts 600 Man te voet en 400 Ruyters na Portſmuyen ver-
trecken / om aldaer onder 't Commando van den Grave van Mulgrave naer
Tanger te gaen / en de Plaets te ſecoureren / gelijck oock geſchiede ; hoewel'er
al ordre gegeven was / om dit Secours te contramanderen / ſoo ras men hoorde /
dat'er een Stilſtant was gemaeckt / maer de ſelve quam een weynig te laet / de-
wijl / gelijck geſeyt is / deſe Volckeren al waren vertrocken.

Dit Secours / waer mede verſcheyde jonge Engelſſe Heeren als Volontai-
ren / en om ſigh in den Oorlog te oeffenen / waren vertrocken / was echter niet
te vergeefs / want de Grave van Inchequin / die Gouverneur was / quam niet
alleen van daer / om de toeſtant van gemelde Plaets aen ſijn Majeſteyt te repre-
ſenteren / maer oock ſelfs de Grave van Mulgrave / en wierdt den toeſtant toen
ſodanig geoordeelt / dat gemelde ſijn Majeſteyt reſolveerde / om noch meerder
Troupen / en tot het getal van 5000 Man / waer van de meeſte noch geworven
ſouden werden / derwaerts te ſenden.

De Moren hielden gem. Stilſtant vry wel / doch de Engelſſen evenwel haer
geſtelde Limiten / van het Vee te weyden / te buyten gaende / ſoo namen ſy een
gedeelte van 't ſelve wegh ; waer over aen den Alcaide geklaeght zijnde / ſoo
antwoorde de ſelve / dat het in ſijn abſentie geſchiedt was / en dat hy 't nu niet
konde doen wedergeven / alſoo ſijn Onderdanen 't ſelve mochten nemen / doch
dat hy in 't toekomende haer wat verder Limiten toeſtont.

Terwijl wy nu ſoo verre tot in de Middellandtſe Zee zijn / ſullen wy ons me-
de eens na 't Eylandt Malta begeven : Den Grootmeeſter van het gem. Ey-
landt / Nicolaes Cotoner genaemt / van geboorte een Majorkijn / en die in 't
Jaer 1663 in plaets van ſijn Broeder Rafaël Cotoner tot deſe Waerdigheydt
was gekomen / overleed aldaer den 29 April / in 't bywesen van de meeſte Rid-
ders / die toen op het Eylandt waren / de welcke hy korts voor ſijn doodt op de
volgende wijſe in 't Italiaens had aengeſprooken : Dat hy wel vernoegt was,
om haer bewyſen te geven van 't gene dat de Menſchen zijn, met haer de ſtaet, daer
het Godt hem in belieft had te brengen, te laten ſien : dat hy, miſſende de hoop,
om van ſijn Sieckte op te komen, haer tot vrede en eenigheyt vermaende, en haer
de Bediening, die ſy hem hadden toevertrouwt, weder ter handt ſtelde, verſoec-
kende, dat ſy uyt de hare iemant ſouden verkieſen, die ſy 't alderwaerdigſte daer toe
oordeelden, en die jong genoeg was, om dit groote Ampt te konnen uytvoeren en
lang bedienen : dat hy verſocht, dat ſy 't hem wilden vergeven, ſoo hy al de gun-
ſten, die ſy van hem begeert hadden, niet en hadde toegeſtaen, dewyl ſijn gerech-
tigheyt en conſcientie ſigh alleen hadden geopposeert tegens 't voornemen, dat hy
hadde gehad, om haer in alles te vernoegen ; en dat hy ſoude geloven, dat ſy ver-
noegt van hem waren, ſoo ſy hem met haer Gebeden byſtonden. Soo ras als hy
doodt was / wierden ſijn Zegels verbrooken / en men committeerde een Re-
gent / die de ſelve was / welcke den overleden Grootmeeſter by ſijn leven daer toe

 had

had genomineert. Den eersten Mey wierdt het Lichaem in de Kerck van St. Jan ter aerde gebracht; en den dagh daer aen trad men tot de Verkiesing van een nieuwe Grootmeester/ want indien 't selve niet op dien dagh was geschied/ soude den Paus de macht hebben gehad/ om iemant in dat Ampt te stellen: doch/ eer wy verder gaen/ sullen wy dit noch voor af seggen/ dat in gem. Ordre 8 Natien zijn/ die den Grootmeester kiesen/ namentlijck/ Provence/ Auvergne/ Vranckrijck/ Italien/ Arragon/ Engelandt/ Duytslandt en Castilien/ welcke yder 3 Personen nomineren of verkiesen/ die de Electie doen; maer alsoo'er tegenwoordigh geen Ridders voor Engelandt zijn/ soo kiesen d'andere 21 drie Personen uyt de rest voor dese Natie: Invoegen de gantsche Vergaderinge by malkander gekomen zijnde/ soo wierden de selve verkosen/ namentlijck/ voor Provence/ Mrs. de Chabrillan/ de Casault en le Bailly de Caumont: voor Auvergne/ Mrs. de Lourdouë/ du Fay de Gerlande en de Gennetines: voor Vranckrijck/ Mrs. de Vignancourt/ d'Humiéres en Cany: voor Italien/ Mrs. Spinola/ Caraffa en Lomellini: voor Arragon/ Mrs. de Galdiano/ de Percillos en de Moix: voor Duytslandt/ Mrs. de Freirac/ Wratislaus en Helbervelt; en voor Castilien/ Mrs. de Brandau/ Correa en Arias: van dese 21 waren'er 10 voor Mr. de Vignancourt/ en 11 voor Mr. de Caraffa/ soo dat sy/ by een zijnde/ Mrs. Coreta/ de Villages en Ximenes voor Engeland kosen/ en daer door de Stemmen van de laetste versterckten: dese 24 composeerden het groot Conclave/ welcke het kleyne Conclave mede gelijck als verkiesen/ want sy stellen 3 Ridders/ die noch andere 13 daer by nemen/ te weten 2 voor yder Natie; de 3/ die sy verkosen/ waren Mrs. Sanchez/ Cocco en Bataille; dese 3 noemden tot de 13 andere Mrs. Muños/ Grabine/ de Bayer/ de la Fare/ de Brillane/ de Lignerat/ de Lomieu/ de Freytat/ Herbersteyn/ Carnero/ Gongora/ de Medicis en Spinola: hier op geschiede de Verkiesing ten twee uren na de middag/ en wierdt Don Gregorio Caraffa, Napolitaen/ Groot-Prioor van la Rochere in Calabrien/ met eenderhande Stemmen daer toe verkoren; hy is 65 Jaren out/ Broeder van den Cardinael Caraffa/ en de 72ste Grootmeester van de Instellinge van die Ordre/ hebbende oock goede dienst aen de Christenheyt gedaen/ alsoo hy in 't Jaer 1656 de Venetianen in de Zee-slagh tegens de Turcken heeft geholpen/ en toen 14 Galeyen en 2 Galeassen van de selve verovert.

In 't Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck was geaccordeert/ dat wegens de Verschillen over de Limiten wederzijts Commissarissen tot Kortrijck te samen souden komen/ om 't selve te adjusteren; 't selve was wel in 't voorleden Jaer geschiet/ na dat het al lang getraineert had/ doch de Fransse Commissarissen brachten daer/ behalvens andere/ een nieuwe pretentie voor den dagh/ namentlijck/ dat Spangie/ alvorens dat sy verder wilden handelen/ den Titul van Hartog van Bourgondien soude afstaen: 't welck van de Spaen-

se/

n/ als een saeck van groote consequentie / opgenomen werdende / niet gedeci-
ert konde werden / voor dat men daer advijs in Spangie van sond en weder
reeg: maer dewijl boven dien de Fransse pretentien seer hoog liepen / en de
Spaensse sigh daer niet wel aen gedragen konden / liep dese saeck wyp lang aen/
welck de Fransse / na 't schijnt / mede verdrietende / soo gaf een van haer Com-
missarissen tot Kortrijck den 3 Mey een Declaratie aen de Spaensse over/
aer in hy verklaerde / dat indien de Spaensse voor den 15 July geen Pouvoir
f Volmacht toonden / waer in den Titul van Hartog van Bourgondien was
ytgeschrapt / sy van gedachte Conferentien souden moeten vertrecken. De
Spaensse hier over verstelt / en te meer / om dat Vranckrijck verscheyde van
aer Plaetsen en Dorpen / onder pretext van Dependentien / niet alleen dreyg-
e te overvallen / maer oock hadde wegh-genomen / sochten over-al heul en
ystant / doch de meeste was by desen Staet / als aen wien dese Barriere van de
Spaensse Nederlanden de meeste verseeckerthept en veyligheyt gaf: den Heer
Spaenssen Extraordinaris Envoyé de Fuen Major / die met het begin van 't
Jaer in plaets van Don Emanuel de Lira in den Hage was gekomen / gaf ten
dien eynde den 24 Mey de volgende Memorie over.

Memorie van den Heer Fuen Major, Envoyé Extraordinaris van sijn Cathol. Majesteyt, gepresenteert aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, den 24 Mey des Jaers 1680.

GElijck den ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie door de Resolutie, die uw Hoog Mog. den 16 Mey 1680 genomen hebben, bekent is de ongemeene ongerustheyt, die uw Hoog Mog. causeert de maniere, met de welcke den Alder-Christel. Koning den Koning mijn Meester handelt, door de dringende en nieuwe pretentien, en dewyl in de Sieckten de ware kennisse van 't gevaer voor het meerendeel de krachtigste Remedie is, want men gebruyckt als-dan de nootsaeckelijcke en behoorlijcke middelen, soo heeft den onder-geschreven Extraordinaris Envoyé (op dat uw Hoog Mog. sig niet laten inwickelen in de vonden van de gene, die haer willen doen geloven, dat'er niets te vreesen is, en dat uw Hoog Mog. daer door niet en komen in een staet sonder uytvlucht) het sijn plicht geoordeelt, om aen uw Hoog Mog. met meerder onverschillentheyt, als sy menen, te doen sien, dat de Barriere, die uw Hoog Mog. voorstelden te setten door de Vrede tusschen den Koningh mijn Meester en den Alder-Christel. Koningh, om desen Staet voor sijn uytterste ruïne te bedecken, waer sy sigh weynigh tijdts te voren toe gebracht sagh, niet meer en subsisteert, dewyl den Alder-Christel. Koning, niet tegenstaende dat hy aen uw Hoog Mog. aenbood, die niet alleen te formeren, maer oock voor altijt vast te stellen, die in al sijn uytbreydingen over stapt.

Den Alder-Christel. Koningh behoud noch recht tegens over de Poorten van de Stadt Nieuwpoort, op het Territorium van ged. Stadt (dat hem niet en is gecedeert) het Sas, daer 't Veer-schip van Yperen sijn Goederen lost.

Door 't onder Water ſetten van Condé laet men de Dorpen van Bornſart, alle deVelden en 't grootſte gedeelte van de Landen van de Dorpen d'Harchies, Purau, Thiſeuilles, Henſinée, Feuilles, Sarte, en een goet gedeelte van Poinerent, die alle onder de gehoorſaemheyt van den Koning mijn Meeſter zijn, mede onder lopen en bederven; daer ter contrarie den Alder-Chriſtel. Koning met gewelt heeft geobligeert, om de Wateren uyt de Velden rondom Nieuwpoort, die niet als aen den Koning mijn Meeſter behoren, te trecken.

Den Alder-Chriſtel. Koning heeft ſig oock meeſter gemaeckt van de Stadt van Chevres, tuſſchen Aeth en Mons, jagende het Guarniſoen, dat van den Koning mijn Meeſter daer in lag, daer uyt. Van gelijcken heeft hy die van Renaix bemachtigt, ſigh toewyſende de Rechten van de 4 Leden van Vlaenderen, en andere middelen, die men daer af treckt, en ontfangt wegens de Staten van Vlaenderen, in de Burgt van Renaix en ſijn Dependentien, en in de Dorpen van Ruſeny, Hanuſy, Oroiſt, Berard, Cormond, Souches, Mayenne, Neufegliſe, Eilcho, Mareb, Canet en Seglesen, leggende tuſſchen de Vloet van Marib en Ronne: hy wijſt ſig mede toe de Rechten en Impoſten op de Vuur- en Haert-ſteden, en andere dingen, die hy van de Stadt Chevres en ſijn Dependentien treckt.

Vranckrijck heeft ſig oock geſaiſeert van Antoing, ontbiedende de Boeren van de Dorpen van Zerfontaine, Terimont, Perſelles, le Val en Anderla, om den Eed van getrouwigheyt te doen.

Men heeft met gewelt uyt de Steden van Achimont en Chivet het Guarniſoen, dat den Koning mijn Meeſter in die 2 Plaetſen had, gejaegt.

Den Alder-Chriſtel. Koning, door de dreygingen, die hy gedaen heeft, om met een Corps Cavallery in de Provintie van Luxemburg te vallen, ſoo men niet datelijck de Caſteelen van Preſche, Rouſſy en Putelange evacueerde, heeft daer door genootſaeckt, om hem die te leveren, en dat onder pretext, dat het Dependentien van de Stadt Rodemacheren waren; tot de welcke hy oock geen recht en heeft, 't en zy die van 't gewelt, door de welcke hy die heeft ingenomen.

Onder pretext van de Dependentien van Rodemacheren heeft den Alder-Chriſtel. Koning oock violentelijck den Eed van getrouwheyt van de Spaenſſe Onderdanen van Eſparnage doen afvorderen.

Den Alder-Chriſtel. Koning heeft ſig oock verſeeckert van 4 Walſche Dekenſchappen in de Provintie van Luxemburg, te weten, Longvion, Yvoy, Juvigny en le Bang de Banziell: gelijck hy ſigh oock meeſter heeft gemaeckt van Virton en Ninal, en de Caſteelen van Remich en Gravenmacheren, dwingende d'Inwoonders van Vireuil, Waleſant, Hainies, de 2 Schaeps-ſtallen van Meſail, St. Blaiſe en andere, die hy ſegt, dat Dependentien van Charlemont zijn, en d'Abdy van St. Gerard, om hem den Eed te doen: In dier voegen, dat van de Zee af tot de Maſe (waer den Alder-Chriſtel. Koningh Dinant noch behoud, invoegen dat het gene geſeyt is in verwiſſelinge, 't een of 't ander beduyd, dewyl zedert den dagh dat ſijn Wapenen in Charlemont zijn gekomen, intreckende de voorgeſchreven tijdt in 't

Tractaet van Vrede, den Alder-Christel. Koning Dinant most evacuëren) daer niet een Plaets is in de Barriere, die niet en is overtreden.

De Officiers van den Alder-Christel. Koning stellen dagelijckx Bureaux tot aen de Contrescarpen van de Steden, die aen den Koning mijn Meester behoren, en beletten, dat men de Koninckl. Rechten, die men gewoon is te geven, betaelt.

Den Alder-Christel. Koningh eygent sigh oock toe de Bosschen tot Marimont, Nieppe, Holital en Mainnal, en doet dat van Beaumont afkappen tot de Fortificatien van Maubeuge.

Soo men considereert, dat de stercke Plaetsen voor Bolwercken van de Barriere dienen, en dat, soo lang als sy in haer geheel blyven, de Barriere in haer kracht is, soo moet men oock considereren, wat bescherming de Bolwercken konnen hebben (als de gelegentheyt mocht voorkomen) wanneer de Voorwercken geruïneert en gesappeert zijn op soo veel Plaetsen. De inbreucken en zijn geen werckelijcke inbreucken, die men kan verhelpen, maer inbreucken van een geheele en onherstelbare ruïne; want behalvens dat de stercke Plaetsen sonder het platte Landt niet konnen subsisteren, soo konnen de Provintien van Nederlandt, die Subsidien hadden geaccordeert tot het onderhout van een Armee, geproportioneert na de Domainen, die aen den Koning mijn Meester in Nederlandt zijn overgebleven, sig vindende d'een met de helft, en d'ander sonder een voet Landts (dewyl sy meenden haer Landen geheel te hebben) de Subsidien, die sy belooft hebben, niet voldoen; waer by selfs oock mancqueren de Revenuen van den Koning mijn Meester in Nederlandt, welcke mede geappliqueert waren tot de subsistentie van de geseyde Armee, dewyl den Alder-Christel. Koning den ontfang van de Koninckl. Rechten belet, en sijn Onderdanen gene betalen aen de Bureaux van den Koning mijn Meester: Invoegen dat de mesures, die tot de formatie en subsistentie van een Armee genomen waren, onvruchtbaer en sonder effect blyven, dewyl ter selver tijdt het Guarnisoen en de Barriere mancqueert.

Den Extraordinaris Envoyé van Spangie bied uw Hoog Mog. aen, om haer door geschrift te laten sien, of by monde te doen verstaen, de gerechtigheyt van den Koning mijn Meester, 't zy door authenticque of verificatoire Documenten, of door gefondeerde redenen, dat al 't gene dat den Alder-Christel Koning voor Dependentien wil doen passeren, 't selve niet en is, en dat hy geen recht heeft op eenige vrye Landen; oock dat de Bureaux (waer uyt men de Officiers van den Koning mijn Meester heeft gejaegt, of wel die gene, waer aen de Fransse Onderdanen de Rechten niet en wilden betalen) altijt hebben opgerecht geweest met Jurisdictie en op eygen Landt, en dat het derhalven die gene zijn, waer van 't 16 Articul van 't Tractaet van Nimwegen niet en spreeckt.

Soo den Alder-Christel. Koning niet door een waer gewelt soude ageren, maer door minnelijcke middelen, volgens het Tractaet van Vrede, so soude de Barriere (sodanig als de selve is) die hy aen uw Hoog Mog. heeft geboden, sigh in een heel verscheyde staet bevinden; want de justificatoire Documenten, die men tegens

de pretentien van den Alder-Christel. Koning soude konnen exhiberen, verseeckeren genoegsaem ons Proces: maer dewyl hy door de wegh van gewelt ageert, en dat hy, tegens alle practijck, in een de selve tijdt Rechter en Party is, sigh makende Besitter door gewelt, en sigh toewysende 't gene hy selfs begeert, sonder dat men het heeft gedecideert door de wegen, die in 't Tractaet van Vrede zijn gestipuleert, soo sal de Werelt eer verwondert wesen over de executie, als geimbueert over de oorsaeck.

Tot noch toe heeft den Alder-Christel. Koningh door het obstacul van de pretentie, die door sijn Commissarissen tot Kortrijck is bygebracht, dat de gene van den Koning mijn Meester een Volmacht sonder den Titul van Hartog van Bourgondien souden exhiberen, de loop van een Conferentie gestremt, die opgerecht was, uyt kracht van het 15 Articul van de Vrede van Nimwegen, om door minnelijcke wegen de differenten, die uyt de executie souden konnen spruyten, af te doen, en niet om nieuwigheden in te brengen, die noyt zijn aengeroert: maer tegenwoordig vernoegt hy sigh niet met ged. Conferentie op te houden, maer hy wil oock met kracht de Commissarissen van den Coning mijn Meester obligeren, om voor den 15 van de aenstaende Maent July een Volmacht sonder den Titul van Hartogh van Bourgondien te vertonen; 't welck tegens alle gewoonten en exempelen is, dat men de Partye, met de welcke men eenige saecken sal af handelen, wil dwingen, om Instrnmenten voor den dagh te brengen, die hem prejudiciëren, dewyl de geseyde Instrumenten niet gemeens hebben met het gene daer dispuyt over is, noch oock met de Plaets, waer men daer over twist.

Gelijck de Declaratie, die de Commissarissen van den Alder-Christel. Coning den 3 Mey aen de Commissarissen van den Coning mijn Meester, over d'afstant van den Titul van Hartog van Bourgondien in haer Volmachten, hebben gedaen, een groot gedeelte van de ongerustheyt maeckt, die uw Hoog Mog. door haer Resolutie van den 16 Mey hebben betuygt.

Soo voegt den Extraordinaris Envoyé van Spangie in sijn Memorie een Copye van de geseyde Declaratie, niet om uw Hoog Mog. door sijn Aenteeckeningen te laten sien de gerechtigheyt van den Coning mijn Meester, 't oogwit en de gevolgen van dese nieuwe pretentie, die hy expressselijck bewaert tegens de tijdt, dat uw Hoog Mog. de selve sullen begeeren te verstaen, 't zy in geschrift of by monde, maer alleen op dat uw Hoog Mog. soo veel reflexie souden willen maecken op het geen ged. Declaratie wil uytdrucken, als 't gene die uytdruckt.

Op dese Beschryving, die den Envoyé Extraordinaris aen uw Hoog Mog. doet (waer aen hy echter reserveert, om by te voegen al 't geen, dat in desen regarde kan passeren, en waer van hy noch geen kennis heeft) van den staet, waer in de Barriere van Nederlandt is, zijnde niet alleen gedestineert en te niet gemaeckt in het materiële door soo veel Landen, als Vranckrijck daer van heeft ontledigt, maer oock door de verderffelijcke gevolgen, om het plan en de mate te verbreecken, die gemaeckt en genomen zijn, om een Armee, die daer tot Guarnisoen soude dienen,

te

formeren en onderhouden; soo sal de groote voorsichtigheyt van uw Hoog Mog. sigh daer na konnen reguleren tot haer uytterste veyligheyt: want indien de geen, die aengeboden heeft om dese Barriere te formeren, en voor altijt vast te stellen, en uw Hoog Mog:, die de Vrede op dese Conditien hebben aengenomen, de Barriere voor de veyligheyt van uw Hoog Mog. nootsakelijck hebben geoordeelt, soo laet men overwegen, indien dese Barriere niet meer en subsisteert, of'er eenig punct van veyligheyt sal zijn: En dewyl de Resolutie, die uw Hoog Mog. in dit geguard sullen nemen, de genomene remedie moet zijn, soo versoeckt en vereyscht den Extraordinaris Envoyé van Spangie aen uw Hoog Mog:, dat sy hem daer van communicatie willen geven.

DE FUEN MAJOR.

Gedaen in den Hage den 24 Mey 1680.

Aentekeningen op de gedachte Memorie.

(1) Hier is de Sententie gepronunchieert door Monsr. den Baron de Worden tegens sijn eygen Declaratie, want *den Titul van Hartog van Bourgondien*, waer van geen contestatie op de Vrede van Nimwegen ofte elders is geweest, heeft niets gemeen met de instellinge van de Conferentien tot Kortrijck.

(2) De voorstelling is vals, want den Cathol. Coning heeft tot dees tijt den Titul van Hartogh van Bourgondien niet aengenomen, maer sijn Majesteyt en 't gantse Huys van Oostenrijck heeft successivelijck van alle tyden sigh daer van bediend, en de Volmachten voor de Vrede van Nimwegen en dessels Ratificatie, gelijck ook die voor 't Huwelijck van sijn Majest. hebben die, sonder eenige contestatie.

Declaratie, gementioneert in de vorige Memorie.

WY Michiel Ange, Baron van Worden en Commissaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt (1) *op de Conferentie tot het reglement van de Limiten, in executie van het Tractaet van Nimwegen*, ons hebbende begeven, in absentie van Sr. Michiel Pelletier, Raedtsheer van den Coning in sijn Raedt van Staten, en Commissaris van sijn Majesteyt op 't Stadhuys van de Stad Kortrijck, de ordinaris Plaets van onse Vergaderingen, alwaer sigh oock bevonden hebben de Heeren Commissarissen van sijn Catholijcke Majesteyt, so hebben wy haer geseyt, dat op de opening van de Conferentie, die den 20 December 1679 is geschiedt, in de welcke sy aen ons haer Volmacht communiceerden, wy haer hadden gedeclareert, dat sijn Catholijcke Majesteyt (2) *daer in aengenomen hebbende den Titul van Hartog van Bourgondien*, wy met haer in die materie niet konden treden over de executie van 't geseyde Tractaet, voor dat sy ons hadden geëxhibeert een andere Volmacht, in authentique forme, waer in geen mentie van dese qualiteyt wiert gemaeckt; welcke Verklaring wy hebben gereïtereert

(3) Op dese redenen en oorsaecken sal den Extraordinaris Envoyé van Spangie u Ho. Mo. voldoen, t'elckens als sy die sullen begeeren te horen.

(4) De Commissarissen van den Cathol. Coningh hebben daer op niet geantwoort in forme, om dat haer Commissien en Volmachten niet ten reguarde van dese pretentien waren voorsien.

(5) Men laet considereren wat den Alder-Christel. Coningh magh geloven, dat hem noch uyt krachte van de Nimweegse Vrede toekomt, dewyl hy van al 't gene hy pretendeert, reets possessie door gewelt heeft genomen.

(6) De geen, die de Institutie op de Conferentie tot Kortrijck wil te niet doen, is de gene, die het Tractaet van Nimwegen niet wil executeren.

(7) Op de wyse als de geseyde Commissarissen van Vranckrijck van 't begin op de Conferentie van Kortrijck hebben geweest, sonder met die van Spangie te willen tracteren, is even veel of sy sig retireerden.

(8) Hier op magh men wel groote reflexien maecken, want sijn Alder-Christel. Majesteyt betuyght, dat hy noch groote pretentien heeft, in welckers faveur (wat dat men hem oock magh condescenderen) hy macht sal gebruycken, gelijck tegenwoordig: en indien, na dat hy sig meester heeft gemaeckt van 't grootste gedeelte van 't Landt, 't geen aen sijn Cathol. Majesteyt door de Vrede van Nimwegen is over-gebleven, hy gelooft, dat'er noch iets is 't geen hem toebehoort, so is 't misschien (indien niet de rest) de Dependentien, die hy van de rest sal formeren.

door ons Geschrift van den 12 January laetstleden; (3) *de reden en oorsaken waerom ged. Titul moet afgesneden werden*, waer aen ged. Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt (4) *niet voldaen hebben*, hebben wy haer woordelijck den 13 February laetst gedeclareert, ingevolge van de ordre, die wy van sijn Majesteyt hadden ontfangen, dat, indien in een behoorlijcke tijdt, en die nootsaeckelijck was, om antwoort van 't Hof tot Madrid te ontfangen, sy ons geen Volmacht van den Cathol. Coning exhibeerden, waer in dese qualiteyt wierd gesupprimeert, (5) *sijn Majesteyt ordre aen sijn Officiers en Generaels soude geven, om sig in sijn naem in possessie te stellē van 't gene hy geloofde, dat hem uyt krachte van de Vrede van Nimwegen toequam*; doch niet tegenstaende dese Declaratie, bykans over 3 Maenden is gedaen, en gedachte Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt ged. Declaratie niet gebracht hebben (6) *en sijn Majesteyt niet begeerende, dat d'executie van 't ged. Tractaet langer gedifferreert werd*, soo hebben wy gedeclareert aen de geseyde Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt, volgens de ordre, die wy daer over van sijn Majesteyt ontfangen hebben, dat soo sy ons den 15 July aenstaende geen Volmacht van den Cathol. Coning vertonen in forme authentique, waer in den Titul van Hartog van Bourgondien is gesupprimeert (7) *sijn ged. Majesteyt ons sal ordonneren van de Conferentie te vertrecken*, (8) *en sigh door de wegen, die hy bequaemst oordeelt, in possessie stellen van al 't geene dat hy meent hem toe te behooren, in executie van het Tractaet van Nimwegen.* Sijn Majesteyt accordeert dit nieuw uytstel, 't geen suffisant genoegh is, om gedachte verbeterde Volmacht te krijgen: doch 't selve alsdan

(9) De

(9) De rupture van de Conferentien kan niet geimputeert werden, als aen de gene, die vertrecken sullen, of niet willen handelen, mits possessie met gewelt nemende van 't geen men in der minne soude afdoen, in executie van 't Vredens-Tractaet van Nimwegen.

niet gebracht zijnde, (9) *soo sal men de rupture van de Conferentien, en 't geen vervolgens kan gebeuren, niet toemeten*, als aen de ongerechtige weygering, om sijn Majesteyt te voldoen, wegens de suppressie van gedagte qualiteyt. Gedaen tot Kortrijck den 3 Mey 1680. Was getekent,

M. A. de Worden.

Van de Spaensse syde sagh men noch de navolgende Memorie van de contraventien/ die Vranckrijck in 't Tractaet van Vrede had begaen/ voor den dag komen/ de welcke in de vorige van den Heer Fuen Major niet en stonden.

Memorie van de contraventien, die in de Memorie, door den Heer Don Balthazar de Fuen Mayor, aen de Heeren Staten Generael den 24 Mey 1680 overgegeven, niet gementioneert zijn.

VOor eerst wordt in sijn Memorie niet verhaelt, dat de Franssen gedifferecrt hebben de restitutie der Steden en Landen, diese na de verwisselinge van de Ratificatie immediatelijck overleveren souden, volgens het gestipuleerde in het vierde, vyfde en achtste Articul van de Vrede, en hebben onder diverse pretexten de Evacuatie uytgestelt, nu ingevende, dat de Revieren bevroren waren, en dan, dat'er geen volkomen Borge voor de Schult van de Contributien gestelt was, hoewel hun het Charroy tot vervoeren van haer Ammunitien gepresenteert geweest is, dat oock na de restitutie der Plaetsen geschiede; en volgens het 7 Articul van de Vrede, en tot voldoeninge van de Contributien is hun soo veel satisfactie gepresenteert, als de redelijckheyt mede bracht.

Daer wordt oock niet gemelt, datse uyt de Landen en Steden Secours en Subsidien geëxigeert hebben, hunne Troupen derd'half Maenden, na het teeckenen van de Vrede, daer in onderhouden hebbende.

Datse daer-en-boven tot recreute 800 Guldens voor yder Compagnie hebben doen betalen.

En alle dese onkosten bedragen meer als 50000 Guldens daegs; dese extorsien niet alleen in de geconquesteerde Landen gedaen hebbende, maer oock in 't Lant van Aelst, Waes, Gramont, en generalijck op alle de platte Landen, die hun Subsidien met de Stadt van Gent plachten te betalen.

Daer wordt oock geen mentie gemaeckt, dat de Franssen oorsaeck geweest hebbende (door hunne executie) dat de Inwoonders van diversche Landt-huysen hun Goederen en Huysen verlaten hebben, als niet konnende resisteren sodanig rigeur, noch aen soo exorbitante verginge voldoen, soo hebbense de Quotes, van die hun geretireert hadden, doen suppleren door de gene, die'er gebleven zijn, niet tegenstaende in 't vijfde en achtste Articul van de Vrede geconvenieert is, dat de Plaet-

 sen

ſen en Landen, dieſe wederom ſouden reſtituëren, in gener manieren beſchadigt ſouden werden.

Het is buyten exempel met wat rigeur de Franſſen, belangende de Contributien en Repreſſalien, geprocedeert hebben, geen ſtaet maeckende van de moderatien, dieſe toegeſtaen hebben; noch van de gedane beloften en conventien, noch van 't recht en reden, dat aen onſe kant is, hebbende ſijn Majeſteyts Onderſaten, tot al het gene de Franſſe Intendenten in de ſin quam, gedwongen; welckers rigeur ſoo ver gekomen is, datſe diverſe Plaetſen geobligeert hebben voor de tweede reys hun Quote te betalen, om dat de Quitantien verloren waren, niet tegenſtaende de vorige betalinge uyt de poſterieuren deden blijcken, dat evenwel niet helpen mocht, en noch eens moſten voldoen.

Zijnde het vervolg van de Contributien tot den 16 October 1678 toe, door het 18 Articul van de Vrede vaſtgeſtelt, ſoo hebben de Franſſen die niet tegenſtaende voor noch 2 Maenden meer geëxtendeert.

In de Memorie ſtaet wel, dat de Franſſen die van Heſperange tot den Eed van getrouwigheyt aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt gedwongen hebben, en dat die Koningh niet permitteert, dat ſijn Onderſaten de Koninckl. Rechten in de Tolhuyſen van ſijn Majeſteyt betalen; maer daer wordt niet geſeyt, dat de Franſſe Miniſters de Koninckl. Rechten van ſijn Majeſteyt tot Heſperange hebben willen verpachten, en niemant gevonden hebbende dieſe aennemen wilde, hebben den ouden Pachter geordonneert de Rechten tot beneficie van Vranckrijck in te vorderen. Oock hebbenſe aen den Heere Prince van Chimay laten weten, datſe niet permitteren ſouden, dat van ſijn Majeſteyts wegen de Quotes van de Provintien (over de Plaetſen van die van Luxemburgh, die aen Vranckrijck den Eed gedaen hebben) gerepartieert ſouden worden, en by ſodanig geval ſoudenſe d'Onderdanen van ſijn Majeſteyt obligeren tweemael ſoo veel als'er gevraegt wierdt te betalen aen de gene, die den Eed aen de Koning van Vranckrijck gedaen hadden.

Sy hebben hun meeſter van Raville gemaeckt, gelegen in de Provintie van Luxemburg, en noch van 17 Plaetſen, die onder de ſelve Juriſdictie zijn, de Magiſtraet en Schepenen gevangen genomen, hun door deſe rigeuren obligerende den Eed van getrouwigheyt te doen.

Sy hebben oock het Landt-huys van Rock ingenomen, ſtaende onder 't Prinſdom Chimay, benevens de Stedekens van Fumay en Ravijn, gelegen op de Maſe.

De vexatien, ſoo den Adel is lydende in hunne Goederen, dieſe in 't gecedeerde Landt beſitten, is kenbaer genoeg, benevens de ſchade, dieſe in haer Boſſen gedaen hebben, en datſe hun, gelijck oock de andere Onderſaten van ſijn Majeſteyt, den verkoop van hare Goederen verboden hebben: datſe al het verachterde van hunne Renten confiſqueren: datſe een Placcaet hebben doen publiceren, waer by ſy ſigh hebben geadjudiceert alle het lopende van Renten ſedert Maert Anno 1679, daer nochtans, volgens de 21 en 22 Articulen van de Vrede, d'een en d'ander Onderſaten na de Publicatie der ſelve in 't genieten van hunne Goederen reciproquelijck komen

ꞇmen souden, en daer-en-boven verminderense hun noch den ontfang van hunne
enten, ordonnerende door een Placcaet van den 5 September 1679, dat in de 3
rste Jaren niet meer als 6 Maenden, yder Jaer, aen de Ondersaten van sijn Maje-
eyt noch aen eenige Vreemdelingen betaelt worde.

Den Marquis van Montgon sigh in de Maent van November 1678 met eenige
roupen in 't Landt van Gulich vindende, heeft de Provintie van Gelderlandt tot
nderhout en defensie van sijn Troupen, Granen, Fourage, Geldt, Pallissaden en
Vercklυyden gevergt, niet tegenstaende dat de Vrede getekent, en den tijdt tot de
erwisseling van de Ratificatie door sijn Alder-Christel. Majest. geprorogeert was.

Zijnde aen den Chevallier de Sourdis gepermitteert geweest sijn Troupen te
oen retireren door de Provintien van Gelder en Luxemburg, uyt consideratie van
e Heeren Staten Generael en de Keurvorst van Brandenburg, om de Landen van
esen Prins van het lange en kostelijck verblyf (dat de Franssen daer in gedaen
ebben) te bevryden, gelijck oock oock aen de Heeren Staten Generael het achter-
enkẽ en precautie van so dangereuse buurschap te benemẽ, heeft hy in't transport
er selve de Wet der Volkerẽ en der Hospitaliteyt gevioleert, hem op de kosten van
Landt onderhoudende, en aen de Ondersaten van sijne Majesteyt tot Wils en
Buhrdorf geordonneert, datse hem Bruggen over de Roer besorgen souden.

De Franssen hebben de Landen van sijn Majesteyt (die onder de inondatie van
le nieuwe Fortificatien voor die selve Stadt zijn) doen contribuëren.

Sy hebben de Gouverneur van Kortrijck oock gedreygt, dat by aldien hy geen
oops genoeg aen't Water gaf, 't welk hun (om in de Gronden van de nieuwe Forti-
icatien van Meenen te wercken) belette, datse met Troupen in de Casteleny van
Kortrijck vallen souden, en dat de Graef van Montbron al ordre had, om sulckx te
executeren.

Sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft alle de Goederen, die den Abt van Dunes
tot Brugge onder de Fransse Jurisdictie had, hem afgenomen, en die aen een Mon-
nick, die tot Fournes woonde, geattribueert, om een ander Abdye te maken; soo
dat de wettelijcke Abt met sijn Religieusen tot de uytterste noot gereduceert is.

Die selve Koning heeft den Abt, die door sijn Majesteyt in de Abdy van Hanon
gestelt was, doen de Stadt en Casteleny van Bouchain noch onder hem hoorde,
niet willen admitteren.

Sy hebben de Abt van Aumont tot Parijs geroepen, en 't Klooster tot inlegering
gebruyckt, om dat hy (als een Lit van de Provintie van Henegouwen) tot Mons in
de Staten gecompareert was, want de Franssen pretenderen, dat die onder de Præ-
voosty van Maubeuge moet wesen, schoon sy het niet en is.

En den Intendant Faultier heeft de Abten van Floref en Wason voor diversche
mael geciteert den Eed aen Vranckrijck te doen, niet tegenstaende dat dese 2 Ab-
dyen onverbreeckelijck behoren aen de Jurisdictie en bekende Heerschappye van
sijn Majesteyt; gelijck oock andere Plaetsen, gelegen tusschen de Sambre en de
Maes, de welcke hy gedwongen heeft tot den Eed van getrouwigheyt.

De Franssen hebben, ter oorsake van een Sententie tegens de Heer van Odignies, in den Raedt van Mons gegeven, een Arrest geinterponeert op de Goederen van sijn Majesteyts Ondersaten, in Vranckrijck gelegen.

Sy hebben Oorlogs-volck afgesonden, om den Burgermeester of Schepen van Zeveren gevangen te nemen, om dat tot Agimont door den Raed van Vlaenderen een Boer civilijck gevangen was genomen, die sig voor een Fransman uytgaf.

En boven alle dese gementioneerde contraventien, en de gene die de geseyde Memorie zijn inhoudende, heeft den Intendant Faultier tot Ermeton gene Tolmeesters willen admitteren, en gesonden, om die gevangen te nemen: hy heeft den Ontfanger Moreau tot Charlemont gevanckelijck gehouden: hy heeft gedreygt te branden, die refugie aen de Officieren van de Tol-huysen van sijn Majesteyt mochten geven, de selve verklarende voor Dieven en perturbateurs van de gemeene rust, en heeft een yder ordre gegeven, om die in arrest te nemen, en als Misdadige na de Gevangenis van Charlemont te brengen: hy heeft oock verboden, dat het gene sijn Majesteyt over het District van Agimont hebben moet (en de Plaetsen daer hy den Eed van getrouwigheyt van genomen heeft) niet betaelt worden, als tot den 27 February laetstleden, als wanneer de Fransse Wapens in Charlemont gekomen zijn; en daer by noch limiterende, dat by aldien de Schuldenaers weygeren vrywilligh te betalen, men by hem om de nodige Depêches sal hebben te komen.

Desen Staet/ daer men de rust en de continuatie van de Vrede yverig socht/ heeft getracht dese swarigheyt/ door haer intercessie/ weg te nemen/ gelijck dan/ by een Resolutie van den 3 Juny/ de Heeren Boreel en Dijckvelt/ Ambassadeurs van haer Hoog Mog. in Vranckrijck/ wierden gelast/ om by den Alder-Christel. Koning soo veel uyt te wercken/ dat de saeck tot geen verwyderingh mocht komen: Gemelde Heeren Ambassadeurs hadden daer op toen/ en naderhant noch/ by hoogged. sijn Majesteyt Audientie/ doch konden niets uytrechten/ als dat'er een prolongatie van de tijdt tot den 15 Augusti/ en ingevolge van dien/ tot den 15 September/ wierdt toegestaen.

Sommige sullen licht verwondert wesen/ dat de Spaensse sigh sedert de tijd van de Vrede niet beter in postuur hadden gestelt/ om in sulcken gelegentheyt in defentie te wesen/ doch het gebrack aen Geldt; want of schoon den Hartogh van Villa Hermosa in 't voorleden Jaer wel een Project had opgestelt/ om de Militie in de Nederlanden prompt te doen betalen en op de been te houden/ soo ging 't selve door de vorige oorsaeck weder te niet: het gem. Project/ 't welck seer dienstig voor de Spaensse Nederlanden geweest soude hebben/ sullen wy/ om den Leser te voldoen/ mede hier inlassen.

SYn Excell. door de successen en inconvenienten van den voorgaenden Oorlog geobserveert hebbende, dat men geëxcuseert kan worden in dese Nederlanden gedurigh een considerabel Leger te onderhouden, om de selve Landen onder sijn Ma-

Majesteyts gehoorsaemheyt te mainteneren, heeft hem gemoveert sulckx aen dat Hof voor te dragen, so haest de Vrede gesloten was, en de Plaetsen door de Fransen, volgens de Handelinge tot Nimwegen, weder overgegeven waren, en hebbende daer op alvorens de Generaels en Ministers alhier diverse reysen doen vergaderen, om over die materie te discoureren, en de beste middel en desseyn daer toe te vinden.

Soo is geoordeelt, dat dit Leger ten minsten moet bestaen in 35000 Voetknechten en 5500 Paerden.

Dat de Ruytery geformeert soude werden van Regimenten van 6 Compagnien, yder van 30 Hoofden, en de Tercios van gelijcken van 6 Compagnien, van 25 yder een, boven de gereformeerde Officiers; met insicht, dat by aldien een Oorlogh daer op quam, de selve tot 50 souden gerecruteert werden, om alsoo een Lichaem van 10000 Paerden te hebben.

Belangende de Infantery, dat de Duytse Regimenten souden gerecruteert werden tot 1200 Man toe, en de Tercios van Walen tot 500, en de andere Natien na proportie, om se tot het gemelde getal van 35000 te brengen.

En alsoo dese Recrute veel belopen soude, en in dese tegenwoordige schaersheyt geen middel was, om de Officiers te anticiperen, gelijck het in dese Landen altijt in gebruyck is geweest, soo schijnt het beste expedient te wesen met de gem. Officiers een Accoort te maken, waer by sy hun obligeerden hunne respective Lichamen op het gem. getal te brengen, mits hun de betalinge van die tijdt af assigneerende, gelijck ofze die volbracht hadden, onder conditie, datse die voorsz. gerecruteerde Lichamen binnen een gelimiteerde tijdt souden laten monsteren, te weten, de Ruytery binnen 12 Maenden, de Infantery van Walen binnen 6, en de Hoogduytse binnen 7 Maenden.

Ter selver tijdt is'er een overslag gemaeckt wat de betalinge van 't voorsz. Leger soude bedragen, daer in begrepen de Generaels en Ministers, het Munitie-Broodt, de Voeragie en andere nodigheden, en men heeft bevonden, dat'er in alles konde voorsien werden, mits dat'er uyt Spangie een Secours van 5 of 600000 Escudos overgesonden wierdt, om de Plaetsen in postuur te stellen, en die van Geschut en Gereetschappen te voorsien, en oock van diversche engagementen te ontlasten, die gedurende den Oorlogh gecontracteert waren; en dat daer-en-boven, tot onderhout van 't voorsz. Leger, alle Maenden promptelijck remises wierden gedaen tot de Somme van 100000 Escudos, beginnende van den 1 July 1679.

Dese Propositie is sijn Majesteyt toegesonden, die oock gelieft heeft de selve te approberen, en te ordonneren, dat men in dessels executie wercken soude, met belofte, dat hy ordonneren soude de voorsz. remises promptelijck te doen.

Sijn Excell. heeft het werck begonnen, en geordonneert hebbende een beraetslaginge te houden met de 12 Walsse Colonels, eenige Hoogduytse, en d'Officiers van de Ruytery.

In conformité van hun gem. beraetslaginge zijnder eenige Maenden betaelt, de remises verwachtende, soo dat de Walen hunne Recrutes volbracht hebben, en

het

het Volck met de Wapens en nieuwe Klederen voorsien, in goeden staet overgelevert, na dat hun de beloofde betalinge geassigneert was.

En eenige Hoog-duytschers hebben oock het meestendeel van hunne betalinge ontfangen, sommige meer en andere minder, volgens de Provincien daerse in Guarnisoen waren, en het Verdrag met de selve gemaeckt.

SijnExcell. heeft de grootste krachten mogelijck gedaen, om dese saeck te mainteneren, soo veel tot dat hy van de Provintien de betalinge by anticipatie van den Termijn van hun Subsidien verkregen heeft, de Koninckl. Effecten door diverse Wervingen en negotiatie van Penningen engagerende, met hoop van de voorsz. Remises te bekomen, en om sijn Majest. tijd te geven van de selve te konnen senden, en een so voordeelig Project tot sijn Koninckl. dienst niet te laten verdwijnen.

Maer alsoo de voorsz. Remises gemancqueert hebben, heeft men het desseyn tot geen executie konnen brengen.

En also 't niet genoeg is Troupen op de been te brengen, so'er ter selver tijdt niet voorsien wordt tot hare subsistentie, is te vreesen, dat soo de voorsz. Remisen noch iets uytgestelt wordt, de Tercios op de voorsz. quade staet sullen komen, waer mede dan de Penningen, daer toe geëmployeert, onnut en verloren sullen wesen, onmogeljck zijnde de betalinge vorders te continuëren sonder Remises, want de Anticipatien (die, gelijck geseyt, nootsakelijck waren te negotiëren) een groot deel van hun Fonds geëvacueert hebben.

Niet tegenstaende nochtans het dilay en mancquement, dat'er tot noch toe geweest is, soo sijn Majesteyt soude gelieven te ordonneren de voorsz. Remises te doen, en dese Landen met 100000 Escudos yder Maent te secoureren, beginnende van den eersten deser Maent Juny, en alle Maenden d'eene na d'andere punctuëlijk met de remise van dit secours continuërende, sonder eenige fout noch uytstel, is'er noch kans tot remedie; en soude het meergem. Leger tegens 't begin van de naeste Campagne konnen opgerecht werden.

Sijn Excell. oordeelt seer dienstig te zijn in sijn Koninckl. consideratie te stellen de nootsakelijckheyt van 't onderhouden van 't voorsz. Leger, de convenientien, die uyt dit soo considerabel en important desseyn te volgen staen, en het weynige, so'er gewacht wordt, om sulckx te volbrengen.

In 't geheele Spaensse Nederlandt was het noch te slimmer/ toen men hoorde/ dat de Hartog van Villa Hermosa/ als sijn tijdt uytgedient hebbende/ sijn demissie in Spangie had versocht en verkregen/ wijl het Volck aldaer wetende/ dat'er een nieuwe Gouverneur sal komen/ niets extraordinaris in soo een gelegentheyt wil contribuëren; en ten desen insichte kon hoog-ged. Hartog niets van Brussel en Antwerpen bekomen/ al schoon hy op de laetste Plaets selfs quam (dewijl die klaegden/ dat men door de hooge Convoyen en Licenten al haer Neering en welvaert had benomen) en derhalven kon het niet anders wesen/ of daer most een groot verloop in de Krijgs-saken komen. Men meende

te eerst/ dat de Hartog van Gulick/ die met de Aerts-Hartoginne van Oostenrijck/ Suster van den Keyser/ was getrouwt/ aldaer tot Gouverneur soude aengestelt werden; doch de Koningh van Spangie verkoor eyndelingh Don Alexander Farnese/ Prins van Parma/ daer toe; dese/ zijnde een jonger Broeder van de Hartogh van Parma/ wiens Voor-Vader in de Spaensse Nederlanden groote dingen had uytgewerckt/ had in Spangie mede een groote estime van couragie en beleyt verkregen/ en men hoopte daer/ dat door sijn toesicht de saken in Nederlandt geredresseert souden konnen werden: doch ged. Prins wel wetende/ dat sonder Geldt aldaer niet te doen was/ verkreeg/ dat hem 600000 Escus op sijn komst geremitteert/ en de andere nodige Subsidien van 100000 Escus 's maents op sijn tijdt betaelt souden werden/ hoewel het echter soo bestipt niet is nagevolgt.

De Spaensse ondertusschen haer streng met andere willende vast stellen/ soo ging Don Pedro de Ronquillo/ die lang tot Brussel na Geldt gewacht had/ na Engelandt/ alwaer men doorgaens goede inclinatie toonde/ om de Spaensse Nederlanden te helpen maintineren, maer men kon echter niet anders vinden/ of men was daer niet gesint verder te gaen/ als desen Staet/ gelijck uyt de nevensgaende Instructie oock is te sien.

Copye van een Brief van de Grave van Sunderlandt aen Monsr. de Savile, Extraordinaris Envoyé van de Koningh van Groot-Brittagne tot Parijs, in dato van den 20 Mey des Jaers 1680.

DEn Koning geinformeert werdende van verscheyde Plaetsen van de Pretentien, die de Franssen geconformeert en op de been gebracht hebben in Vlaenderen en Duytslandt, uyt krachte van de welcke sy dagelijckx, onder pretext van Dependentien, eenige Plaetsen bemachtigen, procederende, in cas van weygering, met Militaire executie, en sigh gevolgelijck ter selver tijdt maeckende Rechters en Partyen: En sijn Majesteyt bevindende, dat de Staten Generael over dese proceduren seer gealarmeert zijn, als de welcke sy considereren, als van een dangereuse consequentie van de Vrede, en dat sy, om dese reden, aen haer Ambassadeurs tot Parijs hebben geordonneert, om sigh te informeren van alle pretentien, die de Franssen op het Spaens Nederlandt en in Duytslandt hebben, om daer advys van te geven, en de Spaensse Minister tot Parijs te ondersteunen en te seconderen in al sijn klachten, die hy wegens de handelingen der Franssen in Vlaenderen sal doen, soo ged. Ambassadeurs die wel gefondeert vinden.

Soo heeft sijne Majesteyt my geordonneert, om U te vertonen, dat gy U by de Heeren Ambassadeurs van Hollandt sult informeren van het geene sy reets in dese affaire hebben gedaen, op dat ghy het selve mooght doen voortaen met concert met haer gaet, en oock met haer raedtleven; mitsgaders, dat ghy mede op de eygenste maniere procedeert, als gy sult bevinden, dat sy door ordre van haer Meesters doen: Ghy sult oock aen den Koningh en dessels Ministers te kennen

geven, dat het empressement, 't geen sijn Majesteyt heeft, dat'er niet voorvalt 't geen de Vrede van de Christenheyt kan breecken, hem heeft veroorsaeckt, om U sijn ordres daer op te geven, dewijl die niet meer en wenscht, als de preservatie van de rust van Europa; en derhalven soude sijn Majesteyt seer onvernoegt wesen, dat'er eenige gelegentheyt quam uytspruyten, die de selve konde troubleren, en de geheele Werelt weder in Oorlog brengen, 't geen anders onvermydelijck soude wesen, indien hy op eenige Plaets, daer 't oock mocht wesen, 't selve voornam.

Sijn Majesteyt heeft my oock belast, om U te laten weten, dat hy absoluyt nootsaeckelijck oordeelt, dat gy in Vranckrijck blijft, tot soo lang dat hy siet, wat mesuren den Alder-Christel. Koning dese Somer sal nemen; en derhalven is het, dat gy van daer tot nader ordre niet moogt vertrecken.

Hier uyt namen sommige af / dat Engelandt als noch geen gedachten had / om met Vranckrijck in rupture te treden / alsoo men aldaer wel wist / dat het onse gelegentheyt niet en was / om ons te engageren tegens een macht / die ons verre boven 't hooft was gewassen / en daer men selfs noch geen groote staet konde maecken wat van Engelandt komen soude; 't welck men oock gelooft / dat de oorsaeck is geweest / dat de Besendinge van sijn Majesteyt van Engelant in Duytslandt niet na wensch reusseerden.

Evenwel toonde men sigh in Engelandt wel genegen / gelijck wy geseyt hebben / om de Spaensse Nederlanden te helpen beschermen / want Don Pedro Ronquillo aldaer gekomen zijnde / vond meer faciliteyt / om tot het Spaensse oogwit te komen / als veele hadden gedacht: hy hadde noch maer Commissie van Duc de Villa Hermosa / om een voorslagh van een Defensive Alliantie te doen / doch vond echter aldaer sulcken inclinatie / dat ged. Alliantie op den 17 Juny al was geteeckent / en het maer op de approbatie van 't Parlement aenquam.

Ondertusschen genaeckte de tijdt van den 15 July / waer in de Spaensse afstant van den Titul van Bourgondien mosten doen / invoegen den Heer de Fuen Major den 26 Juny ten dien eynde weder de volgende Memorie aen desen Staet overgaf.

Memorie, overgelevert door den Extraordinaris Envoyé van Spangie, aen de Heeren Staten Generael, in den Hage den 26 Juny 1680.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie siende het deel, dat uw Hoog Mog. nemen in al 't geen dat de Interesten van den Koningh sijn Meester raeckt, vind sigh geobligeert, om uw Hoog Mog. te bedancken; maer dewyl den tijdt van den 15 der Maent July soo na aenstaende is, versoeckt hy aen uw Hoog Mog:, dat sy in haer officien willen continueren, om de inconvenienten, die daer uyt souden konnen resulteren, voor te komen, indien den Alder-Christel. Koning persisteert, om te achtervolgen de Declaratie, die sijn Commissaris

op

op de Conferentie tot Kortrijck tot het Reglement van de Limiten, den 3 van de Maent Mey heeft gedaen, ten reguarde om de Commissarissen van den Koning sijn Meester te obligeren van een Pouvoir sonder den Titul van Hartog van Bourgondien te tonen: Den Extraordinaris Envoyé van Spangie is te meer gepersuadeert, dat uw Hoog Mog. in haer goede en loffelijcke intentien sullen reüsseren, dewyl hy sig niet anders kan inbeelden, of den Alder-Christel. Koning is qualijck geinformeert geweest van de Rechten, die men hem heeft te kennen gegeven, dat hy wegens dese nieuwe pretentie heeft, dewyl de selve op het Tractaet van Nimwegen, in consequentie van de cessie van 't Franche Comté, niet gefondeert kan zijn, want dit Graefschap heeft noyt iets gemeens gehad met het Hartogdom van Bourgondien, en de Pouvoir, van de Vrede van Nimwegen, gelijck oock tot desselfs Ratificatie en 't Huwelijck van den Koning sijn Meester, hebben alle den Titul van Hartog van Bourgondien, sonder dat'er oyt eenige difficulteyt of contestatie is gemaeckt, om die toe te laten: En op dat uw Hoog Mog. te beter souden konnen begrijpen, dat men aen den Alder-Christel. Coning exempelen van kracht en gevolgh heeft voortgebracht, soo versoeckt den Envoyé Extraordinaris van Spangie aen uw Hoog Mog., om de hier by gevoegde Articulen van de Vredens-Tractaten, zedert dat van Madrid, tot het gene van Nimwegen, te willen lesen, waer door uw Hoog Mo. sullen konnen sien, dat wel verre van dat den Koning sijn Meester, of de Koningen sijn Prædecesseurs, van hoogloffel. memorie, van het Hartogdom Bourgondien souden gecedeert en gerenuncieert hebben, sy in alle Tractaten voor haer hebben behouden, in 't eene expresselijck, en 't ander corelativelijck, de Rechten, Actien, Pretentien en Tituls van 't Hartogdom van Bourgondien; invoegen den Extraordinaris Envoyé van Spangie instantelijck versoeckt aen uw Hoog Mog:, dat sy hem de Resolutie, die sy op dese Memorie sullen nemen, gelieven te communiceren.

Was getekent,

DE FUEN MAJOR.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Madrid in 't Jaer 1526. tusschen Karel de V. Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

III. ARTICUL.

ITem, tot de grooter veyligheyt en vastigheyt van de selve Vrede, en om te eerder te komen tot de vryheyt en loslating van geseyde Heer Alder-Christel. Koning, is getracteert, geaccordeert en besloten, dat, om uyt te roeyen en by te leggen de oude questie van 't Hartogdom van Bourgondien en andere deelen, die den overleden Hartog Karel van Bourgondien hadde, en besat tot sijn overlyden, en waer van Madame Maria, sijn Dochter, Grootmoeder van den ged. Keyser, het besit hielt; doch dewyl ged. Heer Keyser pretendeert, dat sonder eenige rechtvaerdige oorsaeck hem 't selve is ontnomen door den overleden Koningh Louys de XI. hoewel ged. Heer Alder-Christel. Coning het contrarie sustineert, soo sal

echter gesëyde Koning gehouden zijn, om in de tijdt van 6 Weecken, te rekenen van den dagh van sijn loslating, en dat hy weder in sijn Koninckrijck sal gekomen zijn, weder te geven, restituëren en effectivelijck te stellen in de macht van den Keyser, of sijn Gecommitteerde en Gedeputeerde, die daer toe geordonneert sullen werden, het geseyde Hartogdom van Bourgondien met het Graefschap van Carolois, de Heerschappyen van Moyers en Castelchinon, dependerende aen 't geseyde Hartogdom, het Burggraefschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, zijnde en dependerende van 't vrye Graefschap van Bourgondien, en al 't gene dat van outs of plagh te wesen een Leen, Jurisdictie of toebehoorte van 't geseyde Hartogdom en Burggraefschap, en dit suyverlijck, vryelijck, eeuwiglijck en voor altijt, tot profijt van ged. Heer Keyser, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, soo Mans- als Vrouws-Personen, in alle Souverainiteyt, Præeminentie en bevrydingh van de Kroon Vranckrijck, sonder eenige saeck voor gem. Kroon te behouden, maer 't geseyde Hartogdom Bourgondien met de andre deelen en voorgeseyde Toebehoorten sal t'eenemael en eeuwiglijck bevrijt, gescheyden en afgeslooten blyven van ged. Kroon Vranckrijck; invoegen dat den geseyden Heer Alder-Christel. Coning uyt sijn sekere wetenschap en volle macht, voor hem en alle sijn Erfgenamen en Successeurs, sal gehouden zijn, om sigh in de veyligste en voldoenste manier, die men kan uytvinden, te ontslaen van alle en elcke Rechten, die hy en sijn ged. Successeurs van de geseyde Kroon van Vranckrijck soude mogen pretenderen op het selfde Hartogdom van Bourgondien, en de bovengeseyde deelen, maeckende daer van sodanigen afscheyding van de geseyde Kroon Vranckrijck, dat den geseyden Alder-Christel. Coning, sijn Erfgenamen en Successeurs daer noyt geen questie over sullen konnen maecken, of eenig possessoir, petitoir of eenig ander recht van Regalien, Souverainiteyt of Jurisdictie pretenderen, met expresse derogatie van alle en yder incorporatien en unien, die hier voormaels van de voorged. deelen aen de Kroon Vranckrijck zijn gedaen, gelijck oock van alle Ordonnantien, Giften, de Salique Wet, en alle andere Wetten, Constitutien, Statuten, Ordonnantien of Coustumen, die hier aen contrarie zijn, en gedane of ingevoerde beloften door den geseyden Alder-Christel. Coning of sijn Predecesseurs de Koningen van Vranckrijck; alle de welcke ged. Heer Alder-Christel. Conlng met de selve authoriteyt, sekere wetenschap en volle macht tegenwoordig derogeert, afstaende voor hem en sijn Successeurs de macht, om oyt het contrarie te konnen doen of intenteren, door wat weg het soude mogen wesen, direct of indirect, al schoon sommige recht souden pretenderen, tegens eenige derogative clausulen, daer van men echter alhier nader invoeging en uytdrucking sal doen.

Tractaet

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Camerijck in 't Jaer 1529, tusschen Karel de V. de Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

II. ARTICUL.

ITem, is oock expresselijck gehandelt, dat het geseyde Tractaet van Madrid in sijn kracht en vigeur sal blyven, en ongekreuckt geobserveert werden tusschen de geseyde Heeren Keyser en Coning, haer Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, in eeuwigheyt, sonder eenige vernieuwinge, of daer in te veranderen of derogeren, uytgenomen het 3 en 4 Articul, en het 11 en 14, die mentie maecken van de Graefschappen d'Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, en andere Articulen, die verandert en vernieuwt sullen worden door het tegenwoordig Tractaet, in de forme en maniere als hier tegenwoordig volgt; te weten, in 't geen beraeckt het Hartogdom Bourgondien, Auxerrois, Masconnois, Bar sur Seine, 't Burggraefschap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, waer van de restitutie is geaccordeert en belooft door 't geseyde Tractaet van Madrid, soo belooft ged. Heer Keyser, dat hy, ten aensien en gunst van 't ged. Tractaet, sal zijn en blyven in de Actien en Rechten, die hem voor en gedurende den tijdt van het selve Tractaet competeerden en toebehoorden, om die door een minnelijcke en gerechtige wegh te vervolgen: En sullen de geseyde Rechten en Actien expres en geheel aen hem, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, verblyven, niet tegenstaende eenige prescriptie of langheyt van tijdt, die men daer tegens kan allegueren, soo aen de geseyde Heeren Koningen, als de hare: En, niet tegenstaende 't selve, sal de Rente van 1000 Weensse Guldens, door den geseyden Heer Alder-Christel. Coning op de Zout-marckt van Salins, wegens het geseyde Hartogdom van Bourgondien gepretendeert, eeuwiglijck vernietigt en afgedaen blyven, sonder dat Madame d'Aerts-Hartoginne, tegenwoordig Gravin van Bourgondien en Vrouwe van Salins, haer Erfgenamen, of succederende Heeren en Vrouwen van de geseyde Steden, gehouden sullen wesen aen ged. Heer Koning, sijn Erfgenamen of eenige Successeurs iets van ged. Rente te betalen, of eenige Achterstalligheden der selver, noch dat sy gehouden sullen zijn om eenige erkentenis te geven of andere plichten af te leggen: doch sullen de Kooplieden en andere van 't Hartogdom Bourgondien, op de ged. Zout-marckt van Salins iets opdoende, om 't selve in 't ged. Hartogdom te brengen, gehouden zijn 't ged. Zout contant te betalen, of ten minsten in 't opdoen, en eer dat sy 't uyt Salins halen, voor de Officiers van ged. Zout-marckt behoorlijcke cautie in 't gem. Graefschap te stellen tot de betaling van 't selve Zout, om de Officiers te contenteren; en 't meergem. Zout sal gefourneert werden na de Conventien, die alreets gemaeckt zijn, of noch gemaeckt sullen worden.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Creſpy en Laonnois, in 't Jaer 1544. tuſſchen Karel de V. Keyſer, en François de I. Koning van Vranckrijck.

XII. ARTICUL.

EN eyndelijck, om weg te nemen, te beletten en af te ſnyden alle oorſaecken, gelegentheden, middelen en ſuſpicien van twiſt en tweedracht tuſſchen haer geſeyde Majeſteyts Erfgenamen en Succeſſeurs, en alle queſtien en pretentien uyt te doen, ſoo hebben ged. Heeren Keyſer en Coning (ſonder evenwel de Tractaten, die voormaels tuſſchen haer en haer Voor-Vaders zijn gepaſſeert, te derogeren en prejudiciëren, of daer eenige vernieuwinge in te maken, als alleen in 't gene waer van hier anders gediſponeert ſal werden, maer ſy ſullen blyven in haer geheel en inviolabelijck, in ſulcken kracht en macht als reden en recht is) gedaen, en doen de Macht- en Bevel-hebbers, in haer naem, de hier in gevoegde renuntiatien, namentlijck, dat den geſeyde Heer Alder-Chriſtel. Coning, ſoo in ſijn naem, als voor en in de naem van ſijn ged. Kinderen, Erfgenamen en eenige Succeſſeurs heeft gerenuntieert, gequiteert en getranſporteert voor altoos en eeuwiglijck, tot profijt van ged. Heer Keyſer, ſijn Erfgenamen, Succeſſeurs, en die daer toe recht hebben, alle Rechten, Actien, Querellen of Pretentien, die ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning, of ſijn Erfgenamen en Succeſſeurs, hebben en pretenderen, en konnen hebben en pretenderen, uyt welcke oorſaeck of reden dat het oock magh zijn, op eenige Koninckrijcken, Staten, Landen en Heerlijckheden, die tegenwoordig door ged. Heer Keyſer, of in ſijn naem, mediatelijck of immediatelijck werden beſeten, en ſpecialijck al 't recht 't welck ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning en ſijn Voorſaten, Koningen van Vranckrijck, hebben gehad en gepretendeert, en 't geen ſy noch pretenderen op de Koninckrijcken van de Kroon Arragon, zijnde de ſelve hier in vereenigt, begrepen en dependerende, gelijck of ſy alle alhier geſpecificeert waren, en ſelfs dat van Napels, ſoo in Eygendom, Penſioenen, Poſſeſſien, en de Achterſtalligheden van ged. Penſioenen, als anderſins, in wat manier het oock ſoude mogen weſen, 't zy uyt krachte van de Inveſtituren van de H. Apoſtoliſe Stoel, aen ſijn Voorſaten of aen hem gedaen, of door de Tractaten, die tuſſchen de Voorſaten van ged. Heer Keyſer en Alder-Chriſtel. Coning zijn gemaeckt, ſelfs de gene tuſſchen den Cathol. Coning, Grootvader van ged. Heer Keyſer, en Coning Louis de XII gelijck oock het Tractaet van Noyon, gemaeckt tuſſchen ged. Heer Keyſer en Coning, ſoo wegens het principale recht van 't geſeyde Koninckrijck, als voor geſeyde Penſioenen en Achterſtalligheden, die door den geſeyden Alder-Chriſtel. Coningh zijn gepretendeert uyt kracht van geſeyde Tractaten, of anderſins, hoedanig 't ſelve oock ſoude mogen weſen.

XXI. ARTICUL.

En wat belangt ged. Heer Keyſer, die heeft van gelijcken voor hem, ſijn Erfgenamen en Succeſſeurs gerenuntieert, gequiteert en getranſporteert, gelijck ſijn Machthebbers renuntiëren, quiteren en tranſporteren eeuwiglijck en voor altoos,

tot

ot profijt van ged. Heer Coning, ſijn Erfgenamen, Succeſſeurs, en die daer recht toe hebben, alle en yder Rechten, Actien, Querellen of Pretentien, die ged. Heer Keyſer en ſijn Voorſaten hebben gehad en gepretendeert, of tegenwoordig konnen pretenderen, uyt wat oorſaeck of reden het oock magh weſen, voor hem, ſijn Erfgenamen en eenige Succeſſeurs, op de Staten, Landen en Heerlijckheden van ged. Heer Alder-Chriſtel. Coningh, tegenwoordiglijck door hem en in ſijn naem gehouden en beſeten werdende, mediatelijck of immediatelijck, behalven het Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraeffchap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, Maſconnois, Auxerrois en Bar ſur Seine, waer van hier naderhant byzonder ſal geſproocken werden: En ſpecialijck renuntieert ged. ſijn Keyſerl. Majeſteyt alle 't gene hy pretendeert op de Steden en Caſtellanyen van Peronne, Montdidier en Roye, in de Graefſchappen van Boulonnois, Guinnes en Pontlieu, gelijck oock op de Steden en Heerlijckheden, die op de Revier de Somme aen d'een en d'andere zyde leggen, 't zy wegens de Titul van Engagement, of anderſins Leenen, Vaſſaelſchappen, Rechten van Patronagie en Nominatie van vacante Officien en Beneficien, Pachten en Impoſten, benevens alle andere Rechten, Actien en Querellen, die ged. Heer Keyſer ſoude konnen hebben en pretenderen tegens gedachte Heer Coning op de dingen, die door hem beſeten werden, 't zy ter oorſaecke van ſijn Kroon van Spangie, of andere Querellen van ſijn Huys van Bourgondien, ſoo uyt kracht van 't Tractaet van Arras, als de Tractaten van Conflans, Peronne en andere ingevolge van dien: Wel verſtaende nochtans, dat door de Renunciatie, Donatie, Ceſſie en Tranſport van de Homagien, Jurisdictien en Toebehoorten, en ſodanig recht als ged. Heer Keyſer hadde, ter oorſaeck van ſijn ged. Graefſchap Artois, in 't Graefſchap van Guines, niet begrepen ſullen zijn de Landen, Heerlijckheden en Caſtellenyen van Tournehem, Andrevick, Bredenarde, haer Toebehoorten en Dependentien, en alle 't gene dat een Patrimonie van 't Graefſchap Artois is, 't geen den Keyſer tegenwoordig in ſijn naem in 't ged. Graefſchap beſit, of voor 't begin van den laetſten Oorlogh heeft beſeten; ſy zijn en ſullen bevrijt blyven voor altijt van de Jurisdictie, 't Reſſort en Souverainiteyt van ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning en ſijn Succeſſeurs de Coningen van Vranckrijck, gelijck oock van deſſelfs Officiers.

XXVIII. ARTICUL.

En in faveur van de geſeyde Vrede, en tot het effect, volbrenginge en obſervantie van de ſelve, en volgens den inhout van 't tegenwoordige Tractaet, en met de reſervatie hier na genoemt, ſoo quiteert en renuntieert ſijn Keyſerl. Majeſteyt het Recht en de Actie, die hy pretendeert in 't Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraefſchap van Auxonne en de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Maſconnois en Bar ſur Seine, met haer Toebehoorten, voor en tot profijt van geſeyde Heer Coning, mijn Heer den Dauphijn, ſijn Zoon, en ſijn Succeſſeurs, Coningen van Vranckrijck: En hy ſal deſe renuntiatie laten ratificeren door den ſeer Hoogen, Excellenten en Machtigen N. B.

Prince

Don Philippus, Prince van Spangie, eenige Zoon van ſijn Keyſerl. Majeſt. in de tijdt van 4 Maenden.

XXIX. ARTICUL.

En om deſe Vrede te ſtercken, en een vaſte en onverbreeckelijcke Vriendſchap tuſſchen haer ged. Majeſteyten, en haer Kinderen en Erfgenamen, op te rechten, hebben de geſeyde Machthebbers van geſeyde Heeren Keyſer en Coningh gehandelt en geaccordeert, handelen en accorderen het Huwelijck tuſſchen den ſeer Hoogen en Excellenten Prince Karel, Hartog van Orleans, tweede Zoon van ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning, en de ſeer Hooge en Excellente Princeſſe Madame Maria, Princeſſe Infante en outſte Dochter van geſeyde ſijn Keyſerl. Majeſteyt, of met de ſeer Hooge en Excellente Princeſſe de tweede Dochter van den Coning der Romeynen, Ongaryen, Bohemen, Aerts-Hartog van Ooſtenrijck, &c. alternativelijck en na de keur van ged. Heer Keyſer, 't welcke hy ſal doen en verklaren in de tijdt van 4 Maenden, te rekenen van den dagh van de tekening van het ged. Tractaet, ſigh ſterck makende voor ged. Heer Coning ſijn Broeder, in 't gene dat het Huwelijck van ſijn Dochter belangt.

XXX. ARTICUL.

En ingevalle ged. ſijn Keyſerl. Majeſteyt toeſtaet en aen ged. Heer van Orleans de Princeſſe ſijn Dochter geeft, ſal hy hem in Huwelijck toewyſen, afſtaen en overdragen de Hartogdommen van Brabant, Gelderlandt, Luxemburg en Limburg; de Graefſchappen van Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, Artois, Namen, Zutphen, Vrieſlandt, Utrecht, Over-Yſſel, Groeningen, en generalijck alle en yder Landen, die den Heer Keyſer aen die kant toebehoren, gelijck oock de Graefſchappen van Bourgondien, Charolois, met al haer Toebehoorten en Dependentien, om daer van door de ged. Vrouwe Princeſſe, ſonder eenige miſterie, met ſijn authoriteyt, in een volkomen genieting te treden, ſoo ras ſijn Keyſerl. Majeſteyt overleden ſal zijn, en die vredelijck te houden en beſitten voor altoos, door haer en de Erfgenamen en Succeſſeurs, die van 't Huwelijk van geſeyde Heer van Orleans en haer voort komen.

XXXIV. ARTICUL.

N.B. *Dit is de reſervatie, die in het 28 Articul is uyt gedrukt, dog de ſelve is niet nagevolgt, wyl 't Huwelijck niet geſloten is geweeſt.*

En indien (dat Godt verhoede) ged. Vrouwe Princeſſe mocht komen te ſterven, ſonder Kinderen van dit Huwelijck na te laten, ſal ged. Heer van Orleans in ſoo een geval gehouden zijn te deſiſteren en af te ſtaen van ged. Nederlanden: In welcke gelegentheyt hem echter gereſerveert ſal blyven de geſeyde querelle en pretentie in het geſeyde Hartogdom en Staet van Milaen en 't Graefſchap van Aſt, en hy ſal blyven in ſodanige actie, als de geſeyde Heer Coning voor hem en ſijn ged. Kinderen pretendeert voor deſe tegenwoordige renuntiatie: En in dit geval blijft oock aen ſijn Keyſerl. Majeſteyt gereſerveert d'Authoriteyt en 't Recht, 't geen hy tegenwoordigh heeft, en dat het H. Rijck kan hebben op de geſeyde Staet van Milaen, en de diſpoſitie van de ſelve, ſoo uyt kracht van de Hoog-

Hoogheden, Constitutien en Preëminentien van 't geseyde Rijck, als door de Tractaten, gepasseert tusschen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en ged. Heer Coningh, volgens en voor soo veel als sy met recht en reden daer op pretentie sullen hebben. En in 't selve geval blijft oock aen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en de sijne gereserveert het Recht en den Titul die hy pretendeert in 't geseyde Hartogdom Bourgondien, Burggraefschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, benevens haer Toebehoorten, gelijck boven is gementioneert.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Chasteau en Cambresis, in 't Jaer 1559. tusschen Philippus de II., Koningh van Spangie, ende Henrick de II., Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

TEn eersten (sonder evenwel eenigsins de voorgaende Tractaten, gemaeckt tusschen haer Voor-Vaders, te derogeren, die in sodanige kracht en vigeur sullen blyven, als sy waren voor den Oorlog, begonnen tusschen Keyser Karel de V. en den Alder-Christel. Coning in 't Jaer 1551, en sedert gecontinueert tusschen de geseyde Cathol. en Alder-Christel. Coningen, sonder eenige alteratie, ten ware in dit tegenwoordigh Tractaet anders wierdt gedisponeert) is over-een-gekomen en geaccordeert, dat'er tusschen de geseyde Heeren Coningen, de Heeren haer Kinderen, Erfgenamen en Successeurs, haer Koninckrijcken, Landen en Onderdanen, een goede, veylige en vaste Vrede, Confederatie en gedurige Alliantie en Vriendschap sal zijn; sy sullen malkander als Broeders beminnen, besorgende met al haer macht het Goet, de Eer en reputatie van den ander, en, soo veel als sy konnen, malkanders schade vermyden; sy sullen niemant helpen of gunstig wesen tot prejuditie van den ander; en van nu voortaen sullen alle vyantschappen ophouden, vergetende alle saecken, die voor desen qualijck zijn gepasseert, hoedanig die oock mogen zijn, welcke geaboleert en vernietigt blyven, sonder dat iemant daer over eenig resentiment sal mogen tonen. Renuntiërende door dit Tractaet van alle practijcken en intelligentien, die, hoedanig het oock mocht wesen, aen d'andere schadelijck souden mogen zijn, met belofte van niets te doen 't geen tot prejuditie van de andere konde strecken.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in 't Jaer 1598. tusschen Philippus de II. Koning van Spangie, en Hendrick de IV. Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

EErstelijck, is over-een-gekomen en geaccordeert, dat het Tractaet van Vrede sal gesloten en geresolveert blyven tusschen de ged. Heeren Coningen Philippus de II. en Hendrick de IV., in conformité en met approbatie van d'Articu-

len, staende in 't Tractaet van Vrede, 't geen in 't Jaer 1559 tot Chasteau en Cambresis is gemaeckt tusschen den ged. Heer Cathol. Coningh en den seer hoogen overledene, van hoogloffel. memorie, Hendrick de II., Coning van Vranckrijck, en hebben de geseyde Gedeputeerden in ged. naem 't ged. Tractaet op nieuws geconfirmeert, en in alle sijn deelen geapprobeert, gelijck als of het hier van woort tot woort was geinsereert, en sonder iets in 't selve of 't vorige, die alle in haer geheel sullen blyven, te vernieuwen, ten zy het gene dat door 't tegenwoordige Tractaet expres werdt uytgeschrapt.

XXI. ARTICUL.

En sullen aen ged. Heer Cathol. Coning van Spangie en aen de Serenissime Infante, sijn outste Dochter, haer Successeurs, en die daer recht toe hebben, gereserveert zijn alle Rechten, Actien en pretentien, die sy sullen verstaen, dat haer toebehoren ter oorsake van de geseyde Koninckrijcken, Landen en Heerschappyen, of ergens elders, om wat oorsaeck dat het oock soude mogen wesen, van de welcke door haer of haer Voorsaten niet expresselijck is gerenuntieert, om daer over door minnelijcke wegen, of de weg van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Tractaet van Vrede in 't Eylandt van Faissans in 't Jaer 1659. tusschen Philippus de IV., Koning van Spangie, en Louis de XIV. Coningh van Vranckrijck.

LXXXIX. ARTICUL.

DAer is wel expresselijck over-een-gekomen en gearresteert tusschen de geseyde Plenipotentiarissen, dat de reservatien in 't 21 en 22 Articul van 't Tractaet van Vervins haer vol en geheel effect sullen hebben, sonder dat men eenige explicatie tegens haer ware sin sal mogen uytdrucken: En ingevolge van dien sullen aen den Cathol. Coning van Spangie, sijn Successeurs, en die daer recht toe hebben, gereserveert blyven, niet tegenstaende eenige prescriptie of langheyt van tijdt, die men daer tegens soude konnen allegueren, alle Rechten, Actien en pretentien, die hy verstaet, dat hem toebehoren, wegens de geseyde Koninckrijcken, Landen en Heerlijckheden, of andersins, om wat oorsaeck dat het oock magh zijn, van de welcke door hem of de Coningen sijn Voorsaten niet expresselijck gecedeert sal zijn, om daer over door minnelijcke wegen, of de wegen van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Articulen van Vrede tusschen de Croonen van Vranckrijck en Spangie, gesloten den 2 Mey 1668. tot Aken.

VIII. ARTICUL.

DAer is mede verdragen, geaccordeert en gedeclareert, dat van het Tractaet van de Pirineen by desen niets sal werden gerevoceert, behoudelijck het gene aengaet het Rijck Portugael, met het welcke sijn Cathol. Majesteyt zedert Vrede heeft

heeft gemaeckt, en voor soo veel anders soude zijn gedisponeert by desen, door het cederen van de Plaetsen boven gemelt, sonder dat Partyen verkregen sullen hebben eenig nieuw Recht, of eenige prejuditie sullen konnen lyden, aen haer respective pretentien in die saecken, waer van geen expresse mentie is gemaeckt by dit tegenwoordige Tractaet.

Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck, gesloten tot Nimwegen den 17 September 1679.

XXVI. ARTICUL.

IS mede geaccordeert, over-een-gekomen en verklaert, dat men niets en hout voor gerevoceert van den inhouden van 't Tractaet van de Pirineen, uytgenomē alleenlijk 't geen concerneert Portugael, met de welcke den Cathol. Coning tegenwoordig in Vrede is, noch oock niet van 't Tractaet van Aken, als voor soo veel alleenlijck daer van anders is gedisponeert by dese tegenwoordige, door 't cederen van die Plaetsen, hier vorens genoemt, sonder dat Partyen eenig nieuw recht verkregen hebben, noch oock eenige prejuditie sullen komen te lyden over hare respective pretentien, in alle die dingen, daer van by dit tegenwoordige Tractaet geen expresse mentie gemaeckt is, en by gevolge alle 't gene gestipuleert is by het voorsz. Tractaet van de Pirineen, rakende 't Interest van mijn Heer den Hartogh van Savoyen, en de Dote van de Doorl. Vrouwe Weduwe Infante Catharina, sal werden geobserveert, sonder dat dese particuliere expressie sal konnen hinderen noch prejudiciëren aen de generale stipulatie, gedaen by 't tegenwoordige Articul van d'Executie van de voorsz. Tractaten van de Pirineen en van Aken.

Doch al schoon de Spaensse met noch soo veel redenen haer saeck hadden willen justificeren / soo wilden de Franssen van hare pretentien echter niet afstaen; en derhalven was Spangie wel genootsaeckt / alsoo 't selve niet voorsien tot den Oorlog was / aen Vranckrijck te cederen / gelijck den ondergeschreven Envoyé van Spangie sulckx den 10 September door het navolgende aen haer Hoog Mog. bekent maeckte.

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie maeckt aen uw Hoog Mog. deelachtig, dat den Coning sijn Meester, ingevolge van de groote consideratie, die hy altijt heeft gehad voor de gevoelens en begeerten van uw Hoog Mog., sodanigen Volmacht aen sijn Commissarissen tot Kortrijck heeft gesonden, als uw Hoog Mog. hebben gewenscht en van hem afgeëyscht. Gedaen in den Hage den 10 September 1680. Was getekent,

De Fuen Major.

Maer een ander voorval / 't welcke korts daer aen geschiede / ontstelde de Spaensse noch meer / want de Keurvorst van Brandenburgh al zedert eenige

tijd tot Madrid en Brussel om d'Achterstalligheden van de Subsidien/ die hem in den laetsten Oorlogh belooft waren/ hebbende aengehouden/ had/ om de schaersheyt van Gelt/ niets konnen bekomen/ soo dat hy nu eenige Oorlog-schepen in Pomeren had laten toerusten/ om by wegen van represalien tegens Spangie te ageren: de selve vaerdig geraeckt/ uytgelopen en in de Noort-Zee gekomen zijnde/ begaven sig eerst op Schoonevelt/ voor de Kust van Zeelant/ doch van daer weder vertreckende/soo namen sy den 18 September op de Reede van Oostende een rijck Spaens Konings Schip weg/ genaemt Karel de II. alsoo verscheyde Kooplupden haer Goederen daer in hadden gedaen/ om de selve te vepliger te konnen over krijgen; doch het was noch een geluck voor den Hartog van Villa Hermosa/ dat sijn Bagagie/ die gedestineert was/ om daer in mede overgescheept te werden/ door eenige inconvenienten verhindert was geworden/ om toen ter tijdt tot Oostende te wesen. De Spaensse/ gelijck geseyt is/ hier over ontstelt/ en te meer/ om dat sy dachten/ dat gem. Schepen oock desseyn hadden/ om de Prins van Parma/ die in September in de Corunna was tscheep gegaen/ om sijn Gouvernement van de Spaensse Nederlanden aen te vaerden/ wegh te nemen/ deden daer op datelijck haer klachten in Engelandt en by desen Staet/ waer toe den Spaenssen Envoyé den 21 September de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. overleverde.

DOor een Expressen, die den Extraordinaris Envoyé van Spangie van Brussel heeft ontfangen, werdt hy geinformeert, dat den 18 deser Maent, 's avonts, 8 Oorlog-schepen een van den Coning mijn Meester, genaemt Karel de II., het geen op de Reede van Oostende ten Ancker lag, om met d'eerste goede Wint, als Convoyer, na Cadix te vertrecken, hebben aengetast en weggenomen: En gelijck soo veel Landen, die den Coning mijn Meester heeft opgeoffert, om de Vrede aen de Christenheyt te geven, en de stappen, die hy gedaen heeft, om die te conserveren, trachtende door alle middelen, die mogelijck zijn, te onderhouden een sincere vaste vriendtschap en goede intelligentie met alle Princen en Potentaten van Europa, aen den ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van Spangie reden geven, om niet te weten aen wien hy sulcken hostiliteyt sal toemeten, soo versoeckt en bid hy seer instantelijck aen uw Hoog Mog:, dat de selve met al haer yver willen ondersoecken, aen wie dese Schepen toebehoren, en die niet alleen willen doen arresteren in alle Havens van desen Staet, daer de geseyde Oorlog-schepen, die de ged. hostiliteyten hebben gedaen, sullen inkomen, maer oock ordonneren, om de selve aen te tasten door die van desen Staet, waer de selve gevonden mochten werden, als waer toe uw Hoog Mog. sigh geobligeert hebben door de Tractaten en Alliantien, die sy met den Coning mijn Meester hebben, en door haer billijkheyt, indien dese hostiliteyt begaen is onder pretext van sigh te doen betalen van eenige Achterstalligheden van Subsidien, dewyl al dese soorten van Schulden door den Coning mijn Meester niet en zijn gecontracteert, als tot defentie en herstellingh

van

an desen Staet: En indien uw Hoog Mog. niet die betoning doen, die een sulcken onderneming vereyscht, sullen sy geëxposeert zijn, om diergelijcke te lyden wegens de Subsidien, die sy noch ten achteren zijn; en derhalven hoopt den Extraordinaris Envoyé van Spangie, dat uw Hoog Mog. met al haer macht sullen helpen arbeyden tot de reparatie en satisfactie, die den Coning sijn Meester, wegens een hostiliteyt, tegens alle recht en gewoonte begaen, kan begeeren; en dat uw Hoog Mog. ordre sullen stellen, om sulcke overvallingen in 't toekomende voor te komen, in een tijd, dat den Coning sijn Meester niets en spaert, om de Nederlanden in staet van defentie te stellen, soo in consideratie van uw Hoog Mog. Interesten, als van sijn eygen: En den Extraordinaris Envoyé van Spangie versoeckt aen uw Hoog Mog:, dat sy hem haer Resolutie willen bekent maken. Gedaen in den Hage den 21 September 1680. Getekent,

De Fuen Major.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet datelijck eenige Oorlog-schepen uyt sijn Havens vertrecken / om gemelden Prince te waerschouwen / en oock in salvo te brengen / indien ged. Brandenburgse Schepen iets op hem hadden willen tenteren: En by desen Staet wierdt mede geresolveert / om eenige Oorlog-schepen in Zee te brengen; doch dewijl men op sulckx niet verdacht had geweest / liep 't selve noch eenige tijdt aen / alsoo de Admiraliteyten soo gereet daer mede niet waren.

Desen Staet overwegende / dat het selve van een quaet gevolg soude konnen wesen / liet datelijck haer Mediatie in Spangie door den Ambassadeur Heemskerck (die in Mey al verkosen was / om voor Ambassadeur derwaerts te gaen / en sigh oock ten dien eynde korts daer na derwaerts begeven had) aenbieden: Gem. Ambassadeur dese ordre ontfangen hebbende / sprack daer over mede met den Heer Engelssen Envoyé Godrick / en wierdt tusschen haer beyden besloten een Memorie ten dien eynde aen de Koning van Spangie over te leveren; die van den Heer Heemskerck bestont in de volgende Woorden.

SIRE.

DEn ondergeschreven Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden heeft ordre, om aen uw Majesteyt te vertonen het deplaisir, dat haer Hoog Mog. hebben gehad in het verstaen, dat den Heer Keurvorst van Brandenburgh, uyt kracht van eenige achterstallige Subsidien, die sijn Keurvorstel. Doorl. had te pretenderen van uwe Majesteyt, heeft doen attacqueren en met kracht wegnemen een Oorlog-schip van uw Majesteyt, dat op de Reede van Oostende lagh: En dewyl dese procedure een rechtvaerdig vreesen geeft van dangereuser gevolgen, soo men in tijdt de humeuren van d'een en d'ander niet versacht, soo vind sigh den geseyden Ambassadeur belast, om aen uw Majesteyt, uyt de naem van sijn Heeren en Meesters, alle minnelijcke middelen van Mediatie aen te

te bieden, om ter neder te leggen en wegh te nemen 't geen gelegentheyt mocht geven, om de Vriendtschap, die geluckelijck tusschen uw Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl. is opgerecht, te troubleren.

En op dat haer Hoog Mog. een favorabel succes van dit haer voornemen mogen hebben, verhopen sy, dat uw Majesteyt ter selver tijdt sal besluyten, om satisfactie aen sijn ged. Keurvorstel. Doorl. te geven in 't reguard van de Subsidien, ten minsten tot het Jaer 1676 incluys; gelijck als van d'andere zyde haer Hoog Mog. niet sullen mancqueren by ged. Heer Keurvorst van Brandenburg te insisteren, dat het genomen Schip, met desselfs Ladinge, mag gerestitueert werden.

Den Heer Engelssen Envoyé leverde de volgende Memorie daer toe over.

SIRE.

DEn ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne seyt, dat, in conformité van de gerepeteerde ordres, die hy van den Coning sijn Meester heeft, om de meeste kracht en sorge in alle voorvallen in te spannen en aen te wenden, niet alleen tot maintien van de universele rust en vrede in Europa, maer oock alle sijn industrie t'employeren voor 't gene mag concerneren uw Majesteyts bysondere interest en dienst in de tegenwoordige tijdt en concurrentie, dat door een seecker Esquadre van Schepen omtremt Oostende een Fregat, uw Majesteyt toebehorende, aengetast en verovert is.

Soo versoeckt hy ootmoedelijck, op 't fondament van dese generale motiven, alsoo hy tot noch toe geen speciael bevel of ordre van den Coning sijn Meester daer over bekomen heeft, dat de selve so goeden vertrouwen gelieve te hebben van sijn Koninckl. vriendschap en desselfs yver, tot de volkomen welstant en glorie van uw Majesteyt, dat uw Maj. op dit voorval sodanige resolutie niet gelieve te nemen, die souden konnen beletten, dat de goede officien van sijn Majest. soo veel te wege mogen brengen, als sijn yver tot de gemeene tranquiliteyt en rust van 't Christendom hem ongetwijffelt bewegen sal te interponeren (niet sonder hoop van een goet succes) die mogelijck binnen weynig dagen aen de Koninckl. consideratie van uw Majesteyt sullen voorgestelt werden. Getekent,

Madrid den 13 October 1680. *Don Henrique Goodrick.*

Den Ambassadeur van desen Staet met de Hartog van Medina Celi en den Connestabel van Castilien noch in 't particulier daer over spreeckende, soo was gem. Hartog in 't eerst vry hevig tegens de saeck, en de geen, die daer ordre toe gegeven hadden: doch ged. Heer Ambassadeur hem daer op te gemoet voerende, dat, de saeck nu geschiet zijnde, alleen op middelen gedacht mosten werden, om die wegh te nemen, alsoo anders noch meer swarigheden daer uyt stonden te spruyten, &c. soo betoonde ged. Heer Hartog sigh wat beter, en recommandeerde, dat den Ambassadeur den Koning daer over selfs soude spreken, gelijck wel

wel geschiede: doch Spangie kon echter tot geen Mediatie verstaen/ ten zy het Schip weder gerestitueert wierdt.

En dewijl/ gelijck wy meer gesegt hebben/ haer Hoog Mog. intentie maer alleen strechte/ om de rust en Vrede van Europa te preserveren/ soo gaven haer Hoog Mog. mede last aen de Heer van Amerongen/ die aen 't Hof van de Keur-vorst van Brandenburg resideerde/ om alle minnelijcke officien ten dien eynde aldaer oock uyt te wercken/ en derhalven leverde ged. Heer de volgende Memorie over.

Doorl. Ceurvorst, genadigste Heer.

DEn Heer Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van de Coning van Spangie, heeft op den 21 der voorleden Maent, stilo novo, aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden een Memoriael overgelevert, en vervolgens den 23 daer aen in 't breede in der selver Vergaderinge by monde gededuceert, dat op den 18 dito daer bevoren 7 of 8 Oorlog-schepen van uw Keurvorstel. Doorl. omtrent den avont zijn komen zeylen op de Reede van Oostende, onder schijn van vrundschap, met Hollandse Vlaggen, en als of sy die Stadt wilden aendoen, voorgevende van Amsterdam te komen, de welcke 't Ancker werpende dicht by een Schip van sijn Koninckl Majesteyt van Spangie, genaemt Carolus Secundus, hebben sy aenstonts 't selve geabordeert, geëmporteert, en (soo sijn Wel-Ed. voorgeeft) met 2 van uw Keurvorstel. Doorls. voorsz. Schepen oostwaerts na Coppenhage of Coningsbergen doen verzeylen, blyvende de rest op de hoogte van Nieuwpoort in Zee kruyssen: En als den Gouverneur van de voorn. Stadt aen het Esquadre hadde gesonden, om te vernemen de oorsaeck van so vyandelijcke actie, was hem van 't Opper-hooft der selve geantwoort, dat sulckx geschiede, om uw Keurvorstel. Doorl. te doen betalen van d'achterstallige Subsidien, die de Coning van Spangie aen de selve verschuldigt was, en dat sy, om dese redenen, aldaer den Prince van Parma verwachten, en niet alleen ordre hadden, om weg te nemen de Schepen van den Coning sijn Meester, en dessels Onderdanen, maer oock der selver Koopmanschappen, die sy in Schepen van andere Princen en Potentaten souden konnen attrapperen: 't welcke (volgens voorgeven van opgem. Heer Extraordinaris Envoyé) zijnde een saecke van gewelt en rupture tusschen hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl:, versoeckt de selve de executie en het accomplissement van 't Tractaet tusschen sijn Konincklijcke Majesteyt van Spangie en haer Hoog Mog. den 30 Augusti 1673 opgerecht, breeder in de voorsz. sijn Memorie en mondelinge Propositie gededuceert.

Weshalven sigh den onderschreven Extraordinaris Envoyé by Missive en Resolutie van haer Hoog Mog. van den 24 September laetstleden gelast en geordent vind uw Keurvorstel. Doorl. op 't respectueuste voor te dragen, en met een zedige vrymoedigheyt te representeren, dat het wegh-nemen van 't voorsz. Schip op de Reede van Oostende haer Hoog Mog. heeft gesurprenneert, die haer geensins hadden

den konnen imagineren, dat uw Keurvorstel. Doorl. na sijn hoog-beroemde wijsheyt, voorsichtigheyt en equiteyt soude hebben konnen resolveren tot soo groote en esclattante feytelijckheden, sonder eenige voorgaende denunciatie, dat over sulckx de Heeren sijn hooge Principalen seer duchten en bevreesen, dat de voorsz. feytelijckheden van grooter gevolg sullen werden, indien uw Keurvorstel. Doorl. de goetheyt niet belieft te hebben van die te doen cesseren: versoeckende daerom gants vrund en nabuurlijck, dat de selve Heeren, hoe eer hoe liever, sodanige ordre wil geven en stellen, dat gene diergelijcke feytelijckheden meer ter hant genomen werden, oock het weggenomen Schip met alle sijn ingeladen Goederen (particuliere toebehorende) onbeschadigt te doen restituëren, en de saecke der voorsz. achterstallige Subsidien, soo uw Keurvorstelijcke Doorl. tot laste van de Coning van Spangie heeft te pretenderen, in der minne te laten af handelen, ten welcke fine haer Hoog Mog. aennemen het hare te contribuëren, op dat uw Keurvorstelijcke Doorl. billijckmatige satisfactie magh bekomen, oock aenbieden en presenteren hare Mediatie, om d'ontstane onlusten, ter oorsaecke van 't gene voorsz. te helpen uyt de wegh leggen en assopiëren, en waer op hy Extraordinaris Envoyé spoedige en favorable Resolutie sal te gemoet sien. Was getekent,

Godert, Baron van Reede, Vryheer tot Amerongen.

Tot Berlijn den 4 October 1680.

De Antwoort van den Heer Keurvorst bestont in de volgende Woorden.

SYn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg, &c. onsen genadigsten Keurvorst en Heer, is met alle omstandigheden onderdanigst voorgedragen 't gene haer Hoog Mog. de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden aen het Keurvorstel. Hof sigh tot noch toe ophoudende Extraordinaris Envoyé, de Vryheer van Amerongen, op haer Hoog Mog. speciael bevel, den 4 October, nieuwe stijl, wegens de Schepen van hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. den 18 September by Oostende aen sigh genomen hebbende het Koninckl. Spaensse Oorlog-schip, in een schriftelijk Memoriael overgegeven en geproponeert heeft, namentlijk, dat den Koninkl. Spaensse Extraordinaris Envoyé Fuen Mayor by haer Hoog Mog. sigh niet alleen schriftelijck, maer oock mondelijck, over dese by Oostende gepasseerde actie beklaegt heeft, en dat daer nevens gem. Keurvorstel. Schepen waren geordonneert, niet alleen de Koninckl. Spaensse en der selver Onderdanen Schepen, maer oock der selver Koopmanschappen en Goederen, de welcke sy in andere Potentaten en Princen Schepen souden aentreffen, wegh te nemen, haer Hoog Mog. mochten het Tractaet, 't welck tusschen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en den Staet den 30 Augusti 1673 opgerecht, tot executie te brengen, alwaer het gene, 't welck van sijn Keurvorstel. Doorl. Schepen is aengevangen, een saecke van gewelt en rupture is; dienvolgens dan, en dewyl dit werck haer Hoog Mog. surprenneert, en van groote consequentie schijnt, wanneer sijn Keurvorstel. Doorl. niet soude aflaten,

laten, daerom versochten haer Hoog Mog. sijn Keurvorstel. Doorl. vrund en nauurlijck, dat de selve wilde believen ordre te stellen, ten eynde diergelijcke niet erder geschiede, en dat het genomen Schip, nevens alle de ingeladen Goederen, e welcke particulieren toebehoorden, onbeschadigt wederom werde gegeven; naer dat de saecke aen sigh selfs, wegens d'achterstallige Subsidien, de welcke sijn Keurvorstel. Doorl. van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie te vorderen heeft, n der minne afgehandelt worde, alwaer dan haer Hoog Mog. aen sigh nemen het are in dier voegen te contribuëren, dat hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. billjckmatige satisfactie moge bekomen van gelijcken, op dat de geheele sake en de aer uyt eenigsins ontstaende onlust volkomentlijck bygeleyt en opgeheven mogte verden, wilden haer Hoog Mog. hare Mediatie aengeboden en gepresenteert hebben: Gelijck nu alle 't gene, waer over sigh den Heer Fuen Mayor by den Staet beswaert, niemant anders als sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en desselfs Ministers veroorsaecken, sijn Keurvorstel. Doorl. oock noyt het tegenwoordig middel van Rechten soude by de hant genomen hebben, wanneer van de Spaensse tot nu toe oock maer een sekere en vaste hoop ware gemaeckt en gegeven geworden, naer als die Schult der Subsidien in sigh selfs liquide en oprecht, op een uytstelende Verbintenisse, *Pacta publica*, en opgegeven Koninckl. Woort, is gefondeert, n sijn Keurvorstel. Doorl., by ontstentenisse en onthoudinge der Subsidien, de elve uyt het sijne niet alleen eenmaels heeft moeten hergeven en verschieten, en by ijn Koninkl. Maj. en desselfs Ministers met geen gedachten, na Maenden en veele aren solliciterens, iets vruchtbaerlijckx heeft konnen helpen, maer men heeft hem van d'eene Plaets tot d'andere te vergeefs geremitteert, met Wissels en Assignatien, le welcke niet geaccepteert en sonder effect zijn geweest, afgewesen, in der daed en waerheyt niet anders gesocht, als sijn Keurvorstel. Doorl. van den eenen tijdt tot den anderen op te houden, en die saeck by sigh selfs te traineren; doch is sijn Keurvorstel. Doorl. en desselfs Staet diergelijcke omleydinge en tergiversatie langer te lyden ongelegen gevallen: Daer-en-boven, dat het is een saeck van groote consequentie, dat men Potentaten en Princen, om de selve mede in een saeck te trecken, veel belooft, doch daer na, en wanneer door der selver redelijcke Assistentie en Godts goedertierentheyt 't werck sigh wederom verandert, soo trouwelijcke gepresteerde vrundschap vergeet, 't gene belooft is, te rugge treckt, en de Bondverwanten alleen blood den Vyand, en de schade over den hals wil trecken en laten, soo heeft sijn Keurvorstel Doorl. dit alles niet alleen door eygen Gesantschap aen het Koninckl. Spaensse Hof en tot Brussel laten remonstreren, maer oock door menigvuldige schryvens reïtereren, en eyndelijck en daer boven alles niet te obtineren is geweest, aen beyde syden dese duydelijcke verklaringe laten doen, dat de selve dan by sodanige geschapentheyt der saecke en omstandigheden, en daer niets te doen was, als nu genecessiteert en gedrongen wierdt op andere toegelatene en gebruyckelijcke middelen tegens sijn wille te gedencken, waer door hy sijn betalinge en satisfactie konde erlangen, waer toe hem dan der Volckeren en alle andere

Rechten by dese jegenwoordige conjuncture geen streckelijcker en bequamer aen de hand gegeven zijn, als dat de selve van sijn Schepen op die maniere en wyse, gelijck geschiedt is, most bedienen, de welcke doch geensins geordonneert zijn geweest uyt andere Potentaten en Princen Schepen de Koninckl. Spaensse Onderdanen hare Goederen te nemen, maer sigh blood alleen aen de Koninckliјcke en andere Spaensse Schepen en Goederen te houden, en sulckx alles by soo verre haer de defensie niet en werde afgedrongen, sonder gewelt en offensie: Invoegen dan sijn Keurvorstel. Doorl. by dese saeck de geringste intentie, voornemen of wil niet hadde iemant, veel minder sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie, te beledigen, of de selve tegens recht en met sijn wil iets contrarie te doen; gelijck de selve dan bereyt en willig is, soo haest de selve sijn satisfactie, 't zy door aennemelijcke betalings-middelen, of door sijn Schepen, sal hebben bekomen, alle verdere diergelijcke actien ter Zee in te trecken, en verders niet te begeeren noch te pretenderen, gelijck sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx alles met meerder circumstantien aen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie selfs geschreven heeft: de selve en twijffelt oock niet, maer heeft veel meer dat vast en seecker vertrouwen, dat yder een dat afgedrongen, doch rechtelijck en niet ongewoonlijck middel, in sodanige gelegentheden sal goet keuren en approberen, oock 't selve daer omtrent alle goede bevorderinge bewysen; gelijck dan de selve met bysondere danckbaerheyt erkent, dat uw Hoog Mog. sigh uyt Vrund-Nabuurlijcke affectie presenteren het hare te contribuëren, ten eynde sijn Keurvorstel. Doorl. sijn billijckmatige satisfactie moge bekomen; oock daer-en-boven, als het nodigh is, hare Mediatie aenbieden en presenteren. Nademael nu de meer-hooggem. sijn Keurvorstel. Doorl. buyten sijn voornemen tot genes Menschen offensie sal strecken, soo sal sijn Keurvorstelijcke Doorl., soo haest de selve tot sijn satisfactie effective sal gekomen zijn, niets meer pretenderen, maer soo haest sijn Schepen, soo wel alle andere actien, in dese saeck stil staen, oock alle 't gene, dat sijn Schepen van de Spaensse Schepen en Goederen hebben bekomen, sonder verder versuym en volkomentlijck te laten restituëren.

't Welck meer-hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. haer Hoog Mog. Extraordinaris Envoyé, den Vryheer van Amerongen, op sijn overgegeven Memoriael tot Resolutie te verleenen, genadigst heeft aenbevolen. Gedaen tot Colln aen de Spree den 28 September 1680. Was getekent,

Fredrick Wilhelm, Churfurst.

Daer benevens wierdt oock aen gemelde Heer van Amerongen de volgende Brief door den Secretaris Fuchs, voor de Koning van Spangie, gegeven.

Schrijvens van de Keurvorst van Brandenburgh aen de Coning van Spangie.

DOORLUCHTIGSTE.

DEwyl het geen, dat onlangs in de Zee, by Oostende, tusschen uw Koninckl. Majesteyts en onse Schepen gebeurt is, met een verkeerde interpretatie aen uw

uw Koninckl. Majesteyt overgebracht kan werden, soo konnen wy niet nalaten, of wy moeten 't geen (dat wy nu geheele 5 Jaren lang aen uw Koninckl. Majesteyt hebben doen vertonen, soo door een groot getal van onse Ministers tot Madrid en Brussel, aen de selve, en aen de Gouverneurs van de Nederlanden) de selve weder in gedechten brengen, op dat hy daer door de grootste en rechtvaerdigste oorsaecken, die de saeck daer toe gebracht hebben, sien kan. Uw Koninckl. Majesteyt weet wat tusschen de selve en ons heyliglijck gesloten en over-een-gekomen is, en dat wy van onse kant 't selve met geen minder oprechtigheyt geheelijck en buyten onse obligatie met onse en onser grootste schade hebben vervult; van welckers herhaling wy, met voorbedachten raedt, niet willen spreecken, dewyl niet alleen de werelt dese dingen niet alleen bekent zijn, maer dewyl oock uw Koninckl. Majesteyt in alle sijn Brieven en Antwoorden, aen ons en d'onse geschreven, betuygt heeft, dat hy geheelijck van ons voldaen is, en dat hy niets meer van ons begeert: maer wy weten niet, hoe dat het is gekomen, dat in tegendeel niets van dat gene, 't welck den inhout en trouwe van de Verbonden met een openbare dispositie vereyschten, aen ons gepresteert is; want niet alleen dat Subsidie-Gelt, 't welck in 't Contract belooft is, is noch soo onvoldaen, dat'er noch wel 2 Millioenen Gouts te betalen zijn, maer oock in de Vrede, de welcke uw Koninckl. Majesteyt met den doen ter tijdt algemeene Vyandt gesloten heeft, is niet om ons, noch de gene, de welcke, om de gemeene saeck, tegens 2 seer machtige Coningen met seer groot vertrouwen, en met niet minder schade van ons, den Oorlog hebben gevoert, gedacht; maer de geheele werelt heeft ons eerder, niet sonder verwondering, van alle hulp berooft en verlaten gesien, ja gedrongen, om dat gene, 't welck Godt en de gerechtigheyt gegeven had, te restituëren. Vergeefs hebben wy op de getrouwheyt van de Contracten, 't welck het heyligste onder de Menschen moet zijn, gesteunt; ja het behaegde uw Koninckl. Majesteyt en onse andere Geallieerden, voor de welcke wy soo menigmael ons Leven, Bloed, Krachten en Goederen verspilt hadden, dat sy ons tot een Offer, gelijck als voor het weder-krijgen van haer welvaren, souden offeren. Hoe hart dit geval ons geweest heeft, laten wy uw Koninckl. Majesteyt oordeelen; nochtans hebben wy tot noch toe geen klachten gemaekt, en wy hebben anders niet gedaen, als de gene, de welcke Schipbreuk lyden, die, de Plancken los zijnde, arbeyden, om ten minsten eenige van de Goederen, als sy 't Schip niet konnen behouden, de woedende Zee t'ontrucken; in dier voegen soecken wy, pericul lydende, en geen winst doende, ons altijt van schade te vermyden: En wy begeeren niet meer, als dat het schuldig Gelt ons betaelt werdt, en een oprechte waerdeering van de geleden schade geschiedt, als konnende niet billicker gevonden werden, so men de rechte dispositie van 't Tractaet of de naekte gerechtigheyt wil aensien. Maer hoe langsaem en voorsichtig wy in 't eyssen op die manier zijn geweest, kan niemant beter als uw Koninckl. Majesteyt en sijn Ministers bekent zijn: wy stellen het aen uw Koninckl. Majesteyts kennisse, hoe menigmael wy in 5 Jaren, en daer boven, uw Koninckl. Majesteyt door onse Afgesondene

sondene over dese saeck vermoeyt hebben, en hoe oprechtelijck wy hem, als wy niet konden krijgen, hebben doen verklaren, dat wy, hoewel onwillig, en daer tegens strydende, door de overvloedigheyt van onse klachten, gedwongen wierden, om andere middelen uyt te vinden, door de welcke onse rechtmatigste begeertens voldaen konden werden; 't selve hebben wy aen de Gouverneurs van Nederlandt, tot de welcke wy dickmaels uyt Spangie, gelijck uyt Nederlandt na Spangie, als een kaetsende Bal, gesonden zijn, doen representeren, oock voor weynig dagen door onsen Minister, den Vryheer van Spaen, tot Brussel, maer vergeefs: En onse Ambassadeurs, noch Brieven uyt Spangie en Nederlant, hebben niet anders mede gebracht, als onnutte woorden, maer uyt de welcke genoegsaem bleeck, dat ons niet gepresteert soude werden, noch dat'er geen hoop meer overig was. Maer dewyl die schade, de welcke wy door dese laetste Oorlog, en om de assistentie, aen uw Koninkl. Maj. gedaen, hebben geleden, noch in ons en onse Onderdanen Ingewanden drukt, soo hebben wy niet anders konnen doen, als op alle redenen te dencken, om dat te remediëren; en dewyl uw Koninkl. Majest. hier op der Aerde voor geen Rechtbanck kan geroepen werden, hebben wy 't gene gedaen, dat in sulcken geval een particuliere, sijn saecken voorstaende, geoorloft is, de welcke de Goederen van den Debiteur kan aentasten, en soo lang houden, tot dat men hem voldoet: derhalven hebben wy oock onse Schepen gelast, om de Spaensse Schepen en Waren, buyten vyandlijcke actie, als daer sy door gewelt, dat haer eerst aengedaen wierd, toe gedrongen werden, soo lang te houden, tot dat oock ons in alle reden voldaen is: maer soo ver is'er af, dat uw Koninckl. Majesteyt sigh daer door gequetst kan houden, dat hy 't liever mag erkennen (achtende de saeck t'eenemael buyten effect) voor een remedie, die wy aenwenden voor een Vriendt, en door de publijcke gerechtigheyt; want wy vervolgen ende vindiceren altijdt op een civile manier dat gene, dat onse is, en van een ander tegen recht gehouden wert. Vorder hebben wy voorgenomen een vaste Vriendschap en ongeschonden Recht van Nabuurschap met uw Koninckl. Majesteyt te houden: en indien uw Koninckl Majesteyt 't selve met die patientie en voorsichtigheyt doet, als hy kan, so twijffelen wy geensins, of hy, overvloediglijck de gerechtigheyt van onse saeck siende, sal aen onse rechtmatigste begeerte met billijcke reden voldoen, 't welck indien geschiedt, soo sullen wy noch besorgen, dat de aengehouden Schepen en Goederen gerestitueert, en alles in die staet wederom gebracht sal werden, als Vrienden en Naburige Princen betaemt: met welcke hoop wy aengedaen zijnde, soo bidden wy God, dat Hy uw Koninckl. Majesteyt seer lang in goede gesontheyt wil bewaren. Gegeven in ons Casteel Cölln aen de Spree, den 22 September 1680.

En dewijl oock gedachten by de West-Indische Compagnie deser Landen waren / dat gemelde Brandenburgse Schepen / die nae 't nemen van 't voorgedachte Schip nae West-Indien waren gezeylt / eenige Commercien op de Kust van Guinea souden soecken te doen / 't welck maer alleen aen gemelde Com-

ompagnie / met uytsluytinge van alle andere / toekomt / soo had ged. Heer
nvoye last / om daer mede over te spreecken ; doch den Keurvorst verklaerde
ants geen meeninge daer omtrent te hebben / en dat sijn Schepen tot andere
aecken daer souden geëmployeert werden ; en aldus is dese saeck / sonder meer
erwydering / of dat'er iets naders in gedaen is / dit gantsche Jaer gebleven.

Ondertusschen quam den Prince van Parma in 't midden van October tot
Oostende / nae dat in Zee door eenige Engelsse Fregatten was gewaerschout /
n oock in Engelandt aen Landt getreden. Sijn Voorsaet den Hertogh van
Villa Hermosa (die / voor sijn vertreck uyt de Spaensse Nederlanden / tot
Brussel en op andere Plaetsen de ordinaire en extraordinaire Impositen had
esocht te bekomen / en waer over op d'eerste Plaets al eenig gewelt van Plon-
dering / &c. dewijl de Gemeente daer toe niet wilde consenteren / had geweest)
an sijn komst verwittight / quam hem tot omtrent Gent te gemoet / en ver-
welkomde hem daer / van waer hy / als hem het Commando en de Bestiering
overgegeven hebbende / door Vranckrijck nae Spangien vertrock. Gemelde
Prince / in gevolge van dien / in 't Gouvernement tredende / vont de saecken
soodanig niet / als hy wel in Spangien gewenscht had ; en dewijl een Sieckte /
die men oordeelde / dat uyt het stinckende Water / dat hy Scheep genuttight
had / sproot / daer by quam / is het gantsche Jaer geen Reformatie in de saec-
ken van de Spaensse Nederlanden geschiedt.

Wegens de saecken van de Conferentien tot Kortrijck / die men nu meende /
dat / met de afstant van de Spaensse wegens den Titul van Bourgondien / me-
de souden voortgaen / is niets gevolght / alsoo den Franssen Commissaris de
Pelletier meest gedurig absent was, invoegen de Spaensse / dewijl Vranck-
rijck zich ondertusschen van meest al de Plaetsen / die het onder sijn Dependen-
tien reeckende / meester maeckte / door haer Envoye de Heer Fuen Mayor in
November de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. lieten overgeven.

DE verscheyde difficulteyten, die de Commissarissen van den Coningh van Vranckrijck tot Kortrijck hebben op de baen gebracht, om de beginselen van de Conferentien op te houden, zijn aen uw Hoog Mog. en de gantsche Werelt soo bekent, dat men die niet behoeft te verhalen; want na dat ged. Conferentie most beginnen, is de principale Commissaris van de Coning van Vranckrijck niet verschenen, soo dat men in sulcke importante saecken tot de gemeene rust heel weynig of niet advanceert, en men siet daer door, dat'er geen lust aen de Fransse syde is, om daer over op minnelijcke wegen te handelen, volgens de dispositie van de Vrede van Nimwegen; maer 't geen noch het wonderlijckste is, is dat den Alder-Christelijckften Coning, altijdt gepretexeert hebbende, dat hy sig bediende en soude bedienen met gewelt, om possessie te nemen van 't geen hy seyde, dat hem toebehoorde, indien de Conferentie tot Kortrijck niet soude beginnen, zich tegenwoordig, terwijl de geseyde Conferentie in actitude is, om wedersijdts Preten-

tentien op 't minnelijckſt af te doen, van het ſelve gewelt bedient, gelijck als hy noch leſt heeft gedaen, latende de Inwoonders van Virton en St. Mard citeren, dat ſy in de tijdt van 40 dagen den Eedt van Getrouwigheyt aen Vranckrijck ſullen doen. Het is een ſoo openbaren inbreecking van de Vrede tot Nimwegen, en een ſaeck ſoo contrarie aen de Juſtitie, en 't gemeene gebruyck, om met gewelt te ageren, terwijl men door minnelijcke wegen kan en moet handelen, dat den ondergeſchreven Envoyé extraordinaris van Spangie ſig geobligeert vint, om ſeer inſtantelijck te bidden en te verſoecken aen uw Hoog Mog., dat ſy de nootſakelijcke remedie willen appliqueren tot een ſaeck, die haer van ſoo na by raeckt, en waer aen ſy ſo geintereſſeert zijn. Gedaen in den Hage, den 27 Novemb. 1680.

Getekent.

De Fuen Mayor.

Maer de ſaeck is echter 't gantſche Jaer blijven traineren/ ſonder dat'er iets ingevordert is.

Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie/ voorgenomen hebbende een Voyagie na den Heer Hartogh van Bruynswijck en Lunenburgh tot Cell te doen/ had ſigh den 16 September/ na dat ſulckx alvorens aen haer Hoog Mog. had laten bekent maecken/ die hem oock geluck op de Reyſe wenſchten/ uyt den Hage over Soeſtdijck derwaerts begeven/ en quam nen 22 dito tot Cell/ alwaer hy Perſoonlijck door den Hartog wierdt ingehaelt/ die verſelt was met alle ſijn Guardes du Corps/ een Regiment Dragonders en 22 Karoſſen/ yder met ſes Paerden/ met de welcke hy hooggem. ſijn Hoogheyt te gemoet reed/ den ſelven met alle toegenegene teeckenen verwelkomde/ in ſijn Karoſſe ontfing/ en al-om de hooger Handt gaf; aldus wierdt ſijn Hoogheyt/ onder 't losbranden van 't Canon/ 't blaſen van Trompetten en 't ſlaen van Herpaucken/ binnen Cell geleyt/ en met alderhande divertiſſementen deftig onthaelt. Den 24 dito vertrock ſijn Hoogheyt met hooggem. Heer Hartog na Hanover/ om daer aen dien Vorſt mede de viſite te geven/ gelijck onder een deftige inhalinge/ daer 't Guarniſoen in de Wapenen ſtont/ geſchiede; doch keerde/ na gehouden Maeltijt/ weder na Cell/ en van daer na Ebsdorf/ om aldaer het vermaeck van de Harte-jacht te nemen/ gelijck aldaer/ gedurende eenige dagen/ gedaen wierdt. Men meende/ dat de Keurvorſt van Brandenburgh ſigh op deſe komſt na Maegdenburgh ſoude begeven hebben/ om met ſijn Hoogheyt aldaer te ſpreecken; doch dewijl die 't ſelve/ om eenige inconvenienten/ niet raedſaem vond/ vertrock hooggem. ſijn Hoogheyt den 13 October van Hanover ſelfs naer Potzdam/ alwaer ſijn Keurvorſtel. Doorl. ſigh onthield/ en quam daer den 17 dito/ werdende van hoogged. Keurvorſt een ſtuck weegs in 't gemoet gereden/ en aldus ingehaelt: Eerſt quam 't Lijf-Regiment te Paert/ een Ketel-trommer/ 16 Hof- en Velt-Trompetters/ in gechamarreerde Livrey/ en de Cavaliers van 't Hof wel gemon-

onteert : hier op volgde sijn Keurvorstel. Doorl. met sijn Hoogheyt in een
erguilde Chiése ; doen 24 Pages in gechamarreerde Livrey ; daer op qua-
nen 2 Karossen / daer den Keur-Prins en de andere aenwesende Vorstel. Per-
onen in saten : daer na veel Karossen / Chiésen / 6 Trompetters en de Guarde
er Trawanten van 't Slot / nevens 2 Compagnien van de Lijf-Guarde te
oet : 's avonts wierdt sijn Hoogheyt van den Keurvorst deftig getracteert uyt
ergult Silver. Den 22 daer aen arriveerde sijn Hoogheyt tot Berlijn / alwaer
y de Rust-kamer / 't Arsenael en andere dingen besagh ; oock liet den Keur-
orst hem de wercking van eenige Bomben en Vuur-kogels besien : doch gem.
ijn Hoogheyt keerde dien avont noch weder na Potzdam / en trock den 24 van
aer na Hanover / alwaer hy den 24 dito arriveerde / en deftig wierdt onthaelt /
och begaf sigh / na dat daer noch eenige dagen had gebleven / weder na Hol-
andt / en quam den 11 November weder in den Hage / alwaer hooggem. sijn
Hoogheyt van alle Collegien / over sijn geluckige wederkomst / wierd begroet.

De Keurvorst van Ceulen bleef dit Jaer noch al volharden / om door sijn
Resident van der Veecken by haer Hoog Mog. om d'Evacuatie van Hasselt en
Maseyck aen te houden : doch gelijck haer Hoog Mog. altijt hadden verklaert /
soo verklaerden sy als noch / dat sy niet gesint waren gem. Plaetsen te behou-
den / maer die te restituëren / soo ras sy satisfactie op hare pretentien / wegens
d'achterstallige Contributien in 't Sticht Ceulen / en de Sommen / die de Ste-
den Deventer en Swol over brandtschattinge hadden moeten betalen / souden
hebben ontfangen : doch hoogh-ged. Heer Keurvorst sustinerende / dat hem de
gem. Plaetsen eerst behoorden ingeruymt te werden / heeft mede by de Rijcks-
Vergadering tot Regensburg en sijn Keyserl. Majesteyt instantien gedaen / dat
sy hem daer in behulpigh by haer Hoog Mog. souden willen zijn : Gelijck den
Keyserl. Resident / den Heer Crampricht / daer toe Commissie ontfangen heb-
bende / den 16 Mey aen haer Hoog Mog. ten dien eynde een Memoriael heeft
overgelevert ; waer op aen gem. Keyserl. en Keurvorstel. Residenten Cramp-
richt en van der Veecken tot antwoort wierdt gegeven : Dat haer Hoog Mog.
haer genegentheyt genoegsaem hadden doen blijcken, om gem. Plaetsen te evacu-
eren door haer aenbiedinge, om de pretentien, die sy tot last van sijn Keurvorstel.
Doorl. hadden, door wedersijts Commissarissen af te doen, of die anders aen Arbi-
ters te submitteren ; doch dat de selve nu noch, tot een teecken van haer sonder-
linge genegentheyt, om eenmael van dese saecken in der minne af te wesen, ver-
klaerden te vreden te zijn aen gem. Arbiters, de welcke tot het termineren van de
voorsz. differeerden souden werden geëligeert, voor af te verblyven en te termine-
ren, of d'Evacuatie van de voorsz. Steden Hasselt, Maseyck en Hornes behoorde
te geschieden, voor en al-eer de voorsz. minnelijcke Conferentie over de voorsz.
pretentien sal werden gehouden, dan of de minnelijcke Conferentie en 't Verblijf
en de Uytspraeck, die by ontstentenisse van dien mosten volgen, eerst behoorden
voort te gaen, en sulckx, of en hoe verre de voorsz. Evacuatie behoort te blyven

ge-

geaccrocheert aen de voorsz. minnelijcke Conferentie en het Verblijf en de Uytspraeck, die soude moeten volgen, in cas de voorsz. minnelijcke Conferentie vruchteloos quam af te lopen, en dat dit alles was 't geen met eenig recht van haer Hoog Mog. gevergt konde werden. En aldus is dese saeck 't gantse Jaer in dese staet gebleven.

Wegens het invoeren van een 60ste Penningh door hoogged. Heer Keurvorst van Ceulen op de Goederen / die langs de Revier de Maes quamen / is mede seer veel te doen geweest / sonder dat'er echter een volkomen uytslagh van is gekomen.

Dit Jaer hebben haer Hoog Mog. de Heer van Citters verkooren tot Ambassadeur ordinaris van desen Staet aen 't Hof van de Coning van Engeland/ in plaets van den Heer van Leeuwen à Leyda/ en is gem. Heer in die qualiteyt oock derwaerts vertrocken.

In gelijcke qualiteyt is mede de Heer van Starrenburgh aengenomen / om wegens desen Staet aen 't Hof van de Coningh van Vranckrijck te resideren: doch gem. Heer aldaer aengekomen zijnde/ontmoete eenige difficulteyt over het Ceremonieel / dewijl de Franssen niet verstonden / dat hy met de Guardes in Bataillje gerangeert / en slaende Trommels / gelijck aen onse Extraordinaris Ambassadeurs was geschiedt / ter Audientie ontfangen soude werden: doch gem. Ambassadeur aen haer Hoog Mog. daer over schrijvende / soo oordeelden die / dat sulckx hem soo wel als d'Extraordinaris Ambassadeurs toequam / te meer/ alsoo d'Ambassadeurs van Venetien en Savoyen sulckx genoten/ en dat het oock een out gebruyck voor d'Ambassadeurs van desen Staet was geweest.

Tusschen Denemarcken en desen Staet is mede eenige moeyte geweest over een Deens Scheepje / genaemt de Cornelia / 't geen door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie/ alsoo het op de Kust van Guinea quam handelen/ was geconfisqueert; doch 't selve is van dit Jaer noch niet afgedaen.

Den Staet van Oorlog was in dit Jaer bykans op de selve voet als van het voorledene Jaer opgestelt / als dat'er eenige veranderinge in sommige Posten wierdt gemaeckt.

Daer was mede een Voorslag gedaen/ om 36 nieuwe Schepen/ van 80/ 70/ 60 en 50 Stucken te bouwen / in de tijdt van 2 Jaren / 't geen alle Jaren een Millioen en 45000 Guldens soude komen te bedragen; en wierdt 't selve van eenige Provintien geapprobeert.

In 't laetst van April is een stoute Actie binnen 's Hertogenbos by de Papisten voorgevallen/in't professien van een jonge Dochter tot een Klop of Quesel/ dewijl de Stadhouder en de Dienaers van de korte Stock in haer Ampt / het geen sy daer omtrent mosten waernemen / om 't selve te beletten / en de Kerck/ daer dese Professie geschiede / te verstoren / feytelijck door een groot getal Officiers en Soldaten wierden verhindert; invoegen haer Hoog Mog. aenstonts ordre aen den Hoog-Schout Raesfelt sonden/ om den Paep Wassenberg/ die 't selve

selve had bedient/ te apprehenderen/ gem. Kerck door 't Landt aen te'slaen/ en tegens de Burgers/ die daer mede hantdadig aen waren geweest/ sijn actie te instituëren: de Militairen/ welcke sigh daer by gevoegt hadden/ wierden oock gearresteert; en ingevolge van dien wierdt den gem. Paep Wassenbergh gebannen/ en andere in Geltboeten gecondemneert.

In 't Sticht Utrecht was den 27 April een andere actie geschied/ wijl eenen Jacob Louis Picker/ die gebannen was/ sigh verstout hebbende/ om met de Weduwe Gravinne van der Nath/ en eenige andere/ met Roers en Geweer/ in 't Dorp Linschoten weder te komen/ door den Onder-Marschalck wierdt gelast/ om sigh gevangen te geven/ doch hy sigh daer tegens opposerende/ soo wierdt aenstonts door dessels Geselschap geschoten/ waer door een van sijn Assistenten doodt ter aerde viel; den voorn. Picker vatte onderwijl den Onder-Marschalck by 't Hair/ en schoot hem met een Pistool door 't Hooft doodt; een ander van sijn Dienaers wierdt met groote Hagel oock in de Borst geschooten/ als mede den Bode van 't Dorp/ die noch een kleyne Quetsuur met een Degen kreeg; waer op sy haer retireerden: Doch den Hove Provintiael van Utrecht hier van bericht/ stelden 1000 Guldens op yder van de gene/ die daer by was geweest/ en wierdt de Gravinne Weduwe van der Nath naderhant gekregen.

Op Woensdag avont/ zijnde den 24 July/ is tot Heusden een groot ongeluck geschiedt/ dewijl de Blixem/ met Donder vermengt/ na dat het dien voormiddagh vry hart gewaeyt had/ aldaer in de Kruyt-Toren sloeg/ invoegen den selven Toren wierdt aengesteecken/ en door de slagh van 't Buskruyt het Casteel dede opvliegen/ blijvende niet anders staen/ als een Gebouw/ 't geen des Gravins Apartement genaemt wierdt: de Brugh/ Bomen en Hoven wierden gants om verre geworpen/ en al wat rondom het Casteel was t'eenemael geruineert/ soo dat d'eene Steen op d'andere niet en bleef: de Hoveniers Vrouw wierdt stuckx-gewijse van onder de Ruinen gehaelt/ en de Vrouw/ die op het Casteel woonde/ sigh op het Onwe'er willende bergen/ wierdt door een Balck/ die de Armen van beyde haer Kinders stucken sloegh/ te rugh gehouden: de Schildwacht op de Wal wierdt met sijn Schilder-huysje/ en 't Roer in de Hant/ doodt in een Kuyl gevonden. In verscheyde Huysen sag men 5 a 6 Dooden/ daer onder sommige swart verbrandt: Ettelijcke wierden noch half levendig en seer gewond uyt de Aerde gegraven/ doch storven meest naderhant: Eenige saten op de omgeworpen Hoopen half doodt van schrick/ en dorsten niet uyt haer Huysen halen/ uyt vrees/ dat de Muuren en Balcken haer souden overstelpen. De gantsche Slijck-straet/ die by 't Casteel was/ is weg-genomen/ en zijn daer oock de meeste Dooden gevonden. In een Huys lagh een Vrouw met een half-jarig Kint in de Schoot doodt/ gelijck oock een Man/ met een ander Kint tusschen de Beenen/ doch 't selve wiert noch levend daer uyt gehaelt. Een Vrouw/ die een Koe melckte/ was de Buyck op en de Tong uyt de Mont gereten. Dit is alles omtrent het Casteel geschiedt/ doch de Stadt was oock aen

Vensters / Daken / Tichelen en Gevels beschadight. Indien de slagh na de Stadswas gevallen/soude noch meer schade geschiet zijn/ doch de meeste Stee= nen zijn na de Zuydzyde van de Stadt over de Wal geworpen/ en lagh het daer soo vol / dat men met groote moeyte daer over most gaen. 70000 Pont Bus= krupt en eenige 1000 Granaten waren in den Toren / soo dat de selve een ver= vaerlijcke slagh gaf.

Den 24 September is 't omtrent Gorcum gebeurt / dat de Pachters van Leeuwen en Kort/ met 2 andere/ komende van Worcum met een Schuyt/heb= ben ontmoet een Backer en een Molenaer/met een Schuyt met 8 a 10 Sacken Meel / komende van de Dalemse Molen / die gestoocken waren / waer over de Pachters die aenhaelden / maer den Molenaer is buyten boort gesprongen en ontswommen / dat den Backer wel mede poogde te doen / maer wierdt by de Pachters achterhaelt/ die hem na Gorcum willende brengen/is hy nochmaels uyt de Schuyt gesprongen / en aen den Dijck geswommen / stellende het op 't lopen/ maer van den voorsz. Kort gevolgt zijnde/ die op den Dijck/ en hy aen de beneden-kant/ liep / soo wierd hy gestut door een Huys / de Swaen genaemt/ waer op sigh weder te Water begaf / maer vermoeyt zijnde / en op 't Hooft ge= slagen van de Pachters / wierdt hy te swack / en scheen te sullen verdrincken ; 't welck een Schipper/ daer omtrent zijnde/ siende/ wilde hem helpen/ maer den Pachter meynende/ dat het maer gemaeckt spel was/ deed met dreygen van een lang Roer/ dat hy hadde/ den Schipper stil houden / waer door den Backer ver= dronck. Op den 25 dito/ als 't Verpachtinge binnen Gorcum was / bleef het noch al vredig / maer 't Lijck / om te beschouwen / wat lang zijnde blijven leg= gen/ en vast Volck/ meest Vrouwen en Jongens/ op den 26 tsamen troppende/ zijn gelopen na 't Huys van dito Kort / daer sy de Glasen inwierpen ; doch de Magistraet ordre stellende/ dat de selve in de Gevangenisse wierdt gehaelt/ is 't Volck van dit afgeweecken / maer gelopen na dat van van Leeuwen / die sigh rustigh te weer stelde / sigh posterende in de Deur van 't Huys ; maer terwijl daer 't Volck af-weerde / wierdt geboodschapt / dat sy van achteren begonden te ageren/ soo dat sig daer na toe begaf / dan de hoop te sterck vindende/ is deur- gegaen : ondertusschen wierden sijn Glasen uytgeworpen/ en eenige Soldaten/ by 't Graeuw komende / zijn in 't Huys gedrongen / alwaer sy de Sy-kamer geplondert hebben : waer van in den Hage tydinge komende/ hebben de Heeren Gecommitteerde Raden aenstonts 400 Mannen te voet en eenige Compagnien Ruyters van de Gardes derwaerts gesonden/ welcke met haer/ en met dito van Leeuwen / op den 29 dito daer binnen zijn gekomen : maer wat moeyte aen= gewend wierdt/ men kon geen Attestatien krijgen tegen die 't Huys hadden ge= plondert/ maer wel tegens de Pachters / soo dat seer weynig daer in konde ge= daen werden.

Na dat de Vrede tusschen die van Algiers en desen Staet was gemaeckt/ gelijck wy in ons voorgaende Deel hebben geseyt / hadden haer Hoog Mog. de

Ra=

Ratificatie al in 't voorleden Jaer voor af gesonden / om soo alle Hostiliteyten te doen ophouden / terwijl de Presenten van 't Canon verbaerdigt wierden / om mede derwaerts gevoert te werden: En hadden haer Hoog Mog. eenen Jacobus Tollius tot Consul Generael derwaerts aengestelt / om de Interesten van onse Natie aldaer waer te nemen / terwijl de Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz na de Ratificatie weder herwaerts stonden te komen: doch in January quam van gem. Commissarissen bericht / dat de Regeeringe aldaer de Vrede niet wilde aenbaerden / voor dat het Geschut tot Algiers was gekomen: waer op haer Hoog Mog. resolveerden / dat het selve met den Consul Tollius in een van 's Lands Oorlog-schepen derwaerts gevoert soude werden / en dat / so'er ondertusschen eenige Schepen door die van Algiers genomen mochten wesen (gelijck wel van 3 a 4 geschiede) dat sy die souden soecken wederom te krijgen. Gemelde Consul Tollius daer op met het Schip Middelburg / Commandeur Karel van der Putten / en 't Schip de Prins van Portugael / benevens het bewuste Canon / vertrocken zijnde / quam den 22 April op de Reede van Algiers / daer men over de komst van dese Schepen en Presenten groote blijdschap betoonde / met het lossen van 't Canon / soo van 't Casteel / in de Stadt / als mede van de Schepen / die aldaer lagen / werdende in sodanige wijse gesalueert / als noch oyt aen eenige Christenen is geschiedt: Als de Presenten aen Landt gebracht waren / wierdt het Canon gelost / en de Vrede by de gantse Douane geconfirmeert / by 't welcke present waren den Commissaris Jacob de Paz / den Heer Dr. Hees / den Schout-by-Nacht Karel van der Putten / en den Commandeur van 't Schip de Prins van Portugael / aen alle de welcke in de Douane een Zetel wierdt gegeven / welcke Eere noyt aen de Christenen aldaer is bewesen: syluiden deden wel groote instantien tot restitutie der Schepen / Goederen en Volck / genomen en opgebracht / sedert dat de Ratificatie van haer Hoog Mog. tot Algiers was gepresenteert / maer konden niet obtineren: sy deden daer na een tweede instantie / om maer het Volck / dat in die tijdt tot Slaven gemaeckt was / te mogen vry hebben / doch konden niets verwerven: maer de Douane protesteerde van te willen blijven by den Text van de gesloten Vrede / seggende / dat de selve soude ingaen / soo haest de beloofde Presenten tot Algiers souden zijn gekomen; dat sy oock dese eeuwiglijck wilden onderhouden / sonder die eenigsins te violeren. Als de Vrede in dier voegen gepubliceert was / wierdt het Geschut gelost van 't Casteel / uyt de Stadt / van de Schepen / tot Algiers horende / als mede van de Schepen / die daer gekomen waren / de Trompetten geblasen / en voorts andere Vreugde-teeckenen bewesen: De Douane vereerde daer op verscheyde kostelijcke Presenten aen haer Hoog Mo: die in 't Schip van den Schout-by-Nacht Karel van der Putten gedaen wierden / bestaende in 3 Charpen om 't Lijf / 3 Roers met haer toebehoren / rijckelijck met Gout ingeleyt en geborduurt; 3 Zabels / mede uyttermaten kostelijck gewerckt; 2 van de schoonste Paerden / die daer te Lande gevonden wierden; een

een Struys-vogel / 2 Leeuwen en meer andere vremdigheden. Hier op vertrocken de gem. Oorlog-schepen met meerged. Commissarissen Jacob de Paz en Thomas Hees weder na Livorno ; en den Consul Tollius schreef aen haer Hoog Mog. wegens de ommegangh van die van Algiers de volgende Brief/ welcke wy hier sullen inlassen / om te betonen / dat sy in veel dingen de Christenen beschamen.

Extract uyt een Brief, geschreven by den Consul Tollius, den 4 Mey 1680.

INdien ick nu buyten 't voorschrift van mijn Ampt mocht gaen, soude ick met gunstige permissie van uw Hoog Mog. gaerne dese weynige remarques van de Algeriner aert en ommegang hier byvoegen, namentlijck, dat ick in veele van haer meer trouwhertigheyt, eerlijckheyt en beleeftheyt bespeurt hebbe, als in de meeste Christen Natien. Men gebruyckt hier een Gebed in plaets van Eed, die sy meenen, dat niet lichtvaerdig gedaen, veel weyniger gebroocken magh werden. Men weet hier van geen kuyperyen, noch factien in de Regeeringe, die alle Republijcken ruïneren, maer men observeert de rang van ouderdom in elck Employ, en klimt men van d'eerste of laegste trappen successivelijck in alle Eer-Ampten, soo dat een gemeen Soldaet selfs Koningh van Algiers kan werden ; oordeelende, dat het beter is een bequaem Persoon tot Eer-Ampten by gevalle verheven te sien, als de Republijck door twist en tweedracht te verscheuren. Men estimeert hier niemant om sijn Goed, maer om sijn goede qualiteyten, hoe groote Ravens en hoe gierig sy ook mogen zijn ; en sy vertrouwen malkander alles op haer woort, uytgesondert haer Wyven en Kinders. Bedriegeryen heeft men niet te verwachten, als van Joden en Tagarins. Dronckenschap is'er een gruwel, en werdt niet gepleegt als by weynig Renegaden. Zedigheyt en respect voor sijn meerder is verwonderlijck, waer van dit tot een proef diend, dat'er in 't lesen der Vredens-Articulen voor eenige 1000 Toehoorders geen 't minste gerissel, 'k swyge geraes, gehoort wierdt ; en d'Overheden en d'Ouders werden van haer Onderdanen en Kinders met een Kus op de Knie en Handt begroet, waer van d'een en d'ander met de benaminge van Vaders veeltijts geëert werden, zijnde Baba soo veel als Abba, of Vader. De stilswygentheyt is'er soo seecker, dat schier een yder by de Conferentien geadmitteert werdt, sonder eenige vreese, dat'er iets tot nadeel van 't gemeen aen andere Natien, veel min Vyanden, sal ontdeckt werden. De Paga van de Soldaten geschiedt van 2 tot 2 Maenden, sonder eenige Solliciteurs, in 's Konings Huys, en daer mede werden alle bedriegeryen geweert ; 't getal is ten meesten tijd 18000 Man, waer van de Gagie alle Jaren accresseert, soo dat die 't langst gedient heeft, de hoogste Soldy treckt. Hier tegens hebben sy oock hare swackheden, die ick niet sal ophalen, om dat het beter is sigh het goede voor te stellen, als swackheden te bevlytigen. Hier mede eyndigende, &c.

Algiers den 4 Mey 1680.

Doch

Doch gem. Consul Collius echter met die van Algiers niet konnende accorderen / soo schreef de Regeeringe in 't begin van July een Brief aen haer Hoog Mog. / met versoeck / dat sy den selven wilden te rugh roepen / en een ander in in plaetse stellen; en committeerde meer-gemelde Regeeringe eenen Louis Azevedo tot haren Resident alhier; 't welck by haer Hoog Mog. wierdt toegestaen: Jacob de Paz / die tot Livorno was gebleven / wierdt weder by provisie gecommitteert / om in dessels plaetse derwaerts te gaen; en hebben haer Hoog Mog. naderhant eenen Karel Alexander van Berck daer toe gekosen.

Op het versoeck van de Gouverneur van Suriname / Heynsius / namen haer Hoog Mog. voor / om 150 Man derwaerts te senden / en gemelde Colonie daer door in staet te houden / gelijck oock geschiede; doch onderwijl was ged. Gouverneur / na eenige dagen sieckte / aldaer gestorven.

Uyt Oost-Indien heeft men dit Jaer met de Schepen / die onse Compagnie van daer heeft bekomen / tydinge gekregen / dat den Rebel Troumapa / daer van wy in de voorgaende Mercurius hebben geseyt / door ons Volck op een Hoogte beset zijnde / door sijn eygen Broeder was gedood / gelijck oock noch een jonger Broeder van den selven / die in sijn plaets wilde treden / waer door nu alles aldaer gestilt was. Men kreeg oock tydinge van een groote Aertbevinge in China / gelijck uyt de volgende Brief van Batavia is te sien / die wy / om den Leser te voldoen / hier sullen inlassen.

Verhael van d' Aertbevinge in China.

OP den 28 dagh van de sevende Maent, 't welck is den 23 Augusti 1679, omtrent ten 10 uren voormiddags, is in de Keyserl. Hooft-Stadt Pequing, mitsgaders d'omleggende Plaetsen, voorgevallen een schrickelijcke Aertbevinge, waer door binnen en buyten de Stadt meest alle de Huysen nedergestort zijn, en onder de selve veel Menschen, waer door eenige zijn gewond, en andere door een schrickelijcke doodt omgekomen, welckers getal men tot op heden niet heeft konnen uytvinden: 2 Hoofden van seeckere Gedierten, uyt Kalck en Aerde gecomposeert, die boven op de Poort van 't Keyserl. Paleys seer vast en onbeweeglijck stonden, zijn mede door de kracht der geseyde Aertbevinge ingevallen. Binnen den omtreck van 't Paleys zijn alle Gebouwen, de Huysen van Staet en Policye, mitsgaders alle de Wooningen der groote Mandarijns, met der selver geheele Familien, ter neder gestort. Den Keyser heeft aen de groote Mandarijns, die over de vijf deelen der Stadt Pequing het Gesag hebben, belast en aenbevolen, dat sy selfs van alles souden vernemen, en het voorgevallene hem bekent maecken, bysonderlijck op wat wyse en maniere men d'arme en nootdruftige Menschen soude konnen te hulp komen: welcke, na dat sy alles doorsien, en ten opsicht van 't getal der arme Menschen reeckening gemaeckt hadden, hebben aen sijn Keyserl Majesteyt gerapporteert, dat soo wanneer een ygelijck 2 a 3 Schuyten Silver (welcke Schuyt yder 10 Rijckxdaelders komt te bedragen) gegeven wierden, sulckx wel bestaen konde,

konde: doch sijn Majesteyt 't selve voor te weynig oordeelende, belaste, dat men uyt de Keyserl. Schat-Kamer 100000 Schuyten Silver soude lichten, mitsgaders de selve na vereysch der presente noot en gelegentheyt verdeelen. Van den eerste tot de 2 achter-een-volgende en verdere dagen heeft sigh d'Aerde dagelijckx vijf ja sevenmael komen te bewegen, doch niet met sodanige kracht, als wel op d'eerste geschiedt was, waer over de gemoederen der Menschen en Pequingse Burgery seer wierden verslagen, soo dat niemant in de vervallen Huysen heeft willen blyven wonen: de Soldaten, Mannen en Vrouwen waren hier over meest bedruckt, om dat sy niet hadden waer van te leven; by daeg lagen sy in de groote hitte der Son, en 's nachts onder den kouden Hemel; met ongelooflijcke smerten en ongemacken den tijdt doorbrengende. Den Keyser seer bekommert over de schade en neêrlage, die in de naestgelegen Plaetsen door d'Aertbevinge mocht geschiedt zijn, heeft een der groote Mandarijns, Samoho genaemt, serieuselijck aenbevolen, dat van al het toegedragene inspectie soude nemen; die, om 's Keysers bevel te gehoorsamen, bericht dede, dat op den 23 Augusti in de Stadt Tongsiu (die een dag reysens van Pequing leyt) na dat den Hemel met donckere en duystere Wolcken overtrocken was, en d'Aerde sigh buyten gemeen quam te ontroeren, alle Keyserl. Magasijnen, de oude en nieuwe Muren van de Stadt, met verlies van veel Menschen, onder de voet quamen te vallen, ja dat van 10 Gedeelten der Stadt maer een onbeschadigt overgebleven was; welckers bedroefde staet van alle Menschen beklaegt wierd: den Bevelhebber over de Keyserl. Magasijnen aldaer, van d'Aertbevinge vry geraeckt zijnde, is terstont tot Pequing na den Keyser gereden, met bekentmaeckinge, dat alle de mindere Gesaghebbers en Dienaers van de Magasijnen, door de gedurige Aertbevinge ter neder geslagen, in vreese waeren, dat het overige van Rijs en verdere Provisie, door practijck van eenige Schelmen en Dieven, stont wegh-gesleept te werden: doch sijn Keyserl. Majesteyt heeft daegs daer aen 1600 Soldaten na de gem. Stadt Tongsiu gesonden, om goede opsicht over de Magasijnen te nemen. Men heeft oock aen den Keyser bekent gemaeckt, dat de principaelste Gesaghebber over de Schepen aldaer (wiens Huys door d'Aertbevingh uyt de gront omgekeert wierdt) door desselfs invallen is komen te versmoren. De Keyserl. Rentmeester, op seeckere dagh de Keyserlijcke Schatkamer visiterende, hoorde, dat eenige Mandarijns, door een schriftelijck Vertoog, aen den Keyser bekent maecken wilden, dat'er by dag en nacht in seeckere Huysen Silver gedragen wierdt, 't welck bevonden zijnde, dat het gestolen was, soo zijn de Hantdadigers terstont gevat, en is 't selve aen den Keyser bekent gemaeckt, die na de waerheyt van de saeck heeft laten vernemen. Sijn Keyserl. Majesteyt alle de onheylen, soo wel binnen als buyten de Stadt voorgevallen, considererende, heeft desselfs principaelste Mandarijns in de volgende manier aengesproken.

VAn den beginne af, dat de Koninckrijcken en Heerschappyen haer oorspronck gekregen hebben, tot dese tegenwoordigen tijdt toe, heeft de ervarentheyt geleert, dat de Re-

[R]egeerders der Rijcken, die rechtvaerdige Wetten gaven, en haere Beveelen na reden en [bi]llijkheyt hebben doen uytvoeren, den Hemel altijt genegen en toegedaen is geweest, ja datse [o]vervloet van alles hebben gehad, in een gedurige Vrede geleeft, en door geen Oorlogen of [an]dere rampen zijn beroert geworden; maer wanneer sy den Hemel, door haer bose daden, [ge]tergt hebben, soo was 't gevolgelijck, dat door der selver vernielinge den toren des He[m]els wederom most gestilt worden. Wy hebben onlangs de groote kracht van een onge[h]oorde Aertbeving gevoelt, die ons ongetwijffelt den toorn des Hemels, door onse Sonden [v]ergramt, heeft verkondigt. Ick beken, dat ick, mijn Mandarijns, en verdere Ondersa[te]n, daer toe oorsaeck gegeven hebben, want mijn Regenten, soo wel omtrent my, als elders, [t]egen al te samen, verdraeyen mijn loffelijcke Beveelen, volgen binnen en buyten 's Hofs [d]e quaetste manier des levens, zijn begeerig na winsten en rijkdommen, en smeden alle prac[t]ijcken, om te bedriegen, ick verswijge andere gruwelijcke lasteren, die sodanig geweest [z]ijn, dat den Hemel, tot wraeck aengedreven, de Aerde bewogen heeft, om soo veel Steden [e]n Menschen te vernielen. Wat is'er dan overig, als dat ick en alle Onderdanen deses [R]ijckx, met het verlaten van't vorige quade leven, een beter leven aenvange: daerom [v]erfoey ick in U E. tegenwoordigheyt mijn eygene begane fouten, en verwachte van U E. [e]n de verdere Regenten, dat gy my met suyvere trouwe en een oprecht gemoed, sonder aen[si]en van vreese, alle mijne ongerechtige en boose Daden wilt openbaren, op dat wy de [T]oorn des Hemels door een beter leven mogen komen te versetten.

Wat Christen sou dit konnen verbeteren? En is't niet grootelijckx te vreesen, [d]at de Heydenen tegens veel Naem-Christenen ten Jongsten Dage sullen opstaen, [e]n haer veroordeelen.

Dese groote Keyser (die sijns gelijcke in de Werelt niet heeft) is door de gedurige overlast, welcke hy van de afgevallen Chinesen, die ons van 't kostelijck Eylandt Formosa wel eer berooft hebben, lijd, bewogen geworden 2 voortreffelijcke Gesanten herwaerts te senden, om onse hulp te Water tegens haer te versoecken; en zijn die Gesanten in onse Buurt gelogeert, 't welck my gelegentheyt geeft, om haer (voor ons vreemde) manier van leven te sien, en my van haer Lant wat nader te informeren.

Aen een andere Oort, namentlijck, aen de Kust van Cormandel, is door een schrickelijck Onweêr de Zee soo ver Landwaert ingedreven, dat ontelbare Menschen en Beesten verdroncken zijn, behalvens de kostelijcke Koopmanschappen, Dorpen en Steden, die hier door vernielt zijn. Dese Vloet is oock op Jafnapatnam gevoelt, en heeft daer mede merckelijcke schade gedaen aen de Fortificatien, Beesten en Landen, maer van Menschen zijnder weynig gesneuvelt.

Soo slaet Godt aen d'eene zy, en aen d'ander zy zegent Hy weêr; want voor weynig dagen is'er tyding gekomen, dat den Oorlog, nu eenige Jaren na den ander door de Ed. Compagnie op d'Oost-Kust van Java gevoert, ten eynde liep, en den Rebel Trouniaya, die al dat spel gerockent had, gesneuvelt is; 't welck ons doet verhopen, dat de Levensmiddelen, die nu in dese Volckrijcke Stadt seer dier zijn,

ons

ons overvloedelijcker van die kant, welcke als de Spijs-kamer is, sullen toegebracht werden, 't welck in dese slechte tijdt den gemeene Man groote verlichtenis sal toebrengen. Hier mede, by gebreck van verdere gedienstige stoffe, afbreeckende, sal ick U E. beveelen in de bewaring van de getrouwe en Almachtige Godt, biddende Sijn Majesteyt, dat Hy Sijn zegeningen over U E. gelieve te vermenigvulgen na Ziel en Lichaem, tot zaligheyt.

Terwijl wy nu van Aertbevingh spreecken / sullen wy mede gedencken de gene / die in Spangie / en bysonder tot Mallaga / is voorgevallen ; doch eer wy echter daer van handelen / moeten wy verhalen de overvloeyingen van Water / die aldaer zijn geweest.

Gants Spangie is dit Jaer met sulcken Droogte geplaegt geweest / dat niet alleen de Putten / Fonteynen en Revieren uytdroogden / maer oock den Oogst bedorf / soo dat verscheyde Luyden en Beesten / by gebreck van Water / zijn vergaen. En tegens den Herfst ontstonden sulcke Tempeesten en Aertbevingen / dat verscheyde Plaetsen daer noch het gevoelen van hebben. Met het begin van September was'er schier doorgaens Donder en Blixem / soo dat verscheyde Luyden daer van geraeckt wierden. Den Hagel viel oock soo sterck in Pardo (een Lusthuys van de Koningen van Spangie) en daer omtrent / dat het de grootste Bomen om ver smeet / en soo veel Vogels en Beesten doode / dat niet alleen het Velt / maer oock de Revier de Mancanarez / daer van bedeckt was : 't selve deed oock groote schade in 't Dorp van Foncarral : d'oude Brug van Aranda de Duéro wierdt door de Wateren van de Revier de Taegh / die overvloeyde / weggenomen / de welcke oock groote schade aen Aranjuez dede / alsoo het veel Menschen / Beesten / Bomen / Bruggen en Huysen mede sleepte. Diergelijcke schaden waren in meest al de Plaetsen van 't Koninckrijck / en verdroncken selfs daer door in een kleyn Dorp 40 Menschen : doch het meeste geschiede den 26 September tot Madrid / waer het Water sodanig over vloeyde / dat het selve in de Thuyn van de ongeschoeyde Augustijnen quam / en daer de Muuren om ver wierp. Het quam oock in de schoone Thuynen van de Gravinne van Ognate / en storte sigh vervolgens in Huys / waer de lage Huysing die met brave Schilderyen en kostelijcke Meubelen was voorsien / heel bedorven wierdt : de Stallen / met een naburig Huys / wierden geruineert : En dese Stroom / om sigh een passagie te maecken / nam 50 voet van een stercke steene Muur wegh / en liep alsoo in de Revier van Prado : dese Revier / zijnde een van de kleynste van Spangie / swol door d'overvloeying van 't Water en de Regen sodanig op / dat het dese Muur bykans heel wegh nam / nevens 4 Ysere Roosters / en 't Kruys van Via Sacra : het worp de Brugh / die voor Buen Retiro loopt / om / en brack een steene Banck in 't midden door. De selve Beeck quam oock in de Thuynen van Nostre Dame d'Atocha / na dat het de Muuren omgestort hadde / en liep self in 't Hospitael Generael / alwaer het een steene

Boog

Boog met sigh sleepte. Den 27 daer aen duurde ged. overvloeying noch / met Donder en Blixem / soo dat de Thuynen door 't Water van Mancanarez wierden geruineert / en de schoone Brugh van Toledo / bestaende uyt 60 Bogen / weggenomen. Den 28 swol de Beeck van Prado / door het Water / dat uyt de Bergen quam / sodanig op / dat het Velt rondom onder Water raeckte: de Koning van Spangie / die met de Coninginne dien morgen na Nostre Dame d'Atocha was gegaen / vond op sijn wederkeer het Prado vol Water / en al schoon een Karos korts te voren daer door was omgestort / soo oordeelde men echter / dat die van sijn Majesteyt wel konde passeren; de selve wierdt derhalven na de Brugh van d'ongeschoeyde Augustijnen geleyt / maer daer omtrent gekomen zijnde / wierden de Muylen omgegoyt / en schoon sy haer tweemael oprechten / echter t'elckens weder neergestort / invoegen gemelde Karos noch met groote moeyte te rugh getrocken wierdt / en haer Majesteyten na Buen Retiro mosten retireren.

Wy komen weder tot Mallaga / welcke Stadt in 't Koninckrijck van Granade / aen de Middellandse Zee / en 25 mijlen van de Straet / is gelegen; de selve is groot / rijck en wel bevolckt: hier voelde men 's Woensdags den 9 October een groote Aertbevinge / met soo hevige stoten / dat yder daer van verschrickt wierdt / doch de selve duurde niet langh: de Zee wierdt daer door soo beweegt / dat de Vissen van alle kanten uyt het Water sprongen / en de Schepen / die in de Haven waren / wierden wel 20 voeten verset / soo dat de Bootsgesellen niet anders dachten / of sy souden vergaen. De Haven en de Muuren / die aen de selve zyde zijn / wierden met haer Bolwercken / Torens en Fortificatien om ver geworpen. Van de 4 Parochien / daer de Stadt in bestaet / en daer in 4284 Huysen zijn / wierden 1057 t'eenemael vernielt / en 1259 sodanig aengetast / dat sy herbouwt mosten werden / alsoo sy onbewoonbaer waren. Verscheyde Kercken en kostelijcke Paleysen voelden mede d'uytwercking van dese Aertbeving: 15 Kloosters van Monnicken en Nonnen zijn vernielt / en voornamentlijck dat van St. Francois / daer niet een Steen op den ander is gebleven / en daer 14 Persónen gedood en gequetst wierden. 4 Hospitalen / een Collegie / het Bisschoppelijck Huys / dat van Don Diego d'Argoté met sijn Toren / dat van Don Jean de Torrez / dat van Don Diego de Cordova / en een schoon Huys van de Cathedrale Kerck / wierden mede om ver gesmeten: dese schoone Kerck / die in 't Jaer 1521 vergroot en verbetert is / beweegde verscheyde mael op sijn 2 zijden / sonder beschadigt te werden. In de groote Voor-stadt van los Perchelez zijn 225 Huysen ter neer geworpen / en een groote party van d'Inwoonders onder de Ruinen begraven geworden / soo dat met de Stadt 1282 Huysen zijn geruineert. Soo ras d'Aertbeving ophield / ging den Bisschop met de Geestelijckheyt / op de Roomsse wijse / na de Cathedrale Kerck / alwaer het Sacrament ten toon wierdt gestelt / de Mis gecelebreert / en Godt aengeroepen / om sijn Genade af te bidden. Verscheyde Inwoonders vertrocken sig

oock te Landewaert/ vreesende nochmaels van een Aertbeving aengetast te werden. Rondom Mallaga schudden en storten noch veele Huysen ter neder. De Aerde opende sigh op verscheyde Plaetsen/ en wierp soo overvloedig Water uyt/ dat het de Revier deed opswellen en overlopen. Verscheyde Huysen in de Dorpen wierden of geschud of ter neer gesmeten. Tot Pizarra/ een Burgt/ 4 mijl van Mallaga/ bestaende uyt 24 Huysen/ wierden 15 daer van geruineert/ eenig Gebergte verset/ en verscheyde Menschen en Beesten weggenomen. Tot Alhavrin de la Torré/ 2 uren van Mallaga/ opende sigh de Muur 4 voeten breed/ en quam daer na weder tsamen. De Colommen van Jaspis in de selve Kerck wierden van haer Pedestalen genomen/ en weder daer op geset. Tot Competa/ 6 uren van de Stadt/ bleef van de Kerck niet over als den Tabernakel en een Crucifix: het Klockhuys steunde maer alleen op een overblijfzel van een Muur/ en de groote Klock was op verscheyde plaetsen gespleten. Tot Aloizana wierden 40 Huysen ter neder geworpen; gelijck getal in de Stadt Cartama/ en soo veel tot Coin/ en in alle dese Plaetsen wierden veel Personen gedood. Tot Groot-Alhavrin was de Kerck met 140 Huysen vernielt; 53 waren onbequaem om te wonen/ en d'andere hadden sigh alle beweegt. In de Stadt Mijaz/ 5 uren van Mallaga/ zijn 37 Huysen ter neder gesmeten/ en 15 Personen in de 2 laetste Plaetsen doodt gebleven. In de Stadt van Benal-Madéna is de Kerck om ver gevallen/ en alle de Huysen wierden onbewoonbaer gemaeckt. In de Stadt van Veles-Mallaga opende sigh d'Aerde/ en deed de Revier/ die daer dicht by loopt/ opswellen/ soo dat het Water sigh 10 Piecken hoog boven sommige Huysen wierp/ en met desselfs val een groot getal daer van te grondt storte. Tot Alora wierden mede verscheyde Huysen ter neder geworpen/ en beschadigde al d'andere/ en bysonder het Klooster van St. Francois. Alle de Kercken van Granade zijn mede geschud/ en daer was selfs een Capel in de Kerck van la Mercy ter neer gevallen/ soo dat het daer omtrent een droevig voorval voor d'Ingesetenen was.

In 't begin van July gebeurden 't aen 't Hof tot Lissabon/ dat een gebraden Hoen/ dat eerst aen den Prince en de Coninginne was gebracht/ en vervolgens aen de Princesse Infante/ doch niet gegeten werdende/ by een van d'Officiers/ de Taeffel dienende/ aen sijn Vrouw wierdt gesonden/ welcke 't selve soo dra niet gegeten hadde/ of viel van qualijckte om ver/ soo dat het gerucht sigh aenstonts verspreyde/ dat men d'Infante had willen vergeven; doch na nauwer ondersoeck wierdt bevonden/ dat de Vrouw een Colijck had gekregen/ welcke cesserende/ het gerucht oock verydelde/ te meer noch/ om dat men bevond/ dat d'Infante self daer van geproeft had/ sonder eenig leet gevoelt te hebben.

Een ander voorval verstelde de Portugijsen niet min/ want al voorleden Jaer een Huwelijck gesloten zijnde tusschen de Hartog van Savoyen en d'Infante van Portugael/ soo was bestemt/ dat den Marquis de Dronero wegens

gem. Hartog na Lissabon soude komen / om d'Onder-trouw in desselfs naem met d'Infante te doen ; en ten dien eynde had oock sijn Majesteyt van Vranckrijck een Oorlog-schip / 't geen door den Ridder de Lery geconmandeert wiert / gedestineert / om ged. Marquis na Lissabou over te halen : maer 't gem. Oorlog-schip / sonder dat het den Marquis noch in had / voor aen de Revier van Lissabon komende / wierdt van 2 Portugijsse Schepen ontmoet / die hy wilde doen strijcken / maer d'andere sulckx weygerende / soo brande hy ten eersten daer op in / en dreef haer op de vlucht ; doch 't gerucht hier van tot Lissabon komende / soo wierdt het Volck soo ontstelt / dat sy de Franssen te lijf wilden / en oock al eenige aentasten ; maer den Prince Regent van bezadigder gemoed / en wel wetende / dat hem aen de vriendtschap van Vranckrijck veel gelegen was / stutte de vordere feytelijckheyt / soo dat noch alles in der minne afliep.

Vranckrijck was in het Na-jaer seer met Koortsen gequelt / waer van niet alleen de gemeene / maer oock de Grooten wierden aengetast / en daer onder den Dausijn / Dausine / Prins van Condé en andere / soo dat men al voor haer dood begon te vreesen : den Prins van Condé gebruyckte de Remedie van een Engelsse Doctor / die sigh aldaer bevond / en Talboth was genaemt / en wierdt na eenige tijdt daer door genesen : de Dausine / als het hartste niet aengetast / geraeckte die mede quijt / maer den Dausijn had meerder gevaer / en dewijl aen sijn Persoon veel gelegen was / alsoo de Successie van de Kroon daer in bestont / soo wilde sijn Majesteyt de Remedie van den Engelssen Doctor mede wel gebruycken / doch wilde eerst weten van wat substantie de selve was / 't geen gem. Doctor weygerende / vermits hy oordeelde / dat sijn Konst dan gemeen soude wesen / ten zy hem 50000 Kroonen daer voor wierden gegeven / soo dacht hoogged. sijn Majesteyt desen eysch al te exorbitant / invoegen na eenige deliberatie goet gevonden wierdt / dat men de Remedie van eenen Philips / die Discipul van desen Doctor had geweest / soude gebruycken ; de selve wierdt wel goet gevonden voor eenige tijdt / dewijl den Dausijn de Koorts daer mede quijt geraeckte / maer die gaf hem echter geen volkomen bevrydingh / invoegen den voorn. Engelssen Doctor weder daer over gehaelt wierdt / en sijn misslagh bemerckende / vrywillig aenbood / om de substantie te seggen / gelijck oock geschiede ; en alsoo men de selve van goede stof oordeelde / nam den Heer Dausijn dese Remedie in / en wierdt t'eenemael daer door van de Koorts verlost / alhoewel het noch al eenige tijdt aenliep eer hy sijn volkomen gesontheyt weder kreegh : Gemelde Doctor wierdt van sijn Majesteyt met een brave Vereering hier over beschoncken / en alle Jaren 2000 Kroonen Pensioen toegeleyt.

In 't laetst van October is tot Ceulen een sonderling voorval uytgebarsten / wijl de Magistraet en Gemeente op haer Burgermeesters onvernoeght (om dat sy meenden / dat die haer in de bedieninge van de Stadt niet trouwelijck ge-

gedragen/ op onbehoorlijcke wijsen na Eer-Ampten gestaen/ de Gemeente berooft/ en onbehoorlijcke Geschencken ontfangen hadden) de selve reeckeningh van alles wilden af-vorderen: doch dewijl dit soo wat in de mont van yder liep/ kreeg d'eene Burgermeester/ Wolfskeel genaemt/ gelegentheyt/ om het in Bergs-landt t'ontsnappen/ doch de 2 andere/ genaemt Kroonenburg en Krebs/ of sigh niet schuldig oordeelende/ of niet denckende/ dat men op die wijse tegens haer soude procederen/ bleven binnen Ceulen/ invoegen sy/ benevens meer andere Beampten/ die men daer oock annex aen oordeelde/ gevangen genomen wierden: de Magistraet versocht wel aen de Hartogh van Nieuwburgh/ dat haer gem. Wolfskeel mocht overgelevert werden/ maer die sloeg het plat af/ invoegen hy in December/ op confiscatie van sijn Goederen/ met Trommelslagh wierdt ingeroepen/ doch niet comparerende/ soo wierden sijn Goederen aengetast/ en sijn Huys/ 't geen men wel het schoonste binnen Ceulen oordeelde/ aen den Pausselijcken Nuntius verhuurt. Sijn Keysers. Majesteyt hier van bericht/ schreef aen de Stadt/ dat sy met haer proceduren soo lang stil souden staen/ tot dat den Grave van Ottingen aldaer soude gekomen zijn/ om sig over de disordres te informeren/ en de saecken te helpen accomoderen: gem. Grave quam oock ten dien eynde aldaer in 't midden van December/ en wierdt door eenige Gedeputeerden van de Magistraet en Gemeente besocht/ die hem voorhielden/ dat het geen tegens de ged. Gevangens ondernomen wiert/ niet uyt oproer of quade genegentheyt van 't Volk geschiede/ maer alleen om de Geltmiddelen na te sien/ dewijl men/ al schoon in 10 Jaer meer als oyt te voren gecontribueert was/ de Stadts Kas ledig vond/ en dat sy daerom alleen maer reeckeningh hadden begeert; oock dat men menigvuldige blijcken van haer quade administratie vond/ en dat sijn Keyserl. Majesteyt seer qualijck geinformeert most wesen/ soo hy de Mediatie/ op 't versoeck der schuldige/ wilde aennemen; verklarende vorders/ dat sy hem in die gelegentheyt niet konden admitteren. Invoegen ged. Grave/ siende dat hy daer niet konde opdoen/ na eenige dagen verblijf vertrock: En onderwijl arbeyde de Magistraet aen 't opmaecken van de Sententie tegens den gevluchten Burgermeester Wolfskeel/ die echter niet voor 't naeste Jaer uytgesproken wierdt.

De Keurvorstinne van Brandenburgh verloste den 29 September van een jonge Princesse/ die sonder groote pracht gedoopt wierdt.

De Coninginne van Denemarcken gelag mede den 5 November/ 's morgens ten half 3 uren/ van een jonge Prins/ die/ gedoopt werdende/ Carolus wierdt genaemt.

In tegendeel storf in 't begin van November Graef Anthony van Oldenburg/ zijnde een Natuurlijcke Zoon van den overleden Graef/ en die van sijn Majesteyt van Denemarcken/ wanneer 't Graefschap aen den selven by Erfenisse verviel/ aldaer tot Stadhouder was gestelt.

Na dat het Huwelijck tusschen de Koning van Sweden en de Princesse van Denemarcken was gecelebreert / gelijck laetst is geseyt / wierdt tegens October een Rijckxdagh uytgeschreven / om 't Rijck Sweden weder in sijn vorige postuur te stellen / dewijl het door den laetsten Oorlog seer in Gelt-middelen en Macht was vermindert: de selve wierdt den 15 October begonnen / na dat sijn Majesteyt met de Stenden den Godtsdienst in de Kerck van 't Slot alvorens bygewoont hadde / als wanneer den Super-Intendent uyt Narwa / Heer Dr. Burry / de Predicatie dede / en de helft van 't 9 vers van het 16 Capittel van 't tweede Boeck der Chronijcken uytleyde. Uyt de Kerck begaven sigh de Stenden na de Rijckx Zael / en den Koningh volgde haer met 16 Raden: soo als sijn Majesteyt sigh voor sijn Throon geset had / dede den Heer Graef Bengt Oxenstierna d'Aenspraeck in desselfs naem aen de geseyde Stenden: En na dat sulckx gedaen was / wierden de Propositien door den Heer Cancelery-Raet Hooghuysen opgelesen / die in de 4 volgende Poincten bestonden.

1. DAt alsoo het Rijck tegenwoordig met den lieven Vrede gezegent was, hoe men de selve en des Rijckx seeckerheyt door Alliantien van buyten best soude behouden.

2. Het oprechten van een considerable Oorlogs-Vloot, met alles wat daer toe vereyscht en van noden was.

3. Het verstercken der Lant-Militie, om de Frontieren daer mede te voorsien.

4. Eenige middelen te beraetslagen, om 't Rijck uyt de swarigheden, daer het selve tegenwoordig in stack, te redden en te helpen.

Na dat dese Poincten afgelesen waren / dede den Landt-Marschal / Heer Nicolas Flemming / een Oratie aen sijn Majesteyt uyt de naem van de Ridderschap / den Aerts-Bisschop voor de Geestelijckheyt / den Burgermeester Tegener voor de Burgery / en eyndelijck een Boer voor de Boeren. En wierd / na veele debatten / en dat de Burgery en Boeren hevig gestaen hadden / om de Goederen / die by Donatien van de Kroon verbreemt waren / daer weder aen te hechten / den 2 December gem. Rijckxdagh geëyndigt / en een Besluyt vast gestelt / daer van wy / om dat het te groot loopt / alleen de substantie / gelijck als volgt / hier sullen invoegen.

NA bedancking aen sijn Koninckl. Majesteyt over de gesloten Vrede, stonden sy toe (te weten, de Ridderschap en Adel) dat de Scheeps-Vloot, die in den laetsten Oorlog veel schade had geleden, op de voet van 't Jaer 1664 herbout soude werden in de tijdt van 2 Jaren, doch dat die van Calmar, Lehn en Blekingen, daer veel Eecken-Hout lagh, alleen souden gehouden wesen, om het gem. Hout op de behoorlijcke Plaetsen te voeren. Tot weder-oprechting van d'Armee bewilligde de Ridderschap, dat 3 Uytschryvingen op haer Boeren souden gedaen werden, 2 in 't Jaer 1681 en 1682, en de derde, soo het de nood vereyschte, in 't Jaer 1683,

en dat van 18 Huysen of Hoven, tegens 10 Kroonen elck Huys, een Soldaet soude onderhouden werden in de 2 eerste Jaren, maer in 't derde van elcke 20 Huysen; waer buyten noch gehouden wierden de Adel-huysen en andere, die sedert het Jaer 1638 niet geschat waren: doch dat wegens de Factoryen, Jagers-Stant, &c. daer misbruyck in geweest had, wierdt aen sijn Koninckl. Majesteyt gelaten, om daer een getal Manschap op te houden: En wat de onderhouding der Bootsluyden belangde, die soude op d'oude voet geschieden. Den Adel bewilligde, dat sy alle Jaren van yder Hof 5 Rijckxds. tegens Michiels-dagh souden geven, te reeckenen 3 Rijckxds. kopere Munt tegens een van silvere Munt; en soo iemant de selve Hoven in pant mocht aennemen, soude die gehouden zijn, om dit Gelt op te brengen; hier van waren echter haer Adelijcke Hoven, en die sedert het Jaer 1638 niet geschat waren, bevrijd: private Persoonen, aen wie eenige Goederen verpant waren, souden de vijfde Penning van Interest moeten geven. Van Scheeps-parten, &c. soude de tiende Penning moeten komen; en die gene, die iets in desen Tax verswegen, souden 2 Jaer Interesse moeten verliesen. Vorder wierdt geconsenteert, dat alle Graefschappen en Heerlijckheden, die voor of na 't Jaer 1604 waren uytgegeven, 't zy allodiael of feudael, met het aenstaende Jaer 1681 weder aen den Koning gerestituceert souden moeten werden, en dat de selve als van te vooren de eygendom souden behouden; en mosten alle Konings Hoven, Adel Hoven, &c. met de Renten van 1655 tot 1681 werden gereduceert. Oock wierden alle Besluyt-Goederen in Sweden, Finlandt en d'Inlandtse Provintien, die over de 600 Rijckxds. aen silvere Munt bedroegen, aen den Koningh toegewesen, doch daer onder verbleef aen de Ridderschap en Adel; en soo iemant, die eenige daer boven had, de selve wilde weder inkopen, wierdt het vry gelaten, doch van Graefschappen en Heerlijckheden soude afgeslagen zijn. De vryheden van Imposten op de gene, die over de 600 Rijckxds. hadden, wierden aen sijn Koninckliicke Majesteyt mede afgestaen; doch aen den selven oock gelaten, om arme Officiers, die haer Goederen mosten overgeven, te begiftigen; gelijck oock met een versoeck, en dat de koop van Koninckl. Goederen, die van de Koningen selfs was geschiedt, mocht geconserveert werden, en dat de Goederen, die met contant Gelt gekocht waren zedert het Jaer 1655, aen haer Besitters mochten blyven, dewyl voor die tijt de selve genoeg uytgevorst waren, &c. Den Koning wierdt oock versocht, dat hy 't Rijckx-besluyt van Anno 1655 ten eersten in 't werck wilde stellen. De Geestelijcke Goederen in Lijflandt, die Anno 1655 in twijffel getrocken waren, wierden aen sijn Majesteyt oock toegewesen: In Estlandt van gelijcken, als mede in Ingermanlandt, behalvens de Capitulatien en Leen-Rechten, &c. van Koning Gustavus A°. 1623. De Geestelijke Goederen in Bremen en Verden, en de Tafel-Goederen in Pomeren, Rugen en Meckelenburg mosten den Koning oock gereduceert werden; gelijck oock in Schoonen, Hallandt, Blekingen, Bahus en Jempterlandt de Donative Goederen: hier by wierdt gemelt, dat gem. Goederen noyt weder van de Kroon souden mogen afgetrocken werden, en dat dit d'eenige en laetste

Re-

Reductie was, die de Standen souden toestaen. De Geestelijcken consenteerden oock in 't vijfde van d'Inkomsten van haer Gewassen, doch mits conditie, dat sy het daer in of in koper Geldt souden mogen betalen. De Pastoren ten platten Lande beloofden van 64 Hoven in 't Jaer 1681 en 1682 yder Jaer 6 Tonnen Koorn te geven, mits conditie, dat sy voor yder Ton 9 Marck silver mochten opbrengen; doch, indien het de gelegentheyt mede bracht, souden sy daer van verschoont blyven. Van 64 Man soude tot de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 drie Marck silver, en 1682 de helft, zijnde anderhalve Rijckxdaelder, gegeven werden. Den tiende Penningh soude oock van d'Interesten van vruchtbare Capitalen betaelt werden. De Burgerschap, boven dat die een gedeelte van haer Accijnsen afstont, bewilligde oock tot de Scheeps-Vloot en Soldatesque, 't geen de selve in 't Jaer 1674 had toegestaen, gelijck mede het tiende en vijfde van d'Interesten van Scheepsparten, &c. en vruchtbare Capitalen. Van Eygendoms Inkomsten soude mede de vijfde Penningh betaelt werden. De Boeren bewilligden noch voor de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 en 1682 voor 't eerste Jaer 2 Rijkxd. en voor 't tweede een Rijckxd. van yder Hooft, en tot de Soldatesque in 3 Jaren yder Jaer de tiende Man.

Na den geëyndigden Rijckxdagh wierdt besloten / dat de Coninginne haer Intrede binnen Stockholm soude doen / en gekroont werden / gelijck oock op de volgende wyse geschiede.

Haer Koninckl. Majesteyt quam den 4 December / ten 2 uren 's namiddags / met een groot gevolgh / als in processie / in Stockholm / en dat in de volgende ordre: Eerstelijck reed een Marschalck voor uyt / daer na volgden 250 welgemonteerde Trawanten / d'Officiers in geborduurde Klederen, en de Guarde te voet / bestaende in 12 Compagnien / alle met nieuwe Klederen en Vaendels: hier op quam 't Koninkl. Regiment te paert / 1000 man sterck / met Kolders en Harnas gemonteert: toen vertoonde sigh de Ridderschap te paert / alle met geborduurde Klederen en Schabracken / seer kostelijck verciert / soo dat alles van Gout en Silver blonck: daer op volgde de Velt-Marschalck en Generaliteyt / en eenige Karossen / schoon opgesmuckt / met kostelijcke Paerden / daer de Rijckx-Raden en Bedienden in saten / tusschen welcke de schoone Karos van hare Majesteyt / met Gout geborduurt / en van 6 schoone Paerden / Isabelle-couleur / getrocken / welckers Deck-kleden en Tuygen niet anders als met Gout en Edele Gesteenten geborduurt waren / quam, rondom haer Majesteyts Karos gingen 24 Trawanten / alle in schoone Goude en Silver geborduurde Klederen / en daer achter volgden 8 Pagien met Mantels / alle met Silvere en Goude Gallon beset: Toen vertoonden sigh noch 2 vergulde ledige Karossen van de Coninginne / met 6 Paerden / en daer na 2 andere / met haer Staet-Juffers: daer op quamen 2 Compagnien jonge welgemonteerde Burgers te Paert. Wanneer sy voor 't Wees- of Kinder-huys in de Stadt quamen / stonden daer alle Kinderen op een gemaeckte Galdery / half geel en

half

half blauw gekleed / welcke op haer Majesteyts aenkomst begonden te singen: *Hoe schoon licht ons de Morgen-Ster, &c.* De Burgerschap stont over-al daer haer ged. Majesteyt passeerde aen beyde zyden in de Wapenen / en sy toog door 2 Eeren-Poorten / d'eene op de Noorder-Brugh en d'andere wat dichter aen 't Slot opgerecht zijnde. Ter halver wege stont haer Majesteyt stil/en commandeerde den Marschalck Asschenbergh / dat de Burgerschap voorby haer soude passeren / 't geen oock geschiede / en namen de selve daer na in haer vorige ordre weder post/als wanneer sy weder voorby haer passeerde. Met dese Ceremonie op 't Slot gekomen zijnde/ wierdt uyt alle de Stucken een generael salvo gegeven / te weten / van 't Slot 24 / dat men de 3 Kroonen noemt / van den Brunckenberg 18/ van de Scheepsholm 50/ Zuyderholm 14/ en Zuyder-sluys 16 ; daer na dede de Guarde te voet een salvo uyt Musquetten/ gelijck oock de Trawanten te paerde uyt haer Carabijnen en Pistolen ; dit wierdt van de Burgery te paert nagevolgt / en vervolgens oock van de Burgery te voet : de gantsche Nacht was de Stadt vol vreugt / alle Huysen waren met Lantaerns / des Konings en Coningins Wapens behangen / en de Torens staecken af/ als of sy vol Vuur stonden / sulcken glans gaven de Lantaerns en Fackels ; kortom dese Intocht geschiede seer magnificq en heerlijck. 's Anderendaegs den 5 geschiede de Krooning : de Weg van 't Slot tot in de groote Kerck van St. Nicolaes en 't Autaer was met rood Laken behangen / waer over beyde haer Majesteyten 's middags ten 12 uren in volle processie en Konincklijcke Klederen na ged. Kerck gingen ; den Koning ging voor/ met de Kroon op 't Hooft/ hebbende een wit Kleed aen / en daer over een roode Sammijte Koninckl. Mantel / die met Hermelijnen gevoert was ; 2 Kamer-Jonckers droegen de Sleep / en over sijn Majesteyt wierdt een Hemel van wit Silver-doeck door 4 Kamer-Jonckers gedragen: haer Majesteyt de Coninginne was oock in witte Klederen/ en met een roode Sammijte Mantel/ met witte Hermelijnen gevoert/ omhangen / en over haer wierdt mede een witte Hemel van 4 Kamer-Jonckers gehouden / doch de Sleep droegen 4 Kamer-Jonckvrouwen : den Koning presenteerde sigh in sijn Habijt voor het Autaer / en wierdt / na een gehouden heerlijck Musijck/ de Coningin oock by den Autaer gebracht/ alwaer van d'Aerts-Bisschop van Upsal het Sermoen tot de Krooninge wierdt gedaen / en van den selven omtrent 2 uren de Coninginne de Kroon op 't Hooft geset / en haer de Scepter en Appel in de Handt gegeven : dit geschiedt zijnde / soo wierdt het selve met een seer heerlijck Musijck / Paucken- en Trompetten-geschal bekent gemaeckt ; waer op als in een oogenblick van het Slot / Brunckenbergh/ Scheepsholm / Zuyder-sluys en Zuyder-schans 't Canon gelost wierdt / en van de Guarde te paert / de Trawanten / de Burgerschap / de 12 Vaendels te voet / en over de 1000 Man Ruytery een generale salvo geschiede. Hier na wierden beyde hare Majesteyten/ in haer Koninckl. Klederen/ en met de Kroon op 't Hooft / in de vorige ordre weder uyt de Kerck in 't Slot gebracht / alwaer

de

de Koninckl. Maeltijt gehouden / veel silver Gelt uytgeworpen / en verscheyde Fonteynen van roode en witte Wijn uytgestort wierden / werdende alles met een heerlijck Vuurwerck besloten. Daer waren wel verscheyde Spreucken hieren daer ter eeren van den Koningh en Coninginne opgerecht / doch om de kortheyt gaen wy die voorby.

Sijn Czaarsse Majesteyt van Moscovien nam dit Jaer de resolutie / om sig in den Huwelijcken Staet te begeven / en dede ten dien eynde alle de deftighste Maegden van sijn Rijck opsoecken / onder de welcke hy eene vond / die hem best behaegde / genaemt Ophimia Routefski, Nicht van Simon Iwanowitz Sabarofski; invoegen dat dit Huwelijck in Augusti wierdt gecelebreert.

In 't laetst van 't Jaer is tot Koningsbergen mede een Huwelijck gecelebreert tusschen Prins Lodewijck van Brandenburgh / tweede Zoon van den Heer Keurvorst van Brandenburgh / en de Princesse Radvivil, zijnde een seer rijcke Princesse uyt Littauwen / en wierdt het selve met alle bedenckelijcke pracht en ceremonien voltrocken.

Wy keeren weder na Engelandt / als het Toneel / daer yder de oogen op geslagen had. Wy hebben laetst geseyt / dat het selve tegens den 31 October by een was geroepen / en als-dan soude vergaderen / 't welck oock geschiede / want sijn Majesteyt quam dien dagh in 't Hooger-huys / en na dat hy 't Lager-huys mede aldaer had beroepen / dede hy aen 't selve de volgende Harangue / die in een Papier / alsoo de selve vry lang was / was opgestelt.

Mylords en Edelen.

DE verscheyde Prorogatien, die ick hebbe gedaen, hebben seer voordeelig voor onse Nabuuren geweest, en seer dienstig voor my, alsoo ick de tijt heb geëmployeert tot het maecken en voltrecken van een Alliantie met de Kroon van Spangie, ingevolge van die, welcke ick hadde met de Staten van de Geunieerde Provintien, en sy insgelijckx hadden met Spangie, bestaende in een mutuële verbintenisse tot secours en defentie. Ick hebbe alle de redenen van de Werelt te geloven, dat het gene, 't welck soo seer begeert was by de voorgaende Parlementen, nootsakelijck seer aengenaem voor uw moet zijn; alhoewel sommige wel konden gewenscht hebben, dat dese mesures eerder hadden genomen geweest; doch niet een Mensch kan met reden dencken, dat het nu noch te laet is, want die, welcke dese Alliantien begeeren te maecken, en welcke die begeeren te breecken, van een ander opinie zijn. En soo dese zijn de beste mesures, die genomen souden konnen werden, tot de verseeckertheyt van Engelandt, en de rust van 't Christendom, soo konnen sy niet feylen in haer oogwit te bereycken, en de selve noch verder uyt te breyden en voort te setten, ten waer onse verdeeltheden van binnen onse vriendtschap van buyten van minder consideratie quamen te maken. Om dit, soo veel

mogelijck, te voorkomen, soo vind ick goet aen uw te vernieuwen alle de verseeckeringen, die begeert konnen werden, dat niet van mijne zyde sal gebreecken, om uw volkomen satisfactie te geven, 't geen gy kond wenschen, tot de versekertheyt van de Protestantse Religie, welcke ick volkomen ben geresolveert te maintineren tegens alle de Conspiratien van onse Vyanden, en met uw te concurreren in eenige nieuwe remedien, welcke voorgeslagen sullen mogen werden, en bestaen met de preserveringe van de Successie van de Kroon, in de oprechte en wettelijcke loop van de nederdalende Linie. En ingevolge van dien, soo recommandeer ick uw de verdere Examinatie van 't Complot te vervolgen, met een strict en onzydig ondersoeck. Ick achte mijn self niet seecker, noch oock uw, tot dat die saeck afgedaen zy, en derhalven sal nodig zijn, dat de Lords in den Tour spoedigh te recht werden gestelt, op dat Justitie magh gedaen werden. 't Is niet van noden, dat ick uw segge, in wat gevaer de Stadt Tanger is, en van wat gewicht het is, die voor ons te preserveren. Ick hebbe, tot een machtige last en onkosten, een seer considerabel Secours derwaerts gesonden; maer om genoeghsaem soo grooten Macht te maintineren, als dien Oorlog sal vereysschen, en de nieuwe Wercken en Fortificatien te maecken, sonder welcke die Plaetse niet lang sal konnen gehouden werden, werdt soo grooten Som vereyscht, dat sonder uwe hulp 't selve niet aen te vangen is: derhalven legge ick de saeck voor uw open, en versoecke uw Advys en Assistentie. Maer dat ick estimeer boven alle de Schatten in de Werelt, en dat my grooter sterckte en reputatie sal geven, soo wel thuys als buyten, als eenige Schat kan doen, is een perfecte Eendracht onder ons selven. Niets als dat kan 't Koninkrijck herstellen tot die sterckte en kracht, als 't selve schijnt verloren te hebben, en ons verheffen tot die consideratie, welcke Engelandt gewoonlijck heeft gehad. Alle de Oogen van Europa zijn op dese Vergadering geslagen, en dencken, dat haer eygen geluck of ellende, soo wel als 't onse, daer aen dependeert. Indien wy soo ongeluckigh souden wesen, dat wy in sodanigen misverstant onder ons selven souden vervallen, als onse vriendtschap onseecker soude maecken, om op te vertrouwen, soo sal 't geen wonder zijn, dat onse Naburen nieuwe Resolutien sullen nemen, en misschien sulcke, als fatael voor ons souden konnen wesen. Laten wy derhalven sorge dragen, dat wy onse Vyanden niet begunstigen, en onse Vrienden discourageren met eenige ontydige disputen. Indien sulckx komt te gebeuren, soo sal de Werelt sien, dat het mijne faut niet is, want ick hebbe gedaen alles wat voor my mogelijck was te doen, uw in vrede te houden, terwyl ick leve, en uw soo te laten, als ick sterve; maer van soo grooten voorsichtigheyt en soo goede affectie als de uwe kan ick niet van dien aert vreesen, maer ick vertrouwe op uw alle, dat gy uw uytterste debvoiren in dit Parlement sult aenwenden tot een goede en geluckige conclusie.

Den Cancelier seyde daer op, dat het Lager-huys een Spreecker soude konnen verkiesen; gelijck oock aenstonts gedaen wiert, en is, op de voorslag van My-

Mylord Russel / eenen Mr. Williams verkoren / de welcke dien namiddagh noch van sijn Majesteyt wierdt geapprobeert. 't Lager-huys procedeerde datelijck tot het doen van de Test onder hunlieden; maer het Hooger-huys des Konings Harangue in acht nemende / delibereerden tot het opstellen van een Addres aen sijn Majesteyt / waer by al de gene / die binnen 2 Maenden nader ontdecking van 't Complot souden doen / pardon souden bekomen: 't selve wiert mede in 't Lager-huys gesonden; maer alsoo men daer oordeelde / dat dit al te ampel was / en dat oock de Lords in den Tour sig daer mede souden konnen behelpen / soo begeerde 't gem. Huys / dat'er in geinfluëert soude werden / dat het Pardon alleen voor die gene soude zijn / die ontdeckingh tot satisfactie van het Huys deden / en die reets niet waren beschuldigt en gevangen geset: maer alsoo dit weder al te strickt was / wierdt op den 7 November de volgende Addresse wegens die materie aen den Koning overgelevert.

Met believen van uw Majesteyt.

WY uw Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Communs, in 't Parlement vergadert, seer yverig zijnde voor de preservatie van de Protestantse Religie, uw Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en geresolveert zijnde te vervolgen, met een scherp en onzydig ondersoeck, het vervloeckt Paeps Verraet, 't welck ontdeckt is by de 2 laetste Parlementen, en 't welck gevoert en aengevangen is by machtige en rustelose practijcken en machinatien, specialijck gedurende het laetste Reces van 't Parlement, waer door verscheyde Personen afgeschrickt en moedeloos gemaeckt zijn, om te verklaren 't gene sy daer van weten: Soo versoecken wy uw Majesteyt ootmoediglijck, dat, tot securiteyt van sodanige Personen, welcke willig zijn om bewys te geven, of vordere satisfactoire ontdeckinge, raeckende 't selve, aen dit Huys te doen, het uw Majesteyt magh believen uw Koninckl. Proclamatie uyt te laten gaen, verseeckerende alle de geseyde Personen van uw gratieus Pardon, indien sy sodanige Bewysen geven, of ontdeckinge doen.

Zijn Majesteyt gaf haer een gunstig antwoort / en betuygde / dat hy haer in 't ontdecken van het Verraet wilde helpen / gevende oock ten dien eynde 2 dagen daer aen de volgende Proclamatie uyt.

CHARLES R.

ALsoo wy door een Koninckclijcke sorge aengedaen werden, om de ware Protestantse Religie vastelijck te verseeckeren, en onse getrouwe Onderdanen dien aengaende volkomene satisfactie te geven. SOO IS'T, dat wy, om de schrickelijcke en verfoeyelijcke Paepse Conspiratie soo veel te krachtiger te ontdecken, en alle die gene, die eenige kennisse daer van hebben, soo veel te meer te animeren, om 't gene sy dien aengaende mochten weten, te komen ontdecken, geraden gevonden hebben dese Koninckl. Proclamatie te doen publiceren, waer by wy onse

Genade en Pardon beloven en verseeckeren aen alle die gene, de welcke binnen 2 Maenden na dato deses eenige informatie en getuygenisse aengaende de gemelde Paepse Conspiratie sullen komen te geven. Aldus gedaen in ons Hof tot Withal den 9 November 1680, en van onse Regeeringe het 32ste.

Dangerfield/ zijnde een van de Getuygen van 't Complot/ was ondertusschen in 't Lager-huys ontboden/ terwijl men daer over de staet van de Natie handelde/ om een breeder bericht van verscheyde dingen te geven: hy bracht derhalven daer eenige Beschuldigingen tegens de Hartog van Jorck/ de Graef van Anglesey/ de Graef van Peterboroug/ den Opper-Rechter Scrogs en Sr. Robert Payton in/ doch die van de laetste wierden 't swaerst opgenomen/ alsoo hy eenige tijdt daer na door den Spreecker/ Mr. Williams/ uyt het Lager-huys wierdt geset. En ondertusschen quam den Secretaris van den Porghyssen Ambassadeur/ genaemt Don Francisco Ferrea in/ en verklaerde/ dat gemelde Ambassadeur hem 50000 Ponden belooft had/ soo hy de Grave van Schaftsbury/ Oates/ Bedlow en Dugdale wilde dooden; dat hy het selve al door eenige Maenden aen de Grave van Clarendon had bekent gemaeckt; en dat hy/ voor en na Wakemans Justitie/ de Tolck tusschen gem. Ambassadeur en den Opper-Justicier Scrogs was geweest: Doch of het selve soo breed is geweest/ is twijffelachtigh/ alsoo 't Lager-huys niet verder in die saeck gedaen heeft/ als alleen een Pardon voor gem. Dangerfield/ Don Francisco Ferrea en andere/ die mede nader Getuygen tegens het Complot inbrachten/ by sijn Majesteyt versocht/ 't welck haer oock wierdt toegestaen.

Den Opper-Rechter North wierdt mede ingeroepen/ om de Getuygenissen van Bedlow over te geven; doch seggende/ dat hy die aen den Raedt had overgegeven/ soo wierden de selve van daer gehaelt/ en door 't Lager-huys gelesen.

Ondertusschen wierdt by 't Lager-huys mede ondersoeck gedaen wegens het presenteren van Petitien aen sijn Majesteyt tot het sitten van 't Parlement; en dewijl sy 't selve een ontwijffelbaer Recht van de Onderdanen van het Koninckrijck oordeelden/ verklaerden sy/ dat de gene/ die aen den Koning hadden voorgedragen/ dat sulckx oproerig was/ de Privilegien van 't Vaderlandt hadden verkort of verraden/ en bannen derhalven eenige/ die sigh daer tegens hadden gekant/ uyt haer Vergaderinge.

't Gemelde Lager-huys voer daer op voort tegens de Roomsse/ en leverde ten dien eynde aen sijn Majesteyt het volgende Addres over.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en onderdanigste Subjecten, de Communs in 't Parlement vergadert, erkennen met danckbare herten uw Majesteyts voorgaende Declaratien van vasthouding aen de Protestantse Religie, tot preservatie en protectie van dien, en hebt daer van uwe verdere verklaringe in uw gratieuse Aenspraeck aen beyde de Huysen van 't Parlement in 't openen van 't selve.

re gedaen, by welcke uw Majesteyt ons beliefde te commanderen, strictelijck te vervolgen het schrickelijck Paeps Verraet, sonder 't welcke (wy gedragen ons aen uw Majesteyts oordeel) dat noyt uw Persoon, noch Gouvernement, noch Protestantse Onderdanen behouden konnen wesen, als zijnde een gedeelte van de Roomsse Religie of Papery, waer het te bekomen is, alle Protestanten, beyde den Prince en 't Volck, te extirperen: 't Welck heeft gecauseert in de Regeeringe van uw Konincklijcke Voor-Vaders, sedert de Reformatie, de groote voorsorge, van haer Onderdanen te verbinden tegens het weder-keeren onder het Pauselijcke Jock, tot die Eeden, waer by sy sweeren de Getrouwheyt aen haeren Prince. En alsoo nu de Oogen van alle de Protestantsche Koninckrijcken ende Staten op ons geslagen zijn, en sien op uw Majesteyt, als het Konincklijcke Hooft van soo veel Protestantsche Landen, ende niet anders kan gehoopt werden, als een geluckige volkomen verseeckeringh van onse Religie van binnen, ende dat uwe Majesteyt magh strecken tot de meeste protectie van die, van welcke wy mogen verwachten een mutuële Assistentie, als zijnde gevallen in 't selve gemeen gevaer; soo verseeckeren wy uw Majesteyt ootmoedelijck, dat wy alsins bereyt sullen zijn uw Majesteyts Persoon en Gouvernement te preserveren, en te ondersteunen de Protestantse Religie, soo wel binnen als buyten: En versoecken ootmoedelijck uw Majesteyt, dat gene Personen wilt estimeren, welcke ons voor uw Majesteyt anders sullen vertonen, als zijnde die, welcke tweedracht tusschen den Koning en sijn Volck begeeren, en te vernietigen het vergaderen en sitten van Parlementen, en dat dese Paepse Desseynen mochten succederen, welcke sy wel weten, dat andersins niet en konnen gelucken, en 't geen sy noch onkennelijcker evident hebben gemaeckt in het interval van 't Parlement, met het continuëren van alle hare onvergelijckelijcke devoiren, tot vervolg van haer vervloeckste en booste Desseyn, om haer eygen boose Crimen over te brengen op soo veele van uw Majesteyts getrouwste Protestantse Onderdanen, soo wel Edelen als andere, hopende daer mede dese te destruëren, welcke met de grootste sucht en oprechtigheyt hebben getracht haer te ontdecken en te vervolgen.

Waer op den Koning antwoorde.

ICk dancke uw, Edellieden, over de sorge voor de Protestantse Religie: daer sal niet mancqueren van mijn zyde, om die te preserveren, so wel binnen als buytē.

En dewijl de hevigheyt tegens de Hartog van Yorck daer op weder te berde quam/ alsoo die voor een Papist geoordeelt wierdt/ resolveerde het Lager-huys den 12 November: Dat alle de Conspiratien van de Paepse tegens den Staet gefondeert waren, om dat gem. Hartog Rooms was, en dat sy hoopten, dat hy tot de Kroon soude succederen. En daer op wierdt ordre gegeven / dat een Bil soude opgestelt werden/ om den selven te secluderen/ gelijck oock geschiede/ en wierdt daer toe het volgende geconcipieert.

ALsoo het bekent is, dat Jacob, Hartog van Jorck, ſigh van de Proteſtantſe Religie heeft laten vervoeren, en de Paepſe Religie aengenomen, 't welck niet alleen een groote couragie aen de Papiſten heeft gegeven, om te ondernemen een Hels en ſchrickelijck Verraet, tot verdelging van ſijn Majeſteyts geheyligde Perſoon en Regeering, maer oock om uyt te roeyen de ware Proteſtantſe Religie, ingevalle de geſeyde Jacob, Hartog van Jorck, quam te ſuccederen in de Koninckl. Kroon van ſijn Majeſteyts Koninckrijcken en Dominien, ſoo is niet manifeſter, als dat met de ſelve een ongeluckige veranderinge van Religie in deſe Koninckrijcken ſoude volgen: En, om 't ſelve te keeren en te weeren, is beſloten en gereſolveert, met conſent en toeſtaen van ſijn Koninckl. Majeſteyt, by en met conſent van de Geeſtelijcke en Wereltlijcke Heeren, compoſerende het Hooger-huys, en 't Huys der Gemeente, in dit tegenwoordig Parlement by een vergadert, en by der ſelver geſamentlijcke Authoriteyt, vaſt geſtelt en gereſolveert, dat den geſeyden Jacob, Hartog van Jorck, ſal zijn, en by dit tegenwoordig Parlement is en blijft geexcludeert, en voor altijt onbequaem gemaeckt, om te erven, te beſitten of genieten de Imperiale Kroon van dit Koninckrijck en van Yrlandt, en der ſelver Dominien en onderhorige Landen, en om te hebben of te genieten eenige Dominie, Macht, Jurisdictie of Authoriteyt in de ſelve Koninckrijcken of Dominien, of in eenige onderhorige Landen van dien. En is vorders by deſe onſe Acte gearreſteert en by d'Authoriteyt van de ſelve als voorſz., dat ingevalle de voorſeyde Jacob, Hartog van Jorck, ſoude mogen hier namaels komen te pretenderen, t'ondernemen of te eyſſchen, om te poſſideren, te genieten of op ſigh te nemen, om te oeffenen of gebruycken eenige Heerſchappy, Macht of Geſagh en Jurisdictie in de geſeyde Koninckrijcken of Dominien, of in eenige van de ſelve in 't particulier, in qualiteyt van Coning of Oppermacht ſtaet, dat in ſulcken gevalle de geſeyde Jacob, Hartog van Jorck, voor ſodanige onderneminge, in 't particulier of generael, ſal toegerekent en geoordeelt werden begaen te hebben en ſchuldig te zijn aen hoogh Verraet, en daer voor ſal verbeuren de boeten, ſtraffen en pœnen, daer toe ſtaende. Vorders ſoo eenig Perſoon of Perſonen, wie en hoedanig de ſelve oock ſoude mogen weſen, en ſig by den voorſz. Hartog van Jorck voegen, om de ſelve te helpen pretenderen, toe te matigen of te attenteren, om den geſeyden Jacob, Hartog van Jorck, in de poſſeſſie of exercitie van eenige Koninckl Macht of Authoriteyt in de Koninckrijcken of Dominien voorſz., of ſal komen by geſchrifte, predikinge of advys, publiceren en ondernemen of verklaren, dat den voorn. Jacob, Hartogh van Jorck, te hebben eenig Recht, Titul of Authoriteyt tot het Officie van Coning of Opper-Magiſtraet van de Koninckrijcken en Dominien voorſz., dat alle ſodanige in 't generael, en elck in 't particulier van ſodanige Perſonen, ſulckx doende of ondernemende, daer voor ſal geacht, geëſtimeert en geoordeelt worden ſchuldig te zijn aen hoog Verraet, en daer voor ſal verbeuren de breucken, boeten en pœnen als voorſz. is.

Is vorders by d'Authoriteyt voorſz. en mits deſen gearreſteert, dat den geſeyde Jacob,

acob, Hartog van Jorck, niet en ſal t'eeniger tijdt van en na den 15 deſer Maent November 1680 vermogen weder te keeren in eenige van de ſelve Koninkrijcken f Dominien, en ſulckx geſchiedende, dat als-dan den geſeyden Jacob, Hartog van orck, ſal geoordeelt en gereeckent worden te hebben begaen hoogh Verraet, en aer voor ſal onderworpen weſen en moeten lyden de ſtraffe, boete en pœne, daer oe ſtaende. En of het quam te gebeuren, dat eenig Perſoon of Perſonen, wie de elve oock ſouden mogen weſen, den voorn. Jacob, Hartog van Jorck, quame te elpen, om de voorſz. wederkeeringe van den ſelven Jacob, Hartog van Jorck, te elpen faciliteren, dat in ſodanigen gelegentheyt yder van de ſelve in 't particulier, n alle in 't generael, ſal geoordeelt ſchuldigh en vervallen te zijn in hoog Verraet. Daer benevens is noch by de ſelve hooge Authoriteyt, als voorſz. is, gearreſteert, dat den ſelven Jacob, Hartog van Jorck, of eenige andere Perſoon of Perſonen, wie de ſelve oock ſouden mogen weſen, en bevonden zijnde aen eenige van de ſelve ovenſchreve Attentaten en Actien van hoog Verraet, noyt of nimmermeer ſullen mogen genieten eenige beneficie van Pardon, ten zy by ſolemnele Acte van 't Parlement, met particuliere expreſſie van hare Namen, en dat geen nole proſequi of borgtocht voor 't Proces of Gewysde, of eenigerhande beneficie ſullen mogen of konnen genieten, of tot het ſelve geadmitteert werden, noch oock niet genieten onder de hand, by verdrag of diſſimulatie eenige faveur of gratie, na mede-aenwyſinge van de Mede-complicen in 't gene voorſz. en vervat is in deſe Acte. Vorders is mede gearreſteert en verklaert, gelijck wy mits deſen arreſteren en verklaren, dat deſe onſe Acte ſal zijn en blyven een vaſte Wet voor alle Magiſtraten, Officieren en Onderdanen in de Koninckrijcken en Dominien voorſz., gelijck de ſelve hier nevens werden gelaſt en verſocht, te apprehenderen en verſeeckeren den gem. Jacob, Hartog van Jorck, of eenige met hem komende, om hem te beſchermen in ſijn voornemen; en ingevalle van reſiſtentie, ſodanig dat ſy ſouden moeten vechten, om hem gevangen te krijgen, om de ſelve of eenige Perſoon of Perſonen met force moeten ſubdiceren, voor alle welcke actie en doeninge den genen, die den voorſz. Jacob, Hartog van Jorck, komen te attacqueren, werden geoordeelt wel gedaen te hebben, in conformité van deſe Acte vervat, ſullen blyven beſchermt, beſchut, bewaert en geindemneert van alle ſchaden. Vorders is mede gearreſteert en verklaert, dat alle 't gene vervat en geconſtitueert is in deſe Acte, om te achten, te eſtimeren of te imputeren of toe te rekenen onbequaem te zijn, of onbequaem en inhabil te maecken of verklaren tot het onterven en fruſtreren van de Koninckl. Kroon van Engelandt en de Dominien voorſz., dan den Perſoon van Jacob, Hartog van Jorck, alleen.

En ingevalle den voorſz. Jacob, Hartog van Jorck, quame te overleven den Perſoon van ſijn tegenwoordige Majeſteyt, en de Hoirs van ſijn Majeſteyts Lichaem, ſoo ſal de geſeyde Koninckl. Kroon vervallen en deſcenderen op, en gepoſſideert werden by ſodanige Perſoon of Perſonen ſucceſſivelijck, gedurende het leven van den voorſz. Jacob, Hartog van Jorck, als ſoude toekomen 't Recht van Erffeniſſe

van

van de selve, even en alleens of den geseyde Jacob, Hartog van Jorck, ware natuurlijck doodt geweest, en al schoon in dese Acte iets soude mogen schijnen tegen dese te contradiceren, sal 't echter stant grypen.

Vorders is verklaert ende gearresteert, gelijck verklaert werdt mits desen, dat, gedurende het leven van de Hartogh van Jorck, dese onse jegenwoordige Acte sal gegeven, belast en geordonneert werden, dat de selve alle Gerechts-dagen en generale Sittingen van Rechters van Vrede in de Koninckrijcken en Dominien voorseyt, opentlijck sal gelesen werden in alle Cathedrale en Parochiale Kercken en Capellen in de voorseyde Koninckrijcken, Dominien, &c. by de respective Personen en Bedienden, als vicaire Curaten en Voorlesers. En daer benevens werdt hier mede versocht, dat immediate na de gedane Godsdienst in de namiddagh, dat dese onse Acte alsdan sal gelesen werden tweemael in 't Jaer, namentlijck, op den 25 December en Paes-dagh, gedurende het leven van den geseyden Jacob, Hartog van Jorck.

Dese Acte / na dat hy driemael gelesen was / en dat het Lager-huys hem den Titul had gegeven: Een Acte tot veyligheyt van de Protestantse Religie, met het onbequaem maecken van Jacob, Hartog van Jorck, om de Keyserl. Kroon van Engelandt en Yrlandt, met de Dominien en Territorien daer onder behorende, te erven; wierdt na 't Hooger-huys gesonden / om dessels approbatie daer over te hebben: de Lords Russel / Capel en Montague / gevolgt van een groot getal van d'andere Heeren / brachten de selve aldaer: doch 't Hooger-huys twyffelde / of sy die behoorde aen te nemen / om te lesen / of niet; doch 't selve wierdt echter goet gevonden: En na dat die gelesen was / in presentie van den Koning / vond men 63 Stemmen / daer onder de Bisschoppen / tegens de Acte / en alleen 30 voor / soo dat de selve door meerderheyt van Stemmen wierdt verworpen en afgewesen / en 't Lager-huys van haer voornemen daer in ontset.

De hevigheyt tegens de Roomsse verminderde daer door echter niet / want een van de Lords in 't Parlement deed de volgende Reden tegens eenen Roger l'Estrange / die voor Paeps geimputeert was / en daer van wy voor desen meer gesegt hebben / in 't volle Parlement.

Mijne Heeren.

MEenigvuldig zijn de Desseynen van de Papisten geweest, om dese arme Natie van de Protestantse Religie tot de Stoel van Romen over te brengen, en dat by alle mogelijcke ondermijningen die bedacht konden werden, gedurende het Reces van 't Parlement, self met den haet van het vervloeckte Desseyn te werpen op de onnoselheyt van sijn Majesteyts getrouwste Onderdanen. Wy hebben alrede een proef van die Comploteryen in Yrlandt gehad, en bevinden, dat hier ontallijcke Yren dagelijckx aenkomen, van welcke wy nu in overlegh hebben de Petitie van Mylord Dunbarton, een groot Romanist, om hier te blyven, allude-

rende

rende daer in met seeckere redenen, die na mijn opinie meer dienen, om hem te doen vertrecken. Ick kan niet dencken, dat sijn Majesteyt noch sijn Koninckrijck genoegsaem bewaert is, soo wy niet verlost zijn van dat Yrsse Vee, benevens alle andere Papisten; want ick worde gedrongen te seggen, dat wat sy oock mogen pretenderen, daer is niet eene of heeft een destructive Gront, maer by gebreck van macht konnen sy dat niet in 't werck stellen. Ick soude niet een Paepse Vrouw begeeren, die hier soude blyven, ja soo veel niet als een Paepse Dogg, of Paepse Teef, of een Paepse Kat, die soude konnen blaffen of mauwen tegen den Coning. Wy zijn in een Laberinth van Willen, en moeten sorgvuldig ons bevlytigen, om daer uyt te geraecken, en 't grootste gevaer van alle legt in 't conniveren van Protestanten, welcke, niet tegenstaende de veelvuldige Bewysen van 't Verraet, naerstig zijn geweest om des Conings Getuygen uyt te lacchen, en haer selven Paepse Slaven te maecken; en sodanig eene is Roger l'Estrange, die hem nu soeck maeckt, wesende een van de grootste Boeven op der Aerde, &c. En derhalven is mijn versoeck, dat hy buyten alle Employ mag werden gestelt.

Sijn Majesteyt had/ om de boven-genoemde Acte tegen de Hartogh van Jorck voor te komen/ door den Secretaris Jenkins de volgende Boodschap aen 't Lager-huys gesonden.

CHARLES R.

SYn Majesteyt begeert dat dit Huys, soo wel tot satisfactie van sijn Volck, als hem self, sulcke materien expedieert, die voor haer dependeren, raeckende de Papery en 't Complot: En wil hebben, dat sy verseeckert blyven, dat alle remedien, die sy aen sijn Majesteyt tot dese eynden mogen presenteren, ontfangen sullen werden; mits dat het sulcke zijn, die met de preservatie van de Successie van de Kroon in sijn behoorlijcke en wettelijcke loop van Descendentie bestaen.

Dog daer op was gedelibeert en in overleg genomen/dat men sijn Majesteyt van de gronden/waer op 't Lager-huys procedeerde/ soude informeren: doch dewijl dit so wat aenliep/en den Koning wel merkte/dat'et Lager-huys met de Acte tegens de Hartog van Jorck sodanig besigh was/ dat het Tanger vergat/ liet hy den 25 November door den Secretaris Jenkins haer nochmaels de volgende Boodschap brengen.

CHARLES R.

SYn Majesteyt in de Aenspraeck, die hy gedaen heeft in de openinge van dese Sessie, versocht het Advys en Assistentie van sijn Parlement, ten aensien van Tanger; de conditie en importantie van die Plaets obligeren sijn Majesteyt, om dit Huys weder in gedachten te brengen, dat hy hem op de selfde verlaet, om die Plaets te ondersteunen, sonder 't welck de selfde niet veel langer kan werdeu be-

waert: ſijn Majeſteyt derhalven recommandeert ſeer ernſtelijck Tanger op nieu in de nodige en ſpoedige conſideratie en ſorge van dit Huys.

Waer op het Lager-huys den 27 resolveerde / dat'er een Addres voor den Koning wegens de saeck soude opgestelt werden / gelijck geschiede / en wierdt 't selve den 29 aen sijn Majest. overgelevert / bestaende in de volgende Woorden.

Mag het believen aen uw meeſt uytmuntende Majeſteyt.

WY uw Majeſteyts meeſt gehoorſame en getrouwe Onderdanen, de Gemeente in het Parlement vergadert, hebbende met alle ſchuldige opmerckinge in onſe ſerieuſe conſideratie genomen uw Majeſteyts laetſte Boodſchap, raeckende Tanger, konnen niet anders de conditie van het ſelfde aenſien, gelijck uw Majeſteyt de ſelfde ons heeft gelieven te repreſenteren in uw laetſte Boodſchap (na ſoo menivuldige Schatten uytgegeven te hebben, om 't ſelfde dienſtig en bequaem te maecken) niet alleen, als een ongeluck meer, dat overkomt aen de geaffligeerde Staet van uw Majeſteyts getrouwe en onderdanige Onderdanen, maer oock als een gevolg van de ſelfde Raedt en Deſſeynen, die uw Majeſteyts Perſoon, Kroon en Koninckrijcken heeft gebracht in deſe groote en over 't hooft hangenne ſwarigheden, van de welcke wy deſen dagh overſtroomt zijn: En wy zijn te minder geſurprenneert te horen de nootſaeckelijckheyt van Tanger, als wy overdencken, dat ſedert het een gedeelte van uw Majeſteyts Dominien is geworden, het menigmael is geweeſt onder 't Gebied van Paepſe Gouverneurs (particulierlijck oock eenige tijdt van een beſchuldigt Heer, nu gevangen in den Tour, over het verfoeylijck en ſchrickelijck Paepſe Verraet) dat de Recruyten, derwaerts geſonden, voor het meeſte gedeelte hebben beſtaen in Paepſe Officiers en Soldaten, en dat de Yrſſe Papiſten onder de Soldaten van dat Guarniſoen, de Perſonen zijn geweeſt, die meeſt zijn gefavoriſeert en geëncourageert.

Rakende dat gedeelte van uw Majeſteyts Boodſchap, welck verklaert uw Majeſteyts vertrouwen op dit Huys, in byſtant te doen aen Tanger, en de recommandatie van 't ſelfde in onſe ſpoedige ſorge, geven wy met alle ootmoedigheyt en reverentie dit Antwoort: dat ſchoon genomen wy in behoorlijcke tijdt en order niet ſullen nalaten, dat van onſe plicht is, tot preſervatie van alle gedeelten van uw Majeſteyts Dominien, en voortſettinge van de proſperiteyt en bloeyende Staet van dit uw Koninckrijck, echter op deſen tijdt, als wanneer een ſware Wolck, die dit Landt lang gedreygt heeft, gereed is om uyt te breecken op onſe Hoofden, in een ſtorm van ruïne en confuſie ons in te laten in eenige verdere conſideratie over deſe materie, ſpecialijck tot eenige reſolutie in 't ſelfde te komen, voor dat wy effective verſeeckert zijn, van de over 't hooft hangende en ſeer apparente periculen, opkomende van de macht van Paepſe Perſonen en raedt, wy niet anders konnen begrypen, als dat dat niet beſtaen kan, of met de plicht, die wy aen uw Majeſteyt ſchuldig zijn, of met het vertrouwen, op ons geſtelt, by die gene de welcke wy repreſenteren. Het

Het is uw Majesteyt niet onbekent hoe onophoudelijck de aenwendingen, en hoe stout de voornemens van de Paepse party zedert veel Jaren herwaerts hebben geweest, niet alleen in dit, maer oock in andere van uw Majesteyts Koninckrijcken, om in te voeren de Paepse, en uytterlijck uyt te roeyen de ware Protestantse Religie. De menigvuldige moeyten, by hun aengewend, tot uytvoeringe van dit haer desseyn (geassisteert met de Verradery van meynedige Protestanten) hebben soo wonderlijcken succes gehad, dat het voor ons een materie van verwonderingh is, dat wy alleen konnen toeschryven aen een over-al tegenwoordige Voorsienigheyt, dat uw Majesteyts Regeeringe tot noch over ons continueert, en dat wy tegenwoordig vergadert zijn, om ons te beraden over middelen van onse bewaring. Dese bloedige en onrustige Party, niet te vreden met de groote vryheyt, die sy een lange tijdt genoten heeft, om haer Religie privatelijck onder haer selven te mogen oeffenen; gelijcke vryheyt voor haer Personen en Goederen te genieten met uw Majesteyts Protestantse Onderdanen; en van een voordeel boven die te hebben, in geëxcuseert te wesen van lastige Officien en Bedieningen, hebben soo verre geprevaleert, als te vinden tolerantie van een opentlijck en toegestane practijck van haer Superstitie en Idolatrie, sonder tegenspreecken, in verscheyde deelen van dit Koninckrijck: groote swermen van Priesters en Jesuyten zijn herwaerts overgevlogen, en hebben dagelijckx hier haer Jurisdictie geoeffent, en continueel getracht de Conscientie van uw Majesteyts Onderdanen te verkeeren: sy hebben middelen gevonden, om haer tegenstanders in disgratie te brengen, en so sy Rechters waren, Rechters van Vrede, of eenige andere Magistraets-Ampten bedienden, hebben sy hun Commissie weten te doen intrecken, en (in verachtinge van de bekende Wetten van 't Landt) hebben sy het aengelegt op alderhande Volck, van wat rang of qualiteyt sy mogen zijn, en hebben verscheyde overgewonnen tot haer Religie, eenige om opentlijck die te belyden, andere om secretelijck de selfde aen te nemen, na dat het meest met de dienst van de selfde over een quam.

Daer na hebben sy gelegentheyt gevonden, om influëntie te hebben in saecken van Staet en Regeeringe, en daer door die te ruïneren, de welcke sy niet konden corrumperen. De continuatie of prorogatie van de Parlementen zijn geaccommodeert geweest, om te dienen de voornemens van die Party. Het Geldt, dat van uw Volck gelicht was, om uw Majesteyts extraordinaire occasien te suppleren, was door het prevaleren van Paepse raedt geëmployeert, om Oorlogen te maken tegen een Protestantse Staet, en om voort te setten en vermeerderen de schrickelijcke Macht van den Franssen Coning, schoon met waerschijnlijck pericul van dese en alle andere Protestantse Landen. Groote menigte van uw Majesteyts Onderdanen waren gesonden en gecontinueert in de dienst van dien Coning, niet tegenstaende het oogenschijnlijck nadeel van uw Majesteyts Koninckrijcken, d'Addressen van het Parlement en uw Majesteyts gratieuse Proclamatien, daer tegens strydig. Wy konnen ons niet wederhouden te seggen, hoe dat in 't begin van de selfde Oorlogen selfs de Ministers van Engelandt waren gemaeckt Instrumenten, om aen te nemen

nemen een Versoeck, onder andere van den Franssen Coning, tot bevorderinge van de Vrede met hun, dat sy souden toelaten de publijcke oeffening van de Rooms Catholijcke Religie in de Nederlandse Provintien, verdeelende aldaer de Kercken, en onderhoudende de Roomsse Priesters uyt des gemeene Lants Inkomsten.

En herwaerts over, wanneer uw Majesteyt, by Advys van uw Secrete Raedt, of uw beyde de Huysen des Parlements, gelaste te executeren de Wetten tegens de Papisten, selfs daer van wonnen sy seer veel voor haer Party, dewyl den Angel van die Wetten gedraeyt wierdt, om de dissentiërende Protestanten daer mede te steken, en de Papisten alsoo op een onbedachte maniere scappeerden. De Acte van 't Parlement, belastende de proef te nemen van alle Personen, geadmitteert tot publijcke Officien, welcke sijn insicht hadde tegens de Papisten, in eenige Bediening komende, had soo weynig effect, dat of door dispensatie, tot Romen geobtineert, sy haer selfs die proef onderwierpen, en soo selfs haer Officien behielden; of die in haer plaets quamen, waren selfs soo favorabel voor het selfde interest, dat de Papery eer grond heeft gewonnen als verloren by die Acte.

Maer op dat het werck, dat sy voor handen handen, te haestiger en met meer kracht sijn voortgang soude gewinnen, nam op 't laetst een Paeps Secretaris (sedert om sijn Verradery geëxecuteert) op hem, om aen te stellen en onderhouden correspondentie tot Romen (particulierlijck met een geboren Onderdaen van uw Majesteyt, verheven tot de Waerdigheyt van Cardinael) en in de Hoven van andere uytheemsse Princen (om haer eygen manier van spreecken te gebruycken) tot onderbrenging van die pestilentiale Kettery, de welcke so lang gedomineert heeft over dit Noorder Gedeelte van de Werelt: dat is, om de Protestantse Religie uyt Engelandt uyt te roeyen, en daer door de wegh te banen, om 't selfde des te mackelijcker te doen in andere Protestantse Landen.

Om dit groote werck te doen (gelijck Mr. Coleman dat soo beliefde te noemen) waren de Jesuyten (de periculeuste van alle Paepse Orders voor de Levens en Staten van Princen) verdeelt yder in haer District in dit Koninckrijck, en hielden gemeene raed met die van de selfde Ordre in alle naburige Landen: Uyt dese raed en correspondentie is voortgekomen dat verfoeylijcke en Helsse Verraet, door de goede Voorsienigheyt van Godt Almachtig, in 't licht gebracht ruym 2 Jaren geleden, maer echter ons noch dreygende, in de welcke de Verraders, ongeduldig van langer uytstel, rekenende het verlangen van 't Leven van uw geheyligde Majesteyt (de welcke Godt lang beware) als het grootste obstacul in de wegh van de volbrenginge van haer desseynen, en hebbende in haer gesicht een bekeerde Prins, die immediaet soude succederen op den Throon van dese Koninckrijcken, hebben geresolveert om haer werck te beginnen met het vermoorden van uw Majesteyt, het selfde voort te setten met gewapende Macht, tot destructie van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen in Engelandt, om uyt te voeren een tweede Massacre in Yrlandt, en soo met gemack te geraecken tot de onderdruckinge van onse Religie, en omkeeringe van de Regeeringe.

Als

Als dese vervloeckte Conspiratie of t'Samensweeringe begon aen den dagh te komen, begonnen sy die pot te decken met die Barbarise Moort van een Rechter van de Vrede, begaen in een van uw Majesteyts eygen Paleysen, de welcke dien aengaende eenige Examinatie hadde gedaen.

In 't midden van dese verruckinge en vreese passeerden Paepse Officiers, om de Machten te gebieden, de Monsteringen by speciale Ordres (subreptive verkregen van uw Majesteyt) maer gecontrasigneert by een Secretaris van Staet, sonder oyt te doen de proef of Test, voorgeschreven by de voor-aengeroerde Acte van 't Parlement. Op de selve manier wierden meer dan 50 nieuwe Commissien gegeven omtrent de selve tijdt aen bekende Papisten, behalven een groot getal desperate Paepse Officiers, schoon buyten dienst, echter onderhouden op halve Gagie. Wanneer in 't laetste Parlement het Huys der Gemeente gereed was, om voor haer wettige Rechter te brengen de voornaemste t'Samensweerders in dit Verraet, was dat Parlement eerst geprorogueert, en daer na gedissolveert: de tijdt tusschen het beroepen en sitten van dit Parlement was soo lang, dat sy nu hoop hebben, dat alle haer Schelmstucken sullen bedeckt zijn, en bequame tijdt en voordeel gewonnen hebben, om die met meer effect in 't werck te stellen.

Men heeft gesocht, om Getuygen te corrumperen, en niet alleen beloften van vergeldinge, maer de gunst van uw Majesteyts Broeder waren de motiven, die haer hier toe aenmoedigden. Verscheyde van de meest-considerabelste van uw Majests. Onderdanen zijn valschelijck belast met Schelmstucken van de hoogste natuur, welcke belastinge men soude ondersteunen met subominatie en meyneedigheyt, op dat sy mochten geruïneert werden by forme van Justitie en Wetten.

Voor de groote Geswooren Rechters van Middelsex, de saecke ter Rolle gepresenteert wesende tegens uw Majesteyts Broeder de Hartog van Jorck (onder wiens vleugels alle d'andere schuylen) waren de groote Gesworen Rechters op een ongehoorde onwettige manier, en sonder exempel, afgeset van haer Chargie, en dat met soo grooten haest en vreese, dat sy op die presentatie souden voort gaen, dat sy voorgekomen wierden om over te leveren verscheyde andere Beschuldigingen, by hun op die tijdt gevonden tegens andere Papiste Recusanten. Om dat weeckelijck een Papier voor den dag quam, genaemt: *Wekelijcke nieuwe Tydingen van Romen*; 't welck de Papery (gelijck sulckx meriteert) 't Volck belachelijck voorstelt, was een nieuwe en arbitrare Regel van het Hof, gemaeckt in 't Hof van 's Coninghs Banck (eer gelijckende na de Star-chamber, als een Hof van Wetten) dat de selfde in 't toekomende niet soude gedruckt werden, by wie 't soude mogen wesen.

Wy erkennen uw Majesteyts genade en sorge in 't voortsetten van verscheyde Proclamatien, zedert d'ontdeckinge van 't Verraet, om de Papisten te bannen uyt dese groote Stadt, en de Plaetsen daer uw Majesteyts Hof en Parlement resideert; maer wy moeten uw Majesteyt, tot ons hartseer, onderdaniglijck informeren, dat, onaengesien alle die prohibitien, een groot getal van haer, en van die gene, die de alder-dangereuste zijn, tot schrick van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen,

hier dagelijckx komen en verblyven. Onder dese en andere bedroefde effecten en baerblijckelijckheden van 't prevaleren van het Pausdom en dessels aenhang vonden wy, dat uw Majesteyts getrouwe Gemeente in dit uw Majesteyts benaude Koninkrijk en andere Gedeelten van uw Heerschappy belast was, als wy vergaderden.

En daerom hebben wy laetst, uyt onse plicht van gehoorsaemheyt tot uw Majesteyt, onse yver tot onse Religie, onse trouw tot ons Land, en onse sorge voor onse Nakomelingen, na voorgaende rype deliberatie voorgestelt een remedie voor dat groot quaet, sonder 't welcke (ons bedunckens) alle andere onnut en sonder vrucht sullen zijn; en (gelijck bedriegelijcke verseeckeringe tegens seeckere pericuten) eer uw Majesteyts Persoon sullen exponeren voor 't grootste hazard, en 't Volck, mitsgaders al wat haer waert is, als Menschen of Christenen, tot de uytterste ruïne en destructie. Wy hebben dese gelegentheyt waer genomen, om uw Majesteyts Koninckljjcke tegenwoordigheyt te naderen, om onderdaniglijck voor uw Majesteyts groot oordeel ende genadige consideratien neder te leggen dit schrickelijck desseyn, van 't invoeren van de Papery, en als nootsaeckelijcke gevolgen van het selve, alle andere calamiteyten in uw Majesteyts Koninckrijcken.

En soo na dit alles de private ingevinge van de subtile Complicen van die Party, en dat desseyn noch soo veel soude vermogen, of om te eluderen, of heel en al te niet te doen de getrouwe diensten van ons, uw Gemeente, tot een geluckige herstellinge van dit Koninckrijck, soo sullen wy, tot onse versterckinge, noch overig houden, *dat wy ons selven hebben bevrijd van de schult van dat Bloedt, en de desolatien, die daer op schijnen te sullen volgen.* Maer onse eenige hoop, naest Godt, is in uw geheyligde Majesteyt, dat wy by uw wijsheyt mogen met effect bewaert zijn voor Papery, en al het quaet dat daer uyt soude konnen volgen, en dat geen Persoon, als van bekende trouw voor uw Majesteyt, en sincere affectie tot de Protestantse Religie, moge gestelt werden in eenig Employ, 't zy Burgerlijck, 't zy Militair: dat, dewyl wy Geld geven sullen, om Tanger te assisteren, wy verseeckert mogen zijn, dat wy niet onse Paepse Tegenstryders versterken, noch meer pericul op ons eygen hals halen. Welck versoeck van uw getrouwe Gemeente, soo 't uw Majesteyt genadig gelieft toe te staen, sullen wy niet alleen gereed zijn, om uw Majesteyt te assisteren in 't beschermen van Tanger, maer oock doen alles wat anders oyt in onse macht sal zijn, om uw Majesteyt bequaem te maecken tot protectie van de Protestantse Religie en Interest, soo wel hier als buyten, en om tegen te staen en af te weeren de ondernemingen van uw Majesteyts en des Koninckrijckx Vyanden.

Eer wy verder gaen, konnen wy niet nalaten te seggen, dat den 27 Novemb. tot Londen den Paus weder, volgens gewoonte, wierdt verbrand, welckers Spot-ceremonien wy hier, om de vreemdigheyt, sullen inlassen: Voor aen quam den Capiteyn van de Paepse Guarde te paert: die volgden de Wachten, met roode Kappen, Kleden en Stocken, om plaets te maecken voor het gantse Gevolg: Na dese quam een Man met een Bel, roepende met een luyde

en

en klagende stemme: Gedenckt den Rechter Godfrey. En na desen het doode Lijck/ representerende dito Godfrey / gevoert werdende te paert / en hebbende een Jesuyt van achter / met een bloedige Poock in sijn Handt: op welck voorspel een Banier van 2 wierdt gedragen/ waer in aen d'eene zyde gerepresenteert wierdt de Jesuytse Cabale tot Wildhuyse/ alle hangende aen een Galg / en aen d'andere zyde het Vroedwijf Celliers/ met een bloedige Blaes/ en alle d'andere die 't Presbyteriaensse Verraet hadden gesmeed/als Protestanten in Masquerade: Hier na quam het eerste Spel / zijnde een Meel-Tobbe / waer op het voorsz. Vroedwijf lewde/ staende aen d'eene kant / en aen d'andre kant een in 't swart / bloots Hoofts/ speelende op een Viool; achter dese stonden de Figuren van 4 Protestanten in Masquerade; en na dit Battement een Afschricker der Petitien te paerde / met sijn Aengesicht na de Staert / en op sijn Rugge dese Inscriptie: Dit is een Afschricker. En noch een ander na desen/ met dese Inscriptie: Wy Protestanten in Masquerade helpen de Papery. In 't tweede Spel wierden vertoont 4 Franciscaner Monnicken / in haer eygen Kledingen / waer van twee waren Capucijnen in hare grauwe Rocken / met een Koort om hare Middels/ en d'andere 2 waren Minoriten/ insgelijckx in hare Dracht. In 't derde Spel vertoonden sig 2 Augustiner Monnicken/ in swarte Klederen/ met een Ledere Gordel/en 2 Dominicanen of Preeckheeren. In 't vierde quamen 4 Jesuyten in 't swart: In 't vijfde 2 Bisschoppen / en achter haer 2 Paepse Bisschoppen in haer Pontificalibus: In 't sesde sag men 2 Patriarchen met Kruyssen / en 2 Cardinalen in 't rood Scharlaecken / die gevolgt wierden van den Meester der Ceremonien van den Paus/ met een driedubbeld Kruys/ uytdeelende Bullen / Pardons en Indulgentien / roepende overluyd: Hier kond gy Zaligheyt voor Geldt krijgen. In 't sevende Spel quam den Paus/ als den Antichrist/ aenhebbende Scharlaecken Klederen / gevoert met Hermijnen / en gedeckt met goude en silvere Koorden / op-hebbende een driedubbelde Kroon/ waer op geschreven stond / Mysterie, en 2 Sleutels in sijn Hand; 2 Swaerden stonden aen sijn rechter-hand / vertonende sijn Excommunicatie en Wereltlijck Gebied over de Koningen en Princen/leggende/om 't selve te bewijsen/diversse Kroonen en Scepters aen sijn Voeten / en 2 Pagies met Standaerden stonden nevens hem. In 't achtste Spel quam Donna Olympia en de Hovelingen/ met dese Inscriptie: De ordinaire Courtisanen. In 't negende was een geheele Rechtbanck van de Inquisitie opgerecht / sittende een Bisschop / als Inquisiteur Generael op een Rechts-Zetel / geassisteert van diversse andere Monnicken / en een arme Martelaer voor hem / gebonden zijnde aen een Pael / met Tackebossen rondom hem / om hem te verbranden / en een Sanbenite Kap/ beschildert met Duyvels / op sijn Hooft / rondom stonden alderhande Instrumenten/ om te pijnigen en wreedtheyt te plegen. Dese Processie gingh van White Chappel-Bar / door Bisschops-Gate / Cornhil / Cheapside / Ludgate tot Temple-Bar / alwaer gekomen zijnde voor de Beeltenisse van Coninginne

Eli-

Elisabeth/ soo ontfing den Paus aldaer sijn Sententie/ en wiert voort gebraght voor die van Koning Karel de II./ alwaer ten vuure gedoemt zijnde/ tot Asse wierdt verbrand.

Daer waren ondertusschen wel particuliere Actien in 't Parlement voorgevallen/ en onder andere/ dat de Griffier van Londen/ George Jeffryes/ om dat hy de Petitien van 't sitten van 't Parlement tegen gegaen had/ by 't Lager-huys wierdt verklaert/ daer mede verraden te hebben de Rechten van de Onderdanen/ en dat men soude versoecken/ om hem van alle sijn Bedieningen af te setten; gelijck oock geschiede: En wiert Mr. Treby in sijn plaets gestelt.

Daer was oock mede iets tegens de Grave van Hallifax ingebracht/ en leverde het Parlement het volgende Addres ten dien eynde aen sijn Majest. over.

Ootmoedig Request van 't Lager-huys aen den Koning, om George, Grave van Hallifax, van sijn presentie en Raden te removeren.

WY uwe Majesteyts getrouwste en gehoorsaemste Onderdanen, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, seer gevoeligh zijnde van de menigvuldige gevaren en ongelucken, die aen uw Koninckrijck veroorsaeckt zijn, door de dissolveringe van het laetste Parlement, waer door de Papisten dapper aengemoedigt zijn, om haer Helsse en vervloeckte Conspiratien tegens uw Koninckl. Persoon en Gouvernement en de Protestantse Religie, soo als de selve onder ons opgerecht zijn, en veel gelegentheden hebben gehad, om valsse en malitieuse Complotteryen tegens het Leven en Eere van verscheyde van uw getronwe Protestantse Onderdanen, te smeden. En hebbende rechte reden te geloven, dat de geseyde dissolvering is te weeg gebracht door de euvele en pernicieuse Raden van George, Grave van Hallifax, soo versoecken wy ootmoediglijck uw Majesteyt tot het wegnemen van occasien van onlust en jalousye tusschen uw Majesteyt en uw getrouwe Communs, en dat wy met te grooter genegentheyt mogen procederen tot het perfectioneren van de materien, die nu onder handen zijn, welcke tenderen tot de versekertheyt en eere van uw geheyligde Persoon en Gouvernement, en tot preserveringe van de ware Protestantse Religie, beyde voor ons selven en onse posteriteyt, dat uw gunstelijck magh believen den geseyden George, Grave van Hallifax, te removeren van uwe presentie en Raden voor altijt.

Waer op sijn Majesteyt het volgende tot Antwoort gaf.

CHARLES R.

SYn Majesteyt hebbende ontfangen het Addres van dit Huys, relaterende tot de Grave van Hallifax, heeft goet gevonden die te antwoorden: dat hy 't selve Addres oordeelt verscheyde exceptien subject te zijn; maer groote begeerte hebbende alle mogelijcke goet verstant met dit Huys te preserveren, soo heeft hy goet gevonden het treden tot de particulariteyten te declineren, om te schuwen alle occasien

casien van dispuyt: derhalven vind hy goet haer te seggen, dat hy de gronden in 't Addres van dit Huys niet en vind, die suffisant souden wesen, om hem te induceren tot het removeren van de Grave van Hallifax; maer hy verseeckert haer met eene, dat wanneer oyt dit Huys in een behoorlijcke en reguliere cours bewysen sal eenige Crimen, of tegen den geseyden Grave, of eenig ander Persoon, die nu is of namaels sal zijn van sijn Raden, dat hy 't sal laten rusten op haer eygen wettelijcke defentie, sonder sig daer tusschen te stellen, om haer te protecteren.

Men resolveerde mede / om tegens de Lords in den Tour te procederen / en voornamentlijck tegen den Vicomte Stafford, op de informatie/die eenen Turberville aengaende sijn saecken gegeven had / doch 't selve sullen wy na malkander af handelen.

Verscheyde dingen van weynig gewicht/en die geen reflexie op dese Affaires hebben / gaen wy voorby / als te verdrietig / uytgenomen een Bil / die opgestelt was / om een Acte / die in 't 35ste Jaer van de Regeeringe van de Coninginne Elisabeth was gemaeckt/ te vernietigen / alsoo die naderhant eenige twist heeft gegeven: de selve passeerde wel in 't Lager-huys/ en wierd in 't Hooger-huys gesonden / daer die mede niet verworpen wierdt / doch de selve quam echter tot geen effect.

Nu resteert noch te seggen/ dat eenen Edward Seymour/ zijnde Thesaurier van de Vloot / verdacht gehouden werdende / als of hy de Penningen / welcke het Parlament voor desen tot onderhout van de selve had geassigneert / tot andere gebruycken had geëmployeert / mede voor 't tegenwoordige Parlement is beschuldigt; en in sijn reguard de volgende Articulen zijn opgestelt.

Articulen van Beschuldinge tegens Sr. Edward Seymour, Esq., eene van sijn Majesteyts Eerwaerdigste Secreten Raedt, Thesaurier van sijn Majesteyts Vloot, en eene van de Leden van 't Huys der Gemeente, in 't Parlement vergadert.

TEn eersten, alsoo de Somme van 584978 Ponden, 2 Schellingen en 2 Pencen was gelicht by een Acte van 't Parlement, tot het spoedig bouwen van 30 Oorlog-schepen, en daer by geappropriëert tot het geseyde gebruyck: by welcke Acte het particulierlijck was gedirigeert, dat den Thesaurier van de Vloot al 't Geldt, dat hem uyt krachte van de geseyde Acte wierdt betaelt, afgescheyden en apart soude houden van alle ander Geldt, en dat soude uytgeven en betalen op ordre van de voornaemste Officiers en Commissarissen van de Vloot, van 3 of meer van de selve: voort mentionerende en expresserende, dat het was voor de bouwing, tot de Stucken, het Want en andere Equipagie van de geseyde 30 Schepen van Oorlog, en tot geen ander gebruyck, intentie of voornemen, hoedanigh het oock mocht wesen; soo heeft den geseyden Edward Seymour in of omtrent het Jaer 1677, wesende

sende Thesaurier van de Vloot, contrarie de geseyde Acte, en contrarie de plicht van sijn Officie, geleent de Somme van 90000 Pont, tegens 8 per cent, zijnde een gedeelte van de Somme, gelicht by de voorsz. Acte, wesende doenmaels in sijn handen, voor en tot onderhout en continuatie van de Armee, die doen opgelicht was, na sodanigen tijdt als by een Acte van 't Parlement de gemelde Armee had behoren afgedanckt geweest te zijn; waer door ged. twee onderscheyden Acten vruchteloos wierden gemaeckt, en de geseyde Armee gecontinueert en op de been gehouden, tot groote ontsteltenisse, hazard en gevaer van de vrede en verseeckertheyt van het Koninckrijck: En de Natie wierdt namaels op nieuws belast met het lichten en betalen van de Somme van 200000 Ponden, tot de afdanckinge van de selve Armee.

Ten tweede, alsoo een Acte van 't Parlement was gepasseert tot het lichten van Geldt by Hooft-geldt, om sijn Majesteyt bequaem te maecken in een actuëlen Oorlog te treden tegen den Franssen Koning, en 't Geldt, gelicht uyt kracht van de geseyde Acte, daer by was toegeëygent tot 't selve gebruyck, en tot remboursement van sodanige Personen, als die aen sijn Majesteyt souden fourneren eenige Sommen Gelt, of eenige nodige Voorraet ten dienste voorsz. En alsoo sekere Oostersse Kooplieden door sijn Majesteyts Officiers waren versocht te fourneren ende verschaffen groote quantiteyt van Voorraet voor de Vloot, en dat sy, als tot een aenmoedinge tot het selve, wierden verseeckert, dat de Somme van 40000 Ponden, zijnde een gedeelte van de Gelden, gelicht op de voorsz. Acte, in die tijt actuëlijck was in handen van den geseyden Edward Seymour, dat hy erkende soo te wesen, en belooft, dat de selve Somme soude betaelt werden aen de voorsz. Kooplieden voor een gedeelte van de satisfactie der geseyde Voorraet, welcke sy fourneerden op 't credijt van de voorsz. affirmatie en aenneminge: Soo heeft den ged. Edward Seymour omtrent het Jaer van 1678 uytgegeven en betaelt de voorsz. Somme aen de gene, die Victualie voor de Vloot verschaften by maniere van avance, en voor de Provisien, die doen noch niet gelevert waren, contrarie de ware intentie en meeninge van de geseyde Acte, alsó de selve, by de voorsieninge van de selve Acte, betaelt most werden aen de Oostersse Kooplieden, die sijn Majesteyt hadden gelevert Vlas, Hennip en andere Nootwendigheden tot den selven dienste. Over welck gedacht bedrogh en injustitie de geseyde Kooplieden in 't laetste Parlement hebben geklaegt.

Ten derde, dat den geseyden Edward Seymour, wesende Thesaurier van de Vloot, en doen al hebbende een Salaris van 3000 Ponden 's jaers, alleen voor het selve, gedurende den tijdt dat hy Spreecker was van 't laetste lange Parlement, heeft ontfangen uyt het Geldt, geappoincteert tot secrete dienst, jaerlijckx de Somme van 3000 Ponden, over en boven sijn geseyde Salaris, 't welck vervolgens aen hem is betaelt, soo wel gedurende de tusschen-komsten, als het sitten van 't Parlement, en particulierlijck gedurende de Prorogatie van 15 Maenden.

Ten vierde, dat hy in of omtrent het 18 Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe, en ge-

gedurende den Oorlogh met de Staten Generael der Geunieerde Nederlanden, hy, den geseyden Edward Seymour, wesende doen eene van de Commissarissen over de Prijs-Goederen, fraudentelijck, onwettelijck, en in misleydinge van sijn Majesteyts, heeft doen ontladen seeckere Prijse, genomen van de Onderdanen van de geseyde Staten, sonder eenige ordre of authoriteyt tot het selve, en de Goederen en Ladinge van 't selve Schip in Huys laten brengen en opsluyten, buyten de presentie van een Magasijn-bewaerder, oock namaels de selve doen verkopen, preten-derende, dat die alleen bestont in Muscovade Suycker, en heeft de selve als sodanig sijn Majesteyt in reeckening gebracht, daer nochtans 't selve Schip was geladen met Conchenilje en Indigo, zijnde kostelijcke Koopmanschappen, van groote waerde.

't Lager-huys/ dese Articulen nasiende/ oordeelde/ dat die wel opgestelt waren/ soo dat/ gem. Seymour in 't Huys ontboden zijnde/ de selve voor hem wierden opgelesen; doch hy versocht daer van Copye/ om te antwoorden/ en deed/ na dat hem de selve was toegestaen/ de volgende Reden aen 't Parlement.

Reden van Mr. Edward Seymour.

ICk erkenne het faveur en de gerechtigheyt van 't Huys, dat het my een Copye van de geëxhibeerde Articulen, en tijd om te antwoorden, heeft gegeven. Om als een Criminele te verschijnen, is hart, maer het is noch best voor dit Huys, voor die gene, die sijn onnoselheyt wil betonen, en offenseurs straffen. Daer is gesegt, dat ick Paeps genegen ben, en in Paepse raedslagen, om Parlementen te dissolveren; doch ick kan niet geloven, dat ick billijck van dese Luyden gehoort ben, of iets als ydelheyt van my is gevallen, want de selve komt aen mijn saeck niet te pas. Ick ben van een Familie afgedaelt, die belang in de Reformatie heeft: mijn eerste trap was, om een Lit van dit Eerwaerdige Huys te zijn, en toen tot de Stoel te komen, welcke ick noyt en socht, alsoo het mijn practijck niet en was. In dat Parlement kan ick niet seggen, dat ick aen fouten of questien onderworpen was, want ick gaf het Huys sulcken satisfactie, dat de questie in debat viel; en wanneer het debath in 't Huys der Heeren omtrent de originele Jurisdictie oprees, soo was de Stoel in dat gedeelte niet stil en lydende (al schoon ick geen arbitrair Man was, want den Koningh was op den Throon) dewyl, toen sy my lieten weten, een Bil staende om beneden gebracht te werden, dat ick my voor de Bar van 't Huys der Heeren soude voegen, en den Koning verstoort was, ick seyde, dat ick my door wilde Paerden liever uyt de Stoel wilde laten rucken, als dat ick het Recht van 't Huys soude overgeven. Daer was een Bil in Mr. Colemans Papieren gevonden; dese passeerden de Lords, en soo Eer of Loon over my geprævaleert konden hebben, soo had het al een Acte geweest, en ick soude een Present, dat my van de Stadt Londen gesonden was, gehad hebben; maer ick wilde geen indirecte wegh gebruycken, om mijn fortuyn te doen steygeren. Toen het Complot was ontdeckt, was'er niets gebreck in de Stoel, om my 't selve, daer ick toe gerecommandeert

was by 't laetste Parlement, aen te raden, door een Persoon, die niemant flatteert. Ick was mede van 't Committé tegens de Paepse Lords, en die tegens my waren, vonden, dat ick maer een kleyne Vriend van de Papery was. Hoe 't Parlement was gedissolveer weet ick niet, maer ick adviseerde tot een ander. Hoe soo dickwils Prorogatien zijn geschied, weet ick mede niet, dewyl ick al die tijdt te Landewaert was: En hoe sijn Koninckl. Hoogheyt te rugh geroepen wierd, is my onbekent; doch zijnde weggesonden, dacht ick, dat het weynig goet met het Parlement, om daer op te speculeren en speelen, soude doen; want een vry Man, die niet schuldig is, wegh te senden, is een grooter crimen, als ick heb te verantwoorden, dewyl ick denck, dat het in niemants macht is, om den Koning en 't Parlement te separeren, als dependerende daer aen soo veel van binnen als buyten.

Ick heb het ongeluck, om onder 't mishagen van sommige te vallen; dien ick moet belyden, dat ick geen groote vriendschap voor Luyden heb, welcke de triple Ligue willen breecken, en d'Exchequer opsluyten, en 't is mijn fout niet deel in haer raetslagen te hebben.

Maer ick sal, soo veel in my is, trachten, om 't Recht van de Kroon, t'samen met het Recht van 't Parlement en 't Volck, te preserveren. Ick sal my niet afscheyden van de Kerck, gelijck als die door de Wetten is opgerecht; en ick submittere my aen 't oordeel van dit Eerwaerdige Huys.

Wy souden dit nu wel voort af handelen / maer alsoo sijn defentie tot in het naeste Jaer aenloopt / en wy niet gaerne buyten ons besteck souden gaen / sullen wy 't tot die tijdt uytstellen.

Al schoon het Hooger-huys de Bil tot de Seclusie van de Hartog van Jorck hadde afgewesen / so delibereerde het echter tot de securiteyt van de Protestantse Religie / en adviseerde / dat 'er geen Krijgsmacht / sonder voorgaende consent van 't Parlement / op de been gebracht soude mogen werden / of dat men sigh daer tegens wettelijck soude mogen opposeren: dat by 't overlijden van den Koning 't Parlement / dat alsdan in wesen was / 6 Maenden soude blijven sitten; of so 'er geen was / 't voorgaende Parlament door een Committé de saecken soude laten af-doen. 't Lager-huys was mede wel daer toe genegen / doch stemden tot een Bede-dagh / 't welck de Lords toestonden / en derhalven wierdt het navolgende Addres aen den Koning daer toe overgegeven.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Communs, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, seer gevoelig zijnde van de bedroefde en jammerlijcke conditie van dit uw Majesteyts Koninckrijck, voornamentlijck veroorsaeckt door de Goddelose en schrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen t'saem gesworen en voorgehad heeft de destructie van uw Majesteyts Koninckl. Persoon, maer oock de gantsche omkeeringe van 't Gouvernement en de ware Religie, die onder

ons

ons opgestelt is; en vindende de selve vervloeckte machinatien by haer in 't stille obstinatelijck vervolght, soo door gefomenteerde verdeeltheden onder uw Majesteyts getrouwe Protestantse Onderdanen, als alle andere boose tegenstrevingen, niet tegenstaende de menigvuldige ontdeckingen, die door Godts groote genade en wonderlijcke voorsienigheyt onlangs in 't licht zijn gebracht: alle welcke strenge oordeelen over ons welverdienlijck hangen, om onse veelvuldige en sware Sonden, en, na Menschelijcke reden, niet anders konnen voorkomen werden, als door de particuliere zegeningen van Godt op de Raedplegingen en overleggingen van uwen grooten Raedt, nu vergadert in 't Parlement: Soo versoecken wy ootmoediglijck uw Majesteyt, dat by uw Koninckl. Proclamatie een solemnelen Dagh magh gestelt werden, waer in wy, soo self, als alle andere uw Majesteyts getrouwe Onderdanen, ons met vasten en bidden mogen trachten met Godt Almachtigh te versoenen, en met ootmoedige en sondrouwige Herten te bidden, dat hy door Sijn Macht en Goetheyt wil diverteren dese oordeelen, vernietigen de bose raedslagen en verdichtselen van onse Vyanden, vereenigen de Herten van uw getrouwe Protestantse Onderdanen, continuëren Sijn Genade en 't licht van Sijn Godsdienst voor ons en onse Nakomelingen, en voornamentlijck schencken Sijn overvloedige zegeningen over uw geheyligde Majesteyt en dit tegenwoordige Parlement; dat onse raedplegingen en debvoiren mogen produceren een verseeckertheyt en voorspoet voor uw Majesteyt en uw Volck.

Sijn Majesteyt accordeerde haer 't selve / en liet den 12 December de volgende Bede-dagh uytschrijven.

CHARLES R.

DE Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, en de Gemeente, in 't Parlement vergadert zijnde, hebben ons door haer Addres kennis gegeven, dat sy gevoeliglijck zijn geraeckt, wegens de droevige en beklagelijcke staet, waer in dit Koninckrijck is gebracht, door de godlose en verschrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen na 't verderf van onse Koninckl. Persoon heeft geconspireert, maer oock na de geheele ruïne van 't Gouvernement en de ware Religie, welcke onder ons is opgerecht: dat de selve Party noch hartneckigh continueert in dese vervloeckte machinatien, so in 't voeden van verdeeltheden tusschen onse getrouwe Protestantse Onderdanen, als in 't boosaerdiglijck en valschelijck inventeren van 't gene sy konnen, niet tegenstaende alle de ontdeckingen, die geschied zijn, en die door Godts Barmhertigheyt en Sijn wonderlijcke Voorsienigheyt zedert die tijdt in 't licht zijn gebracht geweest. Doch alle dese vervaerlijcke oordeelen, die wy hebben verdiend, en die wy door de menigte en enormiteyt van onse Sonden op ons hebben getrocken, na Menschelijck oordeel niet van ons afgeweert konnende werden, indien Godt niet een bysondere Zegeninge stort op de deliberatien en de effecten van onsen Grooten Raedt het Parlement, tegenwoor-

woordigh vergadert zijnde, soo hebben de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke en de Gemeente van dit tegenwoordigh Parlement ons seer ootmoediglijck versocht, dat wy een Dagh souden willen noemen, op de welcke wy en alle onse getrouwe Onderdanen door vasten en bidden ons souden trachten met God de Heer te versoenen, en Sijn Macht en Goetheyt met boetvaerdige en gebogen Herten af te bidden, op dat het Hem beliefde dese Oordeelen van ons Hooft af te weeren, en de quade raedslagen en ondernemingen van onse Vyanden te vernietigen, de Herten van onse getrouwe Protestantse Onderdanen te vereenigen, en Sijn Barmhertigheyt en 't Licht van Sijn Euangelie, soo voor ons als onse Nakomelingen, te continuëren; gelijck oock particulierlijck, dat Hy overvloediglijck Sijn Zegeningen op ons en dit tegenwoordig Parlement wilde storten, op dat onse deliberatien en effecten de eer, veyligheyt en prosperiteyt van ons en ons Volck, die wy daer van verwachten, mogen voortbrengen: Invoegen wy haer gewilliglijck dit versoeck hebben toegestaen; en derhalven is het, dat wy door dese tegenwoordige Koninckl. Proclamatie commanderen, dat'er generalijck en opentlijck een Vasten-dagh in ons geheele Koninckrijck, op de wyse als hier na voorgeschreven en geordonneert werden sal, sal gehouden werden, op dat wy en ons Volck Godt bidden voor de eynden die hier boven gedacht zijn: En op dat dese Godvruchtige plicht in een en selve tijdt en dagh door 't gantsche Koninckrijck mag geschieden, soo laten wy weten, en verklaren door dese tegenwoordige, aen alle onse geliefde Onderdanen, dat dese Vasten-dagh religieuselijck geobserveert en gecelebreert sal werden den 2 January in 't gantsche Koninckrijck van Engelandt, Prinsdom van Wallis, en tot Berwijck op de Tweed, op welcke Dagh wy haer beveelen en belasten die te observeren en celebreren. En gelijck wy wenschen, dat dese oeffening met alle billijcke welvoegentheyt en eendrachtigheyt geschiede, soo hebben wy, met het advys van onse Eerwaerdige Bisschoppen, geordonneert, om te laten drucken en publiceren een forme van Goddelijcke Dienst, soo als wy van noden geoordeelt hebben, en van de welcke men sigh dien Dagh sal bedienen in alle Kercken en Capellen van de gesyde Plaetsen, welcke forme wy aen onse Bisschoppen belast hebben, om die te distribuëren. Derhalven belasten en beveelen wy wel expresselijck door dese tegenwoordige aen alle onse Onderdanen, om religieuselijck en behoorlijck al 't gene, als boven is, te observeren, voor soo veel als sy Gods Genade soecken, en Sijn Gramschap en Toorn van dese Natie gaerne afgevoert wilden hebben; op pœne van in de straffe te vervallen, die wy gerechtelijck konnen stellen op de gene, die een soo Godsdienstige plicht sullen verachten of versuymen. Gegeven in ons Hof tot Withal den 12 December 1680, en van ons Rijck het 32ste.

Het Hooger-huys dede daegs daer aen tegens de Papisten noch het volgende Placcaet af kondigen.

Veneris

Veneris 13 *December*.

DOor de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, in 't Parlement vergadert, is geordonneert en gecommandeert aen alle Papisten, soo Pairs als andere, die tegenwoordig in of omtrent de Stadt Londen en Westmunster zijn, datelijck daer uyt te vertrecken, op pœne van de hartste straffingen, die de Wet op haer kan stellen, te lopen, om dat sy dese tegenwoordige Ordre niet gehoorsaemt hebben.

Daer boven is geordonneert, dat men dese tegenwoordige Ordre datelijck sal laten drucken en publiceren, op dat yder, die het raekt, kennis daer van mag nemen.

JO. BROWN, *Klerck van 't Parlement.*

Doch terwijl het Parlement sigh dus met particuliere saecken ophield / en dat van de saeck van Tanger of de Alliantien niet gerept wierdt / quam sijn Majesteyt den 25 December in 't Hooger-huys / en dede / na dat het Lager-huys mede ontboden had / aldaer de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

MEt de openinge van dit Parlement maeckte ick uw bekent de Aliantien, die ick hadde gemaeckt met Spangie en Hollandt, als de beste mesures, die genomen kunnen zijn tot beveylinge van Engelandt en de rust van Christenrijck. Ick verhaelde uw oock, dat indien onse vrindtschap onveylig soude werden, om op te vertrouwen, soo soude het niet te verwonderen zijn, dat onse Naburen souden beginnen nieuwe Resolutien te nemen, en misschien oock sodanige, die voor ons fatael souden zijn. Ick moet seggen, dat onse Geallieerden niet anders kunnen doen, dan sien hoe weynig dat'er gedaen is sedert de vergadering, tot encouragement van haer vertrouwen op ons: En ick vinde by haer, dat, ten zy wy vereenigt zijn thuys, om onse Alliantien gangbaer te maecken by haer, het niet mogelijck en sal zijn om haer te verhinderen na eenige andere haer toevlucht te nemen, om sodanige niewe Vrindtschappen te maecken, die niet wel konnen bestaen met onse rust. Considereert, dat een versuym van dese gelegentheyt noyt te repareren is. Ick leyde uw oock naecktelijck voor 't gene raeckte de staet en conditie van Tanger: Ick moet uw nu wederom verhalen, dat soo die Plaets waerdigh geacht magh worden, om te houden, soo moet ghy sodanige consideratie daer omtrent nemen, dat het spoedig werdt geassisteert; zijnde onmogelijck voor my 't selve te peserveren, wesende de Onkosten seer verre boven mijn macht. Ick beloofde uw de volkomenste voldoeninge die uwe Herten konden wenschen tot de versekeringe van de Protestantse Religie, en met uw te gaen tot alle remedien, die konden bestaen met de behoudinge van de Successie van de Kroon in haer behoorlijcke en wettige loop van nederdalinge; ick doe nu wederom, met de selve reservatie, vernieuwinge van die beloften aen uw. Aldus gereed zijnde aen mijn syde, om alles te doen dat met reden van my verwacht kan werden, soo sal 't my lief zijn van uw te weten, so haest het mogelijck is, hoe verre ick van u sal geassisteert werden, en wat uw begeerte van my is.

't Lagerhuys resolveerde daer op/dat'et des Konings Aenspraeck in overleg soude nemen/en gaf den 31 December 't volgende Addres daer op tot antwoort.

Met believen van uwe alder-uytstekenste Majesteyt.

WY uwe Majesteyts alder-verplichtste Onderdanen, de Gemeente, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, hebben in onse ernstige overweginge genomen uw Majesteyts genadige Aenspraeck, aen beyde de Huysen des Parlements op den 15 deser gedaen; en erkennen met alle danckbaer gevoelen van getrouwe Onderdanen, en oprechte Protestanten, uw Majesteyts groote goetheyt aen ons, over het vernieuwen van uwe verseeckeringen, die 't uw gelieft heeft ons te geven van uwe gereedheyt, om met ons over een te komen in eenige middelen, tot beveyliging der Protestantse Religie, en uw genadigh versoeck, om van ons te verstaen, wat wy begeeren van uw Majesteyt. Maer wy konnen niet als met hertelijcke droefheyt aenmercken, dat nevens dese Princelijcke aenbiedingen, men uw Majesteyt heeft aengeraden (doch welcke geheyme Vyanden van uw Majesteyt en uw Volck is ons onbekent) om'er een Reserve aen te voegen; dewelcke, indien men daer op blijft staen, en op 't gene, daer het alleen op kan toegepast worden, so sal het al uw Majesteyts andere genadige genegentheden van geen waerde of voordeel voor ons maecken. Het heeft uw Majesteyt belieft in deser voegen te bepalen uwe beloften van over-een-kominge, in de middelen, die'er voorgeslagen sullen worden, dat sy souden mogen bestaen, behoudens de Successie van de Kroon, in sijn rechte en wettige loop van afdalinge. Wy onderrichten uw Majesteyt ootmoediglijck, dat wy noyt hebben getracht na eenige interruptie van die afdalinge, als alleen de afdalinge op de Persoon van de Hertogh van Jorck, die door de boose wercktuygen der Roomsse Kerck openbaerlijck verkeert is tot hare Religie. En wy geven uw Majesteyt ootmoedig te kennen, als een uytvloet van onse wel overwogen gedachten en raedtplegingen, dat voor soo veel de Papisten haer hoop noch continueert, dat een Prince van die Religie sal succederen op de Troon van dese Koninckrijcken, soo kan het uyterlijck niet bestaen met het welvaren van uw Majesteyts Persoon, behoudenis der Protestantse Religie, en 't geluck, vrede en welvaren van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen. Dat uw Majesteyts geheyligde Leven is in een gedurig gevaer, onder het uytsicht van een Paeps Successeur, is sonne-klaer, niet alleen wegens de Grondregels van dese Devotarissen der Roomsse Kercke, welcke toestemmen, dat een Ketters Prince (soo noemen sy alle Protestantse Princen) geëxcommuniceert en uytgeseyt door den Paus, magh werden verdelgt en om hals gebracht; maer oock wegens de getuygenissen in 't vervolg van dit schrickelijck Paeps Verraet, tegens verscheyde Verraders alrede gegeven, die ondernomen hebben dese vervloeckte Grondregels in 't werck te stellen tegens uwe Majestey.

Uyt de verwachtinge van dese Successie is het getal der Papisten in dese weynig Jaren soo seer aengewassen binnen uw Majesteyts Gebied, en soo menigh overylt ge-

eworden, om de ware Protestantse Religie te verlaten, op dat sy gereet mochen zijn onder de gunste van een Paeps Prince, soo dra hy mochte komen tot de esitting van de Kroon. Ende dewijl dese verwachtinge blijft dueren, veel meer ndere sullen in gevaer raecken van te werden omgeset.

Dit is het dat de Papisten van dit Koninckrijck heeft moedig gemaeckt, aeneruckt en t'samengeswooren door Priesteren en Jesuyten, om een gemeene Beurs e maecken, haer van Wapenen te voorsien, haer aengegeven by vreemde Vorten, haer hulp te versoecken, om de Papery op onse halsen te leggen; en dit alles eduerende uwe Majesteyts Regering, en terwijl uw Majesteyts Gouvernement n Wetten onse bescherming waren.

Het streckt tot uw Majesteyts glorie en waer belang, te zijn het Hooft en Bechermer van alle Protestenten, soo wel buyten als hier. Maer indien dese hope lijft, wat Alliantien konnen'er gemaeckt worden tot voordeel van de Protestantse Religie en belang, dive ertrouwen souden konnen geven aen uw Majesteyts Gealeerden, om haer soo krachtelijck te voegen met uw Majesteyt, als de stant van at belang in de Werelt tegenwoordig vereyscht, terwijl sy dit Protestants Koninckrijck in soo veel gevaer sien van een Paeps Successeur, by wien tegenwoorig al haer raet en daet licht werdt bespot, gelijck tot hier toe is geschiedt, en by vien (indien hy sal komen te succederen) sy mogen versekert zijn van hare ruine.

Wy hebben dan ootmoediglijck uw Majesteyt voorgehouden sommige van lie groote Gevaren en Ellenden, die oogenschijnlijck versellen de verwachtinge van een Paeps Successeur. De sekere en onuytsprekelijcke rampen, die'er op sulen volgen over uw Majesteyts Protestantse Onderdanen, en hare Nakomelingen, zijn ontelbaer, indien sodanig een Prince tot de Erffenisse sal komen.

Onse Religie, die nu soo gevaerlijck werdt geschut, sal dan gants werden ter aerde geworpen; niets kan'er overblyven, of sal'er gevonden worden, diese sal behoeden en beschermen.

De executie der oude Wetten sal ophouden, en het sal ydel zijn, om op eenige nieuwe te hoopen: de allerheyligste Verbintenissen van Contracten en beloften, (indien'er noch eenige] sullen gegeven werden) die geoordeelt werden te strecken tegen het Roomsse belang, sullen geschonden werden; zijnde onwedersprekelijck, niet alleen volgens bewijsen en ondervindingen van buyten, maer volgens de bedroefde ervarentheyt, die dese Natie in diergelijcke gelegentheden heeft besuurt.

Onder de Regeringe van sulck een Prince sal den Paus als Opperste werden erkent (hoewel de Onderdanen van dit Koninckrijck het tegendeel hebben geswooren) en alle saecken, 't zy Geestelijcke, of dat nae Geestelijck sweemt, onder sijn heerschappye werden gebracht.

De Levens, Vryheden en standen van al sulcke Protestanten, die haer Zielen en Religie waerdiger achten dan haer werelts belang, sullen geoordeelt worden verbeurt te zijn.

By dit alles mogen wy voegen, dat het blijckt in d'ontdecking van 't Verraet, dat'er vreemde Princen zijn aengesocht, om de hulpende hand te bieden, met de Hartog van Jorck te versekeren van de Kroon, met bewys-redenen van haer groote sucht, om het Pausdom op te rechten, en de Protestanten uyt te roeyen (die sy Ketters noemen) uyt haer Gebied; en dit wil by gevolg sijn voltrecking hebben.

Vorder bidden wy uw Majesteyt met sijn groote wijsheyt t'overwegen, dat, ingevalle de Koninckl. Kroon van dit Protestantse Koninckrijck soude afdalen op de Hartog van Jorck, de tegenstant, die'er mogelijck sal geschieden tegens sijn besittinge, niet alleen de verdere afdalinge van de Koninckl. Linie in gevaer sal stellen, maer de Monarchye self.

Om dese redenen zijn wy alder-onderdanigste Versoeckers by uw Majesteyt, dat het uw Majesteyt, in een tedere erberminge over uw arme Protestantse Onderdanen, genadiglijck magh gelieven af te staen van die reserve in uw Aenspraeck: En soo wanneer een Bil Parlements-gewyse uw Majesteyt sal werden overhandigt, om de Hartog van Jorck onbequaem te maken tot de Erffenisse der Kroon, uw Majest. sijn Koninckl. toestemminge daer toe gelieve te geven, en, om nootwendiglijck 't selve te verstercken en te behoeden, dat het uw Majesteyt van gelijcke genadiglijck gelieve toe te staen een Acte, waer by uw Majesteyts Protestantse Onderdanen werden machtig gemaeckt, om haer selven te vereenigen, tot bescherming van uw Majesteyts Persoon, de Protestantse Religie en versekertheyt uwer Koninkrijcken.

Wy zijn gedwongen, om ootmoediglijck dit van uw Majesteyt te versoecken, als een absolute nootsakelijckheyt voor een veylige en vreedsame genietinge onser Religie. Sonder dit alles zijn d'Alliantien van Engelandt van geender waerde, noch het Volck aengemoedigt, om iets tot uw Majesteyts dienst toe te brengen.

Aengaende de verdere middelen tot behoudenis van onse Religie en Eygendom, soo versoecken wy uw Majesteyt ootmoediglijck, dat van nu voortaen sulcke Personen mogen Rechters zijn in 't Koninckrijck van Engelandt en 't Gebied van Wallis, dat Mannen zijn van bekende bequaemheyt, opregtigheyt en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie, en dat sy haer Ampten en Loon mogen behouden, so lang sy haer wel dragen. Dat ook (also verscheyde Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede, bequame gaven hebbende tot die Bedieningen, nu laetst zijn verplaetst, en andere in haer stede geset, zijnde Lieden van arbitraire Grondregels, en ophouders van Papen en Papery) sulcke alleenlijck mogen voeren 't Ampt van Lord Luytenant, de welcke Personen van bekende oprechtigheyt en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie zijn: dat oock de Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede sodanige qualiteyten mogen hebben, en daeren-boven Mannen van bequaemheyt, Staten en belang in haer Vaderland zijn.

Dat niemant tot eenige Militaire Ampten of Bedieningen op uw Majesteyts Vloot werde gebruyckt, als Mannen van bekende ervarentheyt, couragie en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie.

Dit ootmoedig versoeck verkregen hebbende, soo sullen wy aen onse zyde gereed

reed zijn, om uw Majesteyt in 't behouden van Tanger by te staen, en uw Majesteyts Vloot in sulck een staet te stellen, datse machtig sal zijn uw Majesteyts Souverainiteyt der Zeen te bewaren, en de Natie te beschermen.

Indien uw Majesteyt heeft of sal maecken eenige nootsakelijcke Alliantien tot bescherming der Protestantse Religie, en belang en verseeckertheyt van dit Koninckrijck, dit Huys sal gereed zijn, om uw Majesteyt tot het onderhout der selve te assisteren en by te staen.

Wy en hopen niet, dat, op dit ons ootmoedigh Antwoort op uw Majesteyts genadige Aenspraeck, daer eenige bose Instrumenten sullen zijn ('t zy wie 't oock soude mogen wesen) die machtig sullen zijn, om uw Majesteyts achtinge van de getrouwheyt en genegentheyt, die wy uw Majesteyts dienst toedragen, te verminderen; maer dat uw Majesteyt in sijn Koninckl. Boesem altijt gelieve te behouden dat gunstige gevoelen van ons, sijn getrouwe Gemeente, dat die andere goede Bils, die wy nu in overweginge hebben, strecken tot dat groote eynde, dat wy hier vooren hebben vermelt: dat van gelijcke alle Wetten, tot nut en troost voor uw Volck, die van tijdt tot tijdt overhandigt sullen werden, om'er uw Majesteyts Koninkl. toestemminge op te hebben, mogen by uw Majesteyt aengenomen werden.

En dewijl wy nu daer mede dit Jaer uyt hebben / sullen wy het verbolgh tot het naeste Jaer laten berusten.

Wy hebben hier voor gesegt / dat het Parlement had geresolveert / om tegens de gevangen Lords / en voornamentlijck Stafford / te procederen: Ten dien eynde had het Lager-huys by den Koningh laten versoecken / dat hun alle de Papieren / &c. raeckende het Complot / die de Klercken van den Raedt in bewaring hadden / mochten ter handt gestelt werden / gelijck oock wierdt toegestemt en geschiede: En daer op wierdt den 10 December een aenvangh daer mede gemaeckt: 't Lager-huys / als de Beschuldigers / verscheen als een Committé voor 't Hooger-huys / om daer mede het dispuyt te ontgaen van bloodts Hoofts te moeten staen / en 't Hooger-huys alleen / als een Huys van Heeren / sonder de Bisschoppen / om eenige dispuyten te mijden omtrent de formaliteyten van het appoincteren van een Lord Hoogen Steward of Hofmeester door den Koningh / als waer toe nu den Lord Cancelier / haer Spreecker / verkoren wierdt: doch / eer wy voortgaen / sullen wy verklaren / wat het Ampt van Steward in heeft.

Den Lord Hoogen Steward was voor desen de tweede Persoon van Staet: dit Woort beteyckende in de Tael der oude Saxen Luytenant / dewijl hy gelijck als Onder-Koning of Luyt. Generael van 't Koninckrijck was; maer dewijl sijn macht seer excessijf was / wierdt dit Ampt in 't Jaer 1271 / op 't eynde van 't Rijck van Hendrick de III. / gesupprimeert: Zedert die tijdt hebben de Koningen van Engelandt sigh vernoeght / om 't selve alleen in de Vonnissen van Pairs en groote Ceremonien te laten representeren / gelijck de Hartog van Ormont

mont in de Krooningh van sijn Majesteyt met dese Waerdigheyt was voorsien. Den Grooten Steward draegt/ tot betuyging van sijn Ampt/ een witte Stock/ die hy in 't openbaer breeckt / als de Functie / waerom hy met dien Titul is bekent geweest / afgedaen is.

Den Lord Stafford dan voor de Bar gebracht zijnde / soo dede gem. Lord Steward een fraye Reden / en seyde tegens den Gevangen: Dat hy van hoogh Verraet wierdt beschuldigt. Doch hy antwoorde: dat hy hem wilde verantwoorden, als niet schuldigh. Waer op den Sergeant Maynard / Sr. Francis Winnington en Mr. Treby / als Commissarissen van 't Lager-huys / successivelijck produceerden de Getuygen / om te bewijsen / dat 'er een Verraet in 't generael was; en daer na dat hy Lord Stafford voor sijn particulier daer aen schuldigh was / te weten: Dat hy was present geweest in een Raedspleging tot Tixal, alwaer hy hadde gepresenteert 500 Ponden, om 't selve uyt te voeren, en dat het was de eenigste wegh, om Engelandt tot de Roomsse Religie te brengen: dat hy in July 1678 verscheyde Brieven aen de Jesuyten had gesonden, met de Naem van Lord Howard, en niet van Stafford, en dat hy toen Betaels-Heer van d'Armee was gemaeckt: dat Fenwick hem had geseyt, dat den Koning most weggenomen werden, en sy groote assistentie van Vranckrijck hadden te verwachten. Mr. Smith / een Getuygen / ingeroepen zijnde / seyde: Dat verscheyde Priesters hem hadden verhaelt, dat de Paepse Religie soude ingevoert werden, en dat haer t'Samenspanninge sterck was: dat den Cardinael Barbarini aen hem had verseeckert, dat sy verscheyde Grooten van Adel tot haer party hadden getrocken: dat eenige van de Brieven waren gevonden in de bewaringe van den Lord Stafford; en dat die hadde geseyt, dat den Koning een goet Heer was, maer dat hy in de wegh was, en daerom van kant most. Den Lord Hoogen Steward vraegde Smith: Of hy een Protestant was? Waer op hy antwoorde: Dat hy nu een Protestant was, maer dat hy omtrent 't Jaer 1671 Papist was geweest. Hier na berichte Mr. Dugdale 't Hof: Dat verscheyde Lords, Priesters en Edellieden hadden desseyn gehad, om den Koning te dooden, en Geld en Wapenen tegens die tijd vaerdigh hadden, en dat hy Brieven by hem hadde, om sulkx te bewysen. Den Lord Stafford vraegde hem: Wat Sommen waren gegeven? Mr. Dugdale antwoorde: Dat hy had gehoort van groote Sommen. Dr. Oates ingeroepen zijnde / seyde: dat als aen Coleman de dissolveringe van 't lange Parlement was geweygert, sy meer als oyt hadden getracht den Koningh om te brengen. Mr. Denis seyde: Dat hy in Spangie was geweest, en Dr. Oates kende, voor wien hy een Brief aen een Aerts-Bisschop had gebracht; verklarende verder een Dominicaner Monnick te wesen, en dat Plunket in Yrland seer diep in 't Verraet was geëngageert. Waer mede 't Hof doenmaels scheyde tot 's anderendaegs 's morgens. Den volgenden dagh de Proclamatie in Westmunsters-Hal gedaen zijnde / en den Lord Steward hebbende den Gevangen verwittight / dat desen tijdt gestelt was tot sijn verantwoordinge / soo seyde Sr. William Jones: Dat hy Turbervils Affidavit hadde mede

ge-

gebracht, 't welck sijn Lordschap konde gebruycken. Maer hy Lord Stafford versocht/ dat hy sijn eygen m ethode soude mogen volgen; en wierp Turberville verscheyde Questien voor: Waer na hy begeerde te weten/ volgens wat Statut dat hy wierdt beschuldigt. Den Lord Steward antwoorde: Volgens de Statut van Eduard de III., en soo hy eenige objectien daer tegens hadde, dat die van 't Hof souden gehoort werden. Dan hy moveerde aen Dugdale verscheyde Questien/ waer op den selven exactelijck antwoorde: Waer na hy (Stafford) noch eenige Woorden hebbende gebruyckt/ versocht: Dat dese Getuygen mochten weg-gaen, alsoo de sijne daer gekomen waren. Maer den Lord Steward antwoorde: dat d'eene tegen d ander mosten geconfronteert werden. Hier op quam Thomas Boney en andere van sijn Getuygen voor den dagh/ die eerst tegens Dugdale wierden geëxamineert/ en daer na tegen Dr. Oates geconfronteert/ die als-doen een pertinent verhael dede/ hoe den Lord Stafford de Commissie in Juny had ontfangen/ en produceerde een Copy van sijn Depositie; waer over veele woorden vielen/ en hy Lord Stafford sprack veel tegen 't Lager-huys/ dog vallende weder op Dugdae/las sijn Depositie/by de Rechters van 't Landt aen den Raedt gesonden: hy vraegde Turberville/ of hy sijn Verhael van stuck tot stuck wilde goet doen? Hy antwoorde/ Ja. Waer op 2 Personen affirmeerden: dat sy met Mylord Stafford in Vranckrijck hadden geweest, maer noyt Turberville hadden gesien. En soo scheyden de Heeren tot den 13/ als wanneer den Lord Steward den Gevangen voorhield/ 't geen tot die tijdt tot sijn defentie tegens des Konings Getuygen hadde geseyt: en doen quam den Lord Powis Botteliet binnen/ en getuygde: Dat hy meer als 40 mael in Turbervilles compagnie was geweest, die aen hem hadde geseyt, dat hy niet en geloofde, dat den Lord Powis of eenige van de gevangen Lords in den Tour in 't Verraet geëngageert waren, en dat hy (Turberville) niet van 't Verraet wist; daer by voegende, dat'er nu geen Handel goet was, als het Aenbrengen. Den Lord Stafford vraegde Oates/ of hy Rooms was? Daer op den ander antwoorde/ dat hy soude goet maecken 't geen sijn Getuygenis inhield, en niet anders. En soo vielen oock eenige woorden met Turberville. Sr. William Jones produceerde het Boeck van den Raedt/ of den Gevangen sigh daer van wilde dienen, die aen Dr. Oates versocht/ dat hy hem een van de Brieven wilde vertonen. Waer op den ander antwoorde/ dat hy meynde een van sijn Brieven te hebben, maer dat het niet seecker wist. 't Welck den Lord in hevige Woorden dede uytbersten/ seggende: Dat Oates geen Christen, maer een Duyvel en een Fielt was, appellerende aen 't Lager-huys, aen Godt en de Menschen, en dat hy God bad, dat hy (Oates) voor sijn eynde noch leetschap mocht hebben: Hem voorwerpende/ dat hy arm was, en dat door dese wegh sijn fortuyn socht te maken. Doch Oates repliceerde/ dat hy voor sijn Verhael en een gevangen Jesuyt 350 Ponden hadde gehad, maer dat hy die al gespendeert had. En alsoo den Lord Stafford voornamentlijck insisteerde/ dat Dugdale een Schelm was, diens geselschap hy altijt gemijd had: Soo

wiert William Hampson ingeroepen/ welcke seyde/ dat hy tot den Lord Ashtons den Lord Stafford en Dugdale dickmael te samen had gesien. 't Selve getuygde noch een ander. Ja tegendeel verklaerde eenen Mr. Booth / dat hy kende Robinson (een Getuygen van den Lord Stafford) dat het was een Persoon van leugenachtigh en gedebaucheert Leven: 't Welck den Lord Manfild affirmeerde. En soo verklaerden verscheyde tegen d'andere Getuygen van den Lord Stafford; ja eenen Simon Hits seyde/ dat de Hofmeester van den Lord Bellasis hem 700 Ponden had aengeboden, om Dugdale te verraden, en tegens hem te sweeren. En hier op scheyde 't Hof tot den 14.

Doch op dien dagh weder vergadert zijnde/ seyde den Lord Hoogen Steward tegens Stafford: Wy zijn nu hier, om te horen wat gy voor uw selfs hebt te seggen. Den Lord Stafford antwoorde: Dat hy noch 3 materiale Getuygenissen had, meer als hy de voorgaende avont had genoemt. Waer op Sr. William Jones seyde: Dat soo de Getuygen ter saecke iets souden seggen, dat men haer dan mocht horen, maer soo 't alleen een repetitie soude wesen, dat het maer meer tijdt soude wegnemen, en dat'er bereyts 5 dagen gespendeert waren; doch dat hy de Getuygen soude noemen, en de saecken, die sy souden seggen, dat men dan daer niet tegen soude wesen. Waer op den Lord Stafford sijn 3 Getuygen noemde / om de Getuygen invalide te maecken. Mr. Dale wierdt ingeroepen / en gevraegt / of Dugdale hem Geld had geboden, om te sweeren? Hy seyde / Neen. Den Lord Steward vervolgde: hebt gy oock gehoort, dat hy 't aen iemant anders heeft gedaen? Hy seyde/ Neen. Den Lord Stafford seyde vorder: Dat hy was bericht, dat'er een saeck, de Wet aengaende, was, en versocht, dat sijn Raedt daer in mocht spreecken: Hy maeckte vervolgens eenige exceptien over 't gene was geseyt den 20 en 21 September/ lesende alles uyt een Papier. Hy appelleerde aen de Lordschappen en de gantsche Werelt / of'er oyt een Wet was geweest, om de Gevangens te houden van 't eene Parlement tot het ander: Ten 2, dat'er geen Hofs Acte was geallegueert, maer alleen geseyt waer mede hy beschuldigt was: Ten 3, dat het geen rechte Getuygen waren, alsoo om Geld wilden sweeren: En ten 4, dat sy wel een generael Verraet hadden bewesen, maer niet wat hy gedaen had. Vorder vallende op een Persoon uyt Staffordshire / seyde: Dat die een actief Man was tegens den Koningh, en malitieus tegens het Gouvernement, soo als men te Landewaert seyde. Sr. William Jones antwoorde daer op: Dat hy alleenig sprack uyt horen seggen, maer dat men iemant soude brengen, die uyt ware kennisse sprack. En doen verklaerde een van de Lords / dat het een eerlijck Man was. Den Lord Hoogen Steward vraegde aen die van 't Lagerhuys de Beklaginge manieerden: Of sy vaerdigh waren, om over de Poincten, volgens de Wetten, te argumenteren? Sr. Jones seyde/ Ja, soo hare Lordschapden dat nodig oordeelden. Dan de Lords keerden na haer Huys / om te overleggen / of men den Lord Stafford soude toestaen sijn Raedt te laten spreecken/ en de Poincten te bepleyten. Den 16/ na dat de Proclamatie tot stilswygen

was

was geschied/ vraegde den Lord Hoogen Steward aen Stafford: Wat hy vorder tot sijn eygen defentie had te seggen? Waer op hy eenige Papieren voor den dagh haelde/ en die met een gants flauwe Stemme las; verbolgens/ gelijck hy meer gedaen hadde/ appelleerde hy tot de Lords en de Communs/ protesterende van sijn onschult. In de Papieren waren de selve Poincten/ aengaende de Wet/ welcke by hem des Saturdags te voren waren bygebracht/ particulierlijck/ dat men hem gedurende 3 Parlementen had beschuldigt, en niet te recht gestelt. 't Hof sijne redenen hebbende gehoort/ keerde weder na Huys/ om de selve te bedebatteren: dit duurde langh/ doch eyndelingh wierdt goet gevonden/ dat men een eynde soude maecken: En alsoo quam het Lager-huys den 17 voor het Hooger-huys/ en begeerde recht tegens den meergeseyden Lord Stafford: Waer na ten twaelf uren een complete Vergaderinge van het Hof zijnde/ soo sprack den Lord Steward haer in deser voegen aen: Mylords, gy behoort groote sorge te dragen in uw oordeel te geven over de saecken raeckende William, Vicomte Stafford, die nu voor de Barr staet beschuldigt, alsoo de oogen van de gantse Natie op uw zijn geslagen, en de Rechters van 't Landt hare opinie omtrent de selve hebben gegeven. Als doen wierden de Stemmen geupt/ namentlijck/ of hy Vicomte schuldig was aen hoog Verraet of niet/ en waren 54 van ja/ en 32 van neen: 't welck gedaen zijnde/ hebben de Lords en de Communs haer weder na haer eygen Huysen begeven; van waer de Lords nochmaels gekeert zijnde in 't Hof/ heeft den Lord Steward de Sententie gepronuncieert/ gelijck als volgt.

Mylord Vicomte Stafford.

HEt gene dat uw Lordship heeft gesegt in 't Arrest van Sententie, is by de Lords gevonden, genomen hebbende behoorlijcke consideratie, te zijn van geen belangh: 't Is geen wesentlijck gedeelte van 't Examen, dat de Gevangene sijn Hand voor de Banck soude opsteecken; in alle de Registers vind men niet, dat 't et geschied is: 't Eenigste gebruyck is alleenlijck, om 't Hof aen te wysen wie den Gevangen is; en als dat blijckt, dan procedeert het Hof dickwils tegens hem, al weygert hy sijn Hand voor de Banck op te steecken; en daerom de nalatigheyt van die Ceremonie in dese saeck, is geen wettige exceptie, als alle de Rechters verklaert hebben.

Belangende de provisos in de Statute, gemaeckt in 't 13 Jaer van dese Konings Regeeringe, haer Lordships vinden 't in geen manier geappliceert in dese saek, voor so veel de proceduren tegens uw Lordship niet gegrond zijn op dese Statute, maer op de 25 Statute van Eduard de III. En al hadden de proceduren gegrond geweest op de laetste Statute, d'Articulen daer in konden uw Lordship geen dienst gedaen hebben.

Mijn werck daerom, dat noch te doen staet, is heel treurig, want ick hebbe alsnoch noyt de Sententie des Doodts op iemant gegeven, en ben geheel bedroeft, dat ick met uw Lordship moet beginnen. Wie

Wie soude gedacht hebben, dat een Persoon van uw qualiteyt, van soo noble extractie, soo considerabel gegoed, gezegent door de fortuyne, die soo veel heeft uytgestaen in de laetste tyden, soo geinterresseert in de preservatie van 't Gouvernement, soo veel geobligeert aen de moderatie van de selve, en persoonlijck soo veroblige ert aenden Koningh en sijn Royale Vader, voor haer particuliere gratie voor uw, oyt sigh selfs engageren soud in soo Duyvelsse Conspiratie, als toe te leggen den Koning te vergeven, den Staet te ruïneren, 't omkeeren van de Religie, en, soo veel als in uw lagh, de destructie van alle de Zielen en Lichamen in de drie Natien.

De Beschuldinge van 't Huys der Gemeente begrijpt geen minder Crimen, en van dese Crimen hebben haer Lordships uw schuldig gevonden.

Dat'er geweest is een generale desperate Conspiratie van de Papisten, en dat de Doot van den Koning continuëlijck is geweest een van de principaelste oogmercken derConspirateurs,is nu baerblijkelijk,sonder dat iemant daer aen kan twijffelē.

Wat was de meening van alle die Tractaten, welcke gedivulgeert wierden omtrent 2 Jaren geleden, tegen den Eed van Allegiance, in sulck een tijdt, wanneer geen Mensch van sodanige controversie droomde? Wat was de meening van Vader Conyers Sermoen op dit subject, dan alleenlijck,dat daer was een demonstratie van yver, soo sy het noemden, voorgenomen tegen 's Konings Persoon; dan de scrupelen, resulterende uyt den Eed, verhinderde het eenigsins.

Tot wat eynde waren alle de Correspondentien met Uytlanders? Het collecteren van Geld by de Vaders, soo uyt als thuys? Wat was de meening haer selven te gouverneren en schicken na d'Advysen van Parijs en St. Omer? En hoe sullen wy den Brief uyt Yrland uytleggen? versekerende de Vaders hier, dat alles daer insgelijckx paraet was, soo dra als de slag gegeven soude zijn.

Twijffelt nu iemant hoe Londen verbrant quam,of door wat middel den Rechter Godfrey viel? Is 't niet blijckelijck by dese instantie? En dit is den dollen yver van sommige grootgaende Papisten, en resolveren, niets sal nagelaten werden tot avancement van de Roomsse saeck, al soude het by Vuur en Swaert zijn.

Mylord, soo als het Complot in 't generael onwedersprееckelijck is, soo is uw Lordships deel al te blijckelijck. Wat gy tot Parijs dede, en continneerde te doen tot Tixal in Staffordshire, bewijst een opgenomen intentie tegen den Koning: En wat gy tot Londen seyde van *honest will*, bewijst,dat gy kennisse had van de Conspiratie tegens het Leven des Koninghs, dat hier voortgeset wierd. In dit alles was een groot gedeelte van malitie; want uw Lordship op een tijdt noemden den Koning een Hereticq en Verrader Gods; en op een ander tijt lasterde gy den Koning, om dat hy sijn gratie t'onrecht bestede, recompenserende Verraders en Rebellen.

En dus siet gy, dat daer de wyse Man van voorseyde, op uw gekomen is: ***Vloeckt niet den Koning, neen niet in uw Herte, want de Vogelen in de Lucht sullen het openbaren, en al dat Vleugelen heeft sal de saeck ontdecken.***

Drie dingen wil ick uw Lordships consideratie recommanderen. Ten eersten, uw

uw Lordship siet hoe het Godt belieft heeft uw soo ver te laten aen uw selven, dat gy gevallen zijt in de Strick en Put, en in die selve Put, die gy voor andere delfde. Considereert daerom, dat God Almachtig noyt eenig Mensch verliet, ten zy hy hem eerst verliet.

Ten anderen, denckt wat beter daer van, als gy tot noch toe gedaen hebt, wat voor een slag van Religie dat het is, in de welck de blinde giften mogelijck zijn geweest, om u te leyden in so groote ruïne en destructie, als uw nu over 't hooft hangt.

Ten laetsten, bidde ick uw Lordship te consideren, dat ware Bekeeringe noyt te laet komt: Een devoot penitentiael leetwesen, gevoegt met een ootmoedige en openhertige confessie, is van groot vermogen en wercking, beyde met Godt en de Menschen.

Daer zijn eenige kortelings geweest, welcke weygerden Godt de Eer te geven wegens Sijn Rechtvaerdigheyt, in 't bekennen van hare Crimen, daer over sy gecondemneert waren, de welcke onderrecht waren te geloven, dat het een doodelijcke sonde was die Crimen in 't publijck te bekennen, van welcke sy in 't heymelijck geabsolveert zijn; en soo hebben sy niet gederft God de Eer te geven, dat sy andersins gedaen souden hebben.

God verhoede dat uw Lordship op formalisatien soude staen. God verhoed, dat uw Lordship gevonden soude werden onder het getal van die arme en bedrogen Zielen, welck het eerst, dat haer ontwind, de dood selve is.

Lichtelijck dat uw Lordship niet veel estimeert de Gebeden van die gene, welcke gy lang onderricht zijt te misnoemen Hereticqs; dan of gy 't doet of niet, ick ben om uw Lordship te verseeckeren, dat alle de Lords hier, en die uw gecondemneert hebben, noyt sullen ophouden voor uw te bidden, op dat het eynde van uw leven Christelijck en Godvruchtigh magh wesen, hoe Tragedieus 't selve oock is, om uw derwaerts te brengen.

En nu Mylord, dit is de laetste mael dat ick uw Mylord noemen kan, want de naeste Woorden, dien ick spreken sal, uw sullen beschuldigen.

De Sententie van de Wet is, en dit Hof approbeert het.

Dat gy gaet na de plaets waer gy van daer quam; van daer moet gy gesleept worden op een Horde ter plaetse van de Executie: Als gy daer gekomen zijt, moet gy opgehangen werden aen de Neck, maer niet tot dat gy dood zijt, want gy moet levendigh afgeruckt werden; uw Mannelijckheyt moet afgesneden werden; uw Ingewant uytgeruckt, en voor uw Aengesicht in 't Vuur geworpen; dan moet uw Hooft van uw Lichaem gescheyden worden, en uw Lichaem in vier quartieren gedeelt, en dese zijn ter dispositie van den Koning.

God Almachtig zy uw Ziel genadig.

Daer op brack den Lord Steward sijn witte Stock/ en den Gevangen wiert weder na sijn plaets gebracht. Sijn Majesteyt liet sigh eyndelijck bewegen/ om hem alleen te laten onthoofden/ en wierdt den dagh daer toe op den 8 Januarij

nuary 1681 vast-gestelt. Ondertusschen den een en d'ander by gem. Lord komende/ soo wierdt van sijn Vrienden 't Hooger-huys aengediend/ dat hy gereet was om 't gene dat hy van 't Complot wist/ te ontdecken: Invoegen hy daer voor gebracht zijnde/ met de Tranen in d'Oogen de volgende Woorden sprack.

WY hebben lang in hoop geweest van te sien verandering in Religie, dan hebben groote swarigheden daer in ontmoet. Ick ging nevens andere na Breda by den Koning, en presenteerde hem 100000 Ponden wegens de Roomsse, soo hy wilde wegnemen de pœnale Wetten, tegens haerlieden gemaeckt. Dat, na dat den Koningh in 't Rijck gekomen was, den Lord Oxford in 't Huys proponeerde het nemen van de Eeden van Allegiance en Supremacy, 't welck niet door en wilde. Mylord Bristol proponeerde een nieuwen Eed, welcke my in 't eerste wel geviel, maer daer na disapprobeerde. Na dese bracht een ander een andere Bil in, waer tegens den Heer Cancelier Hyde sigh opposeerde, en seyde, indien 't selve passeerde, soo mocht den Koningh een Paepse Priester Bisschop van Londen maken. Ick offereerde eenige Propositien aen Mylord Cancelier in sijn Huys tot Kensington, en 3 a 4 malen aen een ander: En om 't lange Parlement te dissolveren, daer van sprack ick tegens Mylord . . . . den welcken seyde, niet te twijffelen, of daer soude groote advantagie zijn, indien den Koning in 't leven bleef, en de pœnale Wetten afgedaen konden werden, dan soud'er hope zijn tot het stabileren van onse Religie. Verder protesteerde hy van 't Complot niet meer te weten.

Maer 't Hooger-huys oordeelende/ dat sulckx niet genoegh was/ sond hem weder na den Tour: Invoegen dat hy op den 8 January/ tusschen 11 en 12 uren 's morgens/ op een Schavot op Towrhill wierdt onthooft; doch dede echter voor sijn doodt de volgende Aenspraeck aen 't Volck.

De laetste Woorden van William Howard, Vicomte Stafford.

BY toelating van Godt Almachtigh ben ick desen dagh alhier gebracht, om den Doot te sterven, als of ick schuldig was aen hoog Verraet. Ick protestere waerlijck in de tegenwoordigheyt van den Eeuwigen, Almachtigen en Alwetenden Godt, op mijn Ziele Zaligheyt, dat ick daer van soo onschuldig ben, als eenigh Man kan wesen, en dat ick de minste gedachten niet gehad hebbe tot die misdaden, waer mede ick beswaert werde.

Ick bekenne, dat het is een singuliere gratie van de Heylige Drie-eenigheyt, van my soo veel tijdt te geven, om my te bereyden voor de Eeuwigheyt: Ick hebbe so goeden gebruyck van die genade niet gemaeckt, als ick wel behoort hadde, ten deele veroorsaeckt, om dat mijn gedachten soo niet hebbe gerecolligeert, als wel gedaen konde hebben; oock om dat niet alleen mijn Vrienden, maer oock mijn Vrouw en Kinderen voor eenige dagen verboden is my te mogen sien, als alleen in presentie van een van mijn Wachters: dit heeft my groote moeyelijckheyt ver-

oorsaeckt, maer hope dat Godt, door Sijn grondelose Barmhertigheyt, my mijne onvolmaecktheyt sal vergeven, en mijn goede meninge aennemen.

In de tijdt van mijn gevangenis heb ick menigmael overdacht, wat doch de grond-oorsaeck van mijn Beschuldiging mocht zijn, om dat ick by my selven geen schult konde vinden, ja geen gedachten daer toe gehad hadde, en ick kan niet geloven dat het op eenige andere grond is, als dat ick Papist ben. Ick heb geen redenen van beschaemt te zijn over mijn Religie, want het raeckt niet anders als de ware aenbidding van God, gehoorsaemheyt tot den Koning, en behoorlijcke onderwerpinge van de tydelijcke Wetten van den Koning: En ick onderwerpe my aen alle d'Articulen des Geloofs, die in de Cathol. Kerck geleert en geloost werden, gelovende dat die meest over een komen met Gods Woort: En vermits het soo menigmael is tegen gesproocken, dat de Kerck sustineert, dat Souveraine Princen, by den Paus geëxcommuniceert, by hare Onderdanen mogen werden afgeset of vermoort, soo is my, aengaende het vermoorden van Princen, geleert, als een Poinct van 't Geloof in de Cathol. Religie, dat sodanige Leere, van Koningen te vermoorden, is een Duyvelsse Leere, gruwelijck en vervloeckt, contrarie Gods Wet, van de Natuur en van de Natien; ick vervloecke en verlochene die van herten. En aengaende de Leere van Koningen af te setten, is contrarie de fondamentele Wetten van dit Koninckrijck, injurieus aen de hooge Macht, en consequentelijck soude sulckx in my zijn, of in iemant anders van des Konings Onderdanen, Godloos en verdoemelijck. Ick geloof en belyde, dat daer is een God, een Zaligmaker, en een Heylige Cathol. Kerck, van de welcke (door de genade en goetheyt Godts) ick sterf als een Lidmaet.

Tot mijn groot en hertelijck berouw en leetwesen heb ick mijn Godt op menigerhande wyse vertoornt door groote Sonden, maer dancke Sijn Majesteyt ootmoediglijck, dat het door dese dingen niet en is, waer mede ick beschuldigt werde.

Alle de Leden van yder Huys hebben de vryheyt, om aldaer te proponeren wat sy oordeelen dienstig te zijn voor 't Rijck; soo heb ick oock geproponeert wat my goet dacht; 't Huys is den oordeelder, of het bequaem of onbequaem is: En ick vermeene noyt eenig ding voortgebracht te hebben, dat daer voor onbequaem is geoordeelt, of tegens de Wetten en Coustumen van 't Parlement; want indien ick sulckx gedaen had, soo souden de Lords (gelijck sy vermochten) my op d'een of de ander wyse gestraft hebben; sulckx dat ick daer in voor God niet schuldig ben.

Men spreeckt heel veel van Indulgentien, Dispensatien, Vergiffenis aen Moordenaers, Rebellen, Leugenaers, Meynedigers, en die diergelijcke dingen gedaen hebben, gegeven te zijn by de Kerck; maer ick belyde by desen, in de tegenwoordigheyt Gods, dat ick noyt geleert hebbe, noch gelooft, noch gepractiseert eenige van alle die dingen, maer altoos gesustineert het contrarie; en dit spreeck ick sonder eenige æquicovatie of reservatie. En voorseecker, indien ick schuldig was, ick voor my selven, of dat ick iemant wist of kende, die schuldig was, wie het oock mocht zijn, aen eenige van sodanige misdaden, als waer mede ick beschuldigt wer-

de, soo soude ick niet alleen de grootste Geck van de Werelt zijn, maer een puur dol Mensch, en soo ondeugend als iemant van dese, die my nu soo valschelijck beschuldigt hebben, en schuldig zijn aen mijn eygen dood, 't welck een seer sware en hatelijcke sonde is. En alhoewel ick onlangs gebracht wierde voor de Bar van de Lords, soo heb ick echter groote redenen te geloven, dat ick voor d'eerste reyse gebracht ben geweest, om op de proef te stellen, op het vertrouwen, dat, om mijn Leven te salveren, ick een groote ontdecking soude geven; en seecker, ick soude soo gedaen hebben, indien ick eenige kennisse van eenig quaet desseyn gehad hadde, of van eenig onwettig Complot, sonder eenige exceptie: maer indien ick 1000 Lichamen had, soo woude die liever alle verliesen, als my selven of iemant anders valschelijck te beschuldigen; en soo ick van eenig Verraet geweten had, en op dese manier sulckx ontkende, als ick nu doe op mijn Zaligheyt, soo soude ick geen hoop hebben van zalig te werden, 't welck ick echter nu hebbe door de Verdiensten van Jesus Christus.

Ick bidde dat Godt sijn Majesteyt wil zegenen, die mijn wettige Koningh en Souverain is, die ick, volgens de Goddelijcke en Menschelijcke Wetten, gehouden was te obediëren: En ick ben verseeckert, dat geen Machten op der Aerde my wettelijk konnen toestaen, of aen iemant anders, van mijn hand tegens den Koning op te lichten, noch tegens sijn wettige Authoriteyt; en houde het daer voor, dat de constitutie van 't Gouvernement van dit Koninckrijck, d'eenigste wegh is om in vrede en rust te blyven, dat God lang wil laten continuëren.

Ick houde een Moort voor een horrible saeck, en hebbe altoos soo gedaen; en belyde ernstelijck, dat indien ick my selve in dese tijdt konde bevryden, en oprechten sodanigen Religie als ick wilde, en wat voor Regeringe ick wilde, en my selven soo groot maecken als ick wenschte, en dat door de dood van iemant van die Gesellen, die door haer vals sweeren veroorsaeckt hebben, dat ick op dese plaets gekomen ben, daer ick nu sta; soo seer haet ick de Moordery en oorsaeck te zijn van eens Menschen dood, hoe veel te minder soude ick willen oorsaeck zijn van de dood van mijn Koning, dien ick acht te wesen soo goedertieren Koning, als oyt voor desen alhier, of in eenige Landen bevonden is, en onder wiens Regeringe het Volck haer vryheyt genieten kan, sodanig als ergens een Volck gedaen heeft: En soo Godt gelieft hem in 't leven te laten, en voorspoet te geven, soo ick altoos gewenscht en gebeden hebbe, soo verseecker ick my, dat hy en alle sijn Rijcken soo voorspoedig sullen zijn als oyt eenig Volck geweest is, dat ick God bidde te willen geven.

Ick bidde ootmoedig om vergiffenis aen den Almachtigen en Alderbarmhertigsten Godt van alle de groote Sonden, die ick oyt of oyt tegens sijn H. Majesteyt gedaen hebbe. Ick weet, dat hy niet en begeert de dood van een Sondaer, maer dat hy sig bekeere en leve. In welck vertrouwen ick hope, als wetende, dat Hy noyt een gebroken hert sal verachten. En hoewel ick sulcke verbryseling in mijn hert noyt gevoelt hebbe, als ick wel wenschte, so hebbe doch 't selve soo veel ick kan, en twijffel niet of God sal de goede wille aennemen. Ick

Ick versoecke, dat alle 't Volck my wil vergeven alle 't ongelijck, dat ick haer mocht gedaen hebben in eenige saecken, 't zy willens of onwetende; en ick vergeve van herten een iegelijck, die my verongelijckt heeft; vergeve oock van gelijcken dese Meynedigers, die my hier toe gebracht hebben, door haer vals sweeren.

Ick verklare nu op mijn Dood en Zaligheyt, dat ick noyt een eenigh woort gesproocken hebbe, noch tegens Oates noch Turberville, noch hebbe haer noyt met kennis gesien, als by mijn Examinatie; en aengaende Dugdale, ick hebbe noyt van eenige dingen met hem gesproocken, als van een Voetknecht, en was dan noyt alleen met hem: Alle de straffen, die ick haer wensche, is, dat sy berouw mogen hebben, en bekennen het quaet en ongelijck, dat sy my gedaen hebben, en dan sal blijcken hoe onschuldig ick ben; God vergeeft het haer. Ick vertrouw, dat het Godt believen sal de waerheyt in 't korte aen 't licht te brengen, op dat gy en al de werelt moogt sien wat ongelijck my gedaen is.

Ick vertrouwe, dat ick hebbe doen blijcken, dat ick een Conscientie hebbe, want soo ick'er geen hadde, so soude ick seeckerlijck mijn leven gesalveert hebben, van my selven schuldigh te erkennen; want ick soude mijn Conscientie qualijck handelen, door dien ick my selven soude werpen in de eeuwige duysternis, door het stantvastig ontkennen in de uure van mijn dood, geen kennis te hebben van 't geen waer mede ick beschuldigt ben.

Soo veel hebbe ick geseyt, om mijn Conscientie te bevryden, en neem het op mijn Zaligheyt, dat al wat ick hebbe waerachtig is.

Ick sal maer weynig van mijn Examen seggen, en of 't alles geschied is volgens de bekende Wetten, daer van kan ick, als te grooten Party zijnde, niet veel seggen; soo niet, God vergeef het haer, die daer oorsaeck van zijn.

Mijn Rechters waren alle eerlijcke Luyden, die oock alle soo seer verbonden waren, om na recht en gerechtigheyt te oordeelen, als of sy waren onder Eede over 't gene wettig bewesen was, en niet anders te stemmen, als sodanig sy in haer Concientien gevoelden en overtuyght waren; en soo iemant van haer anders gedaen heeft, God wil het haer vergeven, gelijck ick van herten doe.

Ick sal eyndigen met een hertelijck Gebed voor de welstant van sijn Majesteyt, dat hy magh genieten alle prosperiteyt en heyl, in dit en in 't toekomende leven, en sijn Volck regeeren na Gods Wetten en Instellingen, en dat het Volck gevoelig magh zijn over de zegeningen, die God Almachtigh haer soo miraculeuselijck gegeven heeft, en haren Koning gehoorsamen, volgens haer plicht. Ick bidde Godt om vergiffenis, met een vernedert hert, over alle mijne Sonden, die ick tegens Sijn Heylige Majesteyt gedaen hebbe, verhopende door de Verdiensten en Dood van Jesus Christus de eeuwige geluckzaligheyt te verkrijgen, in wiens Handen ick mijn Ziel beveele, vergiffenis biddende aen een iegelijck, die ick misdaen hebbe, en vergevende van herten die my verongelijckt hebben.

Ick bidde, dat Godt niet en wil wreecken mijn onnosel Bloed aen dese Natie, noch aen die geen die daer oorsaeck van zijn. Ick affirmere met mijn laetste adem

mijn onschult, en verhope, dat de Almachtige, Alsiende en Rechtvaerdige Godt my daer na richten sal.

De selve was door een Jesuyt voor hem opgemaeckt / en las hy die uyt een Papier. Doch al schoon uyt de geheele Rechtvordering sijn schult bleeck / soo wilden de Roomsse echter niet toestaen / dat hy wegens die saken culpabel was / maer oordeelden hem eer als een / die voor 't Roomsse Geloof had geleden.

Wy hadden gedacht dit Jaer van Schotlandt niet meer te spreecken / doch wy konnen echter niet laten om aen te roeren / dat den 21 December eenen Jacob Skein / Archibald Steward en Jan Potter tot Edenburg / om de bewuste oproerigheden / zijn opgehangen.

Jemant sal licht verwondert zijn / dat wy tot noch van 't Verraet in Yrlandt niet meer hebben gerept ; doch dewijl die saeck eerst ten principale in 't naeste Jaer by 't Lager-huys is ondersocht / sullen wy voor dees tijdt daer niet meerder van spreecken.

Wy hebben laetst van Tanger geseyt / dat'er een Stilstant tusschen die Stadt en de Mooren was gemaeckt ; doch alsoo de selve den 25 September expireerde / sond den Alcaide van Alcazar eenen Hamet aen d'Engelsse / om haer daer van te verwittigen / en begon weder vyandtschap tegens haer te plegen. Eenige dagen gingen'er deur / dat de Moren niet anders en deden / als sig van eenige Posten te verseeckeren op de Gronden van de Forten Pole en Monmouth : maer d'Engelsse bemerckende / dat de Moren haer daer wat te dicht lagen / besloten een Uytval te doen / om hun van daer te verjagen / en een Retrenchement aldaer op te werpen ; daer toe wierden 4 Bataillons Infantery en eenige Cavallery gecommandeert / welcke soo wel haer plicht waer namen / dat d'Engelsse Arbeyders dit dien dagh noch soo verre gereed kregen / dat'er 500 Man in konden logeren / en wierdt het selve toen onder 't Commando van den Lt. Colonel Sackville gelaten. Den eersten October deden d'Engelssen een andere Uytval / gelijck oock den dagh daer aen / en voltoyden toen niet alleen haer Wercken / maer verjaegden de Moren oock uyt sommige van haer Linien : doch alsoo dit maer alleen geschied was / om het Retrenchement op te maken / wierden de selve weder verlaten ; en daer op namen de Moren gemelde Linien weder in besit : verscheyde Engelsse Heeren en Volontairen / en daer onder de Grave van Pleymuyen en den Lord Mordant / queten sigh hier seer deftig. Maer de Moren / hier over verstoort / brachten daer op noch meer Volk voor de Plaets / soo dat d'Engelssen niet alleen geen Uytvallen meer dorfden ondernemen / maer oock van haer seer eng ingesloten wierden: sy begonden daer op dit Retrenchement / dat op 't Fort Pole lag / te ondermijnen ; doch den Engelssen Gouverneur / Sr. Palmes Fairborn / haer Wercken willende besichtigen / wierdt sodanig door een Kogel getroffen / dat daer van quam te overlijden. Den Lt. Colonel Sackville kreeg toen 't Gebied in handen ; en dese bemerc-

ken-

kende / dat sonder dit Retrenchement de Stadt verloren was / besloot daer op weder een Uytval te laten doen: de selve geschiede oock den 6 November / met 1500 Man te voet en 300 te paert / waer onder sigh 200 Spaensse Ruyters bevonden / die korts te voren tot hulp van de Plaets gekomen waren: gemelde Spaensse met de Bootsgesellen hadden de Voortocht; doch al schoon men by nacht uyttrock / kregen de Moren daer de weet van / en dewijl sy by de 20000 Man sterck waren / pasten sy over-al wel op: het Gevegt was dieshalven ruw en bloedig; doch na dat het selve omtrent 6 uren geduurt had / en d'Engelssen bevonden / dat sy brave Soldaten waren / mosten de Moren uyt haer Linien wijcken / en wierden meer als een uur van d'andere vervolgt: van haer sneuvelden'er wel by de 2000 / en van d'Engelssen 300 / welcke 4 Stucken Geschut en 5 Vaendels kregen. Dit was waerlijck een groote Victorie voor d'Engelssen / want sy slechten niet alleen alle de Trencheen van de Moren / maer nootsaeckten haer oock / om op goede Conditien een Stilstant met haer te maken / gelijck op de volgende Conditien geschiede.

1. DE liberteyt te hebben van onse vorige tyden, om Vee en Schapen te mogen weyden, en so die Gront niet seer bequaem is, so sullen wy de Velden van Out Tanger mogen gebruycken, mits betalende eenige kleynigheden aen de Moren, om na de selve te sien; en sal den Capiteyn van 't Velt sigh obligeren, om te versorgen, dat het selve getal van Beesten wederom kome, dat aen iemant van sijn Guardes gelevert sal zijn.

2. Met des voorsz. Capiteyns Tekens de vryheyt te hebben van 't Velt en Land tot de Jacht en ander vermaeck, als mede om Brandhout te kappen.

3. De Plaets Maendelijck met 100 stuckx Beesten, 200 Schapen en soo veel Gevogelte te voorsien, als sy goet vinden of van doen sullen hebben, alles voor een redelijcke prijs; oock de vryheyt te hebben, om langs den Oever te visschen, soo wyd als Out Tanger is.

4. Vryheyt om uyt te graven soo veel Steenen als nodigh sullen zijn ten dienste van de Moulie; en dit alles voor de Somme van 100 Stucken fijn Laken, 120 Tonnen Buskruyt, en 200 Canon-Kogels en Sloten aen de selve te geven. Sullende de Vrede duuren voor den tijdt van soo veel Jaren als 't den Gouverneur belieft; en als den Koning een Ambassadeur send, soo sal het t'eenemael in sijn keur staen, om de Vrede te continuëren of den Oorlog aen te gaen.

Tot verwondering en verschricking van gants Europa vertoonde sigh in 't laetste van dit Jaer een geweldige Comeet-Sterre: wy sullen nu niet bedisputeren of de selve uyt natuurlijcke oorsaecken voort komen / gelijck sommige willen / of dat het bysondere Roeden van Godt de Heere zijn / gelijck het algemeen gevoelen is; soo veel is'er echter af / dat men den meesten tijdt heeft gesien / wanneer sigh sulcke Teeckenen vertoonden / dat daer op of Water-nood / dieren Tijdt / Pest / Oorlog / Brand / Aertbeving / verandering van Regeering / of

of doodt van grootte Heeren is gevolgt. Ged. Staert-sterre vertoonde sig eerst
den 26 November / en wierdt toen tot Straetsburgh het aldergrootste gesien/
staende 4 Graden van de Spica Virginis en 2 Graden van de Ecliptica/ tegen
't Zuyden. Den 28 dito sagh men die oock tot Dresden / tusschen de Corvus
en de Spica Virginis/ doch de Staert was/ om de menigte Wolcken/ niet heel
wel te onderscheyden. Den 29 verliep hy wat/ soo dat men toen sijn Staert op
36 Graden kon oordeelen. Den 30 vertoonde hy sig 's morgens ten 5 uren / in
't Zuyd-Oost ten Oosten / oock in Hollandt / staende 6 Graden over den Hori-
sont/ in 21 Graden van de Wage/ en 3 en een half van de Spica Virginis ; sijn
streeck hield hy als-doen na 't Zuyderlijck America / na de Eylanden tusschen
Oost-Indien en Africa/ en na de stille Zee tusschen Asia en America.

Na dien tijdt was hy voor 14 a 16 dagen wegh / en het is geloofflijck/ dat hy
dat Gedeelte heeft omgelopen / wijl men op den 21 December / 's avonts ten
5 uren/ eerst in 't Westen een helder Licht / als een Staert / sagh ; 't welck al-
lengskens hooger komende/ soo vertoonde sigh den 26 December/ wijl het als-
doen seer bequaem We'er daer toe was / een soo lange Staert / dat men na de
observatien / die daer van gedaen zijn / oordeelde / dat hy het vijf de deel van het
Firmament in had / want hy was 68 Graden lang / en elcke Graed werdt op
1000 mijlen gereeckent : de Sterre / die onder was / was niet grooter als een
gemeene vaste Sterre / soo dat men de selve in 't eerst nauw konde sien : sijn
Staert / wiens begin van de Sterre omtrent den Horisont stond / streckte sigh
van 't Zuyd-Westen na 't Noord-Oosten / en besloegh byna de hoogste top van
de Lucht : de Staert was klaer / doch bleeck / soo dat men de vaste Sterren/
die daer onder waren / wel konde beschouwen / hoewel de Mathematici oor-
deelden / dat de selve als een Oven stond / die Vlammen uytgaf : Omtrent ses
uren 's avonts quam hy gemeenlijck op / doch verdween ten 10 of 11 uren des
nachts : de Sterre stond als-doen van de heldere Sterre in de Lier 46 Gra-
den / van de Staert van de Swaen 50 Graden / en van de Hals van 't Paert
Pegasus 55 Graden / doch de Staert streckte sig opwaerts na Cassiopeia / ne-
vens 't Hert van den Adelaer/ en de Zuyderlijcke Vleugel van de Swaen ; hy
roerde de syde van den Dolfijn/ en sijn hoogste spits of uytterste eynde quam tot
aen de hoeck van Andromeda. Drie dagen gingen'er toen we'er voorby/ sonder
dat men iets van beduyden konde sien/ maer den eersten January vertoonde hy
sigh weder 11 Graden 15 Minuten van 't Hert des Adelaers / 39 Graden van
de Lier / en oock soo veel van de Hals van Pegasus / soo dat hy doenmaels wel
11 Graden verlopen was ; sijn Staert was echter weynig vermindert / maer
bestont noch wel uyt 67 en een halve Graed/ omtrent de Cassiopeia. 's Ande-
rendaegs vertoonde hy sigh wel we'er / maer was toen 5 Graden meer verlo-
pen. Om de donckere Lucht konde men hem toen in 3 dagen niet sien ; maer
den 7 was hy weder 24 Graden van sijn vorige plaets geweecken / en bevond
sigh toen tusschen de Hals en de lincker Voet van Pegasus / in den 8 Graed
van

van den Dolfijn / zijnde 50 Graden 40 Minuten van de Lier / 32 en een halve Graed van de Staert van de Swaen / en 27 Graden 15 Minuten van 't Hooft van Andromeda : de Staert was veel helderder als van te voren / doch die was toen alleen op 56 Graden / omtrent de lincker Voet van Andromeda / en de middelste Ster van Cassiopeia / tot aen 't Hooft van Perseus : En vervolgens is hy hoe langer hoe meer vermindert / soo dat men ten eynde van January hem in Hollandt niet meer konde sien / hoewel hy noch tot in 't laetst van Februarij in sommige Plaetsen van Duytslandt / Denemarcken / Sweden / Polen en Moscovien sig heeft vertoont : En is remarcabel / dat'er bijna niet een Plaets in Europa heeft geweest / of gemelde Comeet-Sterre is aldaer gesien / en wel bysonderlijck in Italien / Spangie / Portugael / Engelandt / Vranckrijck / Nederlandt / Duytslandt / Denemarcken / Sweden / Polen en Moscovien:

Wy sullen hier noch een Observatie van dese Comeet-Sterre / die tot Brussel is gehouden / inlassen / dewijl die vry correct is / en wy voornamentlijck de Afbeeldinge van de Plaet daer na hebben laten maken.

Opmerckinge op de beweginge van de Comeet-Sterre, gesien in de Jaren 1680 *en* 1681, *op* 51 *Graden, Noorder breete, en langte* 20 *Graden* 30 *Minuten.*

DEn 15 November 's morgens, de Zon aen 't uytterste Teecken van Leo wesende, heeft sig de Comeet-Sterre voor eerst met seer kleyne Stralen laten sien.

Den 20 dito is hy gesien onder den lincker Voet van Leo, dicht by de Schael, t'samen treckende op 165 Graden, omtrent het beginsel van de Maegt, daer Mars die ontmoet, haer verwe zijnde licht grauw, tusschen beyde duyster.

Den 26 was hy tusschen de Sterren van de Rave en de Koorn-Air van de Maegt, hebbende sijn wesen en Stralen klaer-schijnende.

Den 29 is hy bevonden gekomen te zijn Noordelijcker, sijn Lichaem en Stralen wesende geheel verlicht.

Den 30 in rechte linie met de Koorn-Air van de Maegt, omtrent de 24ste Graet van de Weeg-schael.

Den 1 December was sijn verwe silverachtig, sijn Stralen schietende na 't Ecliptica, omtrent d'Air van de Maegt en de 4 Sterren, zijnde sijn couleur even als de hare.

Den 4 scheen sijn Lichaem wit te zijn, gelijck als beroockt en besmeurt, en was geplaetst op de Sterre van de vyfde groote, de welcke in 't drayen van de Muyl van Scorpio zijn.

De Comeet, omtrent het Solstitium Hiemale de Son gepasseert zijnde, is gesien omtrent den avont, sijn Stralen schietende van een wonderlijcke langte en breete, en is bemerckt als volgt

Den 27 December wierdt hy gesien aen de rechter zyde van Antinous, 21 Graden van Capricorno, Noorder breete omtrent 17 Graden, sijn Staert eyndigende aen de Zuyder Voet van de Swaen, lang 50 Graden, of 750 Duytse mijlen na de Aerde, sijn grootste breete zijnde van 5 Graden of 75 Duytse mijlen.

Den 30 was hy in de tiende Graed van Aquarius, 16 Graden van d'Ecliptica, treckende na 't Noorden.

Den 1 January 1681 was hy in de 15 Graed van Aquarius, hebbende omtrent soo veel breete.

Den 3 in de 21 Graed van 't selve Teken, met 21 Graden Noordelijcker breete.

Den 8, ten 6 uren 's avonts, vertoonde sig de Ster van de Comeet so groot als die van d'eerste groote, maer duysterder, wesende in de rechte linie met d'eerste van den Vleugel Pegasus, gesegt Marchab, sijn Staert gaende door Scheat, en was gestelt op 12 Graden van Pisces, omtrent 27 Graden Noorder breete.

Den 9 was hy in de 16 Graed van 't selve Teken, met de selve breette.

Den 10 als voren, in de 21ste Graed.

Den 13 in de derde Graed van Aries, Noorder breete 27 Graden 30 Minuten, sijn Staert wesende van 41 Graden, zijnde 615 Duytse mijlen.

Den 14 was hy in de sesde Graed van 't selve Teken, hebbende 27 Graden Noordelijcker breette.

Den 15, 's avonts ten 11 uren, eclipseerde hy 't Hooft van Andromeda, 't welck is in de 9 Graed 52 Minuten van Aries, en 25 Graden 42 Minuten Noorder breete, soo als sijn langte en breete doen was.

Den 17 was hy in de 14 Graed van Aries, op 24 Graden Noorder breete.

Den 18 was hy vereenigt aen de klaerste Sterre van de lincker Schouder van Andromeda, zijnde als-doen in den 17 Graed 24 Minuten van Aries, hebbende Noorder breette 24 Graden 20 Minuten, sijn Staert eyndigende aen de Voet van Andromeda, hebbende sijn verwe gelijckformig aen de witheyt van den Melkweg.

Den 20 was hy omtrent 21 Graden in Aries, met 23 Graden Noorder breete, sijn schijnsel kleynder en wat duyster, en sijn Staert groot omtrent 18 Graden.

Den 23 vertoonde sig de Sterre als van de vierde groote, in rechte linie met den Triangel Deltoton, sijn Staert eyndigende tusschen den Basis Trianguli en de Voet van Andromeda, en was van 14 Graden, hy kon zijn omtrent 27 Graden in Aries, op 22 Graden Noorder breete.

Den 24 was hy omtrent 28 Graden 30 Minuten in Aries, met byna de selfde breete. Na desen Nacht heeft men hem niet meer gesien, wesende bedeckt en verduystert door mistachtig Weêr.

Den 5 February, als men daer op lette, vertoonde hy sig als een Ster van de sesde groote, maer niet wel om te beoogen; hy was in de rechte linie met het Oosten in Basi Trianguli, sijn Staert aen de rechter Voet van Perseus, en was gestelt in de 10 Graed 30 Minuten van den Stier, 17 Graden Noorder breete.

Den 6 wierdt hy bevonden omtrent den elfde Graed van de Stier, met de selfde breete: En van doen af is hy onsichtbaer by ons geweest.

Wat uytwerckselen dese Comeet sal voort-brengen, is onbekent, hoewel veele bysondere inbeeldingen daer van hebben; doch wy meenen, dat de tijdt, die

die alles aenwijst / in 't vervolg van dese Jaer-Boecken overvloedige stoffe sal verschaffen/ om die te verhalen.

Dat wy van Italien niet en spreecken / sal sommige wonderlijck schijnen ; maer ons dunckt/ dat'er soo weynig van belang aldaer is gepasseert / dat wy de Penne daerom niet behoeven aen te vaerden / dewijl den Paus met de andere Italiaensse Princen sigh in een stille en diepe rust houden.

Van Moscovien en Poolen souden eenige andere mede wel iets begeeren/ maer alsoo daer soo weynig van gewicht is voorgevallen/ dat het de moeyte niet waert en is / om daer een woort van te reppen / sullen wy dit Jaer-Boeck besluyten / en hopen / dat Godt de Heer de raedslagen aldaer en elders sodanig sal dirigeren/ dat de selve tot het beste van Christenrijck in 't generael sullen wesen: Waer mede wy van den gunstigen Leser / alsoo wy voor dit Jaer nu onse loop volbracht hebben/ afscheyt nemen.

EYNDE.

REGISTER.

Me-

van

Eynde van het Register.

gecott: 1 Jan: 1/1/55

12 volumde :one: gl